

**AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

1940-1960 YILLARI ARASINDA TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI EĞİTİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zerrin GÜNEY

**Antalya
Ocak, 2014**

**AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

1940-1960 YILLARI ARASINDA TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI EĞİTİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zerrin GÜNEY

**Danışman
Doç. Dr. Tülin ARSEVEN**

**Antalya
Ocak, 2014**

Antalya, 2014
Akdeniz Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

Zerrin GÜNEY'in bu çalışması, jürimiz tarafından Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

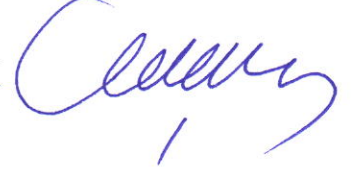
Başkan : Doç. Dr. Mehmet ERDOĞAN

Üye (Danışman) : Doç. Dr. Tülin ARSEVEN

Üye : Yrd. Doç. Dr. Bayram BIÇAK

Tez Konusu: 1940-1960 Yılları Arasında Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi: 06 / 01 / 2014

Mezuniyet Tarihi : 17.01 / 2014

Onay

...../...../ 2014

Doç. Dr. Selçuk UYGUN
Enstitü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçalarda gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanışında alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım. Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

14 / 01 / 2014

Zerrin GÜNEY

ÖZET

Edebiyat, duygu ve düşüncelerin estetik ve güzellik anlayışına uygun bir şekilde, yazılı veya sözlü olarak ifade edilmesi sanatıdır. Edebiyat eğitimi ise estetik zevki, eleştirel düşünme yetisi ve bakış açısı gelişmiş, dili doğru kullanabilen, duygu ve düşüncelerini güzel ifadelerle ortaya koyabilen, öğrendiği edebiyat bilgilerini uygulayarak yaratıcılığa dökabilen bireylerin yetiştirilmesi işidir.

Edebiyat eğitimi sanatsal beğeniye geliştirmesi, kültürel değerleri somut bir şekilde ifade etmesi, yaşananları farklı bir dikkatle dile getirmesi gibi özellikleri ile oldukça önemlidir. Bununla birlikte edebiyat eğitiminin temel amacı, okuduğunu anlayabilen ve anladığını ifade edebilen bireyler yetiştirebilmektir. Edebiyat, eğitim aracılığıyla bireylerin zihin, ruh ve ahlak olgunluğuna erişmelerine katkı sağlamaktadır.

Edebiyat eğitimi, bir yandan geçmiş dönemlere ait edebi eserleri öğrencilere tanıtırken, bir yandan da bu edebi eserler üzerinden edebiyat bilgisi ve edebiyat sevgisi kazandırmayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda içinde bulunulan dönemin edebiyat eserlerini tanıtarak, güncel edebiyatla ilişki kurmalarını ve alanın mevcut sorunlarına ilgi duymalarını sağlamaktadır. Bütün bu gelişmelerin bireyin sözlü ve yazılı anlatım yeteneğinin güçlenmesine de etkisi olmaktadır.

Bu anlamda edebiyat eğitimi, bireydeki güzellik duygusunu ortaya çıkarmak, geliştirmek ve zenginleştirmek konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Edebiyat eğitimi aynı zamanda güzel konuşma ve düzgün yazma becerilerini kazanmış, davranış inceliğine ve güzellik duygusuna sahip bireyler yetiştirilmesine katkı sağlamaktadır.

Bu çalışmada, esas olarak 1940-1960 yılları arasındaki Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminin gelişim seyri, öğretim programları ve ders kitapları incelenmekle birlikte, Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonraki eğitim konusunda yapılan çalışmalar, eğitim sistemindeki gelişmeler ile ortaöğretim kurumları da ele alınmıştır. Bu çalışmanın temel amacı 1940-1960 yılları arasındaki öğretim programlarının analiz edilmesi, Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminin gelişimine olan etkisinin belirlenmesidir.

Anahtar Kelimeler: Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi, Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programları

ABSTRACT

Literature is the art in which thoughts and feelings are expressed orally or written in an appropriate manner with aesthetics and sense of beauty. Literature education is the work of training individuals who have advanced aesthetic pleasure, critical thinking skills and perspectives and can use the language accurately and express their feelings and ideas with good expression and transform them into creativity by applying their literary knowledge.

Literature education is considerably important in terms of these qualities that are supposed to improve artistic admiration, expression of cultural values in a concrete way, utterance experiences with different care. In addition to this, the main aim of the education is to educate individuals who can understand what they have read and express what they have understood. Literature contributes to accessing to their minds, mental and moral developments through education.

Literature education not only introduces students to literary works, but also aims to help them gain knowledge and love of literature through these literature resources. At the same time, by introducing literary resources of current period, it provides that they are interested in theories related to literature and current issues in the field. All of these developments affect written and oral expression skills of individuals.

In this sense, literature education plays a crucial role in revealing a sense of beauty in the individual, developing and enhancing it. Moreover, such education contributes to educating individuals who have gained good speaking and accurate writing skills and tact and sense of beauty.

In this study, the development process of Turkish Language and Literature education was examined between the years 1940-1960. This study also deals with education studies, carried out after the proclamation of the republic, education system, teaching programs, secondary school institutions and course books. The topics discussed within the specified time were examined by considering the information provided by other researchers.

Key Words: Turkish Language and Literature education, curriculum

ÖNSÖZ

Edebiyat ve eğitim, insanla ve insan topluluklarıyla ilgilenip uğraşması bakımından birbirini tamamlayan, birbiriyle yakından ilişkili olan iki alandır. Hem edebiyatın hem de eğitimin çıkış noktası olan bireyin yaşamı, doğal ve toplumsal çevresiyle ilişkileri, sağlıklı bir toplum özlemi bu iki alanın ortak konusunu oluşturmaktadır.

Dil ise, bir toplum içinde insanların düşünce, duygu ve hayal dünyasında oluşturdukları değer yargılarını bir başkası ile paylaşma veya karşılıklı olarak tartışma vasıtasıdır. Bu niteliği ve kimliği ile her dil insan, toplum, millet ve kültür değerlerini bünyesinde taşıyan canlı bir varlık olma özelliğine sahiptir. İnsanın ve toplumun kültürel değerlerini gelecek kuşaklara aktarabilen bir yapıya sahip olan dil, bu yönüyle aynı zamanda sosyal bir kurumdur.

Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile birlikte hemen her alanda olduğu gibi eğitim ve öğretim konusunda da önemli gelişmeler yaşanmıştır. Eğitim ve öğretim ile ilgili yeni düzenlemelerin yapıldığı dönemlerdeki konuların başında ise Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi gelmektedir. Bir topluluğu millet yapan en önemli özelliklerin başında gelen dilin ve onun edebiyatının öğretimi, özellikle Cumhuriyet'in ilanından sonra eğitim faaliyetlerinin en önemli konularından biri olmuştur. Kurulmaya çalışılan yeni kültürün benimsetilmesi ve yapılan inkılâpların toplum tarafından hızlı bir şekilde kabul edilmesi konusundaki en önemli görev dil ve edebiyata düşmektedir. Bu anlamda Cumhuriyet dönemi eğitim programlarında Türk Dili ve Edebiyatı derslerinin ayrı bir önemi vardır.

Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminin programlı ve sistemli bir şekilde verilmesi Atatürk'ün yapmış olduğu çalışmalar ile başlamıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra eğitim sisteminin değiştirilmesine ve eski uygulamaların kaldırılmasına yönelik çeşitli inkılâplar yapılmıştır. Çağın gerisinde kaldığı düşünülen bir eğitim sisteminin varlığı, modern olmayan bir alfabenin kullanılması, eski öğretim yöntemlerinin devam ettirilmesi ile birlikte toplumun neredeyse tamamının okuma-yazma bilmemesi eğitim konusunda yapılan çalışmalara hız verilmesine neden olmuştur.

Çağın ihtiyaçlarına ve modern eğitim anlayışına göre değişen millî eğitim politikaları, Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi de etkilemiştir. Toplumdaki okuma-yazma oranının arttırılmasının yanı sıra eğitim sisteminin yürütülmesinde ve öğretim

programlarının uygulanmasında etkin rol oynayan Türk Dil ve Edebiyatı eğitimi önem kazanmıştır.

Eğitimde belirlenen hedeflere ulaşma ve istenilen başarıyı elde etme konusunda önemli bir araç olarak görülmesi nedeniyle hemen her dönemde Türk Dili ve Edebiyatı eğitimine ağırlık verilmiştir. Ancak uygulamadaki bazı eksiklikler ve yanlışlıklar nedeniyle kimi zaman beklenen başarıya ulaşılamamıştır. Yine de Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminde önemli aşamalar kaydedilmiştir.

Bu kapsamda Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi ile ilgili meydana gelen gelişmeler ve bu gelişmelerin yaşandığı dönemler pek çok araştırmacı tarafından incelenmiştir. Bu konuda çok sayıda kitap, tez, makale, inceleme ve araştırma çalışmaları yapılmıştır. Birbirinden değerli bu çalışmalar, Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminin gelişim seyri hakkında bilgi vermesi nedeniyle oldukça önemlidir.

Çalışmanın sınırlarını oluşturan süreler içerisinde Türk Dili ve Edebiyatı eğitimindeki gelişmelerin iyi değerlendirilebilmesi için önceki yıllarda yapılan çalışmalara da yer verilmesi gerekmektedir. 1940'lı yıllar, Cumhuriyet'in ilan edildiği yıla yakın olması nedeniyle, eğitim konusunda yapılan yenilik çalışmalarının izlerini taşımaktadır. Bu anlamda çalışma yalnızca Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi ile sınırlı tutulmamış, Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonraki eğitim konusunda yapılan yenilikler de ele alınmıştır. Böylelikle eğitimin alt dalında yer alan Türk Dili ve Edebiyatı ile ilgili sağlanan gelişmeler çok daha iyi anlaşılması sağlanmıştır.

Bu anlamda çalışma giriş bölümü hariç dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde problem durumu, araştırmanın amacı, önemi, varsayımları ve sınırlılıkları ile birlikte çalışmanın konusu ile ilgili yapılmış olan çeşitli tanımlara yer verilmiştir. Birinci bölümde literatür tarama ve kavramsal çerçeve başlığı altında 1923 ile 1960 yılları arasında eğitim konusunda yapılan yeniliklere, köy enstitülerine, heyeti ilmiye ve şûra kararlarına, eğitim sisteminin gelişim seyrine, ortaöğretim kurumlarına ve bu konuda yapılan ilgili çalışmalara yer verilmiştir.

İkinci bölümde yöntem başlığı altında araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizi hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölüm bulgular ve yorumlar başlığı altında olup, çalışmanın esas kısmını oluşturmaktadır. Bu bölümde 1940-1960 yılları arasında Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi, öğretim programları, amaçları, ders içerikleri, ders kitapları, kullanılan eğitim yöntemleri ve tüm bu veriler hakkında yapılan eleştirilere yer verilmiştir. Dördüncü ve son bölümde ise sonuç, tartışma ve öneriler ele alınmıştır.

Çalışma esnasında bazı zorluklarla karşılaşmıştır. İncelenen dönemlerin geçmiş yılları kapsamı nedeniyle, pek çok kaynağa ulaşma konusunda sıkıntı yaşanmıştır. Bu nedenle ulaşılamayan kaynaklara, ikinci bir kaynaktan yararlanılarak yer verilmiştir. Bunun yanı sıra çalışmanın konusu oldukça kapsamlı bir alana sahiptir. Her şeyden önce Cumhuriyet dönemine ait eğitim meselesi bile başlı başına ayrı bir çalışma konusudur. Bu nedenle eğitim konusunda verilen bilgiler sınırlı tutulmaya çalışılmış, bazı konulara çok az yer verilirken bazılarına ise hiç değinilememiştir.

Bu çalışmanın planlanması, yürütülmesi ve sonuçlandırılmasında önemli katkıları olan, çalışma boyunca her türlü bilgi ve birikiminden faydalanmamı sağlayan, öğrencisi olduğum ilk günden itibaren üzerimdeki hakkını ödeyemeyeceğim, mükemmeliyetçi tavrı, titiz ve disiplinli çalışma şekli ile yol gösterici olan çok değerli danışman hocam Doç. Dr. Tülin ARSEVEN'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca sadece bu çalışmada değil, tüm eğitim hayatım boyunca her türlü desteği gösteren ve hep yanımda olan aileme olan minnettarlığımı da belirtmek isterim.

Zerrin GÜNEY

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	ix

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı	2
1.2. Problem Durumu	2
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
1.4. Araştırmanın Varsayımları.....	5
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	5

İKİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR TARAMA VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	6
2.1. 1923-1960 Yılları Arasında Eğitim Konusunda Yapılan Yenilikler	10
2.1.1. Köy Enstitüleri ve Eğitime Olan Katkıları	22
2.1.2. Heyeti İlmiye Toplantıları ve Şûra Kararları	28
2.2. 1923-1960 Yılları Arası Türk Eğitim Sistemi ve Gelişimi	40
2.2.1. Ortaöğretim Kurumları.....	48
2.2.2. Ortaöğretimde Okulların Sınıflandırılması.....	55
2.2.3. 1923-1960 Yılları Arasında Ortaöğretimde Yaşanan Sorunlar.....	58
2.2.4. 1923-1960 Yılları Arasında Ortaöğretim Kurumlarındaki Sayısal Veriler.....	59
2.2.5. 1923-1960 Yılları Arasında Ortaöğretimde Sınıf Geçme Sistemi.....	63
2.3. Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi.....	67
2.4. İlgili Araştırmalar	77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜMÜ

YÖNTEM.....	85
3.1. Araştırmanın Modeli	85

3.2. Evren ve Örneklem	85
3.3. Verilerin Toplanması	86
3.4. Verilerin Analizi	86

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR	87
4.1. 1940-1960 Yılları Arasında Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programları .	87
4.1.1. 1940 Öncesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programlarına Genel Bakış	91
4.1.2. 1942 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı.....	109
4.1.3. 1949 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı.....	111
4.1.4. 1952 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı.....	114
4.1.5. 1954 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı.....	116
4.1.6. 1957 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı	119
4.2. Programlarda Türk Dili ve Edebiyat Eğitiminin Amaçları.....	126
4.3. Türk Dili ve Edebiyatı Ders İçerikleri	131
4.3.1. Kıraat (Okuma).....	131
4.3.2. İnşad (Şiir Okuma)	134
4.3.3. İmla.....	134
4.3.4. Tahrir (Yazma).....	135
4.3.5. Sarv (Dil Bilgisi) ve Nahv (Cümle Bilgisi).....	135
4.3.6. Edebiyat Tarihi	137
4.3.7. Dünya Edebiyatı.....	138
4.4. Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitapları.....	139
4.4.1. Edebî Bilgi Kitapları	150
4.4.2. Edebiyat Tarihi Kitapları.....	153
4.4.3. Antolojiler	158
4.4.4. Okuma Kitapları	160
4.4.5. Dünya Edebiyatı Kitapları	165
4.4.6. Dil Bilgisi Kitapları	166
4.5. Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarının İncelenmesi.....	169
4.6. Türk Dili ve Edebiyatı Dersinde Kullanılan Öğretim Yöntemleri	197
4.7. Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi ve Programları Hakkında Yapılan Eleştiriler	205

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	218
5.1. Sonuç	218
5.2. Tartışma	227
5.3. Öneriler	229
KAYNAKÇA	230
ÖZGEÇMİŞ.....	241

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 2.1. Ortaöğretimde okulların sınıflandırılması.....	57
Tablo 2.2. 1923-1924 öğretim yılı başında Türkiye’deki ortaokul, lise ve mesleki teknik okul sayısı.....	60
Tablo 2.3. 1937-1938 öğretim yılında Türkiye’deki liselerdeki artış miktarı ve oranı	60
Tablo 2.4. 1940-1941 ders yılında resmi ortaokul ve liselerdeki öğrenci sayısı.....	61
Tablo 2.5. 1923-1959 yılları arasında liselerdeki okul, öğretmen ve öğrenci sayılarındaki gelişmeler	62
Tablo 2.6. 1934-1960 yıllar arasında ortaokul ve liselere yeni kayıt yaptıran öğrenci sayıları	63
Tablo 2.7. 1923-1963 yılları arasında ortaöğretim kurumlarında not verme esaslar	66
Tablo 4.1. 1924 ortaokul Türkçe ve lise edebiyat derslerinin haftalık dağılımı.....	93
Tablo 4.2. 1927 ortaokul Türkçe ve lise edebiyat derslerinin haftalık dağılımı.....	95
Tablo 4.3. 1929 ortaokul ve lise Türkçe derslerinin haftalık dağılımı	101
Tablo 4.4. 1931 ortaokul Türkçe ve lise edebiyat derslerinin haftalık dağılımı.....	103
Tablo 4.5. 1934 yılı ortaokul Türkçe ve lise edebiyat derslerinin haftalık dağılımı	104
Tablo 4.6. 1937 yılı ortaokul Türkçe ve lise edebiyat derslerinin haftalık dağılımı.	106
Tablo 4.7. 1938-1949 yılları arasında ortaokul Türkçe ve 1938 yılı lise edebiyat derslerinin haftalık dağılımı	107
Tablo 4.8. 1947 ortaokul Türkçe ve lise edebiyat derslerinin haftalık dağılımı.....	111
Tablo 4.9. 1949-1970 yılları arasında ortaokul Türkçe ile 1949 lise edebiyat derslerinin haftalık dağılımı	113
Tablo 4.10. 1952 ortaokulun Türkçe ile lisenin Türk Dili ve Edebiyatı derslerinin haftalık dağılımı.	115
Tablo 4.11. 1953 muhtelif gayeli ortaokulun genel kolu, ev kadınlığı kolu ve teknik kolun haftalık dağılımı	116
Tablo 4.12. 1954 lise Türk Dili ve Edebiyatı dersinin haftalık dağılım.....	117
Tablo 4.13. 1955 lise Türk Dili ve Edebiyatı dersinin haftalık dağılımı.....	118
Tablo 4.14. 1956 liselerin Türk Dili ve Edebiyatı dersinin haftalık dağılımı	118
Tablo 4.15. 1957 lise Türk Dili ve Edebiyatı dersi haftalık dağılımı.....	120
Tablo 4.16. 1959 akşam ortaokullarındaki Türkçe dersinin haftalık dağılımı	121
Tablo 4.17. 1924-1960 yılları arasında ortaokulların Türkçe ders saatlerinde meydana gelen değişimler	123
Tablo 4.18. 1924-1960 yılları arasında liselerin edebiyat ders saatlerinde meydana gelen değişimler	124

Tablo 4.19. Ortaöğretim kurumlarında Türkçe ve edebiyat derslerine ayrılan zaman ve gelişim indeksi.....	125
Tablo 4.20. Liselerde kullanılan Türk Dili ve Edebiyatı ders kitapları.....	168
Tablo 4.21. Ali Canip Yöntem'in Türk Edebiyatı Antolojisi adlı kitabında yer alan sanatçılar ve eserleri	170
Tablo 4.22. Mustafa Nihat Özön'ün Metinlerle Türk Edebiyatı Tarihi adlı kitabında yer alan konular	174
Tablo 4.23. Hıfzı Tevfik Gönensay ve Nihad Sami Banarlı'nın Başlangıçtan Tanzimat'a Kadar Türk Edebiyat Tarihi adlı kitabında yer alan konular	180
Tablo 4.24. Halit Tanyeli'nin Okuma ve Edebiyat adlı kitabında yer alan konular	183
Tablo 4.25. Mustafa Nihat Özön'ün Açıklamalı Batı Edebiyatı adlı kitabında yer alan konular, sanatçılar ve eserleri	186
Tablo 4.26. Mustafa Nihat Özön'ün Açıklamalı Türk Dili ve Edebiyatı IV adlı kitabında yer alan konular	189
Tablo 4.27. Nihat Sami Banarlı'nın Metinlerle Türk Edebiyatı-Lise IV. Sınıf adlı kitabında yer alan konular	192
Tablo 4.28. M. Türker Acaroğlu'nun Ortaokul ve Lise Türkçe-Edebiyat Kitaplarında Adı Geçen Şair ve Yazarlar adlı kitabında yer alan sanatçılar.....	195

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Eğitim, insan davranışlarında değişiklik yaratma veya insana yeni davranışlar kazandırma işinin başarılı bir şekilde nasıl yapılması gerektiği ile ilgili bütün bilgi, beceri ve uygulamaları içine alan bir anlayışa sahiptir. Bireyin toplum içerisindeki yerini, davranış biçimini, güzellik anlayışını, yaşam tarzını ve bakış açısını etkileyen bir süreçtir. Bu kapsamda, esas itibarıyla eğitim, insanlar üzerinde yapılmak istenen her türlü değişimin sağlanabilmesi için ihtiyaç duyulan temel araçlardan birisidir.

Edebiyat ise en basit ifadeyle duygu, düşünce ve hayallerin, sözlü ve yazılı olarak etkili bir biçimde anlatılması sanatıdır. Aynı zamanda sanatçının dili kullanma becerisi sonucunda ortaya çıkardığı, estetik bir değere sahip olan edebî metni anlamlandırmayı sağlayan bir tür sanat eğitimidir.

Eğitimin önemli uygulama alanlarından birisi olan edebiyat eğitimi, bireyin kendisini geliştirme, ifade edebilme, kendisiyle ve çevresiyle barışık bir şekilde yaşamasını sağlayabilme gibi özelliklere sahip olması nedeniyle kişisel gelişime katkıda bulunmaktadır. Bu yönü ile edebiyatın eğitim ile olan ilişkisi oldukça kuvvetlidir.

Toplum yapısını derinden etkileyen ve nitelikli bireylerin yetişmesinde oldukça büyük bir etkiye sahip olan eğitim ve edebiyat, çok eski zamanlardan itibaren ele alınmış ve üzerinde çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu anlamda eğitim konusunda yapılan çalışmalar, toplumların şekillenmesinde ve modernleşmesinde önemli bir etkiye sahiptir.

Neredeyse bütün toplumların tarihinde, eğitim konusunda yapılan bu çalışmaların kapsamlı ve sistemli bir hale getirilmesi, eğitimin millileştirilmesi yakın zamanlara rastlamaktadır. Bu anlamda Türk eğitim sistemi, Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra çok farklı bir boyut kazanmıştır. Bu tarihten sonra eğitim sisteminin Cumhuriyet'in ilkelerine uygun olarak yeniden ele alınması ve kurulması zorunluluğunu ortaya çıkartmıştır.

Cumhuriyet ilkelerinin ve inkılâplarının toplum tarafından benimsenmesi ve yaygınlaştırılmasında eğitim bir vasıta olarak kullanılmıştır. Aynı şekilde toplumdaki okuma-yazma oranının arttırılmasında, eğitimde istenilen başarıya ulaşılabilmesinde

ve eğitim programlarının yürütülebilmesinde, eğitimin temelini oluşturan ve dil eğitimini de kapsayan Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminin varlığına ihtiyaç vardır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, 1940 ile 1960 yılları arasındaki ortaöğretim kurumlarında yer alan Türk Dili ve Edebiyatı dersinin eğitimi, öğretim programlarını, ders içeriklerini, ders kitaplarını ve öğretim yöntemlerini saptamaktır.

Bu çalışmanın diğer amaçları arasında ise, Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra eğitim konusunda yapılan yenilikler, Köy Enstitülerinin eğitime olan katkıları, Heyeti İlmiye ve şûra toplantılarında alınan kararlar, Türk eğitim sistemi ve ortaöğretim kurumları hakkında bilgi vermek yer almaktadır. Ayrıca 1923 ile 1960 yılları arasındaki eğitim ile Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi konusundaki kaynakları incelemek, bu çalışmaların eğitime olan etki değerini ortaya koymak ve var olan boşluğu doldurmaktır.

1.2. Problem Durumu

Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile birlikte, toplumsal ve ekonomik alanlar başta olmak üzere, eğitim alanında da köklü değişiklikler yapılmıştır. Bu dönemde, okuma-yazma oranının artırılması ile eğitimin toplumun her kesimine ulaşması yönünde yapılan çalışmalar ilk sırada yer almaktadır. Programların iyileştirilmesi ise, ikinci planda kalmıştır.

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte toplumun hızla kalkınması ve modernleşmesi için politik, ekonomik ve sosyal yapıya uygun bireylerin yetiştirilmesi gereği ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda eğitim, gelişmenin ve uygarlık yolunda ilerlemenin en önemli yardımcısı olarak görülmüş, oldukça büyük bir ciddiyetle ele alınmıştır.

Cumhuriyet döneminde eğitim ile ilgili yapılan çalışmalar arasında öğretimin birleştirilmesi, eğitim kurumlarının temellerinin atılması, eğitim sisteminin değiştirilmesi ve eğitimin toplumun her kesimine yaygınlaştırılması gibi konular yer almaktadır. Türk eğitim tarihinde en köklü reformlar bu dönemde gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda yapılan inkılâpların halka mal edilmesi için eğitim araç olarak kullanılmıştır. Bu inkılâpların sürekliliğinin sağlanması amacıyla, yetişen neslin iyi eğitilmesi üzerinde durulmuştur.

Bununla birlikte eğitimde belirlenen hedeflere ulaşma ve istenilen başarıyı elde etme konusunda önemli bir araç olarak görülmesi nedeniyle, hemen her dönemde Türk Dili ve Edebiyatı eğitime de ağırlık verilmiştir. Bir topluluğu millet yapan en önemli özelliklerin başında gelen dilin ve onun edebiyatının öğretimi, özellikle Cumhuriyet'in ilanından sonra eğitim faaliyetlerinin en önemli konularından biri olmuştur. Kurulmaya çalışılan yeni kültürün benimsetilmesi ve yapılan inkılâpların toplum tarafından hızlı bir şekilde kabul edilmesi konusundaki en önemli görev dil ve edebiyata düşmektedir. Bu anlamda Cumhuriyet dönemi öğretim programlarında Türk Dili ve Edebiyatı derslerinin ayrı bir önemi vardır.

Bu kapsamda Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile başlayan ve Atatürk dönemi olarak da bilinen 1923-1940 yılları arasında Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi ve nitelikleri konusunda çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bununla birlikte 1960 ve sonraki yıllar hakkında yapılan çalışmalar da oldukça fazladır. Fakat 1940-1960 yılları arasını kapsayan dönemde, Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi konusunda yapılan nitelikli bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Var olan bu boşluğu doldurmak amacıyla bu çalışmada, 1940-1960 yılları arasındaki Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi tarihi boyutu, gelişim seyri, yapılan yenilikler ve öğretim programları Millî Eğitim Bakanlığının konu ile ilgili olarak yaptığı çalışmalar ile birlikte incelenecektir.

Bu kapsamda **problem durumu** '1940 ile 1960 yılları arasında Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminin gelişim seyri' olarak belirlenmiştir.

Alt problemler ise şöyledir;

1. 1923-1960 yılları arasında eğitim konusunda yapılan yenilikler nelerdir?
2. 1940 ile 1960 yılları arasındaki Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programları ve ders içerikleri nasıldır?
3. 1940 ile 1960 yılları arasında kullanılan Türk Dili ve Edebiyatı ders kitapları nelerdir?
4. Türk Dili ve Edebiyatı dersinde kullanılan öğretim yöntemleri nelerdir?
5. Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi ve programları hakkında yapılan eleştiriler nelerdir?

Belirlenen bu temel ve alt problemler kapsamında, Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminin 1940 ile 1960 yılları arasındaki gelişim seyri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Eğitim tarihinin ve yapılan çalışmaların çok eskilere dayanması nedeniyle, kaynaklara ulaşılabilirdiği ölçüde yer verilmiştir. Ayrıca oldukça geniş bir alanı kaplaması, eğitim konusunda verilen bilgilerin sınırlı tutulmasını gerektirmiştir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile başlayan ve Atatürk dönemi olarak da bilinen 1923-1940 yılları arasında Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi ve nitelikleri konusunda çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bununla birlikte 1960 ve sonraki yıllar hakkında yapılan çalışmalar da oldukça fazladır. Fakat 1940-1960 yılları arasını kapsayan dönemde, Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi konusunda yapılan nitelikli bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Var olan bu boşluğu doldurmak amacıyla bu çalışmada, 1940-1960 yılları arasındaki Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi tarihi boyutu, gelişim seyri, yapılan yenilikler ve öğretim programları Millî Eğitim Bakanlığının konu ile ilgili olarak yaptığı çalışmalar ile birlikte incelenecektir.

Bu çalışmada 1923 ile 1960 yılları arasındaki eğitim konusunda yapılan yenilikler ile birlikte, 1940 ile 1960 yılları arasındaki Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminin ortaöğretim kurumlarındaki kapsamı, niteliği ve uygulanması hakkında verilen bilgiler ele alınan dönemin gelişim seyrini ortaya koyması bakımından dikkate değerdir.

Bütün bu bilgiler ışığında çalışmanın, sözü edilen yıllar içerisinde, hem eğitim hem de Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi konusunda daha önce yapılmış olan çalışmalara yer vermesi ve alandaki akademik çalışmalara katkı sağlaması noktasında önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Çalışmada kullanılan literatür kaynaklarının eēitim konusunda yapılan deēiřiklikler, yenilikler, eēitim sisteminin kurulmasında etkin rol oynayan şûra toplantıları, hedef kitle olan ortaöēretim kurumları, öēretim programları, ders içerikleri, ders kitapları ve öēretim yöntemleri ile birlikte; esas olarak 1940 ile 1960 yılları arasındaki Türk Dili ve Edebiyatı eēitiminin gelişim seyri hakkında bilgi verebilecek niteliklere sahip olduēu varsayılmıştır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma;

- Temel konu aēısından, Türk Dili ve Edebiyatı eēitimi ile sınırlıdır.
- Alt konu aēısından Türk Eēitim Sistemi ile sınırlıdır.
- Zaman aēısından, 1940 ile 1960 yılları arası ile sınırlıdır.
- Örnekleme aēısından, ortaöēretim kurumları ile sınırlıdır.
- Elde edilen veriler aēısından, ulaşılabilen literatür kaynakları ile sınırlıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR TARAMA VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Eğitim, bireyin doğumundan ölümüne kadar aralıksız devam eden, sosyal, kültürel ve toplumsal hayatına doğrudan etkisi olan bir süreçtir. Bu süreç, bireyin yetiştirilmesi ve geliştirilmesi noktasında oldukça büyük bir etkiye sahiptir.

Eğitim, niteliği ve kapsamı her geçen gün genişleyen bir dizidir. Bu nitelik ve kapsam, içinde bulunulan sosyal ortam, döneme hâkim olan düşünce biçimi, toplumsal ve kültürel etkinliklerin yanı sıra yaşam tarzı ile de ilişkilidir. Çağa, teknolojik ve bilimsel gelişmelere göre eğitimin sürekli değişime uğraması, herkesin kabul ettiği ortak bir tanımının var olmasına engel olmuştur. Bu nedenle eğitimin birbirinden farklı noktalara değinen çeşitli tanımları ortaya çıkmıştır.

Eğitim konusunda yapılan tanımlar amaçlara, ulaşılmak istenen sonuçlara, beklenen fayda ve durumlara göre değişiklik göstermektedir. Bununla birlikte çeşitli alanlarda çalışanların ortaya koydukları tanımlar ve sınırlılıklar da birbirinden farklı niteliklere sahiptir. Eğitimin içeriği, kapsamı ve yöntemi konusundaki çeşitli düşünceler ile birbirinden farklı noktalara değinilerek yapılan bu tanımlardan bazıları şöyledir:

Türkçe Sözlük'e göre eğitim, “*Belli bir bilim dalı veya sanat kolunda yetiştirme, geliştirme ve eğitme işi; çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme, terbiye.*” şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2005:605-606). Bu kapsamda eğitim, gelişme aşamasında olan çocukların ve gençlerin, beden ve ruhen belirli bir düzeye ulaşabilmeleri için gerekli olan etkinliklerin bütünüdür. Ayrıca Kıvanç'ın (1987:3) ifade ettiğine göre, küçük yaşlardan itibaren bireyi hayata hazırlama olgusu anlamına gelen eğitim, belli yaşlar aralığını kapsıyor gibi görünse de hayat boyu devam etmektedir.

Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre ise eğitim, mevzuata dayalı her türlü iş ve işlemlerin hedefi olan ve Türk milli eğitiminin amaçlarında belirlenen insan tipinin yetiştirilmesidir. Kültürel değerlerin aktarıldığı sonraki kuşakların, genel geçer ölçütlere göre iyi bir vatandaş ve iyi bir insan olarak yetiştirilebilmesi için milletlerin

uyguladıkları faaliyetlerin bütünüdür (Beyreli, 2010:437). Bu noktada eğitim, belirli esaslara ve toplumsal kurallara uygun olarak, bireylerin davranışlarında istenilen yönde bir değişimin meydana gelmesini sağlaması açısından önemlidir.

Gelişme ve geliştirme amacı taşıyan eğitim, düşünülmeden plansız olarak yapılan bir yetiştirme işi değildir. Bireysel kabiliyetlerin uygun ortamlar altında özenle işlenerek geliştirilmesidir. Bu konuda Yücel'in (2007:11) ifade ettiğine göre eğitim, önceden belirlenmiş ilkelere uygun olarak insanların davranışlarında belirli gelişmelerin meydana gelmesini sağlayan planlı etkinlikler dizgesidir.

Eğitim, *“bir öğrencinin planlanmış ve tertiplenmiş yaşantılar sayesinde kazanması kararlaştırılan davranış değişikliği veya davranış olarak ifade edilmeye elverişli olan özellik”* şeklinde tanımlanmaktadır. Eğitimde hedef, kişide gözlenmesi beklenen istedik özellikler olarak nitelendirilebilir. Bu özellikler bilgi, beceri, değer, davranış ve kişilik kazandırma olabilir (Günday, 2012:41).

Baran'ın (2010:19) ifade ettiğine göre eğitim, modern ve dinamik toplum yaratmak için başvurulan bir araç olmakla birlikte politik, ekonomik ve kültürel bağımsızlığın sağlanması için de gereklidir.

Bunların yanı sıra bilimsel ve teknolojik gelişmelerin insan düşüncesinde ve yaşam şeklinde çok hızlı değişimler meydana getirmesi ile birlikte, insanın içinde bulunduğu çağa ve sosyal çevreye uyum sağlayabilmesi için sürekli olarak yeni şartlara ayak uydurması gerekmektedir. Bu uyumun sağlanmasında yine en büyük rol eğitime düşmektedir.

Görüldüğü üzere oldukça geniş bir alanı kapsayan eğitim konusunda, birbirinden farklı noktaları ön plana çıkartan çeşitli tanımlar yapılmıştır. Bu tanımların hepsine burada ayrı ayrı yer vermek mümkün değildir. Genel olarak bu tanımların ortak noktası, özellikle genç kuşakların belirli bir yöntem dâhilinde birtakım davranışlar kazandırılarak değiştirilmesi ve geliştirilmesidir. Bilinçli olarak yapılan bu değişiklikler ile belirli sonuçlara ulaşmak hedeflenir. Bu sonuçlara ulaşmak için eğitim konusunda bazı amaçların varlığına ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu kapsamda Kavcar'ın (1974:20) ifade ettiğine göre, hem bireylere hem de topluma olmak üzere her iki yöne de hizmet eden eğitimin amaçlarını, ferdi ve toplumsal amaçlar olmak üzere iki bölüm halinde incelemek mümkündür. Ferdi amaçlar bireyin beden, zihnen ve ruhen sağlıklı bir şekilde yetişmesini, sorumluluk anlayışı ile

sosyal hayata hazırlanmasını ve çevresini olumlu yönde etkilemesini hedef almaktadır. Toplumsal amaçlar ise, iyi yetişmiş bireylerden meydana gelen toplumun iyiye, güzele ve doğruya yönelmesini, çağdaş milletlerin ve değişen dünyanın seviyesine ulaşmasını sağlamaktır.

Eğitimin bir diğer amacı ise, bireylerin yaşadıkları toplumla uyumlu olmasını, çağın gerektirdiği bilgi ve beceriler ile donanmasını sağlamaktır. Genel noktaları ile belirtilen bu amaçların bir kısmı toplumda, ailede ve arkadaş çevresinde plansız olarak kazandırılırken, büyük bir kısmı da okullar tarafından planlı ve sistemli bir şekilde kazandırılmaktadır.

İlk yıllarda aile tarafından verilen ve kişilik özelliklerinin şekillenmesine yardımcı olan eğitimin dışında, asıl sistemli eğitimi veren kurumlar her derecesiyle okullardır. Okullar uyguladıkları eğitim programları ile çocukların çeşitli düzeydeki gereksinimlerinin ve yeteneklerinin gelişmesinde büyük bir rol oynamaktadırlar.

Okul bünyesinde kazandırılan bu amaçların gerçekleştirilmesinde, eğitim sisteminin ve eğitim programlarının rolü büyüktür. Başta dönemin şartları olmakla birlikte var olan eğitim politikası, hükümetin siyasi tutumu, toplumsal yapı gibi daha pek çok unsur, dönemin eğitim ve öğretim sistemini etkilemektedir. Bir toplumda yer alan eğitim ve öğretim sisteminin, o toplumun ilerlemesinde veya gerilemesindeki etkisi büyüktür. Eğitim ve öğretim sisteminin niteliği, kalitesi, içeriği ve uygulanabilirliği bu etkiyi arttıran veya azaltan unsurların başında yer almaktadır.

Bu anlamda her toplumun uzun yıllar boyunca, üzerinde çeşitli çalışmalar yaparak meydana getirdiği, kendine özgü bir eğitim sistemi vardır. Bu sistem, o toplumun sosyal, kültürel, politik ve ekonomik özelliklerine uygun olarak kurulur ve gelişir (Dönmez, 2005:255). Yine aynı şekilde bir eğitim sisteminin kurulmasında devletin ihtiyaçları ile birlikte bireylerin gelişme düzeyi de dikkate alınmaktadır (Türkiye Eğitim Millî Komisyonu Raporu, 1960:12). Bu nedenle eğitim sistemi, bulunduğu toplumun ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir. Çok eski zamanlardan itibaren tarihsel, siyasal, kültürel ve ekonomik değerler ile oluşturulan eğitim sistemi, ait olduğu toplumun gelişmesine katkı sağlamaktadır.

Doğan'a (1970:65) göre eğitim, bireylere çevrelerini kontrol edebilecek veya çevrelerine uyum sağlayabilecek yeterlilikleri kazandırma noktasında önemlidir. Bu

nedenle eğitim sisteminin temeli, ortaöğretim çağındaki çocukların ihtiyaçları ile birlikte toplumun ihtiyaç ve özelliklerine de dayanmaktadır.

Bu çerçevede bir eğitim sistemi, bireyin toplumla olan uyumunu arttırabildiği, bireyde var olan becerileri en yüksek düzeye ulaştırabildiği ve iyi yönde davranış değişikliği sağlayabildiği oranda niteliklidir.

Çağın ihtiyaçlarına göre şekillenen topluma uygun olarak değişen ve geliştirilen nitelikli bir eğitim sistemi, öncelikle bireyin dolaylı olarak da toplumun gelişim düzeyini arttırmaktadır. Aynı zamanda toplumla ve çevreyle uyumlu, kültürel değerleri ile yakından ilgili bireylerin yetişmesine ve erdemli bir toplum oluşturulmasına da katkı sağlamaktadır.

Bunların yanı sıra nitelikli bir eğitim sisteminin çeşitli görevleri vardır. Koçak'ın (2011:1) belirttiğine göre, eğitim sisteminin birbirini tamamlayıcı yönde iki önemli görevi bulunmaktadır. Birinci görevi, kültürü meydana getiren sağlam ve kalıcı değerleri genç kuşaklara aktararak milletin sürekliliğini sağlamak; ikinci görevi ise, toplumun yaşayışında ve davranışlarında istenilen bir takım değişiklikleri gerçekleştirmek, toplumun gelişmesine, ilerlemesine ve çağdaşlaşmasına katkıda bulunmaktır. Eğitim, bu görevlerin her ikisini birden yerine getirmekle yükümlüdür. Bunlardan birincisi gerçekleşmediğinde toplumdaki birlik ve beraberlik bozulur. İkinci görev gerçekleşmediğinde ise toplum çağın gerisinde kalır.

Bir eğitim sistemi bireylerin çeşitli yönlerden gelişmesini ve gelecekte daha çok ilerlemesini sağlayabildiği ölçüde başarılıdır. Aynı şekilde toplumun değer yargılarının sonraki nesillere aktarılmasında da eğitim sisteminin etkisi büyüktür. Bu noktada Aytaç (1984:10), kurulan her yeni devletin ve her yeni rejimin, varlığını sürdürme konusunda kendisine bağlı bir anlayışla yetiştirilecek yeni bir nesile ihtiyaç duyduğunu, bu nedenle her devletin siyasi programında eğitim meselesinin önemli bir yer tuttuğunu ifade etmiştir.

Devletin belirlediği esaslara göre yeniden oluşturulan eğitim sistemi, yaşanan toplumsal ve siyasal gelişmelerden büyük oranda etkilenmiştir. Bu konuda çalışan araştırmacıların ifade ettiklerine göre, Türk Millî Eğitim Sisteminin oluşumunda 'Millî Kültür Politikası, Türk Hümanizması ve Batılılaşma' tezine dayanan üç farklı eğilim etkili olmuştur. Nesiller birbirinden farklı eğitim politikaları ile yetişmişlerdir. Bir nesil belirli bir süre millî kültür ortamında yetişmiş, ondan sonraki ikinci nesil

Greko-Lâtin köklerin etkisinde kalmıştır. Diğer üçüncü nesil ise, kendilerinden önceki eğitim politikasının silik izlerini taşımakla birlikte, yalnızca Batılılaşmayı bir inanç sistemi olarak benimsemişlerdir. Ayrıca eğitim sisteminin oluşturulmasında sosyal, kültürel, politik ve ekonomik etkinliklerle birlikte, milli ve uluslararası ilişkilerin de büyük bir etkisinin olduğundan söz edilmiştir.

Bunların yanı sıra eğitim sisteminin yapı ve içeriğini ülkelerin tarihi, politik, sosyal, ekonomik ve dini yönlerden sahip oldukları özellikler etkilemektedir. Her ülkenin eğitim sistemi yaşadığı tarihsel koşulların, olayların ve ihtiyaçların bir ürünüdür.

Bütün bu özellikleri içerisinde barındıran Türk Eğitim Sistemi, geçmişten günümüze kadar yapılan değişme ve yenileşme çalışmaları neticesinde meydana gelmiştir. Çağın gereklerine ayak uydurabilen, toplumun kültürünü ve bilgi birikimini algılayabilen, başarılı ve sağlıklı bireylerin yetiştirilmesinde eğitim sisteminin kapsamı, niteliği ve başarısı oldukça büyük bir rol oynamaktadır.

Buna bağlı olarak oluşturulan milli eğitim sistemi, milli devletin sürdürülmesinde etkili olduğu kadar, bireylerin geleceğini şekillendirmede de vazgeçilmez olarak görülmektedir. Bu nedenle milli eğitim sistemi, devletlerin en temel ve en önemli kurumlarından birisi olarak kabul edilmektedir.

Bu bağlamda eğitimde bireysel amaçlarla milli hedefleri birleştirmek, çağın gerisinde kalmamak, yeni sorunlarla baş etmek, kültürel bütünlüğü devam ettirmek amacıyla kuruluşundan itibaren Türk Eğitim Sisteminde sürekli olarak iyileştirme ve yenileştirme çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalar, Türk toplumunun gelişiminin en üst seviyeye taşınabilmesi ve diğer toplumlar arasında başarılı olabilmesi için özellikle gerekli görülmüştür.

2.1. 1923-1960 Yılları Arasında Eğitim Konusunda Yapılan Yenilikler

Gerçek anlamda modern eğitim sistemine geçişin yaşandığı Cumhuriyet döneminde, ülkede o zamana kadar görülmemiş nitelikte siyasi, ekonomik, hukuki ve kültürel açıdan önemli değişimler ve yenilikler yapılmaya başlanmıştır. Cumhuriyet rejimini kökleştirme ve yerleştirme çabalarının yaygın olduğu bu dönem, aynı zamanda eğitimin amaçları ve niteliğinin de biçimlendirilmeye başlandığı bir dönemdir.

Cumhuriyet dönemi eğitim konusunda ilklerin ve yeniliklerin meydana geldiği yoğun bir dönem olmuştur. Cumhuriyet döneminden sonra, sosyo-kültürel ve ekonomik

hayatın gelişmeye başlaması ile birlikte, toplumun eğitimden beklentileri de artarak değişime uğramıştır. Bu isteklerin karşılanabilmesi için eğitim sisteminde önemli yeniliklerin yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Ayrıca yapılan inkılâpların toplum tarafından hızlı bir şekilde benimsenmesinde ve aktif bir şekilde uygulanmasında eğitim bir araç olarak görülmüştür. Bu nedenle, Cumhuriyet dönemi yenileşme çalışmaları içerisinde, eğitim konusuna özellikle yer verilerek, çok daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Türk İnkılâpları'nın başarısı ile eğitim alanındaki başarının birbirleriyle ilişkili olduğu gerçeği, eğitimin yaygınlaştırılması ve değiştirilmesi konusunda çeşitli çalışmaların yapılmasını zorunlu kılmıştır. Bu amaçla, Atatürk döneminde eğitim ve öğretimin ilkokuldan yükseköğretime kadar hemen her alanında köklü değişikliklere gidilmesi sağlanmıştır. Bu değişiklikler ile gerek eğitim çalışmaları gerekse modern Türkiye'nin temellerinin atılması konusunda hızlı bir ilerleme kaydedilmiştir. Bu kapsamda Atatürk dönemi olarak bilinen 1923-1938 yılları arası, yapılan çalışmaların en verimli olduğu dönem olarak kabul edilmektedir.

Bu dönemde yapılan çalışmaların verimli ve nitelikli olmasının temel sebebi, kuşkusuz Atatürk'ün yapmış olduğu inkılâp çalışmalarıdır. Bu inkılâplar arasında en fazla eğitim konusuna yer verilmiştir. Güler ve Akgül'ün (1999:3) ifade ettiğine göre Atatürk, bir devlet ve düşünce adamı olarak eğitimin önemini bilen ve sosyal değişimin temelde zihniyetteki değişimle mümkün olabileceği gerçeğini gören bir liderdir. Onun çağdaş Türkiye'yi oluştururken, daha Kurtuluş Savaşı'nın en buhranlı günlerinde, Maarif Kongresini toplaması ve kurduğu yeni devletin yapısal inkılâplarını birer birer gerçekleştirmesi bu konuda oldukça anlamlıdır.

Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasından sonra, ülkede yeni bir kültürün oluşturulması için çeşitli çalışmalar başlatılmıştır. Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile birlikte, bu çalışmalar hız kazanmıştır. Dönmez'in (2005:258) ifadesine göre, bu konuda yapılan ilk çalışma, düşmanın Ankara'ya çok yaklaştığı bir sırada, 15-22 Temmuz 1921 tarihleri arasında Atatürk tarafından Maarif Kongresi'nin toplanmasıyla gerçekleştirilmiştir. Atatürk bu toplantıyla, eğitim alanında yapılacak olan çalışmaların en az düşmanın Anadolu'dan atılması kadar önemli ve öncelikli olduğunu göstermiştir.

Ayrıca Atatürk bu toplantıda, Cumhuriyet dönemindeki eğitimin amacını ve temel ilkelerini açıklayan bir konuşma yapmıştır. Bu genelgede eğitimin temel amacı, ‘yeni kuşakları geleceğin gereksinimlerine göre yaşama hazırlamak’ olarak belirtilmiştir. Cumhuriyet dönemi eğitim sisteminin temel ilkelerini ortaya çıkartan bu konuşma, Cumhuriyet ilan edilmeden önce, 8 Mart 1923 tarihinde bir genelge olarak yayımlanmıştır (Binbaşoğlu, 1999:1).

Esas olarak 1920-1923 yılları arası, Cumhuriyet dönemindeki eğitimin hazırlık dönemi olarak kabul edilmektedir. Bu yılların büyük bir kısmının savaşıyla geçmesi nedeniyle eğitim konusunda ciddi bir çalışma yapılamamıştır. Türk eğitim sisteminin temel noktaları ve sınırları, bu dönemde yapılan ilmi toplantılarda Atatürk tarafından belirlenmiştir. Aytac’ın (1984:11) ifadesine göre, bu dönemde Atatürk tespit ettiği yeni eğitim ilkelerine dayalı kanunlar hazırlatarak, bunların uygulanmasına öncülük etmiştir. Öğretim kürsülerine çıkarak, belirli öğretim programlarının hazırlanmasıyla görevli komisyonları yönetmiştir. Çankaya Köşkü’nü akademik tartışmaların yapıldığı bir merkez haline getirip, her işte ‘milletin eğiticisi’ rolünü üstlenmiştir.

Bingöl’ün (2004:8) ifade ettiğine göre, Atatürk eğitim ile ilgili konuşmalarında, çocukların ve gençlerin yetiştirilirken varlıkları, hakları ve birlikleri ile çatışan bütün yabancı öğelerle savaşmaları ile birlikte, ulusal değerleri de coşku ve özveriyle savunmalarının iyice öğretilmesi gerektiği konusuna özellikle değinmiştir. Yeni kuşağın bütün manevi duygularına bu nitelik ve yeteneklerin aşılmasının önemli olduğunu vurgulamıştır.

Bu kapsamlı çalışmaları ile Atatürk, eğitim tarihinde önemli bir yere sahip olmuştur. Eğitimle ilgili yapmış olduğu gözlemler, teşhisler ve eğitim tarihinden çıkardığı dersler sonucunda elde ettiği birikimleri ile eğitim alanında önemli inkılapların gerçekleştirilmesini sağlamıştır. Atatürk’ün yapmış olduğu inkılaplar devlet sisteminin, sosyal kurumların, halkın yaşayış biçiminin ve zihniyetinin kökten değiştirilmesiyle meydana getirilmiştir.

Korkmaz’ın (1972:101) ifade ettiğine göre, Atatürk Türk milletinin Kurtuluş Savaşı ile gerçekleştirmeye çalıştığı bağımsızlık fikrini bir bütün olarak ele almış, inkılapları da bu bağımsızlık bütününün birbirine geçmiş halkaları olarak kabul etmiştir.

Bu kapsamda Cumhuriyet’in ilan edilmesi ile birlikte hız kazanan eğitim çalışmalarının esasını millî, çağdaş ve lâik bir eğitim sistemi kurmak, yaymak ve

bunun için gerekli olan araçları temin etmek teşkil ediyordu. Vicdan'ın (2010:33) ifade ettiğine göre, bu çalışmaların gerçekleştirilmesindeki amaç, Atatürk'ün belirttiği ve hükümet programlarında da açıklandığı gibi Cumhuriyeti yaşatacak ve yükseltecek yeni nesli yetiştirmektir.

Ancak dönemin mevcut okulları, programları, öğretmenleri ve diğer kaynakları bu amaçları gerçekleştirecek sayı ve nitelikte değildir. Bu nedenle öncelikle bu konuların yeterli düzeye ulaştırılması için gereken çalışmaların yapılması ihtiyacı doğmuştur. Bununla birlikte, eğitim konusunda yapılan çeşitli inkılâplar ile diğer konulardaki eksikliklerin giderilmesi de amaçlanmıştır.

Öztürk'ün (1968:481) ifade ettiğine göre, eğitim kurumlarının ve programlarının, sistemsiz hallerinden kurtulmaları ve çeşitli yeniliklerin yapılması gerekmektedir. Bu nedenle Milli Eğitim Bankalığının ihtiyacı olan düzen içerisinde ve belirli yöntemlerle çalışan kurumların geliştirilmesi için gerekli inceleme ve araştırmalar başlatılmıştır.

Bu anlamda eğitim alanında görülen uygulamalarının başında, Osmanlı eğitim sisteminden kalan kurumların, inkılâbın genel akışı içerisinde düzenlenmesi yer almaktadır (Fırat, 2008:180). Cumhuriyet'ten önceki eğitim sisteminin yapısı incelendiğinde, yönetim açısından çok başlılığın var olduğu görülmektedir. Bu çok başlı yönetim biçimi, toplumsal yapıyı olumsuz yönde etkileyerek, toplumun parçalanmasına neden olmuştur.

Arslan'ın (2007:39) ifadesine göre, eğitimde birliğin, bütünlüğün, ortak bir amacın ve sistemin olmaması, Osmanlı Devletinin eğitim konusunda başarısız olmasının temel nedenlerinden birisidir. Bu anlamda Cumhuriyet kurulduğu zaman ülkede resmi olarak etkinliğini devam ettiren üç farklı eğitim kurumu vardı. Mektepler, medreseler ve azınlık-misyoner okulları.¹ Bu okulların dünya görüşleri, eğitim

¹ **1- Mektepler (Rüştiye, İdadi ve Sultaniler):** Ordu ve bürokrasiye yüksek nitelikli insan gücü sağlamayı amaçlayan, medresenin ıslahından umut kesildikten sonra açılan, genellikle Batı hayranı insanların yetiştiği okullardır.

2- Medreseler: Vakıflar tarafından açılan, müftülüklerce denetlenen, 16. Yüzyıldan itibaren sadece din eğitimi veren, ezberciliğin tek yöntem olduğu, derslerinin çoğunluğunun Arapça olarak yapıldığı, yenilemeye karşı, ilk-orta-yüksek kısımları bulunan her yönüyle çökme aşamasındaki kurumlardır..

3- Azınlık ve Misyoner Okulları: Müslüman olmayan azınlıklar ve kimi yabancı devletler tarafından açılan, korunması yabancı devletlerin elinde olan denetimsiz okullardır. Bu okullara Müslüman ailelerin çocukları da gitmekteydi. Bu okullar zamanla gelişmiş eğitim programları uygulayan, nitelikli insan gücü yetiştiren okullar haline gelmişlerdir. Bu okullar ülkedeki azınlıkların (Ermeni, Rum, Arap) hareketlenmelerine neden olmuşlardı (Çınar, 2002:78-79).

Bu üç farklı eğitim sistemi içerisinde yer alan yedi çeşit okul vardı. Bu okullar sırasıyla "1- Yabancı devletler ve kiliseler tarafından açılan, yabancı dille öğretim yapan okullar. 2- Özel vakıflarca açılmış medreseler

amaçları, siyasal hedefleri ve uygarlık anlayışları birbirlerinin tam tersi yöndeydi (Çınar, 2002:78-79). Bu üç ayrı eğitim kurumunda dili, kültürü, yaşam tarzı, giyim-kuşamı, dünya görüşü tamamen farklı ve birbirine kapalı üç ayrı nesil yetiştirilmekteydi. Birbirinden farklı olarak yetiştirilen bu kuşaklar ile milletin egemenliğini korumak ve Cumhuriyeti devam ettirmek mümkün değildi.

Bu nedenle Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra, ilk olarak böylesine dağınık olan ve devlet yönetiminin dışında kalan okulların devlet yönetimi altında toplanması için çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Başaran'ın (2008:63) ifade ettiğine göre, okulları tek bir yönetim altında toplamadan, ulusal eğitim sisteminin kurulması imkânsızdı. Bu amaçla 3 Mart 1924'te **Tevhid-i Tedrisat Kanunu**'nu (Öğretim Birliği) yasası çıkarılmıştır.

Tevhidi Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesi ile birlikte mahalle mektepleri-sıbyan okulları, azınlıklara ait okullar ve medreseler kapatılmıştır. Bozdemir'in (1998:8) ifadesine göre, bu yasa ile eğitimin birliği ve laikleşmesi sağlanmıştır. Eğitim ve öğretimin dinsel etkilerden uzakta, bilimsel bir bütünlük içinde verilmesi çalışmalarına başlanmıştır.

Bu kanun ile birlikte Atatürk, eğitimi bir bütün olarak ele almış, ilköğretimden yükseköğretime kadar eğitim kurumları ile ilgili çalışmaları tek bir sistem altında toplamıştır. Her kademede yeni okulların açılması, kız-erkek ayrımı yapılmadan bütün çocuk ve gençlerin eşit düzeyde okutulması bu çalışmaların bir sonucu olarak görülmüştür.

Ayrıca yine bu kanun ile bütün öğretim kurumları Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır. Aynı tarihte, Teşkilât-ı Esasiye'ye eklenen bir madde ile kız çocuklarının devlet okullarında ücretsiz eğitim görmeleri zorunlu hale getirilmiştir (Tongul, 2004:114).

Tevhidi Tedrisat Kanunu ile birlikte, ulusun bütünlüğünü bozmaya yönelik faaliyetlerin ortadan kaldırılması hedeflenmiştir. Farklı okullarda yetişen insanların, farklı kimliklere sahip olmaları ulusun bütünlüğünü tehlikeye sokacak bir durum olarak görülmüştür. Osmanlı Devleti zamanında bu konuda yaşanan zorluklar,

ve sübyan okulları. Sultanların vakıflarınca açılmış Şer-iye ve Evkaf Nezareti'ne bağlı okullardır. 3- Maarif Vekâletine bağlı rüştiye, idadi, sultaniler ve yüksek meslek okulları. 4- İl özel idarelerine bağlı okullar ve sanat okulları. 5- Mahallelerce açılmış mahalle okulları. 6- Özel okullar. 7- Müslüm ve gayri Müslim azınlıkların açtığı okullar." şeklindedir (Başaran, 2008:63).

eğitimin bir merkezden yapılmasının gerekliliğine işaret etmiştir (Şimşek, Küçük ve Birgül, 2012:2819).

Türk eğitim sisteminin temellerini oluşturan Atatürkçü eğitim ilkelerinin uygulanmasında elde edilen başarı, büyük ölçüde öğretim birliği ile sağlanmıştır. Tevhidi Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesi ile birlikte, geleneksel olarak kabul edilen eski toplum yapısından kopmanın ilk ve en önemli adımı atılmıştır. Yeni kurulan devletin, eğitim konusunda yapılan çalışmalara ayrıntılı olarak yer vermesi ve eğitimin kitleleşmesi çabası sonraki yıllarda Millet Mektepleri, Halkevleri, Köy Eğitimci Kursları ve Köy Enstitüleri'nin açılmasına yardımcı olmuştur.

Bunların yanı sıra Baran'ın (2010:27) ifade ettiğine göre, Tevhidi Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesinden sonra meydana gelen değişikliklerin başında karma eğitim yer almaktadır. Yapmış olduğu pek çok konuşmasında kızların eğitilmesinin gereği ve önemi üzerinde duran Atatürk, erkek ve kadın bütün nüfus için eğitimde fırsat eşitliğini, Cumhuriyet sonrasının bir dizi uygulaması ile hayata geçirmeye başlamıştır. Eğitim tarihi içerisinde önemli bir gelişme olarak kabul edilen karma eğitim, Cumhuriyet döneminin eğitime bakış açısını yansıtmaları bakımından dikkate değerdir.

Bu kanunun ardından Cumhuriyet ilkelerine dayanan laik eğitim sistemi konusunda yapılan çalışmalara devam edilmiştir. Bu kapsamda 22 Mart 1926 tarihinde 789 sayılı yasa ile bugünkü 'Talim ve Terbiye Kurulu' açılmıştır (Fer, 2010:98). Talim ve Terbiye Kurulu eğitim sistemini, eğitim plan ve programlarını, bütün ders araç ve gereçlerini araştıran ve geliştiren, uygulama kararlarını onaylatmak ve Bakanlık Makamı'na sunmakla görevlidir. Ayrıca Bakanlık birimleri tarafından hazırlanan öğretim programları, ders kitapları, yardımcı kitaplar, öğretmen kılavuz kitapları ile bilgi işlem yapılarını inceleyip geliştirir ve uygun görünenleri karara bağlamakla yükümlüdür (Başaran, 2008:167).

Eğitimin tek bir kurum altında birleştirilmesi, karma eğitimin başlaması ve eğitimin çok daha sistemli bir hale getirilmesinin yanı sıra toplumdaki okuma-yazma oranının artırılmasına yönelik çeşitli çalışmalar da yapılmıştır. Bu kapsamda yapılan ilk çalışma, eski harflerin kaldırılarak yerine yeni harflerin getirilmesi ile ilgili olmuştur.

Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren üzerinde yoğun olarak çalışılan konuların başında toplumdaki okuma-yazma oranının artırılması yer almıştır. Okuma-yazma

oranının artırılması, eğitim düzeyinin ve kalitesinin de aynı oranda artmasına neden olacaktır. Bu nedenle, eğitimin en temel noktası olan okuma-yazma konusundaki çalışmalara öncelik verilmiştir.

Bu anlamda Türk dili yapısına uymayan Arap harfleri ile yazılmaktaydı. Bu harflerle Türk dilini yazabilmek için uzun zaman belirli kalıpları ezberlemek, Arap ve Acem dil bilgisi kurallarını öğrenmek gerekmekteydi. Bu nedenle yazı yazmak ve okumak ancak belirli bir sınıfın imtiyazı haline gelmiştir (Şimşir, 1992:211). Böyle bir ayrıcalığın var olması nedeniyle, okur-yazar oranında çok fazla artış meydana gelmemiştir.

Bu noktada, toplumdaki okur-yazarlığı hızlı bir şekilde yayabilmek ve modern eğitim-öğretimi gerçekleştirmek ancak harf değişikliği ile sağlanabileceği görüşü haklılık kazanmıştır. Tongul'un (2004:111) ifade ettiğine göre Atatürk, okuma-yazma oranındaki düşüklüğün yanı sıra harf değişikliğinin nedenini, Türk kültürünün millileşmesini ve gelişmesini amaçlayan girişimin bir parçası olarak görülmesine de bağlamıştır.

Atatürk, Türk milletinin gelişmiş milletler arasına girebilmesi için yeni Türk alfabesinin kabulünü zorunlu görmüştür. Bu kapsamda alfabe değişikliğinin Türk milletinin çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkmasını sağlaması ile birlikte millileştirme ve milli kültürün oluşmasına katkı sağlama amacını da ileri sürmüştür.

Bununla birlikte biraz daha geçmişe gidildiği zaman, Türk eğitim sisteminin Batı örneklerine göre kurulmasından ve Türk aydınlarının Batı dünyasına farklı bir gözle bakmaya başlamasından itibaren, yazının değiştirilmesi veya ıslah edilmesi sorununun bütün Türk dünyasını ilgilendirmiş olduğu da görülmektedir (Ergün, 2010:44).

Eğitimdeki başarısızlığın temel sebeplerinden biri olarak görülen Arap alfabesinin ıslah edilmesi veya değiştirilmesi düşüncesi, Tanzimat'tan sonra tartışılmaya başlanmış, II. Meşrutiyetin ilanından sonra hız kazanmıştır. Bu tartışma 3 Kasım 1928 tarihinde, 1353 sayılı **Harf İnkılâbı Kanunu** ile noktalanmış, Latin esaslı yeni Türk alfabesi kabul edilmiştir (Karakuş, 2006:62).

Harf İnkılâbı sonrasında alfabenin değişmesi ile birlikte önceden okur-yazar olarak kabul edilenler, okuma yazma bilmeyen konumuna düşmüştür. Bu nedenle ülkedeki okuma-yazma bilen kişi sayısında azalma olmuştur. Fakat çok daha kolay öğrenilen

yeni alfabe ile okur-yazar sayısında çok kısa bir süre içerisinde artış olmaya başlamıştır.

Bu kapsamda yapılan Harf İnkılâbı ile halkın okuma-yazmayı daha hızlı öğrenebileceği bir yazı sistemi getirilmiş, Türkçenin zenginliği ve canlılığı daha iyi gösterilmiş ve uygar milletlerle iletişimin sağlanabilmesi kolaylaştırılmıştır. Latin alfabesinin kabul edilmesi ile birlikte, ülkede okuma-yazmayı öğrenme süresi kısalmış ve kolaylaşmıştır. Okuma-yazma becerisi geniş halk kitlelerine yayılarak, çoğunlukla imtiyazlı kişiler tarafından öğrenilmesi durumu ortadan kalkmıştır.

Yeni harflerin halka öğretilmesi için çok geniş bir okuma yazma faaliyeti başlatılmış ve okur-yazar sayısı hızla artmıştır. Ders kitapları, sözlükler, tüm basılı resmi yayınlar, inkılâpların ana fikri doğrultusunda yeniden hazırlanmıştır. Birçok öğretmen Türk Dil ve Tarih Kurumunda görev almıştır. Günlük dilde olduğu gibi bilimsel terimlerde de çok geniş bir Türkçeleştirme faaliyetine girilmiş, okullarda öğretim bu yeni terimlerle yapılmıştır (Akyüz, 2008:345).

Bu noktada halkın yeni harfleri çok kısa bir süre içinde kolaylıkla öğrenmesi, bu harf sisteminin Türk dilinin bünyesine olan uygunluğunun da bir kanıtıdır. Yeni harfler hemen uygulanarak, dilin yazımındaki ikiliğin bir an evvel sonlandırması istenmiş, bu nedenle harf kanunun kabul edilmesinden itibaren devletin bütün kurumlarında yeni Türk harflerinin kullanılacağı belirtilmiştir. Yeni harflerin halk arasında çok daha hızlı bir şekilde yayılması içinse, en çok okunan eserlerin yeni harflerle basılmasına karar verilmiştir. Ayrıca Bozdemir'in (1998:9) ifade ettiğine göre, 1928 yılı Aralık ayından itibaren de, resmi ve özel bütün Türkçe gazeteler ve dergiler yeni Türk harfleri ile çıkartılmaya başlanmıştır.

Bütün bu gelişmelerin yanı sıra Başbakanlık tarafından, Milli Eğitim Bakanlığına verilen 20.05.1928 tarihli emir gereğince, Arap alfabesiyle yazılmış yazıların, Latin harfleriyle yazılması işini düzenlemek amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde 'Dil Heyeti' kurulmuştur (Ülkütaşır, 1981:60).

Dil Heyeti, 22 Mart 1926'da kabul edilen ve 3 Nisan 1926'da yürürlüğe giren 789 sayılı Maarif Teşkilatına Dair Kanun'un 1. maddesinde belirtildiği üzere Türk dili ile ilgili konularda bilimsel araştırma, inceleme, tartışma yapmak ve bazı kararlar almakla görevlendirilmiştir. Dil Heyeti, Telif ve Tercüme Heyeti'nin yerini almıştır

(Karakuş, 2006:136). Böylelikle Atatürk Dönemi'nde dil işleriyle uğraşacak bilgi ve birikim sahibi uzmanlardan oluşan bir komisyon oluşturulmuştur.

Dil Heyeti, alfabenin yanı sıra imla konusunda da çeşitli çalışmalar yapmıştır. Ayrıca Türkçenin yabancı dillerden giren kelimelerden arındırılarak, yapısına uymayan bazı kurallardan da kurtulmasını sağlamıştır. 12 Temmuz 1928 tarihli toplantısında alfabe meselesine son noktayı koyduklarını, dil bilgisi konusundaki çalışmaların ise hala devam ettiğini açıklamışlardır. Çalışmaların tamamlanması üzerine, İbrahim Karantay tarafından hazırlanan 'Alfabe Raporu' ile Ahmet Cevdet Emre tarafından hazırlanan 'Dil Bilgisi Raporu' kitap olarak bastırılmış ve dağıtılmıştır (Karakuş, 2006:140).

Alfabe ve dil bilgisi konusunda yapılan inkılâplar, eğitim konusundaki çalışmaların çok daha hızlı bir şekilde ilerlemesini sağlamıştır. Bu inkılâpların uygulandığı yerlerin başında kuşkusuz eğitim kurumları gelmektedir. Fakat ülkenin içinde bulunduğu sosyal, siyasi ve ekonomik şartlar nedeniyle, pek çok yerde okul bulunmamaktadır. Bu eksikliğin giderilmesi için Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren hem yaygın eğitim hem de yetişkinler eğitimi ile ilgili çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların arasında, 1928'de açılan **Millet Mektepleri** de yer almaktadır.

Millet Mekteplerinin aktif olarak yaptığı çalışmaların başında, yeni Türk harflerinin halka hızlı ve kolay bir şekilde öğretilmesi yer almaktadır. Baran'ın (2010:31) ifade ettiğine göre, hiç yazı bilmeyenler ile eski yazı bilenler olmak üzere iki ayrı gruba yönelik olarak yapılan bu mektepler, yeni alfabenin öğretilmesine katkı sağlamışlardır.

Bunların yanı sıra Millet Mekteplerini kuranlar amaçlarının, cahil bırakılan halkın okur-yazar hale getirilmesi olduğunu ifade etmişlerdir. Bu kapsamda başlangıçta sadece yeni harflerin ve okuma-yazmanın öğretilmesi amacıyla açılan Millet Mektepleri, ilerleyen dönemlerde yaşamak için gerekli olan diğer bilgileri de öğretme amacı gütmüştür.

Bozdemir'in (1998:9) ifade ettiğine göre, oldukça ilgi gören Millet Mekteplerinden 1928-1937 yılları içinde 1.451.759 öğrenci mezun olmuştur. Bu öğrencilerin %73.15'i erkek, %26.85'i kadındır. Millet mekteplerine devam eden ve bu mektepleri bitiren öğrenciler özellikle 1928-1932 yılları arasında sayı ve oran olarak

en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Ayrıca Çınar'ın (2002:82) ifadesine göre, Millet Mektepleri vasıtasıyla okuma-yazma oranı 1927'de %11 iken 1935'te %20'ye yükselmiştir.

Millet Mektepleri, yeni Türk harflerinin yetişkinlere öğretilmesinde ve Harf İnkılâbı'nın başarıya ulaşmasında önemli bir rol oynamıştır. Sekiz yıl boyunca sürdürülen Millet Mektepleri, örgün eğitim kurumları içerisinde kapsamlı ve düzenli hizmet veren kurumlardan birisi olmuştur. Okuma-yazma oranının artırılmasına ve halkın cehaletten kurtarılmasına katkı sağlayan Millet Mektepleri, eğitim öğretim seferberliğinin hedefine ulaşması noktasında önemlidir.

Millet Mektepleri ile benzer amaçla, 1930'lu yıllardan itibaren köylerde **Halk Okuma Odaları** ve 1932'den itibaren de **Halkevleri** açılmıştır. Bu kurumlarda 15-45 yaş arasındaki yetişkinlere yönelik olarak verilen okuma yazma kursları ile birlikte kültürel, sanatsal ve mesleki alanlarda da çeşitli bilgiler verilmiştir.

Cumhuriyet'in Köy Enstitülerinden önce kurduğu en önemli kültür kurumlarından birisi olan Halkevlerinin temel amaçları yetişkinleri eğitmek, ulusal kültürü aşlamak, toplumu ulusal bir bilinç ve ülkü çerçevesinde kaynaştırmak, halkı aydınlatmak ve inkılâpların halka ulaşmasını sağlamaktır.

Çınar'ın (2002:83) ifade ettiğine göre, Halkevlerinin sayısı 1938'de 210'a yükselmiştir. Gönüllü çalışma esasına dayanan halkevlerinde dil, edebiyat, tarih, güzel sanatlar, tiyatro, spor, sosyal yardım, halk dershaneleri, kurslar, kütüphane, yayın, köycülük, müze ve sergi gibi kollar bulunuyordu. Bu kurumlarda sayısız sanatçı yetişmiştir. 1932-1952 arası dönemde 478 Halkevi ile 4.322 Halkodası açılmıştır.

Tanilli'nin (1994:173) ifade ettiğine göre, 8 Ağustos 1951'de 474 Halkevi ile 4.360 Halkodası kapatılarak, malları hazineye aktarılmıştır. Mimari özellikleri bakımından da örnek olan Halkevlerinin binaları devlet hizmetine verilmiş, zengin kitaplıkları ise yağmalanmıştır.

Kültürel alanda gerçekleştirilen bu çalışmalarda özellikle öğretmenler görev alarak, çeşitli birimler oluşturmuşlardır. Atatürk döneminde yapılan eğitimdeki bu gelişmeler, Cumhuriyet öncesi dönemle karşılaştırılamayacak düzeye ulaşmıştır. Oldukça kısa bir süre içerisinde eğitim alanında önemli adımlar atılmıştır.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve Harf İnkılâbı Kanunu'nun kabulü ile Millet Mekteplerinin ve Halkevlerinin açılmasından sonra, milli nitelikler taşıyan tarih ve dil çalışmaları başlatılmıştır. Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde üzerinde çok fazla durulan, milli tarih ve milli dil konusundaki çalışmaları desteklemek amacıyla Türk Tarih Kurumu ile Türk Dil Kurumu açılmıştır.

Bozdemir'in (1998:10) ifade ettiğine göre, milli tarih çalışmalarına önem veren Atatürk, ileri sürdüğü 'Türk Tarih Tezi' ile Anadolu Türklüğü'nün tarihi gerçekler ışığında incelenmesini önermiştir. Türk tarihinin bilimsel olarak araştırılması için 1931'de kurulan Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti, 1935 yılında **Türk Tarih Kurumu** adını almıştır. Ayrıca yine Atatürk, Türk dilinin arılaşması ve başka dillerin etkisinden kurtulması için büyük çabalar harcamıştır. Bu amaçla 12 Temmuz 1932'de kurulan Türk Dili Tetkik Cemiyeti, daha sonra **Türk Dil Kurumu** adını almıştır.

Türk Dil Kurumu derleme, tarama, dil bilgisi, sözlük, yabancı sözcüklere Türkçe karşılık bulma, terim üretme gibi çalışmalarla, Türkçenin ulusal bir dil olarak gelişmesine büyük bir katkı sağlamıştır (Çotuksöken, 2012:39). Türkçenin sadeleştirilmesi, yabancı kelimelerden arındırılması, aydın dili ile halk dilinin konuşma dili ile yazı dilinin birleştirilmesi, halk ağzından derlemeler ve kitaplardan taramalar yapılması kararlaştırılmıştır.

Bu çalışmaların yanı sıra 1935'te Eğitim Müdürlükleri kurularak, İl Genel Kurullarının görevlerinin önemli bir kısmı bu müdürlüklere verilmiştir. Teftişler bakanlık örgütlerine bağlanmıştır. Böylece eğitimde merkeziyetçi bir tutum benimsenmiştir (Tanilli, 1994:38).

Milli mücadele ile başlayan bu yeni eğitim çalışmaları, Atatürk vefat edene kadar kesintisiz olarak devam etmiştir. 15 yıl gibi çok kısa bir süre içinde, eğitim alanında büyük ilerleme kaydedilmiştir. Bu dönemde eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması, okulun herkese açık ve parasız olması, ilköğretimin yaygınlaştırılması ve toplumun çağdaşlaşması amacıyla yapılan çalışmalar, 1923-1938 yılları arasında okulların, öğretmenlerin ve öğrencilerin sayısında ve ülke nüfusunun genelinde büyük artışlar olmasına katkı sağlamıştır.

1938 yılına gelindiği zaman, ilköğretimden yükseköğretime kadar her seviyedeki eğitim kurumlarında sayısal olarak önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Eğitim

kurumları, Cumhuriyet'ten önceki durumuyla kıyaslanamayacak ölçüde, ülkenin neredeyse tamamında yeniden oluşturulmuştur. Okuma-yazma oranının artırılması ile birlikte yürütülen eğitim konusundaki çalışmalar, öğrenim göreceğ öğrencilerin sayısını önemli ölçüde artırmıştır. Ayrıca ihtiyaç duyulan öğretmenler kısa süre içinde öğretmen yetiştiren kurumlardan mezun edilerek, mevcut eğitime katkıda bulunmaları sağlanmıştır.

Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonraki yıllarda, eğitim alanında göz ardı edilemeyecek kadar önemli başarılar elde edilmiştir. Fer'in (2010:99) ifade ettiğine göre, Cumhuriyet döneminde her düzeydeki okul programları, Cumhuriyet'in gereksinimlerine göre düzenlenmiş, eğitimi yaymak, çok düşük olan okur-yazar oranını yükseltmek ve öğretimi kolaylaştırmak için çaba harcanmıştır.

Başgöz'ün (2010:15) ifade ettiğine göre, 1938-1945 yılları arası, eğitim konusunda yapılan çalışmaların en verimli olduğu devirlerden biri olmuştur. Teknik eğitimin planlanması, Köy Enstitülerinin kurulup çalışmaya başlaması, Doğu ve Batı klasiklerinden 500 tanesinin Türkçeye çevrilmesi, devlet operasının ve konservatuarının açılması bu dönemde olmuştur.

1945 sonrasında eğitim felsefesi ve öğretim programlarında Avrupa sisteminin etkisinin azaldığı (Çınar, 2002:86); 1950'li yıllardan itibaren eğitimde Amerikan modelinin etkilerinin arttığı görülmeye başlanmıştır. Çok amaçlı okul deneyimleri, rehberlik ve araştırma merkezlerinin açılması ile ortaöğretim tek kanallı hale getirilmeye çalışılmıştır (Erdoğan, 2002:7). 1950'li yıllara kadar ülkenin sosyal, kültürel ve ekonomik hayatında çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Eğitim faaliyetleri ve kurumları, halkı da içine alacak şekilde yeniden düzenlenmiştir.

1960 yılında Türkiye Eğitim Millî Komisyonu tarafından hazırlanan rapora göre, Cumhuriyet dönemindeki en önemli konulardan birisi olan ve halkın okur-yazar hale getirilmesi için yapılan çalışmaların sonucunda, 1927 yılında okuma yazma bilenlerin oranı genel nüfusun %10'u iken, 1955 yılında bu oranın %40'a yükseldiği görülmektedir. 27 yıl gibi kısa bir süre içerisinde okuma-yazma oranında meydana gelen bu artış, yapılan çalışmaların etkinliğini ve başarısını göstermesi açısından önemlidir.

Bunların yanı sıra 1950-1960 yılları arasında eğitim sistemi, yayılma bakımından gerilemese de duraklama aşamasına geçmiştir. İlkokul binalarının yapımında

köylünün yardımı kaldırılmıştır. Genel bütçede, ilköğretime yönelik olarak yapılan çalışmaları sürdürmek için ödenek ayrılmamıştır. İlköğretimin yayılma hızı bu dönemlerde çok fazla gerilemiştir. Aynı şekilde, ortaöğretimde ve yükseköğretimde de okullaşma hızı gereken düzeyin çok gerisinde kalmıştır (Başaran, 2008:70-71). 1960 yılında başlayan dönem ile birlikte eğitimin bir yatırım olduğu anlayışı yerleştirilmeye çalışılmıştır. Kalkınma planları hedeflerine göre bir insan yetiştirme düzeni geliştirilmeye çalışılmıştır (Güler, 1998:17).

Türk eğitim sistemi, Cumhuriyet'in kurulması ile başlayan ve çok uzun bir döneme yayılan yenileşme hareketlerinin sonucunda oluşturulmuştur. Yapılan yenileşme çalışmaları başta okuma-yazma oranının arttırılması ile birlikte eğitimin toplumun her kesimine ulaştırılmasını sağlamıştır. Zaman zaman aksaklıklar ya da duraklamalar meydana gelse bile eğitim sisteminde oldukça büyük gelişmeler meydana gelmiştir. Cumhuriyet'in kurulduğu ilk yıllar ile kıyaslandığı zaman, eğitimin çok daha modern bir niteliğe kavuşmuş olduğu görülmektedir.

2.1.1. Köy Enstitüleri ve Eğitime Olan Katkıları

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından, eğitim inkılâplarının gerçekleştirilmesi ile ilgili yapılan çalışmalar hız kazanmıştır. Eğitim konusunda gelişme ve modernleşme adına önemli nitelikte pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar neticesinde ülke genelinde olumlu yönde gelişmeler yaşanmakla birlikte, eğitimden beklenen sonuçlar henüz elde edilememiştir.

Bu durum karşısında Atatürk, eğitimde yeni bir atılım yapılması gerektiği inancı ile yabancı uzman ve örneklerin aradan çıkartılarak, kendi kültürünü ve toplumu çok iyi tanıyan Türk eğitimciler ile birlikte çeşitli çalışmalarda bulunulması gerektiğini vurgulamıştır. Kavcar'ın (2002:3) ifade ettiğine göre, Cumhuriyet'in ilk yıllarında ilköğretim kadar olmasa da ortaöğretim ve bu alana öğretmen yetiştirme, Cumhuriyet hükümetlerinin üzerinde durdukları konulardan biri olmuştur.

Bu anlamda Tanzimat'tan önce Türkiye'de öğretmen yetiştiren ayrı okulların olmaması nedeniyle bütün eğitim kurumlarının öğretmen ihtiyacı, genellikle medreseler tarafından karşılanıyordu. Tanzimat'ın ilk yıllarında medrese tipi klasik eğitim sisteminin yanı sıra Batı tarzı yeni bir eğitim sisteminin kurulmaya başlaması, Türkiye'de öğretmen yetiştiren kurumların temelini oluşturmuştur (Öztürk,

1996:169). Bu kurumlar Cumhuriyet'in ilan edilmesine kadar aktif olarak çalışmışlar, fakat eğitimin istenilen düzeye ulaşmasını sağlayamamışlardır.

Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra, eğitim konusunda görülen eksiklikleri tespit eden bazı araştırmacılara (Çakmak, 2007:223; Çınar, 2002:85 ve Kartal, 2008:25) göre, Cumhuriyet'in kurulduğu yıllarda ülkedeki okur-yazar oranı özellikle kadınlarda ve köylerde neredeyse yok denecek kadar azdı. Genel nüfus içerisinde okuma-yazma bilenlerin oranı %5 bile değildi. Nüfusun %85'ini oluşturan köylüye eğitim hizmetleri götürülememiş, götürüldüğü yerde ise sadece alfabenin öğretilmesiyle sınırlı kalınmıştır. 6 yaşın üstündeki nüfusun %78'i okur-yazar değildi. Yaklaşık 40.000 civarında olan köylerde ise bu oran %90'ı buluyordu.

Ayrıca köyler eğitim dışında sağlık, temizlik ve çeşitli gelişme imkânlarından da oldukça uzaktı. Bu anlamda var olan yoğun bilgisizlikle mücadele etmek, modernleşmeyi halka götürmek ve köylüyü kalkındırmak için öğretmenlerden olabildiğince masrafsız bir şekilde yararlanmak gerekmektedir.

Cumhuriyet'in kurulduğu ilk yıllarda savaşlar nedeniyle neredeyse her şey yok olmuştu. Böyle bir durumda ülkeyi kalkındırmak için köy nüfusunu etkin kılmak ve köylüyü eğitmek artık bir zorunluluktu. Köyün kalkınması için köydeki insan gücünün niteliğine uygun olacak şekilde özgün bir eğitim sisteminin kurulması ile birlikte, köy şartları altında istekli olarak çalışacak nitelikte öğretmenlere de ihtiyaç vardı. Bu anlamda geleneksel öğretmen okullarında yetişmiş eğitimcilerin köylerde çalışmalarını istemek, onlar için zorunluluk olarak algılanıyordu.

Benzer tespitlerde bulunan ve 1924 yılında Türk eğitimi ile ilgili inceleme yapmak üzere davet edilen John Dewey de, nüfusunun büyük bir çoğunluğunu köylünün oluşturduğu böyle bir ülkede, köy eğitiminin köyün iktisadi hayatı ile birleştirilmesini ve köye ayrı bir öğretmen tipinin yerleştirilmesini tavsiye etmiştir (Taşdemirci, 1998:41).

Yapılan bu tespitler ve önerilen çözümler üzerine, Cumhuriyet'in düşünce yapısını ve eğitim konusunda yapılan inkılâpları köye ulaştıracak eğitim çalışmalarının başlatılması girişiminde bulunulmuştur. Öncelikle, eğitimin temellerini oluşturan okuma-yazma konusundaki çalışmalara ağırlık verilmiştir. Bu çalışmaların sistemli ve hızlı bir şekilde yürütülebilmesi amacıyla, Türk eğitim tarihi içerisinde önemli bir yere sahip olan Köy Enstitüleri fikrinin uygulanmasına karar verilmiştir. Bu

kapsamda Türk köylüsünün içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik şartların düzeltilmesinde ve köy eğitiminin sağlanmasında Köy Enstitüleri bir çözüm yolu olarak görülmüştür.

Ülke genelindeki eğitim ile ilgili çalışmaların sürdürülebilmesi ve istenilen düzeye çıkarılabilmesi noktasında köy öğretmenlerine ve köy eğitimine olan ihtiyaç oldukça büyüktür. Bu nedenle uygulanacak eğitim için hızlı ve planlı bir çalışma yapılması gerekmektedir.

Ülkenin içinde bulunduğu bu durum ve yapılan açıklamalar, öğretmen yetiştirme politikasının önem kazanmasına neden olmuştur. Yetiştirilecek öğretmenlerin yalnızca toplumun eğitim ihtiyaçlarını karşılamakla kalmamaları, diğer alanlardaki ihtiyaçları da karşılayabilecek niteliklere sahip olmaları istenmiştir.

Cumhuriyetin ilan edildiği ilk yıllarda 45.000 civarında köy bulunmaktaydı. Bu köylerin sadece 4000 tanesinde okul ve öğretmen mevcuttu. Başta kırsal kesim olmakla birlikte ülkenin öğretmen ihtiyacını karşılamak amacıyla 22 Mart 1926 tarihinde köy öğretmen okulları kurulmuştur. Kayseri ve Denizli’de denemesi yapılan bu okullar, 1933 yılında kapatılmıştır (Önsoy, 1998:18). Bu anlamda öğretmen açığı sorununu çözmek için köy öğretmen okullarının devamı niteliğindeki Köy Enstitülerinin kurulmasına karar verilmiştir. Bu konuda çeşitli çalışmalar yapılmaya başlanmıştır.

Çakmak’ın (2007:223) ifade ettiğine göre, Köy Enstitüleri fikrinin ortaya çıkmasına neden olan gelişmeler arasında, yeni harflerin kabulünden sonra askere gelen gençlere Türk ordusu tarafından okuma-yazma öğretilmesi ve bu gençlerin köylerine geri dönerek oradakileri eğitmesi çalışmaları yer almaktadır. Bu çalışmanın son derece başarılı olması üzerine Atatürk, köylülerin eğitilmesinde askere gelen köy çocuklarının kullanılması gerektiğini düşünmüştür. Böylelikle, askerliğini çavuş ve onbaşı olarak yapan okuma-yazma bilen gençler, Eskişehir yakınlarındaki Mahmudiye çiftliğinde açılan eğitim kurslarına seçilmiştir. Burada okuma-yazma, tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi, ekip-biçme, hayvan yetiştirme, köy işleri gibi derslere tabi tutulduktan sonra, köylere eğitimci olarak gönderilmişlerdir. Sonraları daha da geliştirilen bu sistem, Köy Enstitülerinin temellerini teşkil etmiştir.

Taşdemirci (1998:45), esasında Türk köylüsünün eğitiminde aktif görev alacak öğretmenler olarak yetiştirilmesi fikrinin temellerinin, Osmanlı İmparatorluğu’nun

Avrupa ile temas noktasını oluşturan Selanik, Üsküp, Manastır, Edirne gibi önemli kültür merkezlerinde bulunan öğretmen yetiştirme kurumlarında atılmış olduğunu ifade etmiştir.

Bu anlamda, köye yönelik ilk somut adımlar 1925 ile 1929 yılları arasında yapılmıştır. İlk önce köylerdeki ilkokulların öğretim süresinin üç yıl olması kabul edilmiştir. Buralardaki var olan öğretmen eksikliğini gidermek için biri Kayseri biri de Denizli’de olmak üzere iki tane Köy Muallim Mektebi açılmıştır. Fakat beklenmeyen ani olaylar nedeniyle bu girişim başarısız olmuştur (Çakmak, 2007:223).

1933’te ortaya çıkan ‘Köycülük’ hareketinin bir sonucu olarak, köylünün eğitim ihtiyacının giderilmesi konusunda etkin rol oynayacak olan öğretmen tipinin yetiştirilmesi çalışmaları tekrar başlatılmıştır. Bu konuda yapılan çalışmalar 1935 ile 1938 yılları arasında Atatürk’ün direktifleriyle daha da hızlanmıştır. 1935 yılından itibaren, köy eğitimi ile ilgili çalışmalara tekrar başlanarak, köye uygun öğretmen yetiştirme düşüncesi üzerine yoğunlaşmıştır. Köyün içinden gelen ve oranın koşullarında yaşayan insan gücünden yararlanma düşüncesi ile birlikte yetiştirilecek öğretmenler konusundaki çalışmalar başlatılmıştır. Bu amaçla 1936’da ‘Köy Eğitim Kursları’, 1937’de ise ‘Köy Öğretmen Okulları’ açılmıştır. Buralarda köye ve köylünün kalkınmasına yönelik bir eğitim programı uygulanmıştır.

Köye yönelik eğitim sisteminin kurulmasındaki yasal düzenlemeler, 11 Haziran 1937’de TBMM tarafından kabul edilen 3238 sayılı Köy Eğitim Kanunu ile başlamıştır. 17 Nisan 1940’da, 3803 sayılı ‘Köy Enstitüleri ve Köye Lüzumlu Sanat Erbabı Yetiştirme Kanunu’, ardından 4274 sayılı ‘Köy Okulları ve Köy Enstitüleri Teşkilat Kanunu’ çıkarılmıştır. 24 Temmuz 1943 yılında ise, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından kabul edilen bir yönetmelikle ‘Yüksek Köy Enstitüsü’ kurulmuştur. Kabul edilen bu kanunlar ile köy eğitimi için yetiştirilecek insan gücünün yasal dayanağı da sağlanmıştır.

Çıkarılan yasalar ile resmi olarak da kabul edilen Köy Enstitülerinin kuruluş amaçlarının başında, köylerde bulunan yaygın bilgisizlikle mücadele etmek, köylerin ekonomik ve sosyal yapısında eğitim yoluyla düzeltilmeler ve gelişmeler sağlamak gelmektedir. Bu kapsamda köyden gelen yetenekli çocukların tam donanımlı olarak

yetişmeleri sağlanarak, tekrar köylerine dönmeleri ve okuma fırsatı ya da imkânı bulamayanları eğiterek, ülkenin okur-yazar oranını yükseltmeleri hedeflenmiştir.

Bu hedeflerin arasında ilköğretime yönelik olarak yapılan çalışmaları hızlandırmak, köylüyü yurduna ve toprağına bağlamak amacı da söz konusudur. Bu amaçla ziraat işleri, kültür dersleri ve köye yarayacak bir mesleği öğretmek için atölye işlerine de yer verilmiştir.

Bu amaçlarla açılan Köy Enstitülerinin  ğrenim süresi ilkokul eğitimi üzerine beş yıl idi. Genellikle köyde ilkokulu bitiren öğrenciler alınıyordu. Fakat istenilen nitelikte  ğrenci bulunamaması durumunda, üç yıllık köy okulu mezunları da alınarak 4. ve 5. sınıfı enstitülerde açılan hazırlık sınıflarında ayrıca okutturulduktan sonra, Köy Enstitüsüne  ğrenci olarak kaydediliyorlardı (Binbaşıoğlu, 1999:107).

Beş yıllık enstitü programının    yılında çok yönlü genel eğitim verilmekteydi.     nc  yılın sonunda  ğretmen olamayacaklar ya da olmak istemeyenler sağlık memurluğu, ebelik, tarım-teknik ustalığı gibi bölümlere ayrılmıştır. Öğretmen olacaklar ise, 4. ve 5. sınıflarda doğrudan mesleğe hazırlanmışlardır (Türkoğlu, 2010:324).

Köy Enstitüleri, her insanın başarabileceği bir işin kesinlikle olduğuna inanan kurumlardı. Bu nedenle     nc  yılın sonuna kadar öğrenciler üzerinde yapılan sürekli gözlemlerle, öğretmenlik yeteneği olmayanlar, kendilerinin de fikri alınarak,  ğretmen kurullarınca ayrılıp, başarı gösterecekleri bir sanat dalı üzerinde, özel bir programla yetiştirilmişlerdir. Sağlık memurluğu ve ebelik bölümlerine ayrılanlar ise, iki yıl boyunca Sağlık Bakanlığı uzmanlarınca yetiştirilerek, köy sağlık memurluklarına ve ebeliklerine atanmışlardır.

Köy Enstitülerinde verilen eğitimin en önemli özelliği, kitaplarda teorik olarak okutulan bilgilerle birlikte, öğrenilenlerin yaşamla bağdaştırılmasına da imkân sağlamış olmasıdır. Derslerin %50'lik bölümü temel örgün eğitim konularını içerirken, geri kalan kısmı ise uygulamalı eğitimdir. Bu anlamda öğretmenler bir yandan köylülere örgün eğitim vererek okuma-yazma ve temel bilgileri kazandıracak bir yandan da modern ve ilmi tarım tekniklerini  ğretecekti. Eğitimde etkinlik ilkesinden yola çıkılarak, derslerde öğretilen bilgilerin uygulama ile tecrübe edilmesi söz konusuydu.

Bu kapsamda Köy Enstitüleri, köylerdeki insan gücü potansiyelinin harekete geçirilmesini sağlamıştır. Köylerdeki eğitim çalışmalarını yürütebilecek, hem iş hem de eğitim konusunda yetkin, halkın kültür değerleriyle beslenmiş ve köy hayatını her yönüyle bilen etkileyici güçte öğretmenler yetiştirmişlerdir.

Köy enstitülerinden çıkan gençlerin kendilerinden beklenen hizmeti başaracak nitelikte yetişmelerine dikkat edilmiştir. Öğretimin her derecesi için ihtiyacı karşılayacak sayıda ve kapsamda öğretmen yetiştirme işi dikkatle göz önünde bulundurulmuştur (Önsal, Ekinci, 2010:201)

Bu anlamda 1936'da Eğitim Kurşları ile birlikte temelleri atılan ve 1940-1954 yılları arasında faaliyet gösteren Köy Enstitüleri, 8.675 eğitim ve 17.341 öğretmen yetiştirmiştir. 1941-1942 öğretim yılında ülkemizdeki toplam ilkokul öğretmeni sayısının vekil öğretmenler ile birlikte 14.789 olduğu göz önüne alınırsa, Köy Enstitülerinin eğitimimize olan katkıları daha iyi anlaşılacaktır (Binbaşıoğlu, 1999:110). Bu kapsamda Köy Enstitüleri uzun bir süre ilkokul öğretmenliğine kaynaklık etmişlerdir.

Bunların yanı sıra bazı araştırmacılar (Binbaşıoğlu, 1999:119 ve Çakmak, 2007:224) Köy Enstitülerinin, Türk toplumunun alışık olmadığı, çok farklı bir eğitim anlayışı getirmesi nedeniyle, kuruluşundan yıkılışına kadar ki süreçte, gerek toplum içinde ve gerekse Büyük Millet Meclisi'nde, çeşitli eleştirilerin hedefi durumuna geldiğini öne sürmektedirler.

İlk zamanlar hızlı bir şekilde ilerleyen Köy Enstitüleri sistemi, özellikle 1945 yılı sonrasında ortaya çıkan çok partili hayata geçiş dönemiyle birlikte, muhalefetin hedefi haline gelerek gerilemeye başlamıştır. Özellikle 'enstitü' isminin uygun görülmemesi ve yerine başka bir ismin bulunması isteği, enstitülerin kurulacağı yerler ve enstitülere alınacak öğrencilerin niteliği bu sistemin getirdiği uygulamalar arasında yer alan okul yapımı ve köy okulu toprağının sağlanması gibi güçlüklerin yarattığı sorunlar yapılan eleştiriler arasında yer almaktadır.

Yine iyi düzenlenmiş bir öğretim programının olmaması, ne tam bir öğretmen ne de tam bir çiftçi yetiştirilmediğinin düşünülmesi, bu durumun öğretmenler arasında ikilik yarattığı gibi gerekçeler, Köy Enstitülerinin öğretmen okullarıyla birleştirilmesinin önünü açmıştır. 1947 yılında başlayan bu değişikliklerle birlikte, 1952 yılında 'köy' ve 'enstitü' kavramları kaldırılmıştır. 1954 yılına gelindiğinde

artık normal öğretmen okullarından her hangi bir farkı kalmayan Köy Enstitüleri, öğretmen okullarıyla birleştirilmiştir.

Çakmak'ın (2007:249) ifade ettiğine göre, Talim ve Terbiye Dairesi, Köy Enstitüleri ile öğretmen okullarının birleştirilme gerekçesini “*Uygulama hem öğretmen, hem de ziraatçı veya sanatkâr yetiştirmenin mümkün olamayacağını ve öğretmenin çalışmasını bu şekilde bölmenin okulun zararına olduğunu gösterdi. Böylece, üretici ve sanatkâr yani devlete fazla mali yük getirmeyecek öğretmen yetiştirme isteğinin gerçekleşmediği görüldü ve vazgeçildi.*” şeklinde açıklamıştır.

Toplam 21 tane açılan Köy Enstitüleri 1954 yılında tamamen kapatılmıştır. 24 Ocak 1954 tarihinde kabul edilen 6234 sayılı ‘Köy Enstitüleriyle Öğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkındaki Kanun’ ile Köy Enstitüleri uygulamasından vazgeçilmiştir. Köy Enstitüleri, ilk öğretmen okulları ile ‘ilk öğretmen okulu’ adı altında birleştirilmiştir (Balcı, 2007:121; Binbaşıoğlu, 1999:107; Kartal, 2008:23 ve Öztürk, 2002:39-40).

Köy Enstitüleri, Cumhuriyet döneminin eğitim alanında yapmış olduğu en özgün ve en çok ses getiren uygulamalardan birisi olarak kabul edilmiştir. Bu anlamda yaklaşık sekiz yıl aktif olarak çalışmalarını sürdüren Köy Enstitüleri, eğitimin geliştirilmesi ve ülkenin hemen her köşesine ulaştırılabilmesi konusunda çok büyük katkıları olmuştur. Yetiştirmiş olduğu öğretmenler ile köyün ekonomik ve toplumsal açıdan kalkınmasını ve köy okullarında okuyan öğrenci sayısının üç kat artmasını sağlamıştır.

Bununla birlikte Köy Enstitülerinde yetiştirilen öğrencilerin çağdaş bilgi ve becerilerle donatılmaları, üretken, fırsat eşitliği içerisinde yetenek ve eğilimlerine göre mesleklerini seçebilmiş, kapalı köy ekonomisini dışa açabilmiş, haklarını bilen insanlar olmalarına özellikle dikkat edilmiştir.

2.1.2. Heyeti İlmiye Toplantıları ve Şûra Kararları

Eğitim ve öğretimin Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde toplanmasının ardından, hem eğitime bir yön vermek hem de sorunları çözmek amacıyla, bakanlık tarafından bir takım çalışmalar başlatılmıştır. Bu çalışmalarda eğitimde ihtiyaç duyulan köklü değişiklikler, eğitim programları ile okulların eğitim süreleri ele alınarak yeniden düzenlenmiştir.

Bu kapsamda, Cumhuriyet'in kurulduğu ilk yıllardaki eğitim konusunda çeşitli çalışmalar yapılabilmesi için toplantılar düzenlenmiştir. Bu toplantılarda alınan kararlar, eğitimde belirlenen hedeflere hızlı bir şekilde ulaşılmasına katkı sağlamıştır. Bu toplantılar belirli aralıklarla sonraki yıllarda da yapılmıştır.

Eğitim konusundaki aksaklıkların düzeltilmesi ve eğitim sisteminin geliştirilmesi için yapılan bu toplantılara verilen isimler zamanla değişikliğe uğramıştır. Bir kez 'Maarif Kongresi', üç kez de 'Heyet-i İlmiye' adı altında yapılan bu toplantıların sonraki ve sürekli ismi 'Milli Eğitim Şurası' olarak değiştirilmiştir. İlk yapılan toplantı, daha sonra yapılan ilmi kongreler ve şûraların temelini oluşturmuştur.

Eğitim ve öğretim meseleleri, baştan sona bu toplantılarda ele alınmıştır. Yeni Türk devletinin eğitim ve kültür politikalarının belirlenmesinde eğitimcilerin ve aydınların fikirleri de alınmıştır. Bu görüşler altında eğitim ve kültürle alakalı olarak yapılan planlamalar ilmi zemine oturtulmak istenmiştir.

Bu kapsamda Atatürk, yeni Türk devletinin eğitim politikalarını belirlemek amacıyla Ankara'da 16 Temmuz 1921'de **Birinci Maarif Kongresi**'ni toplamıştır. Bu kongrede Osmanlı Devleti'nin eğitim sistemini değerlendirerek, geleneksel eğitimle ilgili olumsuz gördüğü noktalara değinmiştir (Dursunoğlu, 2006:227).

Savaşın devam ettiği bir zamanda toplanan bu kongrede, eğitim konusunda yapılması gereken çalışmaları belirlemek ve eğitime millî bir yön verme amacı hakimdir. Eğitim tarihimizde yeni bir dönemin başlangıcı olarak görülmesi gereken bu kongrede Atatürk eğitim, bilim ve kültür alanındaki düşüncelerini, yapılacak inkılâpların esaslarını, öğretmenler için neler düşündüğünü ve onlardan neler beklediğini anlatan önemli bir konuşma yapmıştır.

Birinci Maarif Kongresi'nden sonra yapılan toplantıların adı Heyet-i İlmiye olarak değiştirilmiştir. 15 Temmuz 1923 yılında eğitim konusundaki sorunların çözülmesi için **Birinci Heyet-i İlmiye** toplantısı yapılmıştır. Yapılacak yeniliklerin hazırlık dönemi olarak görülen bu toplantı, Cumhuriyet dönemindeki eğitim konusunda yapılan çalışmaların en kapsamlısı olarak kabul edilmiştir. Aynı zamanda da Milli Eğitim Şûralarının bir çeşit başlangıcı sayılmıştır.

Birinci Heyet-i İlmiye toplantısında, eğitimin kurumsal boyutu ve sorunları üzerinde durulmuş, Cumhuriyet'in temel dayanakları tartışılmıştır. Tanilli'nin (1994:35) ifade ettiğine göre, toplantıda yer alan program komisyonu din derslerinin artırılmasını,

müzik derslerinde ilahiler öğretilmesini, çizgi dersi adını alan resim dersinde canlı hiçbir şeyin resminin yapılmamasını kararlaştırmıştır. Fakat zaferden sonra alınan bu kararların uygulanmasından vazgeçilmiştir.

Milli eğitim konularının neredeyse tamamının ele alındığı bu toplantının gündeminde, milli lisan ve edebiyat konusu da yer almıştır. Ulusal eğitimi yürütme programı, ulusal kültür, ulusal büyük sözlük, ulusal müzik, ulusal dil, ulusal edebiyat, ulusal müze gibi konular üzerinde durulmuştur. Türkiye'deki yabancı okullara Türk müdürlerin, Türk dili ve Türk tarihi derslerine de yine Türk öğretmenlerin atanması zorunlu tutulmuştur. Türk tarihi ve Türk dili konularında yeni araştırmalar yapılması, bu amaçlar için de Türk Tarih Kurumu ile Türk Dil Kurumu'nun kurulmasına karar verilmiştir.

Birinci Heyet-i İlmiye'de ortaöğretim kurumlarından 'sultani'lerin adının 'lise' olması yönünde karar alınmıştır. Liseler bir ve iki devreli olmak üzere iki kademeye ayrılmıştır (Dönmez, 2005:259). Liselerin 11 yıllık öğretim süreleri içinde değerlendirilmesi istenmiştir. Lisenin birinci devresinin 4 yıl, ikinci devresinin ise 3 yıl olmasına karar verilmiştir. Böylece $4+4+3=11$ yıllık bir okul kuruluş sistemi getirilmiştir. Lise ikinci devrede fen ve edebiyat bölümleri açılmış, ancak uygulamaya 1924 yılında geçilebilmiştir. 1923 yılında 72 tek devreli lise yani ortaokul ve 23 tam devreli lise açıldığı vurgulanmıştır. Bunlara devam eden öğrenci sayısının da toplam 7.146 olduğu ifade edilmiştir (Cicioğlu, 2010:142).

İkinci Heyet-i İlmiye 1924 yılında, Türk eğitim sisteminin kurulan yeni devlet düzenine uydurulması ve eğitim kurumlarının yeniden düzenlenmesi amacıyla toplanmıştır. Bu dönemde Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabulü ile Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki okulların sayısı arttırılmış, medreseler ile diğer dinî nitelikli okullar kapatılmıştır. Bütün okullarda laik bir eğitim zihniyeti yerleştirilmeye çalışılmıştır. Özellikle okulların ve programların sorunlarını çözmek için yapılan bu toplantıda okulların dereceleri, ders kitapları, öğretim programları gibi konular üzerinde de durulmuştur (Dönmez, 2005:259-260).

Beyreli'nin (2010:441) ifade ettiğine göre, eğitim-öğretim ve kültür meselelerinin görüşüldüğü bu toplantıda verilen kararlar arasında, okul süreleri ile ilgili meseleler de mevcuttur. Zorunlu ilköğretim süresi 6 yıldan 5 yıla indirilmiş, liselerin öğretim süresi 3'er yıllık iki döneme ayrılmıştır. Öğretim süresinde $5+3+3$ 'lük sisteme

geçilmiştir. Lise ikinci sınıfın sonunda fen ve edebiyat şubeleri oluşturulması yönündeki Bakanlık kararları uygun bulunmuştur.

Kız liselerinin öğretim süresi bakımından erkek liselerine eşit olması kabul edilmiştir. Kız ve erkek lise programlarının aynı olması, yalnız ilk kısımda kızların bazı kız meslek dersleri görecekları belirtilmiştir (Cicioğlu, 2010:142 ve Dönmez, 2005:259-260).

Ayrıca tam devreli liseler ‘lise’, tek devreli liseler ise 1 Eylül 1924 tarihinden itibaren ‘orta mektep’ adını almıştır. Böylelikle ortaokul lisenin bir parçası olmaktan çıkarılarak kendi başına bir kademe olmuştur. Lise, ortaokul üzerine kurulmuş ve yüksek öğrenime öğrenci hazırlayan bir okul şeklini almıştır (Cicioğlu, 2010:143; Dönmez, 2005:259-260 ve Göğüş, 1971:140).

1924 yılında İstanbul’da toplanan “Elifba Kongresi”nde, Nüzhet Sabit’in “Kelime Usulü ile Elifba” adlı kitabında okuma-yazma konusunda önerdiği “kelimeden başlayan çözümleme” yöntemi tartışılarak kabul edilmiştir. Bu yöntem aynı yıl çıkan ilkokul programı ile okullarda uygulanmaya başlamıştır (Vicdan, 2010: 36).

Bu toplantıdaki kurul, o zamana kadar ki program çalışmalarını değerlendirerek yeni bir program hazırlamıştır. Bu program, Cumhuriyet döneminin ilk öğretim programı olması nedeniyle dikkate değerdir. Aynı zamanda ortaöğretim kurumlarının dil ve edebiyat dersi öğretim programları da ilk kez 1924 yılında bu toplantıda biçimlendirilmiştir. Sözü edilen öğretim programı, ‘Lise Öğretim Programlarının Esbab-ı Mucibe Layihası’ adıyla basılmış ve bütün lise derslerinin amaçlarını içeren bir kitapta yer almıştır (Beyreli, 2010:441 ve Çelik, 2011:14).

1926 yılı başında, bakanlık ileri gelenlerinden, önemli liselerin müdürlerinden ve müfettişlerden oluşan 19 kişilik bir heyet **Üçüncü Heyet-i İlmiye**’de toplanmışlardır.

Gelişmeye başlayan Cumhuriyet dönemi eğitim meselelerinin görüşüldüğü bu toplantıda, ortaöğretim ile ilgili alınan bazı önemli kararlar vardır. Buna göre devlete ve ile ait bütçelerden eğitime ayrılan paraların en verimli halde kullanılmasına, okullara başvuruda bulunan tüm çocukları alabilecek şekilde genişletecek çalışmaların yapılmasına karar verilmiştir. Liselerin ve meslek okullarının belirli merkezlerde güçlendirilmesi ve yavaş yavaş çoğaltılması, öğretmen okullarının belirli merkezlerde kurulması, arttırılması ve sağlamlaştırılması, öğretmenlerin makam olarak yükselmeleri için kanuni esasların hazırlanması, Talim ve Terbiye

işleriyle ilgilenmesi için Milli Talim ve Terbiye Dairesi'nin kurulması uygun görülmüştür (Dönmez, 2005:260 ve Yücel, 1994:27). Ayrıca ilk defa ortaöğretim okullarında bu yıldan itibaren 'karma öğretim' yapılmasına karar verilmiştir.

22 Mart 1926 tarihli 789 sayılı, 'Maarif Teşkilatına Dair Kanun' ile okul kuruluş sistemi yeniden belirlenmiştir. Bu kanunun yedinci maddesine göre ortaöğretimin 'liseler, orta mektepler, il muallim mektepleri, köy muallim mektepleri' şeklinde olduğu ifade edilmiştir (Cicioğlu, 1985:136).

Bunların yanı sıra 24 Nisan 1926'da, lise ve ortaokul gündüz öğrencisinden okuma ücreti alınmamasına karar verilmiştir. Böylece Türkiye'de yatısız ortaöğretim parasız olmuştur. 8 Haziran 1926'da kabul edilen bir kanunla, yatılı ortaöğretimin parasız olması konusu da kanunlaştırılmıştır (Yücel, 1994:27-28).

Liselerin haftalık ders saati 30 olarak belirlenmiştir. Liselerde öğretimin parasız olması ile birlikte, maddiyatı iyi olan öğrencilerden bir miktar para alınmasına karar verilmiştir. Ortaokul ve ilkokulların ders kitaplarının yarışma usulü ile yazdırılması, İlköğretimde kitapsız yapılacak dersler için rehberler yayınlanması uygun görülmüştür. Ortaokul, lise ve öğretmen okulu programlarının düzenlenmesi ve İçtimaiyat (toplum bilimi) dersinin eklenmesine karar verilmiştir (Dönmez, 2005:259-260 ve Yücel, 1994:26).

Alınan bu kararlar neticesinde eğitim sistemi değişikliğe uğramıştır. Böylece Osmanlı döneminde Türk eğitimine girmiş olan 'Fransız Modeli'nden, sistem yönüyle bir ayrılma görülmüştür. Fakat öğretim programları ve ders kitapları açısından yine Fransız öğretim metoduna bağlı kalınmıştır (Cicioğlu, 1985:135).

1926'ya kadar Maarif Kongresi ve Heyet-i İlmiye adı altında yapılan toplantılar, bu tarihten sonra Milli Eğitim Şurası adı altında yapılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda Milli Eğitim Bakanlığı'nın düzenleme hizmetini yürüten Heyet-i İlmiye'lerin görevini yapmak üzere, 22.06.1933 tarihinde 2287 sayılı kanunla Milli Eğitim Şurası yürürlüğe girmiştir (Kolaç, 2008:417).

Bu kanuna göre Millî Eğitim Şûrasının görevi, Cumhuriyet eğitiminin eğitim ve öğretim işlerine ilişkin Talim ve Terbiye Dairesince hazırlanacak kanun, genelge, program ve esaslar ile şûra üyesi tarafından yapılacak teklifleri inceleyerek bir karara bağlamaktır. Millî Eğitim Şûrası kararları, Millî Eğitim Bakanının onaylamasıyla kesinleşmekte ve uygulamaya konulmaktadır (Koçak, 2011:31). Bu kapsamda

Cumhuriyet döneminde, milli eğitimin ihtiyaçlara göre yeniden yapılandırılması, eğitim ve öğretimin sorunlarına çözüm yolları bulunması gibi amaçlarla gerçekleştirilen daha geniş katılımlı toplantılardır.

Şûra kelimesi Türkçe Sözlük'te "*Bir alanla ilgili olarak oluşturulan danışma kurulu* (TDK, 2005:1874)." şeklinde tanımlanmıştır. Şûralar, Türk Milli Eğitim Sistemini geliştirmek ve niteliğini yükseltmek için eğitim-öğretim ile ilgili konuları tetkik ederek, gerekli kararları alırlar (MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 1996:65).

Milli Eğitim Şûrası yönetmeliğine göre okulöncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim ve yaygın eğitim gibi değişik öğretim basamaklarından ve Milli Eğitim Sistemi'nin dışında çağrılan üyelerden oluşmaktadır (Başaran, 2008:168).

Şûralar, Millî Eğitim Bakanlığı'nın en yüksek danışma kurulu olup, gerekli görüldüğünde eğitim ile ilgili konuları incelemek ve teklif niteliğinde kararlar almakla görevlidir. Koçak'ın (2011:30) ifade ettiğine göre, 1926'da uygulamaya konulan bir yönetmelikle, Millî Eğitim Şûrası resmî kuruluş kimliği kazanmıştır. Söz konusu yönetmelikte şûra üyeleri ve görevleri belirtilmiştir.

Milli Eğitim Şûraları'nda eğitim sistemi değişik boyutlarıyla ele alınmıştır. Toplantılarda eğitim sorunları irdelenmiş, bu sorunların çözümüne yönelik öneriler dile getirilmiştir. Ayrıca alınan çeşitli kararlar ve benimsenen ilkeler daha sonraki eğitim çalışmalarının birer yönlendiricisi olmuştur. Şûralarda alınan kararlar ve ilkeler incelendiğinde, eğitim sistemindeki belirleyici ve yönlendirici rolünün zaman içinde zayıflamaya başladığı, uygulamaya konulmadığı ya da gecikmeler yaşandığı görülmektedir (Kolaç, 2008:417).

17-19 Temmuz 1939 tarihleri arasında **Birinci Milli Eğitim Şûrası**'nda, ortaöğretim ile ilgili çeşitli kararlar alınmıştır. Ortaokul ve liselerin sınav ve disiplin yönetmelikleri ile öğretim programları yeniden düzenlenmiştir. Ortaöğretim öğrencilerine yaptırılacak yazılı ödevler hakkındaki yönetmelik belirlenmiştir. Derslerin öğleden önceye alınması ve öğleden sonraları, ortaokullarda isteğe bağlı, liselerde zorunlu olarak öğretmenlerin yönetiminde, serbest ve ortak eğitim çalışmalarının yapılmasına karar verilmiştir (Dönmez, 2005:260 ve Kolaç, 2008:418).

Yine bu şurada Bakanlığın her türlü yayınlarını, genelge ve emirlerini içinde toplayacak olan ‘Tebliğler Dergisi’ adında bir derginin yayınlanmasına karar verilmiştir (Taşdemirci, 1998:32).

İkinci Milli Eğitim Şûrası, 15-21 Şubat 1943 tarihinde Ankara’da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde yapılmıştır. Şûrada ağırlıklı olarak, kültür ve kültürün milli eğitimde program, ilke ve öğretim programlarına yansıtılması konusuna yer verilmiştir.

Ahlak eğitimi ile okullardaki ahlak düzeyinin geliştirilmesi, Türk ahlakının dayandığı genel ilkelerin belirtilmesi, ilk ve orta dereceli okullarda bu ilkelerin gerçekleşmesini sağlamak için alınacak önlemlerin belirlenmesi, mesleki ve teknik okullarda aynı ilkelerin iş ahlakına da uygulanması ve bu önlemlerin programa bağlanması gibi konulara yer verilmiştir (Kolaç, 2008:419).

Ayrıca, ders kitaplarında olması gereken özellikler de belirtilmiştir. Kitapların şekinden ziyade muhtevasının iyi olmasına, kitaplara resimler eklenmesine, okuma parçalarının altına açıklama ve soru bölümünün eklenmesine karar verilmiştir. Lise kitaplarının yeniden düzenlenerek yazılması ve lise son sınıf edebiyat kitaplarındaki yoğunluğun üç yıla yayılması gerektiği, ezberden ziyade kavramaya yönelik olması, dil bilgisi kitaplarının önemi ve yardımcı kitapların öğrenciye dil öğretiminde büyük katkısı olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Türkçe sözlük kullanımının yaygınlaştırılması ve okul kütüphanelerindeki sözlük sayılarının çoğaltılması istenmiştir (Dinç, 2008:9). Bunların yanı sıra bütün öğretim kademelerini ilgilendiren ‘özel öğretim metotları’ üzerinde de durulmuştur.

Bu şûrada, öğretmenlerin mesleki açıdan kendilerini yetiştirmeleri, eksik yönlerini gidermeleri ve bazı noktalara dikkat etmeleri ile ilgili kararlar alınmıştır. Bossing ve Sarı’nın (1955:273) ifade ettiğine göre öğretmenlerin kapsamlı bir eğitim almaları, alanlarında yetkin olmakla birlikte diğer konularda da bilgi sahibi olmaları ve kendilerini yetiştirmeleri istenmiştir.

Bunların yanı sıra öğretmenlerin her seviyedeki okullarda Türkçenin yazımına ve düzgün konuşulmasına, Türkçe kelimelerin kullanılmasına büyük oranda dikkat etmeleri istenmiştir. Öğretmenlerin bilgilerinin pekiştirilmesi ve artması için çeşitli dergileri takip etmeleri ve yardımcı kitaplar kullanmaları önerilmiştir. Ayrıca

öğretim esnasında Türkçe diksiyonun kavranması için özel gramofon plakların kullanılması tavsiye edilmiştir.

Yine yazının öğrenme ve öğretimdeki önemi vurgulanarak bütün öğretim kademelerinde yazı ve imla kurallarına gereken önemin verilmesi, yazı derslerinin ayrı saatlerde işlenmesi, bununla ilgili kurallara uyulması, güzel yazı cetvellerinin hazırlanarak ilk ve orta öğretimde kullanılması istenmiştir (Dinç, 2008:9).

Türklük eğitiminde, tarih öğretiminin yöntem ve araçlar açısından incelenmesi, ilk ve ortaokul tarih kitaplarının hazırlanmasında dikkat edilecek noktaların belirlenmesi, lise tarih kitaplarının daha iyi duruma getirilmesi konusundaki görüşler belirtilmiştir.

Bu şurada bütün öğretim kurumlarında ana dili çalışmalarının veriminin artırılması konusu üzerinde önemle durulmuştur. Türkçe ve özellikle yazma öğretiminin daha verimli hale getirilmesi için gereken önlemlerin alınması, Türkçe ders saatlerinin artırılması, bu okullara alınacak öğrencilerin Türkçeden yapılacak bir sınava bağlı tutulması gereği vurgulanmıştır (Kavcar, 1987a:36).

2-10 Aralık 1946 tarihleri arasında toplanan **Üçüncü Milli Eğitim Şûrası**'nda, ağırlık olarak mesleki ve teknik eğitim konularına yer verilmiştir. Ticaret ortaokulları ve liseleri, erkek sanat ortaokulları ve enstitüleri, kız enstitüleri, İstanbul Teknik Okulu, orta ve bu derecedeki teknik öğretim okulları, öğretmen ve öğreticileri ile ilgili yönetmeliğin gereksinimlere uygun olarak düzenlenmesine karar verilmiştir (Kolaç, 2008:419-420).

Bunların yanı sıra ilkokul ve ortaokulun birleştirilerek sekiz yıllık mecburi eğitime dönüştürülmesi üzerinde durulmuştur. Lise programlarının çok yönlü olması sonucu öğrencilerin ezberciliğe alıştırıldığı konusuna değinilmiş, ancak bu konuda bir karar alınamamıştır.

1948 yılında ortaöğretim sorunlarını araştıran bir komisyon kurulmuştur. Aynı zamanda bu komisyon, bir yıl sonra toplanacak olan Dördüncü Maarif Şûrası için bilgi toplamıştır. Komisyonun çalışmaları sonucunda, ortaokul ve liselerde formasyon eksikliğinin olduğu, bu eksikliğin ise birtakım yöntem ve öğretim programlarının yetersizliğinden ileri geldiği tespit edilmiştir. Daha sonra bu konular Dördüncü Maarif Şûrası'nda ele alınarak incelenmiştir (Cicioğlu, 1985:142 ve Dönmez, 2005:261).

23-31 Ağustos 1949 tarihleri arasında toplanan **Dördüncü Milli Eğitim Şûrası**'nın gündeminde 1948-1949 ders yılından itibaren uygulanmaya başlanan ilkokul programının ve yeni ortaokul programı projesinin incelenmesi vardır (Kolaç, 2008:420). Yeni ortaokul programını incelemek üzere kurulan komisyon, bu program taslağının, eğitim ve öğretim anlayışı ve uygulaması bakımından ilkokul programına paralel olduğunu ileri sürmüştür. Buna göre ortaokul eğitim ve öğretim, anlayış ve uygulama bakımından ilkokula yaklaştırılmıştır. Bu iki kademe arasında tam bir uyum sağlanmıştır. Öğrencilerin hayata atılmaları, meslek okullarına gitmeleri veya liseye devam etmeleri halinde bu okulların, öğrencilere gerekli olacak bilgi ve becerileri kazandıracak niteliğe sahip olduğu ileri sürülmüştür (Cicioğlu, 1985:143 ve Dönmez, 2005:261).

Bunların yanı sıra 1953-1954 öğretim yılında orta dereceli okullarda program geliştirme çalışmaları başlatılmıştır. Hazırlanan 'Deneme Liseleri Programı Taslağı', 1955-1956 öğretim yılında önce İstanbul Atatürk Kız Lisesinde, daha sonra Ankara'daki Bahçelievler Deneme Lisesinde uygulanmıştır. Bu çalışmada okul programlarının amaçları, öğretim yöntemleri, öğretim konuları, öğrenme zevki, öğrenciyi çalışmaya yönlendirme ve öğretmeni iş başında yetiştirme gibi konular denenmiştir (Binbaşoğlu, 1999:138).

Bu şûrada liselerin öğretim sürelerinin, uzun tartışmalar sonucunda üç yıldan dört yıla çıkarılmasına karar verilmiştir. Buna gerekçe olarak da liselerden üç yıllık süre içerisinde formasyonu tam öğrenci yetiştirilememesi, başarısızlık oranının % 35 gibi bir oranda olması gösterilmiştir. Ancak bu kararın uygulanmasına 1952 yılında başlanabilmektedir. Bu kapsamda 1952 yılından itibaren ilk üç sınıf ortak olup, üçüncü sınıfın sonunda şube ayrımları yapılmıştır. Fakat liseler 1954-1955 öğretim yılında tekrar üç yıla indirilmiştir. 1955 yılında lise üçüncü sınıfta olan öğrenciler, üçüncü ve dördüncü sınıfları bir arada okuyarak üç yılda mezun olmuşlardır (Binbaşoğlu, 1999:138; Cicioğlu, 1985:143 ve Dönmez, 2005:261).

Yine bu şûrada, ortaokullara ve liselere öğretmen yetiştiren eğitim enstitülerinin ve yüksek öğretmen okullarının ihtiyaca göre düzenlenmesine, eğitim ve öğretimde dayatılan demokratik temellerin gözden geçirilmesine karar verilmiştir. Bu anlamda Börekçi'nin (2009:421) ifade ettiğine göre, köklü bir tarihsel sürece sahip olan öğretmen yetiştirme konusu eğitim sürecinin, dolayısıyla bir öğretim programının başarıya ulaştırılmasında oldukça önemlidir.

5-14 Şubat 1953 tarihleri arasında toplanan **Beşinci Milli Eğitim Şûrası**'nda okulöncesi eğitim için hazırlanmış olan program ve yönetmelik incelenmiştir. İlkokullarda sağlık konusu ile ilgili alınması gereken önlemler belirlenmiştir. Özel eğitime gereksinim duyan çocuklar için hazırlanmış olan raporda yer alan yetiştirme yurtlarına ait yönetmelikler incelenmiştir. Korunmaya muhtaç çocuklar hakkındaki kanun gözden geçirilmiş ve değişiklik gerektiren bölümlerin araştırılması yapılmıştır.

İlkokul programı yeniden gözden geçirilerek, yeni ilkokul yönetmeliği tasarısı incelenmiştir. İlkokullara öğretmen yetiştirilmesi, öğretmen okulları, köy enstitüleri, yeni öğretim programı ve meslekte olgunlaşma konuları incelenmiştir (Kolaç, 2008:420-421 ve Dönmez, 2005:261). Bu şurada okulöncesi eğitim ve ilköğretimle ilgili kararlar almış, ortaöğretime yönelik herhangi bir karar alınmamıştır.

18-23 Mart 1957 tarihleri arasında toplanan **Altıncı Milli Eğitim Şûrası**'nda, Mesleki ve Teknik Öğretim (Erkek Teknik Öğretim ve Kız Teknik Öğretim) ile Halk Eğitimi ile ilgili çalışmalar yapılmıştır (Başaran, 2008:71; Dönmez, 2005:261 ve Kolaç, 2008:421;). Bu şurada da, ortaöğretime doğrudan doğruya ilgilendiren bir karar alınmamıştır.

1960 yılından sonra, her konuda özellikle Milli Eğitim Bakanlığında planlı bir çalışma dönemi başlamıştır. Şûradan önce hazırlık çalışmalarını yapmak üzere oluşturulan 'Milli Eğitim Planlama Kurulu', çalışmalarını şurada sunmuştur.

05-15 Şubat 1962 tarihleri arasında toplanan **Yedinci Milli Eğitim Şûrası**'nda, ortaöğretim kurumlarının sorunları değerlendirilmiştir. Özellikle sınıf geçme ve sınav yönetmeliği ele alınarak, başarının dört ayrı notla başarısızlığın ise, tek notla değerlendirilmesi istenmiştir (Dönmez, 2005:261). Öğrencilerin yalnız bilgisine göre değerlendirilmesinin dönemin eğitim anlayışına uygun olmadığına dikkat çekilerek, bilgi ve davranışın beraber ölçülerek değerlendirilmesinin gerektiği üzerinde durulmuştur. Değerlendirmenin rakamlarla ifade edilmesi, rakamlar hakkındaki peşin hükümlerin bir engel teşkil ettiği kanaatine varıldığında ise, rakam yerine harf kullanılmasının gerektiği vurgulanmıştır.

Şûrada ortaöğretimin çeşitli sorunlarının görüşülmesinin yanı sıra ortaöğretimin tanımı ve kapsamı da açıklanmıştır. Cicioğlu'nun (1985:146) ifade ettiğine göre ortaokul,

“Ortaöğretimin ilk kademesi olarak, ilkokulu bitirmiş olan öğrencilerin genel eğitimlerinin yaş ve fikir seviyelerine uygun surette sağlanması, çevrenin ekonomik özellikleri de göz önünde bulundurularak, öğrencilerin ilgi, yetenek ve becerilerin ortaya çıkarıp geliştirmesi, öğrencilerin daha sonraki eğitim ve öğretim kademelerini takip için gerekli olan bilgi ve becerilerle ehliyetli hale getirilmeleri ve hayata atılmak isteyenlere tutacakları işlerde başarı şartlarının kavratılmasıyla görevli bir kurumdur.”

Lise ise *“Lise, genel eğitim veren bir okul olup, esas fonksiyonu yüksek öğrenime gidecek öğrencilerle, liseden sonra hayata atılacak gençlere, hem genel kültür hem de ilgi, istidat ve kabiliyetlerine uygun gerekli meslek öncesi bilgi ve beceriler kazandıran bir kurum.”* şeklinde açıklanmıştır. Fakat Milli Eğitim Şûrası bu açıklama yerine Planlama Kurulunun ilk safhasında ortaöğretim komitesince hazırlanan *“Lise, ortaokula dayalı ve akademik öğrenime başlangıç olmak ve kaynaklık yapmakla görevli, genel kültür veren, bunun gerekliliğine göre organize edilmiş bir kurumdur.”* şeklindeki tanıımı benimsemiştir (Cicioğlu, 1985:147).

Dönmez’in (2005:261) ifade ettiğine göre, liselere girişin bir kayda bağlı bulunması için teklifler ileri sürülmüş, bunun gerekçesi olarak da, liselerde aşırı yığılmanın, liselerin kalitesini düşürücü, diğer meslek okullarını köreltici olması gösterilmiştir. Bu sebeple, 1963-1964 öğretim yılında bu kurumlara sınavla öğrenci alınmış, bir yıl sonra bu uygulamadan vazgeçilmiştir. Ayrıca bu şûrada ortaöğretimde rehberliğin önemi üzerinde durulmuştur.

Eğitim konusundaki eksiklerin ve yanlış uygulamaların giderilmesi, eğitim programları, eğitim sistemi, eğitim kurumları, ders kitapları ve yönetmeliklerle ilgili çeşitli düzenlemelerin yapılması amacıyla planlanan bu toplantılar eğitimin geliştirilmesi konusunda oldukça önemli bir rol oynamıştır.

Dönemin şartları, ulaşılmak istenen hedefler ve belirlenen amaçlar toplantılarda alınan kararları etkileyen hususlar arasında yer almaktadır. Önceleri sıklıkla yapılan bu toplantıların arası giderek açılmıştır. Bu toplantılarda alınan kararlar, Türk eğitim sisteminin ve eğimi programlarının şekillenmesinde büyük bir etkiye sahip olmuştur. Ayrıca okulların eğitim süreleri ve nitelikleri konusunda çok sık değişiklik yapılması, öğrencilerin başarı düzeylerini olumsuz yönde etkilemiştir.

Genel olarak, 1923 ile 1960 yılları arasında yapılan bu toplantılarda alınan kararlara bakılırsa eğer: Yeni kurulacak devletin eğitim politikalarını belirlemek amacıyla 1921’de Birinci Maarif Kongresi’ni toplamıştır. Bu kongrede Osmanlı Devleti’nin geleneksel eğitim sistemindeki olumsuz görülen noktalara değinmiştir. 1923 yılında

eğitim konusundaki sorunların çözülmesi için Birinci Heyet-i İlmiye toplantısı yapılmıştır. Yapılacak yeniliklerin hazırlık dönemi olarak görülen bu toplantıda, ortaöğretim kurumlarından ‘sultani’lerin adının ‘lise’ olmasına karar verilmiş, liseler bir ve iki devreli olmak üzere iki kademeye ayrılmış, lisenin birinci devresinin 4 yıl, ikinci devresinin ise 3 yıl olmasına karar verilmiştir. Böylece 4+4+3=11 yıllık bir okul kuruluş sistemi getirilmiştir. Lise ikinci devrede fen ve edebiyat bölümlerinin açılmasına karar verilmiş.

İkinci Heyet-i İlmiye 1924 yılında, Türk eğitim sisteminin kurulan yeni devlet düzenine uydurulması ve eğitim kurumlarının yeniden düzenlenmesi amacıyla toplanmıştır. Bu dönemde Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun kabulü ile eğitim tek çatı altına toplanmış, medreseler ile diğer dinî nitelikli okullar kapatılmıştır. Zorunlu ilköğretim süresi 6 yıldan 5 yıla indirilmiş, liselerin öğretim süresi 3’er yıllık iki döneme ayrılmıştır. 5+3+3’lük sisteme geçilmiştir. Ayrıca tam devreli liseler ‘lise’, tek devreli liseler ise ‘orta mektep’ adını almıştır. Böylelikle ortaokul lisenin bir parçası olmaktan çıkarılarak kendi başına bir kademe olmuştur. Ortaöğretim kurumlarının dil ve edebiyat dersi öğretim programları, ilk kez bu toplantıda biçimlendirilmiştir.

1939 tarihleri arasında Birinci Milli Eğitim Şurası, ortaöğretim ile ilgili çeşitli kararlar alınmıştır. Ortaokul ve liselerin sınav ve disiplin yönetmelikleri ile öğretim programları, yaptırılacak yazılı ödevler hakkındaki yönetmelik yeniden düzenlenmiştir. Bakanlığın her türlü yayınlarını, genelge ve emirlerini içinde toplayan ‘Tebliğler Dergisi’ kurulmuştur. 1943 tarihinde İkinci Milli Eğitim Şûrası’nda, ağırlıklı olarak kültür ve kültürün milli eğitimde program, ilke ve öğretim programlarına yansıtılması konusuna yer verilmiştir. Ders kitaplarında olması gereken özellikler belirtilmiş, lise kitaplarının yeniden düzenlenerek yazılması, dil bilgisi kitaplarının önemi belirtilmiştir. Bütün öğretim kademelerini ilgilendiren ‘özel öğretim metotları’ üzerinde de durulmuştur.

1946 tarihinde toplanan Üçüncü Milli Eğitim Şûrası’nda ağırlık olarak mesleki ve teknik eğitim konularına yer verilmiştir. 1949 tarihinde toplanan Dördüncü Milli Eğitim Şûrası’nda yeni ortaokul program taslağı incelenmiş, eğitim anlayışı ve uygulandığı bakımından ilkokul programına paralel olduğunu ileri sürmüştür. Liselerin öğretim sürelerinin, uzun tartışmalar sonucunda üç yıldan dört yıla çıkarılmasına karar verilmiştir.

1953 tarihinde toplanan Beşinci Milli Eğitim Şûrası'nda, okulöncesi eğitim için hazırlanmış olan program ve yönetmelik incelenmiştir. 1957 tarihinde toplanan Altıncı Milli Eğitim Şûrası'nda, mesleki ve teknik öğretim (erkek teknik öğretim ve kız teknik öğretim) ile halk eğitimi ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. 1962 tarihinde toplanan Yedinci Milli Eğitim Şûrası'nda, ortaöğretim kurumlarının sorunları değerlendirilmiştir. Özellikle sınıf geçme ve sınav yönetmeliği ele alınarak, başarının dört ayrı notla, başarısızlığın ise, tek notla değerlendirilmesi istenmiştir. Ortaöğretimin çeşitli sorunlarının görüşülmesinin yanı sıra ortaöğretimin tanımı ve kapsamı da açıklanmıştır.

2.2. 1923-1960 Yılları Arası Türk Eğitim Sistemi ve Gelişimi

Tarihsel süreç içerisinde sosyal ve kültürel yaşamda olduğu gibi eğitim konusunda da çeşitli değişme ve gelişmeler meydana gelmiştir. Bu değişme ve gelişmeler toplumsal düşünce yapısını ve bakış açısını da büyük oranda etkilemiştir.

Eğitim konusunda yapılan çalışmalar, toplumların şekillenmesinde ve çağdaşlaşmasında önemli bir yere sahiptir. Neredeyse bütün toplumların tarihinde, eğitim konusunda yapılan bu çalışmaların kapsamlı ve sistemli bir hale getirilmesi, eğitimin temel insan haklarından birisi olarak görülmesi ve millileştirilmesi yakın zamanlara rastlamaktadır.

Türkiye'nin eğitim tarihine bakıldığında, uzun süre milli bir eğitimden söz etmek mümkün değildir. Bu dönemdeki eğitim kurumları başlangıçta ihtiyacı karşılayan ve devrin bilimsel gelişmelerini takip eden kurumlar iken, zamanla bu özelliklerini kaybetmişlerdir. Yenileşme dönemi ile birlikte eğitim sisteminin geliştirilmesinde Batılı ülkelerden yararlanılmaya başlanmıştır. Bu yararlanma neticesinde eğitim sisteminin yapısı ve bu yapının içerisinde yer alan kurumlar zaman içerisinde çeşitli değişikliklere uğramıştır.

Türkiye'nin modern bir toplum olma yolundaki çalışmaları incelendiğinde, eğitimin bütün yenileşme çalışmalarının temelini oluşturduğu görülmektedir. Demiral'ın (2005:23) ifade ettiğine göre, Türkiye'de eğitim ve öğretimin modernleşmesi Tanzimat ile başlamıştır. Tanzimat'ın ilanından sonra gelişmeye başlayan eğitim, devlete bağlı bir kurum tarafından yürütülmekle birlikte tam olarak kurumsallaşamamıştır.

Bu anlamda, yaklaşık bir buçuk asırdan beri devam eden ve Batılılaşma hareketleri içerisinde özel bir yere sahip olan eğitim kurumları, toplumun yapısını değiştiren ve topluma daha iyi yaşayabilme imkânı sağlayan sosyal bir kuvvet olarak kabul edilmiştir (Duman, 1991:1). Cumhuriyet'in kuruluşu ile başlatılan bu toplumsal değişim sürecinin amacı, geleneksel toplum yapısına çağdaş bir yön vermek, toplumsal yapıyı eğitim yoluyla geliştirmek ve kültürel birliği sağlamak olmuştur.

Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile birlikte Türk milleti yeni bir nitelik kazanmıştır. Bu değişim, eğitim sisteminin Cumhuriyet'in ilkelerine uygun olarak yeniden ele alınması ve kurulması zorunluluğunu ortaya çıkartmıştır. Koçak'a (2011:2) göre, Cumhuriyet ilkelerinin ve Türk İnkılâplarının toplum tarafından benimsenmesi, yaygınlaştırılması ve aynı zamanda milli bir devletin oluşturulması için eğitim bir vasıta olarak kullanılmıştır. Bu nedenle kurulan yeni devlete ait ideal bir toplumun oluşturulması için, öncelikle plânlanmış ve düzenlenmiş bir eğitim ve eğitim kurumlarının varlığına ihtiyaç vardır.

Bütün toplumlar tarafından gelişmenin ve kalkınmanın önemli faktörlerinden birisi olarak görülen eğitim, pek çok ülkede ya tamamen ya da kısmen, devlet tarafından planlanan ve düzenlenen programlara göre yürütülmektedir (Öztürk, 2002:14). Devletler oluşturdukları bu programları yürütürken, çeşitli kurumların varlığına gereksinim duymaktadırlar. Bu kurumlar, devletlerin daha kapsamlı ve planlı bir şekilde çalışmalarını sağlamaktadır.

Bu anlamda ülkemizde de devletin eğitimi millileştirme düşüncesinin, ülkeyi sağlam temeller üzerine oturarak geliştirme gayretinin ve eğitimi sistemli bir hale getirme isteğinin bir göstergesi olarak açılan kurumların başında kuşkusuz Milli Eğitim Bakanlığı gelmektedir. Eğitim konusundaki çalışmaların yürütülmesinde, sorunların çözümlenmesinde ve Türk milletinin belirli bir seviyeye ulaşmasında Milli Eğitim Bakanlığı'nın rolü çok büyüktür. Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilk kuruluş aşamasına ve tarihi gelişimine bakılırsa eğer, Türk eğitim sisteminde meydana gelen değişme ve yenileşme çalışmalarındaki etkisi çok daha belirgin bir şekilde görülecektir.

Tanzimat'ın ilan edildiği 1839 yılında, vakıflar yönetimi anlamına gelen 'Mekâtib-i Rüşdiye Nezaretî' kurulmuştur. 1845 yılında eğitim işlerini görecek bir 'Geçici Eğitim Kurulu (Meclis-i Maarif-i Muvakkat)' oluşturulmuştur. Bu kurul, eğitim sistemini ilk, orta ve üniversite sisteminde basamaklandırmıştır. Kurul ayrıca kalıcı

bir ‘Eğitim Kurulu (Meclis-i Maarif-i Daimi)’ kurulmasına da karar vermiştir. Bu karar doğrultusunda 1846 yılında kalıcı bir ‘Genel Eğitim Kurulu (Meclis-i Maarif-i Umumiye)’ kurulmuştur. ‘Okullar Genel Müdürlüğü (Mekâtib-i Umumiye Nezareti)’ ise 8 Kasım 1846 tarihinde kurulmuştur (Türk ve Katırcı, 2010:5-6).

Milli Eğitim Bakanlığı, ilk olarak 1857 yılında İstanbul’da ‘Maarif-i Umumiye Nezareti’ adı ile kurulmuştur. Bu eğitim bakanlığı çalışmalarına devam ederken, 23 Nisan 1920’de Türkiye Büyük Millet Meclisi açıldıktan sonra, 2 Mayıs 1920 tarih ve 3 sayılı kanun ile Ankara’da da ikinci bir ‘Maarif Vekâleti’ kurulmuştur. Kurtuluş Savaşı yıllarında bu iki eğitim bakanlığı da aynı anda çalışmıştır. 1 Kasım 1922’de Osmanlı Saltanatının kaldırılması ile İstanbul’da bulunan Maarif Nezareti de kaldırılmıştır. Ankara’da kurulan Maarif Vekâleti’nin ise teşkilatı genişletilerek illerde Maarif Müdürlükleri, ilçelerde de Maarif Memurlukları oluşturulmuştur (Koçyiğit, 1993:38).

Kuruluşundan itibaren sıklıkla ismi değişen Maarif Vekâleti’nin geçirmiş olduğu aşamalar ise kısaca şöyledir; 1-2 Mayıs 1920’den 27 Aralık 1935 yılına kadar ‘Maarif Vekâleti’, 2-28 Aralık 1935’ten 21 Eylül 1941 yılına kadar ‘Kültür Bakanlığı’, 3-22 Eylül 1941’den 9 Ekim 1946 yılına kadar ‘Maarif Vekilliği’, 4-10 Ekim 1946 tarihinden itibaren ‘Milli Eğitim Bakanlığı’, 5 Mayıs 1950’den itibaren ‘Maarif Vekâleti’, 6-27 Mayıs 1960 tarihinden sonra tekrar Milli Eğitim Bakanlığı, 7-14 Aralık 1983’te ‘Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı’ ve 8-23 Ekim 1989’dan itibaren de ‘Milli Eğitim Bakanlığı’ olarak kalmıştır (Koçyiğit, 1993:44).

Çeşitli isimlerle anılan Milli Eğitim Bakanlığı, kurulduğu andan itibaren Türk eğitim sisteminin gelişmesine katkı sağlamıştır. Bu çalışmalar, Cumhuriyet’in ilan edilmesi ile birlikte çok farklı bir yönde ilerlemiştir. Osmanlı Devleti’nin tamamen dine dayanan eğitimi yerine, modern eğitim kurumlarının oluşturulması ve eğitimin sistemli bir hale getirilmesi konusunda çeşitli çalışmalar yapılmıştır.

Bununla birlikte, eğitim sisteminin başarılı olabilmesinde rol oynayan üç temel öge arasında öğrenci, öğretmen ve eğitim programları yer almaktadır. Bu ögeler arasındaki uyum, eğitimin etkili olabilmesi ve amaçlarını en üst düzeyde gerçekleştirebilmesinde oldukça etkili olduğu düşünülmektedir (Oktar ve Bulduk, 1999:66).

Bu noktada eğitim kurumlarının modernleştirilmesini, çağın gelişim düzeyine ulaştırılmasını sağlayan ve bu konuda çeşitli çalışmalar yapılmasına öncülük eden en önemli kişi kuşkusuz Mustafa Kemal Atatürk'tür.

Atatürk, Türk toplumunun yetiştirdiği aydınlar ve devlet adamları arasında ilk sırada yer almaktadır. Kendi kuşağına mensup asker ve sivil binlerce insandan farklı olarak, ileri görüşlülüğü ve üstün zekâsı ile Modern Türkiye Cumhuriyeti devletini kurmuştur. Atatürk böyle bir devletin ancak modern ve çağdaş bir eğitimle kurulabileceğini her fırsatta dile getirmiştir (Cordan, 1999:5). Modernleşmenin en etkili aracı olarak gördüğü eğitimi, yapılacak her yenileşme hareketinin dayanak noktası olarak kabul etmiştir. Bu nedenle modernleşme çalışmalarına ilk önce eğitim konusundan başlamıştır.

Atatürk eğitimin genç nesillerde erdem, düzen, disiplin ve fedakârlık gibi özelliklerin geliştirilmesine katkı sağlayacağını, üretici ve başarılı olmalarına yardımcı olacağını sıklıkla ifade etmiştir. Bu nedenle eğitimin, toplumun bilgi ve ahlak düzeyini yükseltecek, yeteneklerini ortaya çıkartıp geliştirecek niteliklere sahip olması gerektiğini vurgulamıştır (Akyüz, 2000:78-79).

Atatürk, savaş yıllarından itibaren vefat edene kadar, eğitim sorunlarıyla her zaman yakından ilgilenmiştir. Eğitimde gördüğü temel hataları, gerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde gerekse yaptığı yurt gezilerinde çeşitli vesilelerle dile getirmiştir. Eğitim uygulamalarının bizzat içerisinde yer alarak, yapılan çalışmalara önderlik etmiştir (Çiftcioğlu, 2007:23). Pek çok kez okulları ziyaret ederek derslere girmiş, öğretmenleri izlemiş ve onlara sorular sorarak bireysel olarak aydınlanmalarını sağlamıştır. Atatürk'ün eğitim tarihinde bu kadar önemli bir yere sahip olmasında, eğitim konusunda yapmış olduğu gözlem ve teşhisler ile birlikte, eğitimdeki temel hataları görmesi ve iyileştirici çalışmalarda bulunması büyük rol oynamaktadır.

Bu bağlamda Atatürk'ün eğitim ile ilgili düşüncelerini yansıtan ilk genelge, Cumhuriyet henüz ilan edilmeden önce, 1921 tarihinde Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde yayımlanmıştır. Milli eğitimde uygulanacak temel ilke ve yöntemleri bir bütün halinde açıklayan bu genelge 'Misak-ı Maarif' adı ile de bilinmektedir.

Binbaşıoğlu'nun (1998:79) ifadesine göre, bu genelgenin özeti şöyledir:

"1- Cahilliği ortadan kaldırarak, ulusal ve çağdaş eğitimi yurdumuzun en uzak köşelerine kadar götürmek. 2- Yeni kuşakları, geleceğin gereksinimlerine göre hazırlamak. 3- Gençleri fıkren çok kuvvetli, bilim ve ahlak bakımlarından sarsılmaz bir karakter ile donatmak. 4- Ülkeye ekonomik bir kölelik bırakmayacak

dimağları hazırlamak, gençleri çalışmak fikri ve üretim amaçları ile yetiştirmek. 5- Ulusçu, halkçı, devrimci ve laik Cumhuriyet yurttaşları yetiştirmek. 6- Orta dereceli okullar, orta insanlar yetiştiren gerçek bir hayat okuludur. Buradan çıkanların hayata güvenle bakabilmelerini sağlamak. 7- Her şeyde kuvvetli ve azimli olmak. Kuvvetli, sorumluluk sahibi, kendisine güvenen ve haklarını korumayı bilen yurttaşlar yetiştirmek.”

Bu genelge daha sonraki yıllarda Milli Eğitim Bakanlığı’nın çalışmalarının temelini oluşturmuştur. Cumhuriyet’in ilk yıllarında çıkan yasa ve yönetmelikler ile programlarda bu genelgenin etkisi vardır. 1950’lere kadar etkisi büyük oranda devam eden bu ilkelerin hepsi ‘Atatürk’ün Eğitim İlkeleri’ olarak da bilinmektedir.

Atatürk’ün eğitim konusunda yapmış olduğu bu çalışmalar, Atatürkçü eğitim sisteminin temellerini oluşturmuştur. Atatürk ilke ve inkılâplarına dayanan Atatürkçü eğitim sistemi, kültürel ve sosyal bir amaç gütmektedir. Bu kapsamda bireylerin bilgi ve teknoloji üretebilecek niteliklere sahip olmalarını, kişisel gelişimlerini tamamlamalarını, toplumsal amaç ve çıkarlar doğrultusunda hareket etmelerini ve toplumla olan uyumlarını arttırmayı hedeflemiştir. Her alanda bilime, sanata, kendi öz değerlerine ve uygarlığa katkıda bulunacak yaratıcı bireyler yetiştirmeyi amaçlamıştır.

Bu amaçlar ile yeniden kurulmaya başlanan Cumhuriyet dönemi eğitim anlayışına büyük etkisi olan Atatürkçü Eğitim Sistemi, Türk milletinin varlığının devam ettirilmesine, bireyleri geliştirerek toplumla uyumlarının sağlanmasına ve laiklik ilkesinin uygulanma zemininde toplumun beklentileriyle bireysel beklentilerin ulusal amaçlarda kaynaştırılmasına katkı sağlanmıştır (Fırat, 2008:199).

Atatürkçü Eğitim Sisteminin belirli nitelikler kazanmasında ve ana ilkelerinin tespit edilmesinde çeşitli hususlar dikkate alınmıştır. İlk olarak Cumhuriyet ilan edilmeden önceki eğitim sisteminin eksik ve yanlış noktaları belirlenmiştir. Bu hususların belirlenmesinde büyük bir rol oynayan Atatürk, yeni eğitim sistemini oluştururken yetersiz olarak gördüğü eski eğitim sisteminden farklı olmasına ve modernleşmeyi engelleyen unsurların yok edilmesine özellikle dikkat etmiştir.

Cumhuriyet’in ilan edilmesinden önceki eğitim sisteminin eksikliklerini ve sorunlarını çok iyi gözlemleyen Atatürk çağdaş, özgür ve ulusal bir toplumun oluşmasına engel olan eski eğitim sisteminin yerine yeni bir eğitim sisteminin getirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu kapsamda Atatürk, Türk milletini çağdaş dünyanın gerisinde bırakan sebeplerin başında, geleneksel eğitim sisteminin yer

aldığını ifade etmiştir. Atatürk'ün eski eğitim sisteminin durumuna ilişkin yapmış olduğu gözlemler neticesinde belirlediği genel sorunlar ve eleştirdiği noktalar, bazı araştırmacılar (Akyüz, 1987:75-79; Aytaç, 1984:13; Bozdemir, 1998:3-6; Dursunoğlu, 2006:228 ve Tezcan, 2011:20-21;) tarafından şu şekilde sınıflandırılmıştır:

“1- Medrese eğitimi, Türk toplumunun bağımsızlığını ve gelişmesini engellemiştir. 2- Toplumda yaygın bir bilgisizlik ve cehalet vardır. Osmanlı İmparatorluğu'nun eğitim sistemi, toplumun 600 yıl boyunca bilgisiz ve cahil kalmasına neden olmuştur. 3- Bir milletin yükselmesi de alçalması da eğitiminin millî olup olmaması ile ilgilidir. Geleneksel eğitim, hem kuruluş sistemi hem de özü yönünden millî değildir. Millî dil, millî tarih ve millî sanat gibi millî kültürün gelişmesini sağlayan unsurların oluşmasına engel olmuştur. Bu durum ise, millî benlik duygusunun zayıflamasına yol açmıştır. 4- Geleneksel eğitim, bütünüyle bilimsel zihniyete kapısını kapamıştır. Bu dünya için değil, öbür dünya için çabalamaktadır. Çağın gereklerine ve toplumun gereksinimlerine cevap vermekten uzaktır. 5- Geleneksel eğitim ve öğretim yöntemleri çağın seviyesine uygun değildir, genellikle çağdışıdır. Yalnızca ezberciliğe dayanmaktadır. Bu durum, yapıcı ve yaratıcı yeni nesillerin yetişmesine, bireylerin üretici ve verimli olmalarının engellenmesine neden olmuştur. 6- Son dönemlerde her Milli Eğitim Bakanı'nın ayrı bir eğitim programı oluşturması, istikrarlı bir eğitim politikasının yürütülmesini engellemiştir.”

Cumhuriyet'in ilan edildiği ilk yıllardaki bu sorunların yanı sıra diğer konularda da pek çok sorun mevcuttur. Bu anlamda halkın %80-90'ı okuma-yazma bilmiyordu. Eğitimin her seviyesinde okullaşma oranları oldukça düşüktü (Balci, 2007:100 ve Koçyiğit, 1993:38). Meydana gelen savaşlarda kaybedilen öğretmenlerin yanı sıra mevcut eğitimcilerin mesleki bilgileri de yetersizdi. Ayrıca öğretim programları çağdaş bir anlayıştan yoksundu. Okul binalarının kötü durumu, ders araç-gereçlerinin eksikliği, eğitimle ilgilenen merkez ve taşra örgütünün idari teşkilatlanmasındaki sorunlar Türk eğitim sisteminin o günkü durumunu yansıtmaktadır.

Atatürk, savaş içindeki böyle bir ülkede yapılan çalışmalarla Türk eğitiminin temellerinin atılamayacağını biliyordu. Fakat yine de savaş süresi geçene kadar, özenle seçilmiş bir eğitim programının uygulanmasını ve eğitim sisteminin olabilecek en verimli hale getirilmesini istiyordu (Ergün, 2010:36). Bu konudaki eleştirilerini, önerilerini, isteklerini ve talimatlarını değişik zamanlarda ve yerlerde yaptığı konuşmalarda çok açık bir biçimde ortaya koymuştur.

Eleştirilen bu noktalar, yeni bir eğitim politikasının gerekliliğini haklı kılmıştır. Özgür düşünmeyi durduran, yaratıcılığa engel olan, yapıcılığa yer vermeyen eski eğitim sistemindeki tüm uygulamaların kaldırılması, yerine insan zekâsının özgür

bırakıldığı çağdaş ve modern bir eğitim sisteminin getirilmesi isteniyordu (Tezcan, 2011:20-21).

Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra, Osmanlı Devleti'nden kalan sistem yanlışları ve eğitim sorunlarına, fiziki ve maddi eksikliklerin de eklenmesi, eğitim ve öğretim kurumlarının yetersiz olmasına neden olmuştur. Bu dönemdeki halkın eğitim seviyesi ve okuma-yazma oranı, geleneksel eğitimin eleştirilen yönlerini kanıtlar niteliktedir.

Cumhuriyet'in kurulması ile birlikte eğitimin planlanması, sınırlarının, niteliğinin ve amaçlarının belirlenmesi konusunda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu anlamda Cumhuriyet'in ilan edilmesinden bir hafta sonra ilk Maarif Vekili İsmail Safa Özler, Türk milli eğitiminde ulaşılmak istenen amaçları şöyle ifade etmiştir: *“Türk gençliği milliyetçi, halkçı, inkılâpçı, laik Cumhuriyet vatandaşı olarak yetiştirilecektir... Türk milleti çağdaş uygarlık alanında en ileri düzeye çıkarılacak ve genç kuşaklar, Türk olmak haysiyetinin zorunlu kıldığı bu gayeye en kısa zamanda ulaşabilmek için gerekli aşk, irade ve kuvvetle yetiştirilecektir...”* (Karakuş, 2006:53).

Bu çalışmanın incelenen dönemleri (1940-1960) arasında yer alan ve 1953 yılında Milli Eğitim Bakanlığı (1953:5-6) tarafından belirlenen ‘eğitimin amaçları’ dört başlık altında ele alınmıştır. Bu amaçlar şöyledir:

“1- Toplumsal Bakımdan: Türk milletinin bir evladı olmanın şerefini duyar ve sorumluluğunu kavrar. Şerefli Türk tarihinin değerlerini korur. Türk devriminin ilkelerine bağlı, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının sağladığı yurttaş hak ve hürriyetlerine saygılı, insanlara karşı iyi duygulu olur. Yurttaşlar arasındaki, milli birlik esaslarını bozmayan fikir ayrılıklarını hoş görür. Kanunlara uyar ve medeni vazifelerini yerine getirir. Milli kaynakları korur. Kötü şartları düzeltmek için çalışır. Bilimsel çalışma ve ilerlemelerin genel refahı için sağlayacağı yardımı kavrar.

2- Kişisel Bakımdan: Öğrenme ve gelişme isteğine, pratik hayatın gerektirdiği bilgi ve maharetlere sahip olur. Ana dilini doğru olarak konuşur, okur ve yazar. Kendisinin ve etrafındakilerin sağlığını korur. Çevresinin sağlık şartlarını düzeltmek için uğraşır. Kendi davranışlarını kontrol edebilir ve iyiye yöneltir. Serbest zamanlarını temiz ve faydalı işlerle geçirir. Güzel sanatları ve tabiatı sever. Teşebbüs kabiliyeti gelişmiş, sorumlu işler almaya hazırlıklı olur.

3- İnsanlık Münasebetleri Bakımından: Çalışmada ve eğlenmede başkaları ile iş birliği yapabilir. Sözüne güvenilir. Davranışlarında toplumsal nezaket esaslarına uyar. Aileye değer verir, evini idarede beceriklidir. Ailesinin bütün üyelerine karşı saygılı ve şefkatlidir.

4- Ekonomik Hayat Bakımından: Çalışmanın zevkini duyar. İş üzerinde kudretini geliştirerek devam ettirir. Kabiliyetlerine uygun iş seçebilir ve mesleğinde başarılıdır. Geçimini düzenler ve tutumlu bir yurttaş olur.”

Belirlenen bu amaçlarla, Türk toplumunu çağdaş medeniyetler seviyesine ulaştırmak, ülkenin ilerlemesini sağlamak ve modernleşmesinin önündeki engelleri kaldırmak için oluşturulan Atatürk inkılâpları uygulanmaya başlanmıştır. Bu inkılâpların uygulanmasındaki başarının eğitim alanındaki başarıya bağlı olduğu gerçeği, eğitimin yaygınlaşması ve değişmesi için acil kararların alınmasını gerektirmiştir. Bu nedenle Atatürk döneminde, eğitim ve öğretimin ilkokuldan yükseköğretime kadar olan her alanında köklü çözümlere gidilmiştir. Bu çözümler, eğitimin hem niceliksel hem de niteliksel durumunu geliştirerek, yeni Türkiye'nin temel taşlarını oluşturmuştur (Demirtaş, 2008:156). Geleneksel eğitim kurumları çağdaşlaştırılma doğrultusunda değiştirilmiştir. Öğretim programları, okul sistemi, üniversitelerin yaygınlaştırılması, öğretmen eğitimi gibi hususlarda değişmeler yaşanmıştır.

Bu değişmelerin meydana gelmesinde kuşkusuz yabancı eğitimcilerin de katkısı büyüktür. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türk eğitim sistemini şekillendirmek ve geliştirmek amacıyla, yurt dışında tanınmış kişiler tarafından eğitim konusunda birtakım raporlar hazırlanmıştır. Hazırlanan bu raporlar ile Türk eğitim sisteminin eksiklikleri ve yanlışlıkları belirlenerek, bunların giderilmesi için çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Türkiye'ye davet edilmeye başlanan bu önemli eğitimciler arasında 1924 yılında Amerika'nın meşhur eğitim filozofu John Dewey Türk milli eğitim sistemi ile ilgili, 1925 yılında Alman Sanat Eğitimi'nin kurucusu Dr. Kuhne öğretmen yetiştirme, eğitim harcamaları ve kadınların iş eğitimi ile ilgili, 1927 yılında Omar Buyse mesleki-teknik eğitim ve tarım okulları ile ilgili, 1932'de İsviçre'den Prof. Albert Malche üniversite reform tasarısı ile ilgili, yine aynı yıl bir Alman tarım heyeti, 1933 yılında Edwin Walter Kemerrer'in başkanlığında bir Amerikan heyeti yer almaktadır (Arslan, 2007:40; Başgöz, 2010:10 ve Erdoğan, 2002:6).

Bu heyet esasında ekonomi konusunda bir rapor hazırlamak için gelmişlerdir. Fakat raporlarında eğitimi ilgilendiren önemli bir bölüm ile birlikte, gerçekten değerli nitelikte çeşitli önerilere de yer vermişlerdir. Ancak bu öneriler Türkiye'nin yapısına ve maddi durumuna uygun olmayan özelliklere sahip olduğu için çok fazla uygulanamamıştır. Yine de yeni eğitim sisteminin şekillenmesinde yol gösterici olmuştur.

Bu yabancı eğitimciler arasında, hazırlamış olduğu raporlar ile yenileşme hareketlerinin yön kazanmasında en çok etkisi olan kuşkusuz John Dewey'dir. 1924'te Türkiye'ye gelerek bir iki ay kadar inceleme yapan Kolombiya Üniversitesi filozoflarından Profesör John Dewey, bakanlığa yaptığı araştırmalar neticesinde oluşturduğu iki rapor vermiştir. Dewey'in (1952:1) ifade ettiğine göre, bunlardan birisi sıradan bir rapor olmaktan çok bütçeye acilen konulması gereken bazı ödenekleri ve bunların neye harcanacağını gösteren uyarı niteliğinde ki bir yazıdır. Profesör bu yazıyı Türkiye'de iken vermiştir. İkinci rapor ise 30 sayfadan oluşan asıl rapordur. Bu rapor eğitim konusunda tespit edilen eksiklikleri, yanlışlıkları ve tavsiyeleri içermektedir.² John Dewey bu ikinci raporu Amerika'ya döndükten sonra göndermiştir.

Gerek Türk eğitimciler gerekse yabancı eğitimciler tarafından yapılan çalışmalar neticesinde, Türk eğitim sistemi büyük oranda değişikliğe uğramıştır. Eğitimin çağdaştırılması konusunda yapılan bu çalışmaların temelleri esas itibarıyla Osmanlı döneminde atılmış olmakla birlikte, sistemli ve bilinçli olarak yapılmayan çalışmalar nedeniyle sınırlı kalmıştır.

Bu anlamda Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile birlikte daha sistemli ve nitelikli olarak yapılmaya başlanan eğitim konusundaki çalışmaların temelini milli, çağdaş ve laik bir eğitim sistemi kurmak, yaymak ve bunun için gerekli olan vasıtaları temin etmek oluşturmuştur. Amaç, hükümet programlarında da açıklandığı gibi halkı eğitmek ve Cumhuriyeti yaşatacak nitelikte yeni bir nesil yetiştirmektir.

Başta Atatürk olmakla birlikte devletin en üst düzey yetkilileri, eğitim konusunda belirlenen amaçları gerçekleştirmek üzere eğitim hizmetleriyle doğrudan ilgilenmişlerdir. Eğitim konusunda giderek daha sistemli ve nitelikli çalışmalar yapmışlardır. Bu anlamda, Milli Eğitim Bakanlığı ile birlikte öğretmenler de bu dönemde eğitimin geliştirilmesi konusunda aktif rol oynamışlardır.

2.2.1. Ortaöğretim Kurumları

Genel anlamda eğitim, her türlü bilginin ve kavramın öğretilmesi, çeşitli becerilerin kazandırılması anlamına gelmektedir. İlk olarak ailede başlayan eğitim sokakta,

² John Dewey'in hazırlamış olduğu bu raporun içeriğine, çalışmanın ilerleyen kısımlarında ve ilgili bölümlerde yer verilmiştir.

okulda ve iş yerinde devam etmektedir. Bunlar arasında yer alan okullar, eğitim sürecinin sistemli bir şekilde devam etmesinde etkin bir rol oynamaktadırlar.

Bu anlamda okul eğitim-öğretim faaliyetlerinin gerçekleştirildiği, bilginin üretildiği, işlendiği, aktarıldığı, bilgiye ulaşmada kullanılan yöntem ve tekniklerin uygulandığı, oluşan bilginin davranış haline dönüştürüldüğü kurumlardır.

Atatürk, eğitimin odak noktası olarak gördüğü okulu, ulusu ve onu oluşturan bireyleri yetiştiren bir ana kaynak olarak tanımlamıştır (Uçan, 2010:58). Başaran (2008:139) ise okulu, *‘öğrencilerini önceden tasarlanmış eğitsel amaçlara ulaştırmak için gereken davranışı, bilgi, beceri ve tutumu planlı bir süreç içinde ve belli bir sürede kazandıran kurum’* olarak açıklamıştır.

Türkiye’de de okullar, eğitim-öğretim çalışmalarının sistemli bir şekilde yürütüldüğü kurumların başında yer almaktadır. Her seviyedeki öğrencilerin yer aldığı okullar, kuruldukları andan itibaren pek çok değişime uğramış, farklı isimlerle anılmış ve kapsamı değiştirilmiştir.

Bu anlamda, 18. Yüzyıla gelene kadar Türkiye’deki başlıca eğitim kurumları sıbyan mektepleri ile medreselerden oluşmaktaydı. Dini esaslara göre düzenlenen bu okullar, bağışlanan maddi olanaklarla kurulmuş olup, vakıflar ve din adamları tarafından yönetilmekteydiler. 18. Yüzyılın sonlarından itibaren 19. Yüzyıl boyunca sıbyan mektepleri ile medreseler dışındaki ilk çağdaş eğitim kurumlarının askeri ve ihtisas (uzmanlık) okulları olduğu bilinmektedir. İmparatorluk döneminde rüştiyelerin yaygınlaşmasından sonra Sultani adı verilen yeni bir ortaöğretim kurumunun ortaya çıktığı ve idadi adlı kurumların da geliştiği görülmektedir.

Başaran’ın (2008:105) ifade ettiğine göre, 1869 Genel Eğitim Tüzüğü, ortaöğretim okulları olarak idadi ve sultanileri kabul etmiştir. 1910’lu yıllarda ise bu ortaöğretim okulları arasına öğretmen okulları da eklenmiştir.

Bu tez çalışmasının sınırları içerisinde yer alan ve bu okulları bünyesinde barındıran ortaöğretim kurumları, pek çok araştırmacı tarafından çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Genel anlamda ortaöğretim, temel eğitime dayalı olarak en az üç yıllık öğretim veren ‘genel, mesleki ve teknik’ öğretim kurumlarının tümünü kapsayan ve çeşitli programlar uygulayan okullardır.

Ortaöğretim Genel Müdürlüğü (1993:57) tarafından belirlenen tanıma göre ortaöğretim, gençlerin özel yeteneklerinin en iyi şekilde geliştirilmesine fırsat

vermek, kültür, sanat ve milli değerlerimizi korumak ve yaygınlaştırmak amacıyla açılmış okullardır.

Kuruluşu II. Mahmut dönemine kadar dayanan ortaöğretim kurumları, memur okulları ya da rüştiyeler gibi hem genel öğretim veren, hem de meslek okullarına öğrenci yetiştiren okullar şeklinde düzenlenmişlerdir. Kurtuluş savaşı döneminde, ortaöğretimin bu yapısında herhangi bir değişiklik olmamıştır.

Bu kapsamda ülkede bir tarafta dini nitelikte öğretim yapan geleneksel Osmanlı eğitim kurumları, diğer tarafta Batı örneğinde kurulmuş diğerlerine göre modern sayılabilecek nitelikte eğitim kurumları bulunmaktaydı. Bu kurumlara azınlık okullarının da eklenmesi ile birlikte, eğitim yapısı oldukça karmaşık bir hale gelmiştir. Üstelik farklı nitelikteki bu okullar arasında sürekli bir mücadele de söz konusudur (Duman, 1998:37). Bu durum, o dönemdeki eğitim kurumlarının ne kadar sistemsiz ve birbirlerinden bağımsız olduğunun da bir kanıtıdır.

Osmanlı Devleti'nde ortaöğretim kurumlarında faaliyet gösteren ve bu nitelikte olan okullar arasında 'medreselerin orta kısımları, Tanzimat okulları ve yabancı dilde öğretim yapan okullar' yer almaktadır. Bu okullar yapı ve işleyiş bakımından, birbirlerinden farklı ve neredeyse tamamen kuruluşlar halinde yapılmışlardır. Bu nedenle ortak bir anlayışa sahip değillerdir (Dönmez, 2005:257).

Bu bağlamda Osmanlı Devleti'nin yıkılmasına neden olan etkenlerden biri, sahip olduğu eğitim sistemi ve eğitim kurumlarının düzensizliğidir. Bunu çok geç fark eden Osmanlı Devleti, son döneminde eğitim ve ortaöğretim kurumları konusunda çeşitli yenilikler yapmaya çalışsa da başaramamıştır. Bu nedenle eğitim sistemini ve okulları düzenleme işi kurulan yeni devlete kalmıştır.

Yapılan yenilik çalışmalarının başında yer alan Atatürk, ilk ve ortaöğretimden başlayarak üniversiteye kadar eğitimin yapılmasını ve planlanmasını talep etmiştir. Ayrıca bu düzenlemeler arasında özellikle savaşlar sırasında, toplumun ve ordunun temel ihtiyacını karşılayacak teknik eleman konusunda yaşanan büyük sıkıntılar nedeniyle, hem teknik eğitime hem de halkın eğitime önem verilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Cumhuriyet döneminde ise, 1924'te Amerika'nın Kolombiya Üniversitesi'nden Türkiye'ye gelen John Dewey, verdiği raporda mesleki ortaokullarla çeşitli

bölgelerin ihtiyaçlarına göre ticarî ve ziraî meslek kursları açılmasını, bakanlıkta bu işlerle uğraşacak bir de şube kurulmasını tavsiye etmiştir.

Yine aynı şekilde 1926'da davet edilen Belçika'nın Brüksel şehri Mesleki Öğretim Genel Müdürü Omar Buyse, incelemeleri sonucunda verdiği raporda mevcut meslek okullarının ıslahını, her bölgenin ihtiyacına göre meslek okullarının açılmasını, akşam okulları açarak daha bilgili işçiler yetiştirilmesini, meslek okullarına öğretmen ve yüksek teknik elemanlar ve mühendisler yetiştirecek müesseseler açılmasını tavsiye etmiştir. Bundan sonra mesleki ve teknik öğretim problemi önemle ele alınmıştır.

Yapılan tavsiyeler üzerine 1933'te Maarif Vekâleti'nde bir Mesleki ve Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Mesleki ve teknik okullara öğretmen yetiştirilmek üzere, Avrupa'ya öğrenciler gönderilerek, yabancı öğretmenler getirtilmiştir (Aytuna, 1963:11).

Bu anlamda Cumhuriyet döneminde bir taraftan yeni rejim kökleştirilmeye, diğer taraftan sosyal ve kültürel inkılâplar yapılmaya devam edilirken, eğitim sistemi de tamamen ele alınmış ve onun bir şubesi olan ortaöğretim kurumlarında büyük bir yenileşme ve geliştirme çalışmalarına başlanmıştır.

Bu kapsamda Cumhuriyet döneminde eğitim alanında yapılan yeniliklerin yanı sıra eğitim kurumları konusunda da çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Yeni bir rejimin, toplumsal düzenin, değerler sisteminin yerleştirilmesinde, ulusal bilincin uyandırılmasında ve gerekli ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesinde en büyük sorumluluk eğitime ve eğitim kurumlarına verilmiştir (Eskicumalı, 2003:23).

Bu çalışmaların başında 1923 yılında çıkarılan 'Orta Mektepler Talimatnamesi' yer almaktadır. Ortaöğretim hizmetlerini yürütmek amacıyla, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü yeniden teşkilatlandırılmış, 1924 yılında yürürlüğe giren 'Tevhid-i Tedrisat Kanunu' ile bütün öğretim kurumları Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır. Bu kanun ile eğitim kurumlarında ortak yönde hareket eden okulların temel dayanağı oluşturulmuştur.

1923'teki Birinci Heyet-i İlmiye toplantısında, sultânî olan ortaöğretim kurumlarının adı lise, idadilerin adı ise ortaokul olarak değiştirilmiştir. Ortaokullara 'bir devreli lise', ortaokullu liselere 'iki devreli lise' denilmiştir. 1924 yılında ise bir devreli liselere ortaokul denilmeye başlanmıştır. Ortaöğretim üç yıl ortaokul, üç yıl da lise

olarak kabul edilmiştir (Başaran, 2008:105; Binbaşıoğlu, 2009:387; Demirtaş, 2008:168; ve Vicdan, 2010: 36).

Ergin'in (1977:2066) ifade ettiğine göre, eğitim kurumlarının yapısı konusunda yürütülen düzenleme çalışmaları sonucunda ortaokul ve lise birbirinin devamı niteliğinde tek bir kurum olarak görülmüş, aynı zamanda doğrudan doğruya iş ve meslek hayatına geçmek isteyenler için ayrı birer basamak olarak düzenlenmiştir. Ortaokulu bitirmiş olanlar genel hizmetlere girebileceği gibi bu öğretim derecesinin üzerinde başka bir meslek okuluna da gidebilirdi. Yine aynı şekilde liseyi bitirenler de iş ve meslek hayatına yönelebilir ya da Yüksek Öğretim Kurumlarına geçebilmek için ayrıca Devlet Olgunluk Sınavı'nı girebilirlerdi.

Bunların yanı sıra 1926 yılında çıkartılan 789 sayılı 'Maarif Teşkilatına Dair Kanun' ile ortaöğretim kurumları bu yasa kapsamına girmiştir. Bu kanuna göre, ortaokulu bitiren öğrencilerin alındığı liselerin 3 yıl, İlköğretmen okullarının 3 yıl, köy öğretmen okullarının ise 2 yıl süreli öğretim yapmasına karar verilmiştir (Başaran, 2008:105).

Cumhuriyet'in kurulması için yapılan hazırlık aşamasında ve sonraki yıllarda, başta Atatürk olmak üzere, zamanın yöneticileri konuşmalarında ortaöğretimin amaçlarına sıklıkla yer vermişlerdir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, ortaöğretimin amaçları ilk defa geniş olarak 1927 yılında yayımlanan 'Lise ve Orta Mektep Talimatnamesi'nde açıklanmıştır.

Bu kapsamda Milli Eğitim Bakanlığının genel amaçlarına ve temel ilkelerine dayanarak oluşturulan ortaöğretimin amaç ve görevleri, *"Öğrencilere ortaöğretim seviyesinde asgari ortak bir genel kültür vererek, onların kişi ve toplum sorunlarını tanımasını sağlamak, çözüm yolları aramak ve ülkenin iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunma bilincini ve gücünü kazandırmak. Öğrencileri, çeşitli program ve okullarla ilgili kabiliyetleri ölçüsünde yükseköğretime veya hem mesleğe hem de yükseköğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamak."* şeklinde sıralanmıştır. Bu görevler yerine getirilirken öğrencilerin istekleri ve yetenekleri ile toplumun ihtiyaçları arasındaki uyumun da dikkate alınacağı özellikle vurgulanmıştır (Cicioğlu, 1985:131; Erdem, 2009:12 ve Demiral, 2006:298).

1933 yılında yürürlüğe giren 2287 sayılı 'Maarif Vekaleti Merkez Teşkilatı Vazifeleri Hakkında Kanun' ile de Ortaöğretim Genel Müdürlüğünün teşkilatı

içindeki yeri ve bağlı birimleri belirlenmiştir (Ortaöğretim Genel Müdürlüğü, 1993:56). Bu çalışmalar neticesinde beş senelik ilköğretim üzerine üç senelik birinci devre liseleri, bunun üstüne üç senelik ikinci devre (ortaokul+lise) liseleri kurulmuştur. Ayrıca okullarda yapılan fen ve edebiyat şubelerinin ayrılması ancak ikinci devrenin son sınıfında yapılmıştır.

Bunların yanı sıra ortaöğretim kurumlarında çeşitli modernleştirme çalışmaları da yapılmıştır. Farklı dillerin öğretilmesi bu çalışmalar arasında yer almaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 186 sayılı ve 30 Eylül 1940 tarihli kararıyla Ankara Erkek Lisesi, İstanbul Galatasaray Lisesi ve Vefa Erkek Lisesinde 1940-1941 öğretim yılından itibaren Latince şubesinin açılması kabul edilmiştir. Yunanca öğretimine yer verilmediği için ‘Yarım Klasik Şube’ olarak kabul edilen bu şubelerde Latince öğretilmiştir. Normal liselerin edebiyat şubelerinin programına benzer bir program uygulanmıştır. Bu şubelerde Yunan ve Latin edebiyatlarının öğretimine büyük önem verilmiştir.

Yapılan çeşitli çalışmalar ile birlikte, ortaöğretim kurumlarının yönetmeliği de oluşturulmuştur. 8 Temmuz 1943 tarihinde Ankara’da, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ‘Lise ve Ortaokullar Yönetmeliği’ni hazırlamak amacıyla bazı lise müdürlerinin çağırıldığı bir konferans düzenlenmiştir. Bu konferansta Talim ve Terbiye Heyeti ile bakanlık makamının onayına bırakılarak hazırlanan yönetmeliğin, 21 Ekim 1943 tarih ve 173 sayılı kararla yürürlüğe konulmasına karar verilmiştir.

Bu yönetmelikte orta dereceli öğrenim kurumları “*Ortaöğretim ortaokul ve lise adını taşıyan iki kısımdan mürekkeptir. Liseler, öğrencilerini yüksek öğrenime hazırlayan okullardır. Ortaokullar, öğrencilerini bir taraftan lise sınıflarına ve orta meslek okullarına hazırlayan, diğer taraftan onlara ilkokul üstünde genel bilgiler veren okullardır. Liselerde, ortaokul sınıfları da bulunabilir.*” şeklinde yeniden ifade edilmiştir.

Yönetmeliğin ‘Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi’nin birinci maddesinde ‘liseler, öğrencisini yüksek okula hazırlayan okullar’ olarak tanımlanırken, ortaokulların tanımında 1930 talimatnamesine göre herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

Cicioğlu’nun (1985:161) aktardığına göre bu yönetmelikte lise ve ortaokulların amaçları şöyledir;

“Öğrencilerin; a- Türkiye Cumhuriyeti’nin milli ahlakı benimsemiş ve pozitif bilim anlayışını kazanmış çalışkan, yararlı bir yurttaş olarak yetişmesini, b- Öğretimi programlarla saptanan ve yüksek öğrenimi takip için gerekli bulunan bir bilgi ve kültür seviyesine erişmesini, c- Bilgilerini tatbikat alanında kullanma yollarını öğrenmesi ve ileride meslek seçmesini kolaylaştıracak surette yeteneklerinin geliştirilmesi, d- İyi alışkanlıklar, maharetler kazanmasını, ruhça ve bedence sağlam olmasını amaç sayar.”

Bununla birlikte 22-31 Ağustos 1949’da toplanan Dördüncü Milli Eğitim Şurası’nda, ‘Demokratik Eğitim İlkesi’ de bu amaçlar içerisine dahil edilmiştir. Belirlenen bu amaçlarda uzun süre değişiklik yapılmamıştır.

Bu kapsamda milli eğitimin temel amacı, bireylerin eğitim-öğretim yolu ile gelişmesini sağlayarak toplumun geleceğine ve ilerlemesine katkı sağlamaktır. Gelişmiş ülkeler, eğitimin amaçlarını belirlerken, bireylerin bilgi toplumunun oluşumuna katkı sağlayacak biçimde yetiştirilmelerine özen göstermektedirler. Bu bağlamda, öğrencilerin bilişsel yetilerinin geliştirilmesi, eleştirel düşünen, sorgulayan ve üreten bireyler olabilmeleri özellikle vurgulanmıştır (Büyükkantarcıoğlu, 2006:119).

Bunların yanı sıra yapılan şûra toplantılarında amaçları ve kapsamı belirlenen ortaöğretim kurumlarının eğitim süresi, derslerin içeriği ve öğretimler konusunda sıklıkla değişiklikler yapılmıştır. Dönemin şartları, alınan kararların uygulanmasındaki yetersizlikler ve başarısızlıklar, materyal ve öğretmen eksiklikleri bu değişikliklerin yapılmasını zorunlu kılmıştır.

Bu kapsamda Cicioğlu’nun (1985:205) ifade ettiğine göre, Dördüncü Milli Eğitim Şura komisyonu liselerin dört yıla çıkarılmasına karar vermiştir. Ayrıca bu eğitim kurumlarında, gençlerin kabiliyetlerinin geliştirilmesini sağlayan yöntem ve tekniklerin uygulanması gerekliliği vurgulanmıştır. Yine verilen eğitimin nitelikli ve istenilen düzeyde olabilmesi için sınıf mevcutlarının 35-40 öğrenciye indirilmesine karar verilmiştir. Fakat alınan bu kararların sadece bir kısmı uygulanabilmiştir. Ayrıca 1947 yılında açılan Latince şubesinin kaldırılması da uygun görülmüştür.

Yine Dördüncü Milli Eğitim Şurasında, orta dereceli okulların öğretim programları üzerinde durulmuş, programların yeterli düzeyde ve kapsamda olmadığı ileri sürülmüştür. Bu nedenle 1949 yılında yeni bir ortaokul programı hazırlanmıştır. Şura komisyonu, yeni ortaokul program taslağını eğitim anlayışı ve uygulaması bakımından ilkokul programı ile paralel ve uyumlu olarak görmüş, ortaokulların

istenilen düzeye çıkartılması için yapılan çalışmalara devam edilmesine karar verilmiştir.

Görüldüğü üzere, Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra eğitim konusunda yapılan çalışmaların uygulandığı ortaöğretim kurumlarında, toplumla birlikte ülkenin de ilerlemesi ve gelişmesi için çeşitli amaçlar ve hedefler belirlenmiştir. Bu amaçların belirlenmesinde öğrencilerin milli ahlakı benimsemeleri, pozitif bilim anlayışını kazanmaları, çalışkan bir birey olarak yetişmeleri, öğretim programlarında belirtilen bilgi ve kültür seviyesine ulaşmaları, edindikleri bilgileri kullanma yöntemlerini öğrenmeleri ve iyi alışkanlıklar kazanmaları, ruhen ve bedenen sağlam olmaları gibi noktalara dikkat edilmiştir.

Türk toplumunun gereksinimleri, sosyal yapısı, dönemin şartları, öğrencilerin özellikleri ve ihtiyaçları değiştikçe her seviyedeki okul programlarında belirtilen bu amaç, muhteva ve uygulanan metodun da aynı şekilde değiştirildiği görülmektedir. Bu anlamda bir eğitim sistemindeki amaçlar, eğitim yoluyla kazandırılacak davranışlar ve varılacak hedefler, toplumun ve kişilerin ihtiyaçları dikkatli olarak incelendikten sonra belirlenmiştir. Amaçları, hedefleri, kapsamı ve niteliği ayrıntılı olarak ifade edilen ortaöğretim kurumları, eğitim sisteminin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

2.2.2. Ortaöğretimde Okulların Sınıflandırılması

Öğrenmenin yaşam boyu olmasına karşılık okul hedefleri, kapsamı, niteliği, eğitim programları, öğretim yöntemleri ve süresi sınırlı tutulan planlı bir öğretim yapılmaktadır. Bu tarz bir eğitimin yapıldığı yerler okul olarak kabul edilmektedir.

Bu niteliği ile okul, esasında değişik sıfat ve adlarla anılan genel bir terimdir. Okula ilk, orta, yüksek gibi sıfatların verilmesi düzeyinin giderek yükseldiğini göstermektedir. Okula lise, teknik, meslek, enstitü, akademi, fakülte, eğitim merkezi, konservatuvar gibi sıfat ve adlar verilmesi de okuldaki eğitimin içeriğini ve niteliğini ayırmayı sağlamaktadır. Kurulduğu yıllardan itibaren çeşitli sınıflara ayrılan ortaöğretim kurumları, çok değişik açılardan sınıflandırılmışlardır.

Bu anlamda Cumhuriyet'in ilan edildiği ilk yıllarda ortaöğretim kurumları iki devreli olarak geliştirilmişlerdir. Bu nedenle uzun bir süre sınıflandırmada yıllar temel ölçüt olarak alınmış, ortaöğretim 'Birinci Devre Ortaöğretim Kurumları' ve 'İkinci Devre

Ortaöğretim Kurumları' şeklinde iki kısma ayrılmıştır. Bu sınıflandırmada ortaöğretimin birinci devresini ortaokullar, ikinci devresini ise lise ve dengi okullar oluşturmaktadır.

Yücel'in (1994:47) ifade ettiğine göre 1923 ve 1936 yılları arasında kadar ortaöğretimin geçirdiği çeşitli aşamalar boyunca var olan okul türleri 'lise, kız, sanayi okulları, öğretmen okulları, ortaokullar ve imam hatip okulları' şeklindedir. Bunların dışında Erdem'in (2009:13) ifade ettiğine göre, nüfusun az ve dağınık olduğu yerlerde, Milli Eğitim Bakanlığının görüşü doğrultusunda ortaöğretimin genel, mesleki ve teknik öğretim programlarını bir yönetim altında uygulayan çok programlı liseler de kurulmuştur.

1955 yılında Anadolu Liseleri olarak adı değişen 'Maarif Koleji' ilk defa İstanbul, İzmir, Eskişehir, Diyarbakır, Konya ve Samsun illerinde açılmıştır (Ortaöğretim Genel Müdürlüğü, 1993:56).

Bu bağlamda ortaöğretim kurumları işlevlerine ve program özelliklerine göre 'Genel Eğitim Veren Okullar' ve eğitim dallarını belirleyen 'Mesleki ve Teknik Eğitim Veren Okullar' olmak üzere iki ana kategoriye ayrılmıştır. Genel eğitim veren ortaöğretim anlayışı içinde ortaokul ve liseler yer alırken, çeşitli adlarla anılan öteki okulların tümü, mesleki ve teknik eğitim kategorisine dahil edilmiştir.

Oğuzkan'ın (1986:48) ifadesine göre, ikinci kategoriye giren mesleki ve teknik eğitim veren okullar çok çeşitlidir. Bunlar arasında Teknik Liseler, Kız Meslek Lisesi, Ticaret Lisesi, Otelcilik ve Turizm Meslek Liseleri, İmam Hatip Okulları ile Sağlık ve Ziraat Meslek Liseleri sayılabilir. Yine Maliye Okulu, Devlet Demiryolları Meslek Lisesi, Tapu ve Kadastro Meslek Lisesi, Polis Koleji gibi kurumlar da mesleki ve teknik eğitim veren Ortaöğretim kurumları arasında yer almaktadır.

Bunların yanı sıra ortaöğretim kurumları, bir devlet kuruluşu olup olmadığına göre de sınıflandırılmaktadır. Eğitim temelde devlet tarafından verilen bir hizmet olarak görülmekle birlikte, ortaöğretim düzeyinde çeşitli türdeki özel okullar da varlıklarını sürdürmüşlerdir. Devlet kuruluşu olup olmaması bakımından ortaöğretim kurumları 'Resmi Okullar' ve 'Özel Okullar' olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır.

Yine bir başka sınıflandırma esası ise, cinsiyete göre yapılmıştır. Buna göre ortaöğretim kurumları 'Erkek Öğrenci Okulları', 'Kız Öğrenci Okulları' ve 'Karma Okullar' olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte karma

eğitim ilkesi benimsenerek karma okul sayısı arttırılmıştır. Ancak bazı okullar erkekler ve kızlar için ayrı kısımlar açmışlar ve bu tür bir uygulamayı sürdürmeyi tercih etmişlerdir.

Ortaöğretim kurumlarının diğer bir sınıflandırma biçimi ise, öğrencilerin okulda geceleri de barındırılıp barındırılmadıkları esasına göre ‘Gündüzlü’ ve ‘Yatılı (paralı yatılı, parasız yatılı)’ şeklinde ayrılmaktadır. Bunların yanı sıra eğitimin gündüz veya akşam yapılmasına göre de sınıflandırma yapılmıştır. Maddi olanaksızlıklar yüzünden çalışmak zorunda kalıp, öğrenimlerine gündüz devam edemeyenlerle, yaşları öğrenim çağını geçenlerin lise öğrenimlerini sağlamak amacıyla Akşam Liseleri açılmıştır. 1959-1960 öğretim yılında açılan bu liselerin öğrenim süreleri 4 yıldır. Değişen şartlar ve eğitim ortamları içinde 1981 yılında kapatılmış, 1984-1985 öğretim yılından itibaren ihtiyaç duyulan büyük illerde tekrar faaliyete geçirilmiştir.

Yine kullanılan öğretim dili bakımından okullar ‘Türkçe Öğretim Yapan Okullar’ ve ‘Yabancı Dille Öğretim Yapan Okullar’ olarak iki gruba ayrılmaktadır. Ayrıca uyguladıkları öğretim programlarının standart olup olmamasına göre de okullar ‘Standart Programlı’ ve ‘Deneme Programlı’ olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Oğuzkan’ın (1986:50) ifade ettiğine göre, ortaöğretim kurumlarında yer alan okulların sınıflandırılması şöyledir;

Tablo 2. 1. Ortaöğretimde okulların sınıflandırılması.

Sınıflandırma Ölçütü	Okul Türleri	Sınıflandırma Ölçütü	Okul Türleri
Derece	- Birinci Devre - İkinci Devre	İşleyiş	- Gündüzlü Lise - Yatılı Lise - Paralı Lise - Parasız Lise
İşlev	- Genel Lise - Mesleki ve Teknik Lise	Öğretim Dili	- Türkçe - Yabancı Dil
Statü	- Resmi Lise - Özel Lise	Normlara Uygunluğu	- Standart Programlı Lise - Deneme Programlı Lise
Cinsiyet	- Erkek Lisesi	- Kız Lisesi	- Karma Lisesi

Tablo 2.1.’de görüldüğü üzere, derecelerine göre yapılan sınıflandırma sonradan birinci devre ortaokul, ikinci devre ise lise olarak değiştirilmiştir. Cumhuriyet’in ilan edildiği yıllarda kullanılan derece adlandırmaları değişirken, diğer sınıflandırma ölçütleri ve adlandırmalarının hala devam ettiği görülmektedir.

2.2.3. 1923-1960 Yılları Arasında Ortaöğretimde Yaşanan Sorunlar

Türk toplumunun ihtiyacı olan nitelikteki ve kapsamdaki bireylerin yetiştirilmesinde ortaöğretim kurumları çok büyük bir rol oynamıştır. Ortaöğretim kurumları, kurulduğundan itibaren daha kaliteli bir eğitim sistemi oluşturabilmek adına sürekli yenileştirme çalışmaları yapmıştır. Eğitimin kalitesini arttırmakla birlikte, daha kapsamlı ve yeterli sayıda öğrenci yetiştirmek amacıyla, başta öğretim programları olmakla birlikte ders programları, okul binaları ve öğretmen yetiştirme meseleleri üzerinde hassasiyetle durulmuş, sürekli iyileştirme çalışmaları yapılmıştır.

Bu kapsamda ortaöğretimde görülen en önemli sorunların başında okul, öğrenci ve öğretmen sayılarındaki düzensiz dağılım gelmektedir. Okullardaki öğrenci sayısı hızla artarken, okul sayısındaki artış istenilen oranda değildir. Fakat bu artış hızına öğretmen sayısı yetişememiştir. Eğitim çalışmalarını yürütecek öğretmen sayısı oldukça azdı.

Bu eksikliği gidermek amacıyla çok sayıda öğretmen okulu açılmıştır. Açılan öğretmen okulları sayı ve uyguladıkları programın niteliği bakımından ülkenin ihtiyaçlarını karşılayamamıştır. Cumhuriyet döneminde az sayıda olan okul binası ve öğretmen kadrosu ile önce ilköğretim ve sonra da ortaöğretim alanına yeterli sayıda ve belli ölçütlere göre öğrenim görmüş öğretmenler yetiştirmek için büyük çaba harcanmıştır. (Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, 1993:69). Ancak hiçbir zaman öğretmen eksikliği giderilememiştir.

Okul sayısının artırılmasında istenilen düzeye ulaşamamıştır. Bu konuda ortaöğretim kurumlarının sayılarını çoğaltmaktansa, mevcut olanların kapasitelerini arttırma yoluna gidilmiştir. Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren, ilköğretimin özellikle nicelik yönünden gelişmesine yönelik alınan önlemler, ortaöğretim kurumlarına olan ihtiyacı artırmıştır. Bu ihtiyaç karşısında ortaöğretim politikası yeniden gözden geçirilmiştir (Taşdemirci, 1998:74). Öğretmen eksikliği ve okul yetersizliğinin yanı sıra maddi yetersizlikler de ilk ve orta öğretimin gelişmesine engel olmuştur. Maddi yetersizliklerin bir sonucu olarak, okullarda kullanılan ders araç gereçleri gereken sayıda değildir.

1950'li yıllarda genel ortaöğretimde görülen sorunlar arasında sınıfların aşırı derecede kalabalık olması gelmektedir. Özellikle ortaokul diploması alan her öğrencinin liseye gitmek istemesi sonucu, büyük illerde 80-90 kişilik sınıflarda

eğitim-öğretim yapılmıştır. Bu durum, eğitimde istenilen düzeye ulaşılmasını engellemiştir.

Bunların dışında Özdemir ve Güçlü'nün (2012:162) ifadesine göre, öğretmenler sınıflarında disiplini tam olarak sağlayamadıkları için derslerde istenilen başarıya ulaşamamışlardır. Bunun yanında kırsal kesimde ortaöğretim eğitimi almak için gelen öğrencilerin uyum sorunları da önemli bir problem alanı olarak kendini göstermiştir.

Ayrıca 1950'li yıllarda, öğretmenlerin notu öğrenci karşısında bir tehdit unsuru olarak kullandığını ifade eden görüşler vardır. Bu durumun bilgilerin ezberlenerek öğrenilmesini beraberinde getirdiği gibi öğrenmenin kalıcılığını da olumsuz yönde etkilediğinden söz edilmektedir. Hatta notun bir silah olarak kullanılmasının öğrencinin yalan söylemesi, kopya çekmesi gibi istenmeyen davranışlar göstermesine de neden olabildiği dile getirilmiştir.

Bunların yanı sıra Türkiye Eğitim Millî Komisyonu Raporu'na (1960:48) göre, ortaöğretim kurumlarının istenilen düzeye ulaştırılamamasının nedenleri arasında öğretim programları ve öğretim yöntemleri arasındaki uyumun sağlanamamış olması yer almaktadır.

2.2.4. 1923-1960 Yılları Arasında Ortaöğretim Kurumlarındaki Sayısal Veriler

Cumhuriyet'in ilanından sonra yapılan yenilik ve düzenleme çalışmaları ile pek çok sorunun giderilmesi sağlanmıştır. Bu çalışmalar neticesinde ortaöğretim kurumlarındaki sayısal verilerde artış olmuştur.

Bu kapsamda Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki Türkiye'nin nüfusu şöyledir: 1927'de 13.648, 1935'te 16.158, 1940'da 17.821, 1945'te 18.790, 1950'de 20.947, 1955'te 24.065, 1960'da 27.829'dur. Bu verilerden anlaşılabacağı gibi nüfus II. Dünya Savaşı yılları hariç, bütün sayım devrelerindeki yıllık artış oranı çok yüksektir. Bu oranın yüksek olması, yıllarca ihmal edilmiş olan eğitimi devralan Cumhuriyet idaresinin yükünü daha da arttırmıştır (Kodamanoğlu, 1964:2).

Duman'ın (1991:28) ifade ettiğine göre, 1923-1924 öğretim yılı başında Türkiye'deki genel ve mesleki ortaöğretim kurumları okul, öğretmen ve öğrenci sayısı bakımından şöyledir:

Tablo 2.2. 1923-1924 öğretim yılı başında Türkiye'deki ortaokul, lise ve mesleki teknik okul sayısı.

Okul	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
Ortaokul	72	796	5.905
Lise	23	513	1.241
Mesleki Teknik Okullar	63	583	6.547

Tablo 2.2.'de görüldüğü üzere, Cumhuriyet'in kurulduğu ilk yıllardaki okul sayıları birbirlerinden oldukça farklıdır. İlkokulun devamı olan ve o yıllarda meslek sahibi olmak için yeterli görülen ortaokul sayısı diğerlerinden daha fazladır. Yine meslek edinmenin yollarından biri olarak görülen meslek okulları da ortaokullara yakın bir sayıdadır. Yüksek öğretime geçişin alt basamağını oluşturan liseler ise oldukça az sayıdadır.

Yine tabloya göre, öğretmen sayılarının en fazla ortaokullarda olduğu, sonrasında sırasıyla meslek okullarının ve genel liselerin geldiği görülmüştür. Öğrenci sayılarına bakılırsa eğer, ortaokul ve meslek okullarının neredeyse birbirine yakın ve her birinin liselerin beş katı kadar olduğu görülmüştür. Bu noktada, 1923 yılında lise eğitiminin toplumda henüz yaygınlaştırılamadığı, okul ve öğretmen sayılarının diğerlerinin gerisinde kaldığı görülmüştür.

Bozdemir'in (1998:2) ifade ettiğine göre, halkın içinde bulunduğu eğitim durumunu sayısal veriler ışığında şöyle ifade etmiştir: "1923-1924 eğitim-öğretim yılında Türkiye'nin nüfusu yaklaşık 11-12 milyondur. Bu nüfus içerisinde kadınların %3'ü, erkeklerin ise %7'si okuryazardır. Bu yıllarda Türkiye de 4.894 ilkokul, 23 lise, 64 meslek okulu, 9 fakülte ve yüksek okul olmak üzere toplam 5.062 öğretim kurumu vardır. Bu okullarda görevli olan öğretmen ve öğretim üyesi sayısı ise toplam 11.918'dir. İlkokullarda 341.941, ortaokullarda 5.905, liselerde 1.241, meslek okullarında 6.547 ve yüksek öğretimde 2.914 olmak üzere 358.548 öğrenci vardır."

Demirtaş'ın (2008:170) ifade ettiğine göre, 1923-1924 senesinden 1937-1938 ders yılına kadar okul, öğretmen ve lise öğrencisi sayılarındaki artış şöyledir;

Tablo 2.3. 1937-1938 öğretim yılında Türkiye'deki liselerdeki artış miktarı ve oranı.

Okul	Okul Sayısı	Artış Oranı	Öğretmen Sayısı	Artış Oranı	Öğrenci Sayısı	Artış Oranı
Lise	68	%196	1.164	%227	21.000	%1.692

Tablo 2.3.'te görüldüğü üzere, 1923-1924 senesinden 1937-1938 ders yılına kadar 23 olan lise sayısı %196'lık bir artış ile 68'e, 513 olan lise öğretmenleri sayısı % 227'lik

bir artış ile 1.164'e ve 1.241 olan lise öğrencisi sayısı % 1.692'lik bir artış ile 21.000'e yükselmiştir (Demirtaş, 2008:170).

Cumhuriyet'in ilan edilmesinden çok kısa bir süre sonra, eğitim sisteminde ve sayısal verilerde çok büyük gelişmeler yaşanmıştır. Bu anlamda 1923 yılında 513 olan öğretmen sayısı 1.164'e; 1.241 olan öğrenci sayısı ise 21.000'e ulaşmıştır. Sayısal değerlerdeki bu artış, toplumdaki eğitim oranının ne kadar arttığını göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca liselere olan yönelmenin artması, öğretmen ve okul sayısının da büyümesine neden olmuştur.

1940-1941 ders yılında etkin olan resmi ve özel okulların ortaokul ile lise sayıları şöyledir (Cicioğlu, 1985:141 ve Ergin, 1977:2067-2068):

Tablo 2.4. 1940-1941 ders yılında resmi ortaokul ve liselerdeki öğrenci sayısı.

	Okul Sayısı		Öğrenci Sayısı			
	Ortaokul	Lise	Ortaokul Kız	Ortaokul Erkek	Lise Kız	Lise Erkek
Resmi Kurum	142	44	24.990	69.939	5.126	17.817
Özel-Azınlık-Yabancı	17	34	28.296	74.543	6.304	20.966
Toplam	159	78	197.768		50.213	

Tablo 2.4.'te görüldüğü üzere, 1923 yılında resmi kurumlarda 72 olan ortaokul sayısı 1940'da 142'ye; 23 olan lise sayısı ise 44'e yükselmiştir. Yine belirtilen 1923 yılında 5.905 olan ortaokul öğrenci sayısı 94.929'a çıkmıştır. 1937 yılında 21.000 olan lise öğrenci sayısı 1940'da 22.943'e yükselmiştir. Sadece üç yıl içerisinde büyük bir artış yaşanmıştır. Bu noktada 1927 yılından sonra karma eğitime geçilmesi ile birlikte, kız öğrenci sayısında da artış olmuştur.

Resmi kurumlardaki ortaokul sayısı 142, resmi olmayan (özel-azınlık-yabancı) okul sayısı ise 17'dir. Buna karşılık resmi kurumlardaki ortaokul öğrenci sayısı toplamda 94.929, resmi olmayan okullardaki öğrenci sayısı ise 102.839'dur. Resmi olmayan okul sayısının az olmasına rağmen, öğrenci sayısının fazla olması dikkat çekicidir.

Yine resmi kurumlarda 44 olan lise sayısı resmi olmayan okullarda 34'dür. Resmi kurumlardaki lise öğrenci sayısı 22.943 iken, resmi olmayan okullarda 27.270'dir. Bu noktada, resmi olmayan okul sayısının resmi kurumlardakinden az olmasına rağmen, öğrenci sayılarının resmi okullardan çok daha fazla olması düşündürücüdür.

Yalnızca bu değerlere bakılırsa eğer, ortaöğretim kurumlarındaki öğrenci miktarı, mücadele yıllarındaki rakamların 37 katı ve Cumhuriyet'in başlangıç yıllarındaki rakamın ise 18 katı artmıştır.

Bu dönemde her ile bir lise, her ilçeye bir ortaokul açılmasına karar verilmiştir. Ortaöğretimde kaliteyi düşürmeden belirli bir plan çerçevesinde, ülkenin her bölgesinde eşit sayıda ortaokul ve lise açılmıştır. Böylelikle 1938 yılında 36 olan lise sayısı 1946 yılında 53'e, 118 olan ortaokul sayısı 210'a yükseltilmiştir (Taşdemirci, 1998:76).

Cumhuriyet'in kurulmasından itibaren gerçekleştirilen yoğun çalışmalar neticesinde, nüfus artış hızına paralel olarak okul, öğretmen ve öğrenci miktarlarında büyük artışların olduğu görülmektedir. Bu durum, aynı zamanda okur-yazar oranının arttığının da belirtisidir.

Türkiye Eğitim Millî Komisyonun 1960 yılında hazırladığı rapora göre, 1923-1959 yılları arasındaki liselerdeki sayısal veriler şöyledir;

Tablo 2.5. 1923-1959 yılları arasında liselerdeki okul, öğretmen ve öğrenci sayılarındaki gelişmeler.

Ders Yılı	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
1923-1924	23	573	1241
1927-1928	19	594	1819
1935-1936	36	564	10.882
1945-1946	52	1271	21.804
1955-1956	95	1673	30.995
1958-1959	120	1824	44.643

Tablo 2.5.'te görüldüğü üzere, 1923 ile 1959 yılları arasındaki okul, öğretmen ve öğrenci sayılarında artışlar meydana gelmiştir. 1959 yılına kadar okul sayısı yaklaşık 5 kat, öğretmen sayısı 3 kat, öğrenci sayısı ise 35 kat artmıştır. Bu veriler gösteriyor ki, okul ve öğretmen sayısı mevcut öğrenci sayısını karşılayamamıştır. Okul ve öğretmen sayısında önemli derecede bir artış olmazken, öğrenci sayısında çok fazla artış olmuştur. Bu durum eğitimin toplumun her kesimine yayılması ile ilgili yapılan çalışmaların başarıya ulaştığını göstermektedir. Bunun yanı sıra eğitim kurumlarının ve eğitimin uygulayıcısı olan öğretmenlerin sayılarının arttırılmasına yönelik çalışmanın ikinci planda kaldığını işaret etmektedir. Ayrıca 1927 yılı okul sayısı ile 1935 yılı öğretmen sayısı hariç, artış miktarlarının genellikle istikrarlı bir şekilde arttığı görülmektedir.

Kodamanoğlu'nun (1964:47-59) ifade ettiğine göre, 1934-1960 yılları arasında ortaokul ve liselere yeni kayıt yaptıran öğrenci sayıları şöyledir;

Tablo 2.6. 1934-1960 yıllar arasında ortaokul ve liselere yeni kayıt yaptıran öğrenci sayıları.

Öğretim Yılları	Ortaokul Yeni Kayıtları			Lise Yeni Kayıtlar		
	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız	Toplam
1934-1935	13.258	4.463	17.721	4.397	974	5.371
1939-1940	32.571	11.662	44.242	7.495	3.705	11.200
1944-1945	27.546	9.086	36.632	10.888	3.628	14.516
1949-1950	27.911	9.087	36.998	11.636	3.514	15.150
1954-1955	49.976	16.512	66.488	15.750	5.134	20.884
1959-1960	86.510	30.785	117.305	33.454	11.945	45.369

Tablo 2.6.'da görüldüğü üzere 1934 ile 1960 yılları arası kıyaslandığı zaman ortaokuldaki erkek öğrenci sayısı 6.5 kat, kız öğrenci sayısı ise 7 kat artmıştır. Liselerdeki erkek öğrenci sayısı 7.5 kat, kız öğrenci sayısı ise 12 kat artmıştır.

Ortaöğretim kurumlarında 1934 yılında toplam 46.184 olan öğrenci sayısı, 1960 yılında 325.368'e ulaşarak 7 kat arttığı görülmüştür. Bu artışlardaki en dikkat çeken nokta lisedeki kız öğrenci sayısındaki gelişmedir. 1934 yılındaki kız öğrenci sayısı 12 kat artarak, 1960 yılındaki değerine ulaşmıştır. Bu büyük artış, kızların artık eğitim sisteminde çok daha fazla yer alabildiklerini göstermesi açısından dikkat çekicidir. Ayrıca toplam öğrenci sayısındaki artış miktarı ise, eğitimin ne kadar hızlı bir şekilde yayıldığını göstermesi açısından önemlidir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki sayısal veriler okuma yazma oranının, öğretim kurumlarının, öğretmenlerin ve öğrenci sayılarının ne kadar düşük ve yetersiz bir niteliğe sahip olduğunu göstermektedir. Bu oranlar, Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile birlikte yavaş yavaş düzelmeye ve artmaya başlamıştır. 1960'lı yıllara gelindiğinde, tüm bu sayısal verilerde çok büyük artışların yaşandığı görülmektedir. Sayısal verilerdeki bu artış, eğitim konusunda yapılan çalışmaların başarılı olduğunu göstermesi noktasında önemlidir. Ayrıca her yıl artan sayıları ile kız öğrencilerin eğitimde daha etkin bir şekilde yer almaları da dikkate değerdir.

2.2.5. 1923-1960 Yılları Arasında Ortaöğretimde Sınıf Geçme Sistemi

Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonraki ortaöğretim kurumlarının işleyişi ve yapısı ile ilgili gerçekleştirilen düzenleme çalışmaları arasında, eğitim programları ile

birlikte dersler ve sınıf geçme konusu da yer almaktadır. Dönemin şartlarına ve duyulan gereksinimlere göre, yapılan düzenlemeler de sıklıkla değişikliğe uğramıştır. Bu düzenlemeler arasında sınıf geçme konusu da önemli bir yer tutmaktadır.

Bu anlamda 1926 yılında uygulanan ‘Lise ve Orta Mekteplerle Muallim Mektepleri Sınav Talimatnamesi’ne göre, ortaokullar ve liseler ile birlikte ğretmen okullarında da iki türlü sınav kabul edilmiştir. Birincisi sınıf içerisinde yapılan sınavlardır. Bu sınav, her sınıftaki öğrencinin bir yıl içinde öğrendiği bilgiyi ve kazandığı yetenekleri ölçmeyi ve değerlendirmeyi hedefler. İkincisi bitirme sınavlarıdır. Öğrencinin birlik teşkil eden bir okulda, bütün ğretim süresi içinde öğrendiği bilgiyi ve kazandığı yetenekleri ölçmek ve değerlendirmek amacını taşır. Sınıf içerisinde yapılan sınav, her ders ğretmeninin Aralık, Mart ve ders yılı sonunda her ğrenci hakkında vereceği notların ortalaması ile belirlenir. Notlar altı dereceye indirilmiştir. Buna göre “5: Çok iyi, 4:iyi, 3:orta, 2:zayıf, 1:fena, 0:sıfır”.

1926 yılında uygulamaya konan ilgili yönetmelikteki aksaklıkları gidermek amacıyla 1935 yılında ‘Lise ve Orta Mekteplerle Muallim Mektepleri İmtihan Talimatnamesi’ yrrlğe konmuştur. Bu yönetmelikte, öğretmenin bir yıl içinde ğrencisi hakkında elde ettiği kanaat notu kaldırılmış, öğrencinin sadece sınavdaki başarisına göre değerlendirme yapılmaya başlanmıştır.

Cicioğlu’nun (1985:228) ifade ettiğine göre, 1935 yönetmeliği 1937 yılında hazırlanan ‘Sınav Talimatnamesi’ ile değiştirilmiştir. Bu talimatname şöyleydi: Ortaokul ve liselerin birinci ve ikinci sınıflarında her ğretmen, kendi okuttuğu derslerden her öğrenciye ders yılı içinde üç kanaat notu verirdi. Kanaat ve sınav notları 10 üzerinden verilirdi. Bunlar: ‘10-9:pekiyi, 8-7:iyi, 6-5:orta, 4-3:gevşek, 2-1:pek gevşek, 0:boş’ şeklindeydi. Kanaat notlarının takdirinde öğretmenler derste öğrenciye verdiği notları, öğrencinin yazılı yoklamadan aldığı notları, evde ve sınıfta yaptırdığı ödevlere verilen notları, öğrencinin yıl içerisindeki tutum ve davranışları göz önünde bulundurarak değerlendirmektedir. Ayrıca ders yılı sonunda, her öğrencinin sınıf geçme durumunu incelemek üzere öğretmenler kurulunun toplanmasına karar verilmiştir.

‘1939 Ortaokul ve Liselerin Sınıf Geçme, Devlet Ortaokul, Lise Bitirme, Devlet Olgunluk Sınavları Talimatnamesi’ yönetmeliğindeki sınıf geçme ve bitirme sınavlarında, öğrencinin başarısı öğretmenin sürekli kontrolü sonucu elde ettiği

kanaat ve yaptığı sınavlarla belirlenmekteydi. Gerek sürekli kontrolde gerekse kanaat notunun takdirinde, yapılan sınavlarda öğrencinin edindiği bilgileri benimseyip benimsemediği ve bunları uygulama gücünde olup olmadığı aranmıştır. Sınavlarda dikkat edilecek önemli nokta ise, öğrencinin ezberciliğe düşmemesiydi. Kanaat notu, derste yapılacak sözlü yoklamada, zamanı belirtilmeden yapılan yazılı yoklamada, yapılan iş ve ödevlerde öğrencinin başarısı göz önünde tutularak üç aylık çalışmanın özeti olarak verilmekteydi. Türkçe ya da edebiyat dersi varsa üç dersten, değilse dört dersten ortalama notu beşten az olan öğrenci sınıfta kalmaktaydı.

‘1946 Devlet Ortaokul, Lise Bitirme ve Devlet Olgunluk Sınavları Talimatnamesi’ yönetmeliğinin birinci maddesinde, her öğrencinin başarı derecesini belirtmek için öğretmen tarafından yapılacak devamlı bir kontrol sonucunda elde edilen kanaat notu ile yapılacak sınavlar belirlenmiştir. Bu yönetmelikte de kanaat notu yine 10 üzerinden verilmiştir. Ortaokul ve liselerde üst üste öğretim görmemiş olanlar, Milli Eğitim Bakanlığının izniyle belli esasları yerine getirerek ‘Devlet Ortaokul ve Lise Sınavları’na girebilmekteydiler (Cicioğlu, 1985:230-231).

Tan’ın (1998:24) ifade ettiğine göre, 1953’te kurulan Test ve Araştırma Bürosu ile Cumhuriyet dönemi eğitim sistemine sağlıklı ve objektif ölçme ve değerlendirme kavramı ve çalışmaları getirilmiştir. Okullarda yaygın olarak kullanılan sağlıklı ve objektif ölçme ve değerlendirme kavramı ve çalışmaları getirilmiştir. Okullarda yaygın olarak kullanılan sağlıklı ve objektif ölçme ve değerlendirme kavramı ve çalışmaları getirilmiştir. Okullarda yaygın olarak kullanılan sağlıklı ve objektif ölçme ve değerlendirme kavramı ve çalışmaları getirilmiştir.

1953 yılından itibaren, sözlü ve yazılı sınavların zaman zaman ve imkân bulunduğu takdirde yapılmasına karar verilmiştir. Kanaat notunun 10 üzerinden verilmesine devam edilmiştir. Dört dersten başarısız olan öğrenci sınıfta kalırken, 1950 yılından itibaren bir dersten sorumlu geçme uygulamaya konulmuştur. Öğretmenler kurulu ise, aynı şekilde görevlerine devam etmişlerdir.

1955 yılında yapılan değişiklik ile ‘Lise Bitirme ve Devlet Olgunluk Sınavları’ kaldırılarak, yerine ‘Devlet Lise Sınavı’ adıyla yeni bir sınav sistemi getirilmiştir. Yazılı ve sözlü yoklamalar, ödev, not verme, sınıfta kalma ve sorumlu geçme konularında 1949’da belirlenen esaslar bu yönetmelikte de aynen devam etmiştir.

Oğuzkan’ın (1986:204-205) ifade ettiğine göre, ortaöğretim kurumlarında 1923-1963 yılları arasındaki not verme esaslarının karşılaştırılması şöyledir:

Tablo 2.7. 1923-1963 yılları arasında ortaöğretim kurumlarında not verme esasları.

	1923	1926	1930	1935
Yazılı Yoklama	Yılda iki yazılı.	Yılda iki yazılı.	Her dönemde bir yazılı.	Her dönem bir yazılı.
Sözlü Yoklama	Ders kesiminden sonra bir sözlü	İmkân nispetinde sözlü	Yıl sonunda bir sözlü	Bir sözlü
Ödev	-	-	-	-
Not Verme	10 üzerinden	6 üzerinden	5 üzerinden	10 üzerinden
Sınıfta kalma ve borçlu geçme	Sözlüden en az 3 almak, yazılı ile sözlü ortalamasının beş olması.	Üç dersten ikiden aşağı not alanlar sınıfta kalır.	Üç dersten başarısız olanlar sınıfta kalır.	Üç dersten başarısız olanlar sınıfta kalır.
Bitirme sınavları, Bakalorya sınavı, Olgunluk sınavı	Lisede, her sınıfta üst sınıfa geçmek için sözlü sınav.	Ortaöğretimin her iki kademesinde üç dersten yazılı diğerlerinden sözlü mezuniyet sınavı.	Ortaokulu bitirme sınavı. Bakalorya sınavı.	Ortaokul bitirme sınavı. Lise bitirme sınavı. Olgunluk sınavı.
Öğretmenler kurulu toplantısı	-	-	Üzerinde anlaşmazlık olan bir dersten öğrenci sınav edilir.	Yıl sonunda başarı gösteremeyenlere bir sözlü yapılır.
	1937	1953	1955	1963
Yazılı Yoklama	Her dönemde bir yazılı.	Zaman zaman yazılı yoklama	Zaman zaman yazılı yoklama	Her dönemde üç yazılı yoklama
Sözlü Yoklama	Yıl sonunda geçemeyenlere bir sözlü	İmkân nispetinde sözlü	İmkân nispetinde sözlü	İmkân nispetinde sözlü
Ödev	Ödevler	Ödevler	Ödevler	Ödevler
Not Verme	10 üzerinden	10 üzerinden	10 üzerinden	10 üzerinden
Sınıfta kalma ve borçlu geçme	Dört dersten başarısız olanlar sınıfta kalır.	Dört dersten başarısız olanlar sınıfta kalır. 1950'den beri bir dersten borçlu geçme.	Dört dersten başarısız olanlar sınıfta kalır. Borçlu geçme vardır.	Bütünlemeye kalmada bir sınırlama yoktur.
Bitirme sınavları, Bakalorya sınavı, Olgunluk sınavı	Ortaokulda üç dersten yazılı, diğerlerinden sözlü bitirme sınavı. Lisede lise bitime sınavı. Devlet olgunluk sınavı.	Devlet Ortaokul bitirme sınavı. Lise bitirme sınavı. Olgunluk sınavı.	Devlet Ortaokul bitirme sınavı. Devlet Lise bitirme sınavı.	Devlet Ortaokul bitirme sınavı. Devlet Lise bitirme sınavı.
Öğretmenler kurulu toplantısı	Yıl sonunda başarı gösteremeyenlere bir sözlü yapılır.	Öğrenci son kanaat dönemindeki çalışması ile zayıf derslerinden kurul kararı ile geçirilir.	Öğrenci son kanaat dönemindeki çalışması ile zayıf derslerinden kurul kararı ile geçirilir.	Öğrenci son kanaat dönemindeki başarısına göre kurul isterse geçirilebilir.

Tablo 2.7.'de görüldüğü üzere yazılı yoklamanın 1923 ile 1963 yılları arasında her yıl yapılmasına karar verilmiş, sadece yıllık uygulanma sayıları değişmiştir. Sözlü yoklamanın 1923, 1930, 1935, 1937 yıllarında bir tane yapılması esas tutulurken, diğer yıllarda imkân ölçüsünde serbest bırakılmıştır. Ödev çalışmalarının 1937 yılından itibaren verilmeye başlandığı görülmektedir. Not verme sistemi 1926 yılında 6 üzerinden, 1930 yılında 5 üzerinden, geri kalan yıllarda ise 10 üzerinden verilmiştir.

Yine sınıfta kalma ve borçlu geçme konusunda sürekli değişiklikler yapılmıştır. 1923 yılında başarılı olmanın ölçüsü sözlü sınavdan en az 3 alınması ve yazılı ile sözlü sınav not ortalamasının en az 5 olması olarak belirlenmiştir. 1926 yılında üç dersten ikiden aşağı not alanlar sınıfta kalmaktaydı. Yine 1930 ve 1935 yıllarında üç dersten; 1937, 1953 ve 1955 yıllarında dört dersten başarısız olanlar sınıfta kalmaktaydı. Ayrıca 1950 yılından itibaren bir dersten sorumlu geçme esası getirilmiştir. 1963 yılından itibaren ise, bütünlemeye kalmak için herhangi bir sınırlama konulmamıştır.

Ortaöğretimi bitirmek de bir sınava bağlanmıştır. Bu anlamda 1923 yılında liselerde her sınıftan bir üst sınıfa geçebilmek için sözlü sınav şartı vardı. 1926 yılında, ortaöğretimin her iki kademesinde üç dersten yazılı, diğerlerinden sözlü mezuniyet sınavı yapılmaktaydı. 1930 yılında ortaokulu bitirme ve olgunluk sınavı, 1935 yılında ise bunlara ek olarak bir de lise bitirme sınavı getirilmiştir. 1937 yılında ortaokullarda üç dersten yazılı diğerlerinden sözlü bitirme sınavı; liselerde lise bitirme sınavı ve devlet olgunluk sınavı yapılmaktaydı. 1935 ile 1953 yıllarında devlet ortaokul sınavı, lise bitirme sınavı ve olgunluk sınavı bulunmaktaydı. 1955 ile 1963 yıllarında, devlet ortaokul ve lise bitirme sınavları yapılmaktaydı.

Öğretmenler kurulu toplantısı ise, 1930 yılında yapılamaya başlanmıştır. Bu toplantıda öğrencilerin sınıfta kalma veya geçme durumları görüşülmekteydi. Buna göre 1930 yılında bir dersi zayıf olan öğrenci, o dersten sınav olurdu. 1935 ile 1937 yıllarında yıl sonunda başarı gösteremeyen öğrencilere bir sözlü sınav yapılırdı. 1953 yılında sınav yapılmadan, öğretmenin kanaatine göre öğrencinin aleyhine veya lehine karar verilirdi. 1953 ile 1963 yılları arasında ise, öğrencinin son kanaat notuna göre zayıf derslerinden kurul kararı ile geçirilir ya da bırakılırdı. Bu anlamda sınıf geçme sisteminin, sıklıkla değişikliğe uğradığı görülmüştür.

2.3. Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi

Edebiyat, içerik ya da nesnesi ile basit bir iletişimden öte estetik, ahlakî ya da felsefî bir değer taşıyan sözlü ya da yazılı büyük yapıtların tamamı olarak adlandırılabilir. Aynı zamanda edebiyat, insanda estetik duyguyu uyandıracak nitelikteki şiir, roman, hikâye, tiyatro, hitabet gibi nazım ve nesir halindeki sanat eserlerinin tümüdür.

Edebiyat, Arapça bir kelime olup iyi terbiye, yüksek kültüre eriştiren öğretim, söz ve davranışta herkesin beğendiği yollar anlamındaki ‘edeb’ kelimesinden türetilmiştir. Türkçe Sözlükte edebiyat, “*Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın* (TDK, 2005:600).” şeklinde tanımlanmıştır.

Bu kapsamda Kavcar’ın (1974:13) ifade ettiğine göre edebiyatın, ‘duygu, düşünce ve hayallerin, sözlü ve yazılı olarak etkili bir biçimde anlatılması sanatı’ ile ‘bir çağda, bir dilde, bir millette bu yolda yaratılmış yazılı veya ağızdan ağza geçmiş eserlerin

bütünü (Türk Halk Edebiyatı, XVII. Yüzyıl Fransız Edebiyatı... gibi)' olmak üzere başlıca iki anlamı vardır.

Edebiyat aynı zamanda güzel sanatların bir dalıdır. Bu yönüyle Moran'a göre, bireylerde iyi duygular uyandırıp, onları eğiterek birbirine yaklaştırmaktadır (Beyreli, 2010:438). Güzel sanatların yanı sıra edebiyat, felsefeden psikolojiye, musikiden resme kadar birçok alanın sınırları içerisinde yer alabilen konuları, estetik bir dil ve kurgusal yapı içerisinde anlatma sanatıdır denilebilir (Günday, 2012:32). Bu kapsamda edebiyatın, bireyin ilgi duyduğu ve yaratımda bulunduğu en eski sanat dalları arasında yer aldığı söylenebilir.

Edebiyat yalnızca keyif almak ya da boş zamanlarda vakit geçirmek için okunan yapıtlar olarak görülmemelidir. Aynı zamanda toplumsal sorunlar ve bireysel durumlar hakkında bilgi verme özelliğine de sahiptir. Bu amaçla yazılan edebî eserler bireyin sanat yoluyla kendisini ve yaşadığı toplumu tanınmasının yanı sıra birçok yönden gelişmesine katkı sağlayan değerleri de içermektedir. Bu anlamda edebiyat, toplum hayatının dünü, bugünü ve yarını arasında yer alan bir köprü konumundadır. Toplumların duygu ve düşüncelerinin yansıtıldığı edebiyat, bireysel ve sosyal gelişim için gerekli koşulların oluşmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Çelik'in (2011:2) Sartre'dan aktardığına göre etkili düşünme, duyarlı olma, duygu ve düşüncelerini dengeleyebilme, niteliklerini kişiliğine yansıtmış bireylerden oluşan, kendini okumayla sürekli yenileyen bir toplum, bilinçli bir toplum olma özelliğini kazanmış demektir.

Edebiyat, kendisini meydana getiren toplumun bir ifadesi niteliğindedir. Toplumların yaşamış oldukları büyük izler bırakan olaylar, çekilen büyük acılar ve duyulan derin sevinçler edebiyatlarına da yansımaktadır. Bu noktada edebiyat, hayatın içerisinde yer alan en gizli ve en karışık yönleri yansıtmaya bakımından önemlidir. Bununla birlikte insanların türlü duygularını dile getiren, üzüntülerini, acılarını ve ahlakî yaralarını açık açık yansıtarak ortaya çıkartan bir yönü vardır. Bu konudaki düşüncelerini ve duygularını, dil aracılığıyla ifade eden edebiyat, bu anlamda tamamen milli bir olaydır ve milli olaylara paralel olarak gelişmektedir.

Görüldüğü üzere, pek çok araştırmacı tarafından edebiyatın birbirinden farklı noktalara değinen ve çok çeşitli niteliklere sahip olan sınırsız sayıda tanımı

yapılabilmektedir. Bu tanımlarda değinilen ortak nokta, toplumların yaşadıkları olayları, toplumsal ve kültürel özelliklerini yansıtan estetik boyuttur.

Bu anlamda ilk defa Tanzimat devrinde, büyük yenilikçi Şinasi tarafından kullanılan ‘edebiyat’ kavramının dilimizdeki ilk ve en yaygın ifade edilen anlamlarının başında, ‘dille yapılan güzel sanat dalı’ gelmektedir. Yani yazar ve şairin kaleminden çıkan ve estetik değere sahip olan eserlere ‘edebiyat’; bu kişilerin icra ettikleri sanata da ‘edebiyat sanatı’ denilmektedir.

Bu noktada edebiyat, sadece bilimsel değil aynı zamanda sanat boyutu da olan bir alandır. Çünkü edebiyatın güzel sanatların birçok alanı ile yakın ilişkisi vardır. Dolayısıyla kültürel kazanımın yanında, sanatsal kazanım da sağlamaktadır.

Bunların dışında edebiyat kavramının yaygın olarak kullanılan bir diğer anlamı ise, edebiyat eseri ve sanatı ile ilgili araştırma, inceleme, değerlendirme çalışmaları ile bu çerçevedeki eğitim ve öğretim faaliyetleridir. Bu anlamda eğitim faaliyetleri içerisinde de yer alabilme özelliğine sahip olan edebiyat, eğitim unsurları ile metinlerin sanat değerlerini sezmeyi, dilin metindeki anlamlarını kavramayı ve metni yorumlamayı sağlayacak becerilerin kazandırılmasını da amaçlar.

Edebiyatın estetik zevki, okuma gücünü ve kelime sayısını arttırmak gibi temel işlevlerinin yanı sıra kişiliği değiştirme, geliştirme ve eğitime gibi işlevleri de vardır. Bu işlevlerine duyguları geliştirme, duyarlılık kazandırma, duygu ve düşünce arasında sağlıklı bir denge kurma da eklenebilir.

Bu bağlamda edebiyat eğitimi estetik zevki geliştirmesi, kültürel değerleri somut olarak ifade etmesi ve yorumlaması, yaşanılanları farklı bir dikkat ve duyarlılıkla dile getirmesi açısından son derece önemlidir. Bu nedenle edebiyat, sanatçının dil kullanma becerisi sonucunda ortaya çıkardığı estetik bir değere sahip olan edebî metnin, yazılma amacını anlama, anlamlandırma, duyma, duyurma, sezme ve sezdirme üzerinde odaklaşan bir tür sanat eğitimidir. Bu özellikleri nedeniyle edebiyat eğitimi, çok eski zamanlardan beri ele alınarak üzerinde çeşitli çalışmalar yapılmıştır.

Bu yönleri ile edebiyatın eğitim ile olan ilişkisi de oldukça kuvvetlidir. Eğitim faaliyetinin gerçekleştirilme nedenleri arasında davranış, tavır ve tutum değişikliği meydana getirmesi yer almaktadır. Öğrenilen teorik bilgilerin gerçek hayata uygulanarak, edinilen bilgiler sayesinde davranışların olumlu yönde

biçimlendirilmesine katkı sağlamaktadır. Eğer söz konusu değişiklikler meydana gelmezse, eğitimin ve gelişmenin amacına ulaşmadığı görülür. Bu nedenle eğitim doğruya, iyiye, güzele ve faydalı olan yöne doğru yapılan bir davranış değiştirme etkinliği ve etkileme sürecidir.

Bireyler eğitim sayesinde her geçen gün çok daha doğru düşünmeye, gerçekleri anlamaya, hatalara kapılmadan olumsuz durumlardan uzaklaşmaya daha yatkın ve alışkın olurlar. İşte bu noktada edebiyat, eğitimin bu olumlu durumları gerçekleştirmesinde etkin bir rol oynamaktadır. Edebiyat, bünyesindeki çeşitli niteliklere sahip eserler ve yapıtlar ile eğitimin kazandırmaya çalıştığı davranışların benimsenmesine katkı sağlamaktadır. Edebî eserler aracılığıyla yaşamın farklı yönlerini göstermesi, edebiyatın bilinçli bir biçimde yeniden tasarlamasını gerektirmektedir. Dolayısıyla edebiyat, bireyin yaşama karşı duyarlı ve bilinçli olması konusunda oldukça eğitici bir özelliğe sahiptir.

Bireyleri iyiye, güzele ve doğruya yöneltme, olumlu davranışlar kazanmalarını sağlama, ruh dünyalarını ve bakış açılarını geliştirme, kültürel ve sosyal açıdan etkileme, sorumluluk almalarında, iyi birer birey olarak, çağın gereksinimlerini yerine getirme ve yeni fikirler üretmelerinde edebiyatın büyük bir yeri vardır. Bu noktalardan edebiyat ile eğitim arasında sıkı bir ilişki ve yakınlık görülmektedir.

Eğitimin önemli faaliyetlerinden birisi olan edebiyat eğitimi, bireyin kendisini geliştirme, başkalarıyla iyi ilişkiler kurabilme, kendisini ifade edebilme, kendisiyle ve çevresiyle barışık bir şekilde yaşamasını sağlama gibi özellikler bakımından bireysel gelişime katkıda bulunan önemli bir eğitim alanıdır.

Bunların yanı sıra toplumsal ve evrensel değerlerin üretilmesi, korunması ve sonraki kuşaklara aktarılması gibi çalışmaların temelini oluşturan eğitim, aynı zamanda toplumsal yapının oluşmasına da katkı sağlamaktadır. Bu noktada topluluktan topluma geçiş sürecinde önemli bir rol üstlenmektedir. Bu nedenle eğitimin hem kişisel hem de toplumsal amaçlara sahip olduğunu söyleyebilmek mümkündür.

Aynı durumun görüldüğü edebiyat da hem kişisel hem de toplumsal yönlerin gelişmesini sağlamaktadır. Kişisel gelişim konusunda etkin olmakla birlikte, sosyal hayatın gelişmesi ile ilgili uygulamaları da vardır. Bu noktada amaçları ve hizmet alanları bakımından, edebiyatla eğitim arasında yine bir ilişki söz konusudur.

Edebiyat eğitimi ile kişinin duygu dünyasında olumlu gelişmelerin meydana gelmesi sağlanarak, doğruya ve iyiye yönelmesi de amaçlanmaktadır.

Bu ortak noktaların yanı sıra edebiyat ile eğitim, temelde insan odaklı yaklaşımı kendilerine hareket noktası olarak benimsemişlerdir. Güzel'in (2006:89) ifade ettiğine göre, edebiyat ve eğitimin kesişim noktasını oluşturan 'edebiyat eğitimi'nin iki temel amacı vardır. Birincisi, güzel sanatların bir dalı olan edebiyatı merkeze alarak bireyin estetik bakış açısı kazanmasını sağlamak; edebiyat, dil bilgisi ve yazılı-sözlü anlatım (kompozisyon) alanlarına ait birikimlerden hareketle bireyin okuma, yazma, konuşma ve dinleme becerilerinin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. İkincisi ise, edebiyatı bir araç şeklinde değerlendirip bireyin eğitime katkı sağlayan temel alanlardan biri olarak kullanmak; bireyin edebiyattan yararlanarak gündelik yaşamına ait duyuş, düşünüş ve davranış şekilleri geliştirmesine yardımcı olmaktır.

Bu bağlamda edebiyat eğitiminin en temel amacı, okuduğunu anlayabilen ve anladığını ifade edebilen iyi bir birey yetiştirmektir. Edebiyat, eğitim yoluyla sunduğu bu çok yönlü imkânlar ile bireylerin zihin, ruh ve ahlak olgunluğuna erişmelerine katkı sağlamaktadır. Bu yönleriyle birey ve toplulukla ilgilenmesi, uğraşması bakımından edebiyat ile eğitim arasında sıkı bir ilişki vardır. Aralarındaki en büyük ortak nokta konularının insan olması, benzerlikleri ise yetiştirme ve geliştirme işi ile uğraşmalarıdır.

Günday'ın (2012:1) ifade ettiğine göre edebiyat eğitiminin amacı; kültürel açıdan iyi yetişmiş, estetik duygusu, eleştirel düşünme yetisi ve bakış açısı gelişmiş, dili doğru kullanan, duygu ve düşüncelerini güzel ifadelerle ortaya koyabilen, öğrendiği edebiyat bilgilerini uygulamada da kullanıp yaratıcılığa dönebilen iyi donanımlı yurttaşlar yetiştirmektir.

Çetişli'nin (2006:82) ifade ettiğine göre edebiyat eğitiminin amacı, evrensel insan ruhunun son derece karmaşık duyarlılıklarını sezdirmek, asırlar boyunca geliştirilerek büyüyen millî zevki tattırmak, mensubu bulunduğu milletin hayatı ve kültürünü estetik bir çerçeve içinde tanıtmak, konuştuğu dilin incelikleri, güzellikleri ve zenginliklerini göstermektir.

Bu yönleriyle edebiyat eğitimi, bir yandan geçmişte ortaya çıkartılan eserleri öğrencilere tanıtırken, bir yandan da bu örnekler üzerinden bir tür edebiyat bilgisi ve edebiyat sevgisi kazandırmayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda dönemin edebiyat

eserlerini tanıtarak, güncel edebiyatla ilişki kurmalarını ve alanın mevcut sorunlarına ilgi duymalarını da sağlamaktadır. Bununla birlikte okuma sevgisi, alışkanlığı ve edebiyat zevki de kazandırmaktadır (Taşdelen, 2006:49-50).

Bütün bu amaçlar bireye yalnızca bir metni okuma zevki ve edebiyat sevgisi kazandırmakla kalmaz, aynı zamanda duygu ve düşüncelerini ifade etmelerine, sözlü ve yazılı anlatımlarının gelişmesine de katkı sağlamaktadır.

Edebiyat eğitimindeki belirlenen bu amaçlara ulaşmak için araç olarak kullanılan ve edebiyatın temel malzemesi olan dil bu noktada oldukça önemlidir. Düzgün ve kapsamlı bir dil eğitimi, diğer alanlarda da başarı kazandırmaktadır. Dilin doğru ve etkin kullanımı ise, iletişimin sağlıklı yürümesini sağlamaktadır. Bu noktada dil, Türkçe ve edebiyat dersleri ile birlikte eğitimde de araç durumundadır.

Öğrencilerin bilgiye ulaşmalarında, çevreleriyle sağlıklı iletişim kurabilmelerinde, sosyalleşmelerinde, duygu ve düşüncelerini etkili anlatabilmelerinde önemli bir yeri olan dilin, doğru ve düzgün kullanılması doğuştan değil, sonradan eğitimle elde edilebilen bir beceridir. Bu da ancak iyi bir ana dili eğitimiyle kazandırılabilir.

Tüm bunların yanı sıra Karakuş'a (2006:12) göre, edebiyat eğitiminin özel amaçları ile eğitimin genel amaçlarının uyumlu olması nedeniyle edebiyat, eğitimde kullanılan bir araç vazifesi görmektedir. Sağlam bir dil bilinci kazanamayan bireylerin bu eğitim aracından yararlanması mümkün değildir. Bu nedenle dil ve edebiyat eğitimi tarih boyunca birlikte anılmış ve birlikte yürütülmüştür. Dil olmadan bir edebî eserin meydana getirilmesi mümkün olmadığı gibi metin olmadan da bir dil öğretiminin varlığı mümkün değildir.

Bu kapsamda eğitimin, dile dayanan bir etkinlik alanı olması, edebiyat eğitimi ile birlikte dil eğitiminin de önem kazanmasına neden olmuştur. Arat'ın (1975:8) ifade ettiğine göre, toplumlar içerisinde dilin çok çeşitli görevleri vardır. Dilin, bir topluluğun ayrı bireyleri arasında anlaşmayı sağlaması, insanlığın asırlardan beri elde ettiği tecrübeleri içine alan bilgi hazinesini saklaması ve bunu nesilden nesile aktarması, ortak düşünme ve ifade etme birliği içerisinde bir araya getirdiği toplumların manevi varlığını koruyarak, onları bir millet haline getirmesi, birey toplumlarının tecrübelerini kendinde muhafaza etmesi gibi noktalar nedeniyle önemi çok büyüktür.

Bununla birlikte, yazılı ve sözlü olmak üzere iki şekilde faaliyet gösteren dil konuşma, yazma, okuma ve dinleme gibi dört temel düzeyde kullanılmaktadır. Bu dört düzey aynı zamanda dil becerileri olarak da adlandırılmaktadır.

Dil ve edebiyat eğitimi bireyleri zengin bir duygu ve düşünce evrenine taşımak, bu evreni anlama ve anlatma becerileri ile geliştirmek gibi temel işlevlere sahiptir. Beyreli'nin (2010:438) ifade ettiğine göre, yazınsal metinlerin zengin imgesel ve düşünsel potansiyeli ile yüz yüze gelen bireyler, duygu ve düşünce eğitiminden geçirilirken dilin zengin anlatım olanaklarını da tanıyıp, kavrarlar.

Türk milli eğitiminde hedeflenen amaçlara ulaşmak için milli kimliği şekillendiren, kültürün tek ve taşıyıcı unsuru olan dilin öğretilmesi konusuna özellikle değinilmiştir. Bu kapsamda Cumhuriyet Döneminde en çok üzerinde durulan ve önem verilen konuların başında, eğitimin aracı olan 'dil' ve malzemesi olan 'edebiyat'ın öğretilmesi gelmektedir (Karakuş, 2006:53).

Dil ve edebiyat eğitiminin kapsamı, uzun bir süre boyunca yapılan çalışmalar ile geliştirilmiştir. 1920 ile 1923 yılları arası 'Hazırlık Dönemi', 1924 ile 1928 yılları arası ise 'Eğitim İnkıâpları Dönemi' olarak görülmüş, önemli reformlarla geliştirilmiştir. Fakat Beyreli'nin (2010:440) ifadesine göre, Cumhuriyet Dönemi öğretim programlarına bakıldığı zaman, sık sık değiştirilen eğitim programları nedeniyle, milli bir eğitim çizgisini yakalamak oldukça zordur.

Vicdan'ın (2010:35) Dursunoğlu'ndan aktardığına göre, Cumhuriyet Dönemi eğitim faaliyetleri, *"Bir topluluğu millet yapan en önemli özelliklerin başında gelen dil ve edebiyatın öğretimi, eğitim-öğretim faaliyetlerinin en önemli konularından biri olmuştur. Bu sorunun giderilmesine yönelik önemli çalışmalar yapılmıştır. Cumhuriyet öncesi dönemde, o dönemlerin şartlarını bu zamanda değerlendirmek çok doğru olmasa da, çok sistemli bir şekilde ya da gerektiği şekilde yapılamayan, ihmal edilen Türkçe ve edebiyat öğretimi, milliyet esasına dayalı olarak kurulan yeni Türk devleti ile birlikte çok önem kazanmış ve buna uygun adımlar hızla atılmaya başlamıştır."* şeklindedir.

Yine bu dönemde yapılan yenilikler ile öğretim programlarının da çerçevesi çizilmeye başlanmıştır. İdris Karakuş'a (2006:173) göre, *"Atatürk, yaptığı eğitim reformuyla her şeyden önce Türkçenin haysiyetini korumuştur. Türkçe ve edebiyat öğretiminin programlı ve şuurlu bir şekilde verilmesi Atatürk'le başlamıştır."*

Atatürk'ün eğitim hakkındaki düşünceleri, 3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı 'Tevhîd-i Tedrîsât Kanunu' ile uygulamaya konulmuştur. Bu kanun ile eğitim dili olarak Türkçe kabul edilmiştir".

Bu kapsamda Cumhuriyet Dönemi edebiyat eğitiminde duygu, düşünce ve hayal dünyasını zenginleştirmek, estetik zevk anlayışını milli motiflerle süslemek ve hayattan zevk alınmasını sağlamak eğitim kurumlarının temel amaçları arasında yer almıştır. Bu kurumlardaki edebiyat eğitimin ilk ve en önemli basamağı, lise yıllarındaki edebiyat dersleridir.

Edebiyat dersleri öğrencilere 'kültürel, sanatsal, dili etkili kullanma becerisi ve kişilik gelişimi' adı altında dört ana kazanım sağlamaktadır. Bu nedenle, eğitim sistemi içerisinde edebiyat ve dil eğitiminin çocukların gelişimi açısından önemi hiçbir zaman yok sayılamaz (Günday, 2012:3).

Çelik'in (2011:1) Elisabeth Sayın'dan aktardığına göre, ortaöğretim sürecinde dil ve edebiyat derslerinin diğer derslere göre farklı bir işlevi ve konumu vardır. Bunu *"Edebiyatı öğrettiğimiz zaman diğer bütün bilgilere geçebiliriz. Önemli olan edebiyat hakkında bilgi vermek değil, önemli olan edebiyatı araçsal olarak ele almaktır."* şeklindeki sözlerle dile getirmiştir.

Ortaöğretim kurumlarında yürütülen dil ve edebiyat eğitimi öncelikle bireyi, daha sonra ise toplumu değiştirme ve geliştirme gücüne sahiptir. Etki alanı ve yararları göz önünde bulundurularak, dil ve edebiyat eğitiminin çok özenli ve kapsamlı bir şekilde tasarlanması gerekmektedir.

Bu temel amaçlar dikkate alındığında, bazı araştırmacılar (Günday, 2012:46; Ogur, 2009:380-381 ve Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı, 1970:49) tarafından, Türkçe ve edebiyat derslerinde eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi ve beklenen faydaları, şu şekilde ifade edilmiştir:

"1- Toplumun kültürel yapısını oluşturmak. 2- Edebiyat derslerine yansımış olan davranış kalıplarını benimseterek, topluma aidiyet duygusunu geliştirmek ve insanlık değerlerinin zaman içerisindeki seyrini takip etme anlayışı kazandırmak. 3- Öğrencilerin sağlam kişiliğe sahip bireyler olarak yetişmesini ve kültür evrenlerinin gelişmesini sağlamak. 4- Okuduğunu anlama becerilerinin gelişmesine yardımcı olmak. 5- Eleştirel bakış açılarının, yorum ve anlama becerilerinin gelişmesine katkıda bulunmak. 6- Okudukları yapıt ve metinler aracılığı ile duygusal ve düşünsel yönden gelişimlerini sağlamak. 7- Öğrencilerin ifade ve anlatım becerileri ile birlikte yaratıcılıklarını geliştirmek. 8- Edebî metinler ve sanat eserleri aracılığı ile öğrencilerde ana dili bilinci ve milli heyecan oluşturmak. 9- Türk dilindeki kelimelerin anlamlarını, doğru yazılış ve okunuşlarını öğretmek onların kelime

hazinelerini, yaş ve seviyeye uygun bir şekilde zenginleştirmek. 10- Öğrencilere Türk dilini sevdirmek, onlarda okuma sevgisi uyandırmak. 11- Dilimizin bağlı olduğu ana kuralları öğretmek.”

Bu ilkeler, Cumhuriyet döneminde ilk defa yapılan edebiyat programlarından itibaren ortaya konularak, bugün de Türk Dili ve Edebiyatı derslerinden beklenen amaçları ifade etmesi noktasında dikkate değerdir. Görüldüğü üzere belirlenen bu maddelerde milli bilinç ve kültürün yansıtılması ile birlikte dile ve edebiyata olan ilginin arttırılması düşüncesi de hakimdir.

Bunların yanı sıra eğitim sistemi, bireyi bilgi ve beceriyle donatmakla birlikte çevreye uyum sağlama, çevreyi değiştirme, toplumun kültürel değerlerini aktarma ve geliştirme amaçlarına da hizmet etmektedir. Bu noktada bireylerin kendilerini geliştirmelerine yardım etme, çağdaş toplumun belirlediği şekilde yetişmelerine katkıda bulunma bakımından edebiyat ile eğitimin ilişkisi dikkat çekicidir.

Toplumların gelişmişlik düzeyini belirleyen en önemli etkenlerden biri eğitim sisteminin ortaya koyduğu insan modelidir. Gelişmiş toplumlar, nitelikli ve eğitilmiş bireylere ihtiyaç duymaktadırlar. Bu ihtiyacın karşılanmasında en büyük rol, kuşkusuz okula düşmektedir. Atatürk’e göre okul genç beyinlere, insanlığa, millete ve memlekete sevgi duymayı, şerefi ve bağımsızlığı öğretir. Bağımsızlık tehlikeye düştüğü zaman onu kurtarmak için takip edilmesi en uygun ve en güvenli yolu gösterir. Memleket ve milleti kurtarmaya çalışanların aynı zamanda mesleklerinde birer namuslu uzman ve birer bilgin olmalarını sağlayan okullardır (Cordan, 1999:5). Bu anlamda okulun eğitim sistemindeki yeri ve önemi büyüktür. Bu kapsamda edebiyat eğitimi, öğrencilerin toplumu ilgilendiren her konuda duyarlı kişiler olarak yetişmelerine katkı sağlamaktadır.

Dilin ve ortaya çıkarttığı edebiyatın okullarda öğretilmesi ise, toplumların temellerinin atılmaya başlandığı, ilk dönemlere kadar dayanmaktadır. Karakuş’un (2006:12) ifade ettiğine göre, eldeki yazılı belgelere göre tarihin ilk devirlerinden beri Türkçenin var olduğu, soyut kavramların bile ifade edildiği, akıcılık özelliği kazandığı bütün Türkologlar ve dil bilimciler tarafından kabul edilmektedir. Göktürk ve Yenisey Yazıtları, Türkçenin eskiliğinin, işlenmişliğinin ve 8. Yüzyılda öğretilme gayretinin somut yazılı belgeleridir.

Bu anlamda ortaöğretim sürecinde yer alan dil ve edebiyat dersleri bir yandan dilin günlük, resmi ya da bilimsel işlevleriyle oluşan metinlerden diğer yandan da dilin sanatlı kullanımı olan edebî metinlerden yararlanmalarını öğretmeyi amaçlamaktadır.

Kavcar'ın (1974:25) ifade ettiğine göre, her türlü insanı yetiştiren ve eğitimin temel örgütlü kurumu olan okulun görevi genel olarak öğrencilere kültürü tanıtmak ve kültürü (örfler, değerler, inançlar yani yaşama tarzı) geliştirmek üzere çeşitli yetenekler kazandırmaktır. Okulların örgütlü olarak yaptığı bu işi, edebî eserler örgütsüz olarak, fakat estetik ve telkin yoluyla gerçekleştirmektedir. Böylece okulu ve okulun yaptıklarını destekleyici bir niteliğe sahiptir. Bu noktada okul ile edebiyat konu, alan ve amaç bakımından birleşmektedir. Çünkü hem edebiyatın hem de eğitimin konusu insandır.

Dilin zengin kullanımından ve estetik kurgusundan doğan edebiyat, yaşamla ilgili her şeyi kapsamı nedeniyle önemli sayılmaktadır. Bu kapsamda insanı ve yaşamı konu alan edebiyat, ortaya çıkarttığı metinlerle gelecek kuşakların şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Edebiyat eğitimi, bazı temel edebiyat bilgilerinin kazandırılmasının yanı sıra öğrenciyi özgün edebî metinlerle tanıştırmak, bu şekilde onda edebiyat sevgisinin ve zevkinin uyanmasını sağlamak ve yaratıcı bir nitelik kazandırabilmek gibi işlevlere sahiptir.

Edebiyat eğitimi ile öğrencilere bireysel, ulusal, evrensel değer, zevk ve anlayışın edebî metinlerde nasıl inceleneceği ve değerlendireceği hususunda beceriler kazandırılarak, sanata özgü yaşantının özellikleri hissettirilmektedir (Eyüp vd., 2012:3). Bu anlamda tüm edebi türdeki metinler, öğrencilerin estetik duygularının gelişmesine yardımcı olmaktadır. Öğrenciler edebi yeterliliğin yanında sanatsal edinimler de kazanmaktadırlar.

Bu anlamda edebiyat eğitimi, öğrencinin doğuştan getirdiği güzellik duygusunu ortaya çıkarmak, geliştirip zenginleştirmek ve terbiye etmek konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Kavcar'ın (1993:30) ifade ettiğine göre, edebiyat eğitimi ile güzeli arayan, güzellik kaygısı ve estetik duyarlık taşıyan, sözünü bilen, güzel konuşma ve düzgün yazma becerilerini kazanmış, davranış inceliğine ve güzellik duygusuna sahip bireyler yetiştirilmesi sağlanır.

Edebiyat eğitimi ile öğrencilerin orta düzeyde bir dil alışkanlığı edinmeleri, edebiyat sanatını tanımaları ve metinler aracılığıyla estetik bir zevk kazanmaları sağlanmaktadır (Genç, 2003:1 ve Ogur, 2009:380-381). Ayrıca bireylerin dikkatini çekerek zevkler, kavramlar ve tutumlar üzerinde belli etkilerde bulunarak, bir duygu, bir hareket ve davranış değişikliğine yol açmaktadır.

Edebiyat eğitimi ile hayatın çeşitli yönlerine yayılan konular hakkında yazılmış değerli yazılar öğrencilere okutularak, bunlar üzerinde düşünceleri, milli ve estetik heyecan duymaları, görüş, sezgi ve duyuş ufuklarını genişletmeleri sağlanmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı, 1970:11). Edebiyat ürünleri, yazıldıkları çağın, dönemin ve yaşantıların izlerini taşıması nedeniyle, o dönemlerin tanıklığını yapmaktadırlar. Bu bağlamda bir edebî eser ortaya çıktığı devrin siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel şartları ile yakından ilgilidir. Bu şartların etkileri yalnız edebî eserleri değil, edebi nesilleri de meydana getirmektedir (Kavcar, 1974:14).

Toplumlar içerisinde fikir, ülkü, duygu ve ahlakî inanç unsurlarının ortaya çıkartılmasında, gelişip yayılmasında, kültürel unsurların şekillenmesinde şair ve yazarların oynadığı rol inkâr edilemez. Bu sanatçıların ürettikleri yapıtlar, edebiyat eğitimi ile yeni yetişen nesillerin dil, duygu, düşünce ve ruh dünyalarının gelişmesini ve geçmişle olan bağlarının kuvvetlenmesini sağlamaktadır. Bu anlamda edebiyat eğitimi, öğrencilerin kültürel mirası tanımlarına ve genç yaştan itibaren kültürel mirastan beslenerek yetişmelerine olanak sağlamaktadır.

2.4. İlgili Araştırmalar

Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra eğitim alanında yapılan yenilikler ve değişiklikler ile ilgili araştırmalar hız kazanmaya başlamıştır. Aynı şekilde eğitimin önemli faaliyetlerinden birisi olan Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi de ele alınan konular arasında yer almıştır.

Türk eğitim sistemi içerisinde çok uzun yıllar boyunca çeşitli tartışmalar ile eksikliklerin ve yanlış uygulamaların giderilmesine çalışılan 'eğitim' meselesi ile eğitimin sürdürülebilmesinde ihtiyaç duyulan, okuduğunu anlama ve yazma çalışmalarının gerçekleşmesini sağlayan 'Türk Dil ve Edebiyat eğitimi' konusunda çeşitli tezler, makaleler, bilimsel incelemeler ve kitaplar yazılmıştır. Birbirinden

değerli olan bu çalışmaların her birinde farklı noktalara değinilerek, çeşitli niteliklere sahip bulgular ortaya çıkartılmıştır.

Bu kapsamda bu çalışmada yalnızca Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi üzerinde durulmamıştır. Yeni bir dönemin başlangıcı olan Cumhuriyet ile birlikte eğitimde meydana gelen değişiklikler, yapılan yenilikler, eğitim sisteminin kurulmasında etkin rol oynayan şûra toplantıları, ortaöğretim kurumları ile birlikte Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programları, öğretim yöntemleri, ders kitapları da ele alınmıştır.

Bu nedenle sözü edilen tüm bu konuların araştırılmasında, daha önce yapılmış olan ilgili çalışmalar da incelenmiştir. Bu anlamda çalışmaya dahil edilen konular ile ilgili, ulaşılabildiği ölçüde, eski kaynakların yanı sıra güncel kaynaklara da yer verilmiştir. Ayrıca eğitim konusunda alınan kararların yer verildiği Talim ve Terbiye Kuruluna ait 1940 ile 1960 yılları arasındaki belgelere ulaşılmış ve ilgili yerler kaynak olarak alınmıştır.

Yine ortaöğretim kurumlarındaki Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi dersinde okutulan ve Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile birlikte yeniden yazılmaya başlanan ders kitaplarının bir kısmına da ulaşılmıştır. Bu ders kitaplarında hangi konulara, sanatçılara ve eserlere yer verildiği ile ilgili incelemeler yapılmıştır.

Cumhuriyet'in ilan edilmesine kadarki yılları ele alan çalışmalar arasında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Celile Eren Argıt tarafından 2004 yılında hazırlanan '*Tanzimat'tan Sonra Türk Dili-Edebiyatı Eğitimi ve Öğretimi (1839-1923)*'; Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Hamza Zülfikar danışmanlığında 2006 yılında Raşit Koç tarafından hazırlanan '*Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkçenin Öğretimindeki Gelişmeler ve Aşamalar*' adlı tez çalışması; Cahit Kavcar tarafından 1974 yılında hazırlanan '*II. Meşrutiyet Devrinde Edebiyat ve Eğitim 1908-1923*' (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi) adlı çalışmalar yer almaktadır.

Cumhuriyet'in kurulduğu ilk yıllarda Türk Dili ve Edebiyatı Edebiyat eğitimi üzerine Ali Canip tarafından pek çok makale yazılmıştır. Bu makaleler arasında '*Edebiyat Tedrisatı Meselesi: Bugünkü Programın Akâmet ve Sakâmeti*' (Hayat, C.II, S.38, 18 Ağustos 1927, s.3-5); '*Bugünün En Hayatî Meselelerinden: Edebiyat Dersi Yoluna Girdi*' (Güneş, S.15, 1 Ekim 1927, s.4); '*Yeni Tedrisat Devresinin Başlaması Münasebetiyle: Muaddel Edebiyat Programındaki Bir Fıkra Dair*' (Hayat, C.II,

S.51, 17 Teşrîn-i Sâni 1927, s.2-3); ‘*Bugünün Hayatî Meselelerinden: Orta Tedrisatımızda Edebiyat*’ (Hayat, C.II, S.33, 14 Temmuz 1927, s.3-4); ‘*Lise Edebiyat Programının Tadili Münasebetiyle: Muaddel Program Karşısında Tedrisatımız ve Muallimlerimiz*’ (Hayat, C.II, S.40, 1 Eylül 1927, s.4-6) ile Mehmed Fuad Köprülü tarafından yazılan ‘*Orta Tedrisatta Edebiyat Programı Meselesi*’ (Hayat, C.II, S.37, 11 Ağustos 1927, s.203) yer almaktadır.

Cumhuriyet dönemi olarak bilinen 1923 ile 1938 yılları ile ilgili yapılan çalışmalar arasında ise, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Abdurrahman Güzel danışmanlığında Gülay Güçel tarafından 1993 yılında hazırlanan ‘*Cumhuriyet Döneminde Türkçe Öğretimi ve Okuma-Yazma Alışkanlığı Üzerine Bir Değerlendirme*’ adlı tez çalışması; Halit Dursunoğlu tarafından 2006 yılında hazırlanan ‘*Cumhuriyet’in İlanından Günümüze Türkçe ve Edebiyat Öğretiminin Ortaöğretimdeki Tarihi Gelişimi*’ (Milli Eğitim Dergisi, Kış dönemi, 227- 245) ile Ahmet Balcı, Eyyup Coşkun, Mehmet Tamer tarafından 2012’de hazırlanan ‘*Cumhuriyet Dönemi Türkçe Dersi Öğretim Programlarının Genel Amaçları Bakımından Değerlendirilmesi*’ (Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi. Cilt:1, Sayı:1, s.1-13) adlı makaleler; Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde Ülkü Gürsoy danışmanlığında Mesut Kızılca tarafından 2007 yılında hazırlanan ‘*Lise 3. Sınıflarda Türk Dili ve Edebiyatı Dersinde Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatının Öğrenci Merkezli Öğretim Modeliyle İşlenmesi*’ adlı tez çalışması yer almaktadır.

Atatürk dönemi adı altında ele alınan çalışmalar arasında Gazi Üniversitesinde, Sadık Tural danışmanlığında Musa Çiftçi tarafından 1996 yılında hazırlanan ‘*Atatürk Döneminde Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi (1923-1938/İlkokul)*’ ile Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi ve Öğretimi ana bilim dalında Celâl Demir tarafından 1997’de hazırlanan ‘*Atatürk Döneminde Bir ve Tam Devreli Liselerde (Ortaokul ve Liselerde) Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi ve Öğretimi*’ adındaki yayınlanmamış Doktora Tezleri; İdris Karakuş tarafından 2006 yılında hazırlanan ‘*Atatürk Dönemi Eğitim Sisteminde Türkçe Öğretimi*’ (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları); Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Mehmet Önal danışmanlığında Fahri Temizyürek tarafından 1994 yılında hazırlanan ‘*Atatürk Döneminde Türkçenin Öğretimi İle İlgili Olarak Geliştirilen Devlet Politikaları (1920-1938)*’ adlı tez çalışması ile Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türk Edebiyatı Bölümü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi anabilim dalında Ali Yakıcı

danışmanlığında Ayhan Uçar tarafından 2009 yılında hazırlanan '*Hasan Ali Yücel'in Milli Eğitim Bakanlığı Döneminde Ortaöğretimde Gerçekleştirilen Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi*' adlı tez çalışması yer almaktadır.

1960 ve sonraki yıllar ile ilgili yapılan ve belirli bir tarih aralığı verilmeyen genel olarak Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi üzerine yapılan çalışmalar arasında Beşir Göğüş tarafından 1971'de hazırlanan '*Ana Dili Olarak Türkçenin Öğretimine Tarihsel Bir Bakış*' (Ankara: Talim Terbiye Dairesi Ofseti) adlı kitap ile yine Beşir Göğüş tarafından 1978'de hazırlanan '*Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi*' (Ankara: Gül Yayınevi) adlı kitap; Enise Kantemir tarafından 1976'da hazırlanan '*Türkiye'de Liselerde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi-Alan Araştırması*' (I. Baskı, İstanbul: MEB Basım Evi) adlı kitap; İdris Karakuş tarafından 2000'de hazırlanan '*Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi*' (Ankara: Sistem Ofset Yayınları) adlı kitap; Sevim Nilay Işıksalan tarafından 2011'de hazırlanan '*2005 Türk Edebiyatı Dersi Öğretim Programının Değerlendirilmesi: Eskişehir Örneği*' (Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 1, s.15-40) adlı makale çalışması yapımlaştır.

Yine Halil Vedat tarafından 1935'te '*Edebiyat Dersleri Hakkında*' (Varlık, Şubat 1935, S.39, s.230); İhsan Akay tarafından 1956'da '*Edebiyat Öğretimi*' (Varlık, Ekim 1956, S.439, s.6) adlı makale; Beşir Göğüş tarafından 1978'de hazırlanan '*Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi*' (Ankara: Gül Yayınevi); Cahit Kavcar tarafından 1987'de '*Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi*' (Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt:20, Sayı:1, s.261-273); ile 1993'te hazırladığı '*Yeni Türk Edebiyatı Öğretimi*' (Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt:26, Sayı:1, s.29-38); İsmet Cemiloğlu tarafından 1990'da hazırlanan '*Ortaöğretimdeki Türkçe-Edebiyat Dersleri ve Düşündürdükleri*' (Milli Eğitim Dergisi, Sayı:104, s. 56-58); Alev Sınar tarafından 1996'da hazırlanan '*Nurullah Ataç'a Göre Dil ve Edebiyat Eğitimi*' (Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, Sayı:8, s.217-226); İsmail Çetişli tarafından 2006'da hazırlanan '*Edebiyat Eğitiminde Edebî Metnin Yeri ve Anlamı*' (Milli Eğitim Dergisi, Yıl:34, Sayı:169, s.75-84); Nalan Büyükkantarcıoğlu tarafından 2006'da hazırlanan '*Bilgi Toplumu Oluşturma Bağlamında Türk Edebiyatı Dersleri Üzerine Düşünceler*' (Milli Eğitim Dergisi, Yıl: 34, Sayı 169, s. 119-133, MEB Yayınları); Ersin Özarslan tarafından 2006'da hazırlanan '*Edebiyat Öğretimi*

Üzerine Tasvirî Bir Deneme’ (Millî Eğitim Dergisi, Yıl: 34, Sayı: 169, s.247-260); Vefa Taşdelen tarafından 2006’da hazırlanan *‘Edebiyat Eğitimi: Hermeneutik Bir Yaklaşım*’ (Millî Eğitim Dergisi, Yıl:34, Sayı:169, s.42-56); Hilmi Uçan tarafından 2006’ da hazırlanan *‘Edebiyat Eğitimi, Estetik Bir Hazzın Edinimi, Okumanın Alışkanlığa Dönüştürülmesi ve Yazınsal Kuramlar*’ (Millî Eğitim Dergisi, Yıl: 34, Sayı:169, s.25-41); Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Mehmet Vicdan tarafından 2010’da hazırlanan *‘Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programlarında Dil Bilim ve Gösterge Bilim Kuramlarının Etkileri*’ yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi; Tuğba Çelik tarafından 2011’de hazırlanan *‘Dil ve Edebiyat Öğretimi*’ (Ankara: Anı Yayıncılık); Rıfat Günday tarafından 2012’de hazırlanan *‘Edebî Metinlerin İncelenmesi ve Öğretimi*’ (Ankara: Elhan Kitap Yayın Dağıtım); Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Şuayp Karakuş danışmanlığında Nusret Alperen tarafından *‘Okuma-Yazma Öğretimi Metodları ve Çözümleme Metodunun Türkçe Öğretimine Uygulanması*’; Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Hüseyin Tuncer danışmanlığında Sami Balcı tarafından hazırlanan *‘Türkçenin Ana Dili ve Yabancı Dil Olarak Öğretimi Üzerine Bir Araştırma*’; Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde Bekir Özer danışmanlığında Veysel Balcı tarafından *‘Liselerde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretiminin Değerlendirilmesi*’; Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Nesrin Bayraktar danışmanlığında Said Coşar tarafından hazırlanan *‘Ortaöğretim Birinci Sınıfta Türk Dili ve Edebiyatı Dersinde Edebi Sanatlar ve Öğretimi*’; Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Rıza Filizok danışmanlığında Soner Akşehirli tarafından hazırlanan *‘Edebiyat Öğretiminde Terim Sorunu*’ yer almaktadır.

1923 yılından itibaren öğretim programları ile ilgili yapılan çalışmalar arasında Kâzım Öztürk tarafından 1968’de hazırlanan *‘Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri ve Programları*’ (İstanbul: Ak Yayınları); Beşir Göğüş tarafından 1971’de hazırlanan *‘Ana dili Olarak Türkçenin Öğretimine Tarihsel Bir Bakış*’ (İstanbul: Talim ve Terbiye Dairesi); Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde Asiye Duman tarafından 1992’de hazırlanan *‘1923-1957 Yılları Arasında Ortaokul ve Liseler İçin Hazırlanan Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı Programları Üzerine Bir İnceleme*’ yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi; Nilâý Işıksalan tarafından 1996’da hazırlanan *‘Cumhuriyet Dönemi Lise Öğretim*

Programlarında Türk Dili ve Edebiyatı Dersinin Amaçları (Milli Eğitim Dergisi, Sayı:131, s.55-59); Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Anabilim Dalında İdris Karakuş tarafından 1996'da hazırlanan '*Türk Dili ve Edebiyatı Öğretiminde Öğretim Programları, Ders Kitapları ve Ana Dili Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme*' yayınlanmamış Doktora Tezi; Hilmi Demiral tarafından 2006'da hazırlanan '*Türk Dili ve Edebiyatı Eğitim Programlarına Yönelik Varlık Dergisinde Çıkan Yazılar (1933-1960)*' (Milli Eğitim Dergisi, Yıl: 34, Sayı: 169, s.297-308); Emine Kolaç tarafından 2008'de hazırlanan '*Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi-Öğretimi Çerçevesinde Milli Eğitim Şûralarının Değerlendirilmesi*' (Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi Sayı:1, Cilt: 5, s. 416-440) yer almaktadır.

1923-1960 yılları arasındaki edebiyat ders kitapları ile ilgili yapılan çalışmalar arasında Erdal Aslan tarafından 2010'da hazırlanan '*Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Ders Kitapları*' (Eğitim ve Bilim Dergisi, Cilt:35, Sayı:158, s. 215-231); Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalında Ülkü Gürsoy danışmanlığında Ayşe Baltoprak Kırmacı tarafından hazırlanan '*Ortaöğretim Lise Üçüncü Sınıflarda Okutulan Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarının Öğrenci Seviyesine Uygunluğunun İncelenmesi*' adlı tez; Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalında Ayşen Kılıç danışmanlığında Özlem İtilli tarafından '*Genel Liselerin Üçüncü Sınıflarında Okutulan Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitapları Üzerine Bir İnceleme*' adlı tez; Nihal Çalışkan tarafından 2006'da hazırlanan '*Türkiye'deki Ortaöğretim Edebiyat Ders Kitapları Üzerine Edebiyat Eğitimi Açısından Bir Değerlendirme*' (Milli Eğitim Dergisi, Yıl: 34, Sayı: 169, s.355-365); Erol Ogur tarafından 2009'da hazırlana '*Ali Canip Yöntem'in Cumhuriyet Döneminde Edebiyat Öğretimi İçin Hazırladığı Ders Kitapları*' (Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt. XXII, Sayı: 2, Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü. s. 379-395); Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Sadık Tural danışmanlığında Mehmet Kılıç tarafından hazırlanan '*Genel Liselerin İkinci Sınıflarında Okutulan Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitapları Üzerine Bir İnceleme*'; Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Abdurrahman Güzel danışmanlığında İdris Karakuş tarafından hazırlanan '*Genel Liselerin Üçüncü Sınıfı İçin 1957 Öğretim Programına Göre Yazılan Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitapları Üzerine Bir İnceleme*' adlı tez;

Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi anabilim dalında Banıçiçek Kırzioğlu danışmanlığında Fatih Yalçın tarafından ‘*Lise 1. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Kompozisyon Ders Kitapları Üzerine Bir İnceleme*’ adlı tez; Kemal Uslu tarafından ‘*Genel Liselerin İkinci Sınıflarında Okutulan Edebiyat Ders Kitaplarının Semantik Boyutu Üzerine Bir İnceleme*’; Sevgi Kozacıoğlu tarafından ‘*Türkçe Ders Kitaplarında Edebiyat Metinleri*’; Emine Kutlu tarafından ‘*Genel Liselerin Birinci Sınıflarında Okutulan Türk Dili ve Edebiyat Ders Kitapları Üzerine Bir İnceleme*’; Kadir Ay tarafından ‘*Lise Birinci Sınıf Edebiyat Ders Kitaplarındaki Tanzimat Sonrası Yazılan Şiirlerin Eğitimdeki Yeri*’ adlı çalışmalar yer almaktadır.

Türk Dili ve Edebiyatı ile ilgili yapılan ve ulaşılabildiği ölçüde yer verilen çalışmaların büyük bir kısmı, Cumhuriyet’in ilan edilmesi ile başlayan ve Atatürk dönemi ya da Cumhuriyet dönemi olarak adlandırılan 1923-1938 yılları ile sınırlandırılmıştır. Diğer çalışmalar ise belirli bir tarih aralığı ya da dönem ile sınırlandırılmadan, genel anlamda eğitim ya da Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi olarak ele alınmıştır. Ayrıca literatür taraması sonucunda 1940 ile 1960 yılları arasında kapsayan dönemde, Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi ile ilgili yeterli düzeyde bir çalışmaya rastlanamamıştır. Bu eksikliğin giderilmesi adına bu çalışmada 1940-1960 yılları esas alınmıştır.

Çalışma ‘eğitim’ ve ‘Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi’ olmak üzere iki genel bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde, Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi konusunda verilecek olan bilgilere temel oluşturması ve konunun çok daha iyi anlaşılabilmesi için eğitim konusu ele alınmıştır. 1923 ile 1960 yılları arasında eğitim konusunda yapılan yenilikler, köy enstitüleri, Heyeti İlmiye ve şûra toplantıları, Türk eğitim sistemi, ortaöğretim kurumları, bu kurumlarda yaşanan sorunlar ve ortaöğretimde sınıf geçme sistemi ele alınmıştır. İkinci bölümde ise 1940 ile 1960 yılları arasındaki Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi, öğretim programları, amaçları, ders içerikleri, ders kitapları, öğretim yöntemleri ile birlikte bu konularda yapılan eleştirilere yer verilmiştir.

Daha önce yapılan tezlerde bu konulardan sadece biri ya da bir kaç ele alınmıştır. Oysa bu çalışmada hem 1923-1960 yılları arasındaki eğitim ve öğretimin genel durumu araştırılmış hem de Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminin söz konusu yıllar arasındaki gelişim seyri incelenmiştir. ‘1940-1960 Yılları Arasında Türk Dili ve

Edebiyatı Eğitimi' başlıklı çalışma, bu yönüyle diğer çalışmalardan farklılık arz etmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜMÜ

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Cumhuriyet'in ilanından sonraki dönemi kapsayan, 1923-1960 yılları arasındaki eğitimde yapılan yenilikler ile 1940-1960 yılları arasındaki Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminin gelişim seyri konusunda bilgi vermek amacıyla yapılan bu çalışmada, 'nitel araştırma yöntemi' kullanılmıştır.

Nitel araştırma, bireylerin yaşamlarındaki rutin ve problematik anları ve anlamları tanımlayan çalışmaları ve çeşitli empirik materyal setini -vaka incelemesi, kişisel deneyim, içebakış, yaşam öyküsü, görüşme, gözlemsel, tarihsel ve görsel metinler- içermektedir (Kuş, 2009:77-78).

Çalışmanın geçmiş yıllar arasını kapsaması nedeniyle, nitel araştırma yöntemleri arasında yer alan 'tarihi araştırma deseni' kullanılmıştır.

Geçmiş dönemler ve olaylar hakkında doğru bilgiye ulaşmak için tarihten günümüze kalan izlerin, kalıntıların ve belgelerin değerlendirilmesi gerekmektedir. Tarihi bir olay araştırılırken kaynaklar bulunur, kaynaklar sınıflandırılır, içeriği hakkında bilgi sahibi olunur, kaynak eleştirisi yapılır, kaynaklar arasında bağlantı kurulur ve tarafsız değerlendirme yapılır.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evrenini, 1923-1960 yılları arasındaki eğitimde yapılan yenilikler ile 1940-1960 yılları arasındaki Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminin gelişim seyri, öğretim programları ve ders içerikleri oluşturmaktadır.

Çalışmanın örnekleme ise, eğitim ile Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi konusundaki literatür kaynaklarının yanı sıra Cumhuriyet döneminde ortaöğretim kurumları için yazılmış olan Türk Dili ve Edebiyatının ilk ders kitaplarıdır.

3.3. Verilerin Toplanması

Çalışmayla ilgili veriler literatür taraması, şûra kararları, tebliğler dergisinin ilgili yıllardaki belgeleri, öğretim programları ve lise ders kitaplarının incelenmesi sonucunda elde edilmiştir.

Literatür taraması, 1923 yılından başlanarak 1960 yılına kadarki eğitim ile Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi konusunda ulaşılabilen her çeşit kaynak incelenerek yapılmıştır. Bu konularda yazılmış kaynak kitaplar, süreli yayınlar, makaleler, tezler, 1940-1960 yılları arasındaki Talim ve Terbiye kurulunda alınan kararların yer aldığı belgeler ile birlikte, Cumhuriyet döneminde ortaöğretim kurumları için yazılmış olan Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarından ulaşılabilenlere yer verilmiştir.

Çalışmaya ait verilerin toplanmasında arşiv taraması ve doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. İhtiyaç duyulan kaynaklara çeşitli kütüphaneler, arşivler, veri tabanları ve online makaleler üzerinden ulaşılmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı ve diğer araştırmacılar tarafından konu ile ilgili olarak yapılan çalışmaların incelenmesine özen gösterilmiş, bu çalışmalara ulaşılabildiği ölçüde yer verilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Literatür taraması sonucunda eğitim ile Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi konusunda elde edilen veriler ayrı bölümler altında ele alınmıştır. Her iki konu da Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile başlatılıp 1960 yılı ile sonlandırılmıştır.

Çalışmada eğitim ve öğretim programları konusunda elde edilen sayısal veriler tablolastırılarak, daha açık bir hale getirilmiştir. Yine çalışmanın esas konusu içerisinde yer alan ve Cumhuriyet döneminde yazılmış olan Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarının bir kısmına ulaşılabilmiş; bu ders kitaplarında yer verilen konular, sanatçılar ve eserleri tablolar halinde gösterilmiştir. Tabloların değerlendirilmesine ise hemen altında yer verilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. 1940-1960 Yılları Arasında Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programları

Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra eğitim sisteminde olduğu gibi öğretim programlarında da çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Henüz belirli bir sisteme ve planlı bir çalışmaya sahip olmayan öğretim programlarında, dönemin şartları ve amaçları da dikkate alınarak, eğitimin hızla ilerleyebilmesi için çeşitli nitelikte düzenleme çalışmaları yapılmıştır.

Program terimi genel olarak, eğitimde belirlenen hedeflere ulaşmak için öğrencilerin devamlı ve düzenli olarak sürdürülen öğrenme yaşantılarının tümünü kapsamaktadır. Türkçe Sözlük'te, “1. Belirli şartlara ve düzene göre yapılması öngörülen işlemler bütünü, izleni. 2. Yapılacak bir işin bölümlerini, bölümlerin sırasını ve zamanını gösteren tasarı. 3. Okullarda haftanın belirli günlerinde, belirli saatlerde verilecek dersleri gösteren çizelge.” olarak açıklanmıştır (TDK, 2005:1627).

Eğitim sürecindeki program kavramı genellikle, belirlenmiş bir dersin sistematigi olarak düşünülmektedir. Öncül'ün (2000:814) ifade ettiğine göre, öğretim programları bir okulun ders dışı çalışmalarını da kapsayan tüm programları içermektedir. Öğretim programında ders ve etkinliklerin türleri ile birlikte sırası da belirtilmektedir. Ders konularının ve içeriklerinin sistemli bir hale getirilmesini sağlayan, öğrenci ile öğretmeni hedeflenen noktaya ulaştıran öğretim programları, planlı bir eğitimin verilmesine de katkı sağlamaktadır.

Bu kapsamda öğretim programlarının planlı olarak yürütüldüğü okullar, amaçlara ulaşmak için öğretmen, öğrenci, ders işleme süreci, öğrenme ortamı ve program gibi pek çok unsurun sistematik bir şekilde düzenlendiği kurumlardır. Bu planlamanın en önemli basamaklarından biri de öğretim programlarıdır (Balcı, Coşkun, Tamer, 2012:1).

Öğretim programlarının geliştirilmesi konusunda yapılan çalışmalar, eğitim kurumlarının ve Millî Eğitim Bakanlığının amaçlarının gerçekleştirilebilmesine yönelik olmuştur. Bu çalışmalar çocuklar, gençler ve yetişkinlerin aldıkları eğitimin sağladığı faaliyetlerin tümü üzerine yapılmıştır. Bu nedenle yapılan program

geliştirme çalışmalarının oldukça kapsamlı, nitelikli ve sistemli olması gerekmektedir. Nitelikli bir öğretim programının oluşturulmasında ise çok yönlü, köklü ve uzun süreli bir ekip çalışmasına ihtiyaç duyulmuştur.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan öğretim programları okuldaki derslerin her biri için ayrı ayrı belirlenmiş olan hedeflere ulaşmak, her sınıf seviyesi için ayrılan ders konularının genel çerçevesini çizmek, her okutulan dersin isimlerini ve ders işleme sürelerini göstermek, ders niteliklerini ve içeriklerini belirlemekle yükümlüdür. Bunların yanı sıra derslerin öğretim yöntemleri ile ilgili çeşitli açıklamalar yapmakla da görevlidir.

Öğretim programlarının planlanmasında konuların listesi, derslerin içeriği, çalışma programı, öğretim materyalleri, hedeflenen davranışlar ile birlikte okul içinde ve dışında öğretilmesi amaçlanan her şey dahil edilmektedir.

Beyreli'nin (2010:440) ifade ettiğine göre, öğretim programlarında mevcut hükümetlerin eğitim politikalarının etkisi büyüktür. Eğitim politikaları, siyasal tercihlere göre oluşturulan ve mevcut düzene uygun insanların nasıl yetiştirileceğini belirleyen politikalardır. Koçak'a (2011:1) göre, milli eğitim politikalarını hükümet programları ve bu programlara göre eğitim alanındaki uygulamalar biçimlendirmiştir. Eğitim politikalarının uygulanmasında, iç ve dış politika etkileyici ve düzenleyici bir rol oynamıştır.

Milli eğitim politikalarının belirlenmesinde, yapılan çalışmaların ve uygulamaların tarihi bir bakış açısı içerisinde düşünülerek değerlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü belli bir dönemde verilen kararlar ve yapılan uygulamalar, daha önce alınan kararlar ve yapılan uygulamalardan etkilendiği gibi daha sonra verilecek olan karar ve uygulamalar üzerinde de etkili olmaktadır. Bu bakımdan önceki kararların ve uygulamaların nesnel bir yaklaşımla değerlendirilerek hareket edilmesi, milli eğitim politikalarının belirlenmesinde daha isabetli bir yoldur (Cicioğlu, 1985:XV).

Bu kapsamda Cumhuriyet Dönemi eğitim ve kültür politikaları, Atatürk ile birlikte diğer fikir ve devlet adamlarının koydukları esaslara göre tespit edilmiş ve uygulanmıştır. Bu esaslara göre şekillendirilen eğitim politikaları ile kötü şartlarda olan eğitim sisteminin iyileştirilmesi hedeflenmiştir.

Atatürk, izlenecek olan milli eğitim politikasının temellerinin, öncelikle çok fazla olan bilgisizliğin giderilmesine dayanması gerektiğini belirtmiştir. Bu amaçla bütün

halka, özellikle de köylülere okumayı, yazmayı ve dört işlemi öğretmek, yurdunu, ulusunu, dinini, dünyasını tanıtacak ölçüde coğrafya, tarih, din ve töre bilgisi vermek, ulusal eğitim programımızın ilk amacı olduğunu söylemiştir (Bingöl, 2004:12).

Bu genel düşüncelerin yanında Atatürk, eğitim programlarının ihtiyaçlara uygun olması, toplum yapısının özelliklerini içermesi ve eğitimde yaşanan problemlerin çözülmesine katkı sağlaması gibi temel eğitim ilkelerine dayanması gerektiğini de belirtmiştir. Bu ilkeler ışığında oluşturulan eğitim politikaları, eğitim sisteminin modernleşmesini ve daha nitelikli olmasını sağlamıştır.

Bu anlamda Türkiye’de eğitim ve öğretimi modernleştirme çalışmalarının temelleri Tanzimat’la birlikte atılmaya başlansa da tam olarak modern eğitim-öğretim sistemine geçiş Cumhuriyet Dönemi ile birlikte mümkün olmuştur.

Cumhuriyet’in ilanıyla birlikte eğitim konusunda yapılan çalışmalar hız kazanmıştır. Atatürk Dönemi olarak adlandırılan 1923-1938 yılları arasında, çoğunlukla savaşın yıkımlarını onarmaya yönelik inkılâplar yapılırken, eğitimle ilgili atılımlar ancak Harf İnkılâbı’ndan sonraya yapılmaya başlanmıştır.

Eğitimde belirlenen hedeflere ulaştırıcı olmada, şüphesiz ki en önemli rol Türk Dili ve Edebiyatı eğitimine düşmektedir. Diğer bütün alanlarda başarılı olmanın temeli, nitelikli bir dil ve edebiyat eğitimine dayanması nedeniyle hemen her dönemde Türk Dili ve Edebiyatı eğitimine özellikle önem verilmiştir. Bu nedenle eğitim-öğretim konusunda yeni düzenleme çalışmalarının yapıldığı dönemlerde üzerinde durulan en önemli konulardan biri olan Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi, eğitim-öğretim faaliyetlerinin başında yer almıştır.

Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminin Cumhuriyet Dönemini de içine alan tarihi uzun bir gelişme sürecini kapsamaktadır. Bu kapsamda Cumhuriyet’in ilan edilmesinden sonra oluşturulan eğitim politikaları, Atatürk ilkelerine bağlı olarak milli, demokratik ve modern eğitim-öğretim esaslarına dayanmıştır.

Bu anlamda hükümetler değiştikçe millî eğitim politikaları da değişime uğramıştır. Çağın ihtiyaçlarını ve modern eğitim anlayışını karşılama konusunda yetersiz kalan öğretim programları, Türk Dili ve Edebiyat eğitimi de olumsuz yönde etkilemiştir. Bazı eksik ve yanlış uygulamalar, belirlenen hedeflere ulaşılmasını engellemiştir.

Bununla birlikte yine de Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminde önemli aşamalar kaydedilmiştir.

Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi de bu esaslar ile oluşturulan öğretim programlarına göre gerçekleştirilmiştir. Cumhuriyet'in ilân edilmesinden sonra bazı dönemlerde gerektiği kadar önem verilmemiş, çeşitli yanlışlıklar yapılmış ve eksik verilmiş olsa da Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminde oldukça önemli gelişmeler kaydedilmiştir.

Cumhuriyet Dönemi eğitim sisteminin kurulmasından itibaren ortaokul ve liselerin öğretim programlarında, hedeflenen amaçlar ve eğitimden beklenenler değişikçe muhtevanın da değiştiği görülmüştür. Öğretim programları pek çok kez değiştirilerek, program geliştirme çalışmalarına aralıksız olarak devam edilmiştir.

Bu anlamda Beyreli'nin (2010:440) ifade ettiğine göre, Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra günümüze kadar yirmiye yakın öğretim programı çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Ancak bu programların büyük bir bölümü çok az farklılıklarla birbirlerinin devamı niteliğinde olmuştur.

Bu öğretim programları arasında esas olarak bu çalışmanın sınırlarını oluşturan 1940 ile 1960 yılları arasındaki programların incelenmesi hedeflenmiştir. Fakat oluşturulan ilk öğretim programı ile birlikte sonraki programların da içeriğinin, kapsamının ve diğer programlara olan etkilemesinin ve sözü edilen tarihlere gelinene kadar geçirmiş olduğu değişimlerin görülebilmesi amacıyla, 1923 ile 1960 yılları arasındaki öğretim programlarına da yer verilmiştir. Böylelikle çalışmanın sınırlarını oluşturan yıllara kadar yapılan değişiklikler ve gelişmeler hakkında bilgi edinilmesi sağlanmıştır.

Geçmiş dönemlerin eğitim sistemini yansıtan bu programlar açıklanırken, bazı terimsel karışıklıkların yaşanması söz konusu olabilir. Bu anlamda günümüzde ilköğretim kurumları arasında yer alan ortaokullar, Cumhuriyet'in kurulduğu ilk yıllardan itibaren, bu çalışmanın incelendiği dönemler de dahil olmak üzere, çok uzun bir süre ortaöğretim kurumları arasında yer almıştır. Bu çalışmanın sınırlarını ortaöğretim kurumlarının oluşturması nedeniyle yalnızca liseler değil ortaokullar da inceleme konusuna dahil edilmiştir.

Yine bu programlarda ortaöğretim kurumları kendi içerisinde Lise Birinci Devre ve Lise İkinci Devre olarak ikiye ayrılmıştır. Lise Birinci Devre günümüzdeki ortaokul, Lise İkinci Devre ise lise derecesini/seviyesini ifade etmektedir. Programlar

açıklanırken Lise Birinci ya da Lise İkinci Devre şeklindeki kullanım yerine, daha açık ve kısa olması adına doğrudan ortaokul ve lise terimleri kullanılmıştır.

Ayrıca 1949 yılına kadar, ders adlarının sabit bir kullanım şekli yoktur. 1949 yılına kadar Türkçe ve edebiyat olarak kullanılan ders adı, bu tarihten sonra Türk Dili ve Edebiyatı şeklinde kullanılmıştır. Öğretim programlarında Türkçe ortaokulların, edebiyat ise liselerin dersi olarak ifade edilmiştir. Bu anlamda programlar hakkında bilgi verilirken, karışıklık olmaması adına derslerin ilgili programlardaki kullanım şekilleri de korunmuştur. Programlarda yapılan değişikliklere yönelik olarak ders adlarında da farklı kullanımlar görülmüştür.

1923 ile 1960 yılları arasında, 1924 yılında hazırlanan ilk programın üzerinde 1927, 1929, 1934, 1938, 1942, 1949, 1952, 1954 ve 1957 yıllarında çeşitli değişiklikler yapılarak, yeni öğretim programları oluşturulmuştur. Arada kalan diğer yıllarda ise, yeni bir öğretim programı oluşturulmadan yalnızca meydana gelen küçük değişiklikler ifade edilmiştir. Yapılan değişikliklerle son şeklini alan 1957 programı, 1976 yılına kadar uygulamada kalmıştır.

Bu anlamda, Türk Dili ve Edebiyatı derslerinin Cumhuriyet'in ilanından sonra yapılan Heyet-i İlmiye ve şûra toplantılarında alınan kararlara göre nasıl bir gelişme gösterdiğinin belirlenebilmesi adına 1923 ile 1940 yılları arasındaki bu öğretim programları incelenmiştir.

4.1.1. 1940 Öncesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programlarına Genel Bakış

Atatürk tarafından ilkeleri belirlenen ve sınırları çizilen yeni eğitim sisteminin en önemli özelliği, her şeyden önce millî bir nitelik taşımasıdır. Bu milli nitelik de ancak ana dili ile yani Türkçe ile sağlanabilirdi. Bu nedenle, Türkçe ile birlikte edebiyat öğretiminin diğer derslerden daha programlı ve bilinçli bir şekilde verilmesine özen gösterilmiştir. Atatürk'ün eğitim konusundaki düşünceleri, 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen 'Tevhîd-i Tedrîsat Kanunu' ile uygulamaya konulmuştur. Bu kanun ile eğitim dili Türkçe olarak kabul edilmiştir.

Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra öğretim programlarındaki ilk değişiklikler 1924 yılında yapılmıştır. Toplanan 43 kişilik bir program heyeti tarafından kullanılan ders programları değiştirilmiş, ortaokul ve liselerin öğrenciye ağır gelen ders programları hafifletilmiş, Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan padişahlığı ve halifeliği

öven eski kitaplar kaldırılmıştır. Önceki devrin düşüncelerini yansıtan görüşler kitaplardan çıkartılarak yerine Cumhuriyet'in esasları konmuştur. Cumhuriyet'in ilanından önceki ve sonraki, orta dereceli okulların programları üzerinde çeşitli incelemeler yapılmıştır. Bazı programlar hazırlanmışsa da bunların uygulanmasına geçilmemiştir.

1924 yılında İkinci Heyet-i İlmiye toplantısında, o zamana kadar uygulanmış olan öğretim programları gözden geçirilmiştir. Cumhuriyet yönetiminin anlayışına ve ilkelerine uygun olarak, ortaöğretim kurumları için hazırlanacak yeni programın temel dayanaklarının açıklanması amacıyla, 'Lise Öğretim Programlarının Esbab-ı Mucibe Lâyihası' adlı bir kitapçık yayımlanmıştır. Bu kitapçığın en sonunda Mehmet Fuat Köprülü, Ali Canip Yöntem ve Süleyman Şevket tarafından hazırlanan 'Türkçe' adlı bölümde ortaokul, lise ve öğretmen okullarının ana dili öğretim ilkeleri hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca ders konularının nasıl işleneceğine yönelik çeşitli açıklamalar yapılmıştır.

1924 öğretim programında, Türkçe ve edebiyat dersleri 'Kırat, Sarf ve Nahv, İnşad, İmla ve Edebiyat Tarihi' başlıklarıyla bölümlendirilmiştir. Ayrıca edebiyat ders programının edebiyat tarihi esas alınarak hazırlandığından da söz edilmiştir. Cicioğlu'nun (1985:197) ifade ettiğine göre, Fransız sisteminden ayrılmış olan bu programda, eğitim şekli ve ders kitapları açısından herhangi bir ayrılma söz konusu değildir.

1924 öğretim programında, Okuma (Kıraat) dersinin duygu ve düşünceyi geliştirme konusundaki etkisi nedeniyle serbest okumaya yer verilmesinden, Dil Bilgisi (Sarf) ile Cümle Bilgisi (Nahiv) derslerinin ihmal edilmemesi gerektiğinden söz edilmiştir. Arapça ve Farsça kelimelerin, anlamak ve kullanmak için gerekli olduğu vurgulanmıştır. Yazma (Tahrir) çalışmalarında ise, gerekli ihtiyaçların karşılanması, özel ve resmi yazıların yazdırılması istenmiştir. Bütün bu çalışmaların ana dili gelişimine katkı sağlayacak etkinlikler olduğundan söz edilmiştir.

Ortaokul, lise ve öğretmen okullarında Türkçe ve edebiyat eğitiminin nasıl yapılması gerektiği konusunda çeşitli açıklamalar yapılarak, ilkeleri tespit edilmiştir. Bu açıklamalar, Türkçe ve edebiyat derslerinin ilk hazırlanan öğretim programı olarak kabul edilmektedir.

1924 yılında hazırlanan ve uygulanmaya konan bu öğretim programında, ortaokul üçüncü sınıfta edebî terimler ile birlikte yazarların tanıtılmasına da başlanmıştır. Bilgiler ezberletme yöntemi ile değil metinlerin incelenmesiyle öğretilmiştir. Lise birinci sınıfta ise edebî bilgilere (şekil ve tür bilgisi), ikinci ve üçüncü sınıflarda ise edebiyat tarihine ağırlık verilmiştir. Lise ikinci sınıfta başlangıçtan X. Yüzyıl sonuna kadar olan Türk edebiyatı tarihi, lise üçüncü sınıfta ise bütün Divan ve Tanzimat edebiyatlarının okutulacağı belirtilmiştir. Birinci sınıfta şekil ve tür bilgisi verilirken, ikinci ve üçüncü sınıflarda edebiyat tarihi derslerine ağırlık verilmesi amaçlanmıştır. Lise son sınıfların edebiyat şubesinde, metin çalışmaları için ayrı ders saati verilmiştir.

Bu programın Cumhuriyet'ten önceki programdan farklı olan yönü, Batı edebiyatının öğretilmeye başlanması ile birlikte ilmî konuların da araştırılıp incelenmesi için ön çalışmaların yapılmasıdır.

Cicioğlu'nun (1985:171-197) ifade ettiğine göre, Cumhuriyet döneminin ilk öğretim programı olma özelliğini taşıyan 1924 programındaki Türkçe ve edebiyat ders saatleri şöyledir;

Tablo 4.1. 1924 ortaokul Türkçe ve lise edebiyat derslerinin haftalık dağılımı.

	Ortaokul 1	Ortaokul 2	Ortaokul 3	Lise 1	Lise 2	Lise 3	
						Fen	Edebiyat
Türkçe	7	5	4	-	-	-	-
Edebiyat	-	-	-	3	3	2	5

Tablo 4.1.'de görüldüğü gibi ortaokuldaki Türkçe dersine birinci sınıfta 7 saat, ikinci sınıfta 5 saat ve üçüncü sınıfta ise 4 saat ayrılmıştır. Liselerdeki edebiyat dersine ise birinci ve ikinci sınıflarda 3 saat, üçüncü sınıfların fen şubesinde 2 saat, edebiyat şubesinde 5 saat ayrılmıştır.

Bu öğretim programında ortaokullardaki haftalık toplam Türkçe ders saati 16 iken, liselerin fen şubesinde 8, edebiyat şubesinde 11 saattir. Toplam ders saatlerine göre, ortaokullardaki Türkçe derslerine daha fazla zaman ayrılmıştır. Ayrıca bu dersler kendi içerisinde Kıraat, İnşad, Sarf ve Nahiv, İmla, Kitabet/Tahrir olarak ayrılmıştır. Edebiyat şubesine ise, Türk Edebiyat Tarihi dersi eklenmiştir. 1924 öğretim programı edebiyat tarihi esas tutularak düzenlenmiştir.

Bu düzenlemelerle birlikte 1924 yılında ders kitabı olabilecek niteliğe sahip eserler bulunmamaktaydı. Yalnızca edebiyat tarihi özelliği taşıyan eserler mevcuttu. Yine bu

dönemde, Okuma (Kıraat) dersinde kullanılacak olan kitaplar henüz hazır değildi. Bu nedenle 1924 programı tam uygulanamamıştır. Bu tarihten sonra ders konularının ve ders kitaplarının yeniden düzenlenmesine karar verilmiştir.

Üç yıl yürürlükte kalan 1924 programının, özellikle liselerde, Cumhuriyet öncesi dönemden çok da farklı olmadığı ve birtakım eksiklikleri içerdiği düşünülmektedir. Bu nedenle Millî Eğitim Bakanlığı müfettişlerinin raporları ve edebiyat öğretmenlerinin teklifleri ile 1924 programı değiştirilerek 1927 öğretim programı hazırlanmıştır.

1927 öğretim programı önceki programdan çok farklı değildir. Ortaokullar için 1924 öğretim programı olduğu gibi yürürlükte kalırken, eleştirilen lise programında bazı değişiklikler yapılmıştır. 1927 programı ‘1924 Tarihli Orta Mektep Lise Öğretim Programına Zeyl’ adıyla çıkarılmıştır.

Bazı araştırmacıların (Göğüş, 1971:146; Kantemir, 1976:8 ve Yücel, 1994:185) ifade ettiğine göre, 1927 programında yapılan değişiklikler şöyledir; 1924 programında lise birinci sınıflarda yalnızca okumaya dayalı edebî bilgiler mevcuttur. Bu sınıfta Tahrir (kompozisyon) dersinin olmaması büyük bir eksiklik olarak görülmüştür. Bu nedenle haftada 3 saat olan dersin 2 saatinin Edebî Bilgi, 1 saatinin ise Tahrir dersine ayrılmasına karar verilmiştir.

Yine 1924 programında lise ikinci sınıflarda edebiyat dersi İslamiyet’ten önce başlamak üzere 10. Yüzyıla kadar Türk edebiyatı tarihini kapsamaktaydı. Bu sınıftaki öğrencilere yalnızca 10. Yüzyıla kadar yazılmış olan edebî eserlerin okutturulması doğru bulunmamaktaydı. Bu nedenle lise ikinci sınıfta haftada 3 saat olan dersin 1 saati Edebiyat Tarihi, 1 saati Kıraat, 1 saati ise Tahrir dersine ayrılmıştır. Aynı şekilde Lise üçüncü sınıfın fen ve edebiyat şubelerinde ortak olan 3 saatlik dersin 1 saati Edebiyat Tarihi, 1 saati Kıraat, 1 saati ise Tahrir dersine ayrılmış, edebiyat şubesinde ise 2 saatin Edebî Tetkikler dersine ayrılması uygun görülmüştür.

Cicioğlu (1985:172) ve Kantemir’in (1976:8) ifade ettiğine göre, 1927 tarihinde hazırlanan bu program şöyledir;

Tablo 4.2. 1927 ortaokul Türkçe ve lise edebiyat derslerinin haftalık dağılımı.

	Ortaokul 1	Ortaokul 2	Ortaokul 3	Lise 1	Lise 2	Lise 3	
						Fen	Edebiyat
Türkçe	7	5	4	-	-	-	-
Edebiyat Tarihi	-	-	-	-	1	1	1
Edebî Kıraat	-	-	-	2	1	1	1
Tahrir	-	-	-	1	1	1	1
Edebî Tetkikler	-	-	-	-	-	-	2
Toplam	7	5	4	3	3	3	5

Tablo 4.2.'de görüldüğü üzere, ders saatleri bakımından 1924 programı ile 1927 programı arasında çok fazla bir değişiklik yapılmamıştır. Yalnızca 1924 programında liselerin fen şubesinde 2 olan edebiyat dersi 3 saate çıkartılmıştır.

Bu programda ortaokullardaki Türkçe dersi haftalık toplam 16 saat, liselerin fen şubesinde 9, edebiyat şubesinde ise 11 saat olarak belirlenmiştir. Bu yönüyle 1927 programının, ders saati konusunda 1924 programından çok farklı olmadığı görülmüştür. Aynı şekilde 1924 programı gibi 1927 programı da Arap alfabesi ile yazılmıştır.

1927 programında, liselerde ağırlıklı olarak öğretilen Edebiyat Tarihi dersine ayrılan sürenin ve işlenen konuların azaltılması, yerine okuma ve yazma gibi becerilerin gelişmesine katkı sağlayacak derslerin eklenmesi uygun görülmüştür. Öğrencilere okuduğu eserleri inceleyebilme, duygu, düşünce ve hayallerini yazılı ve sözlü olarak ifade edebilme alışkanlıklarının kazandırılması, Batı klasikleri okutturularak kültürel zenginliklerinin artırılması hedeflenmiştir. Bu durum edebiyatın yalnızca tarihinin öğretilmesine yönelik olan anlayışın değiştirilmesi ve okuma-yazma etkinliklerinin hızlandırılmasına katkı sağlaması noktasında oldukça önemlidir.

Edebiyat Tarihi dersinin yanı sıra Divan edebiyatı dersi üzerinde de çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Edebiyat eğitiminin temel amaçları arasında, milli ve çağdaş eserlerle öğrencilerin duygu ve düşüncelerinin geliştirilmesi yer almaktadır. Bu nedenle 1927 yılındaki programda Divan edebiyatına eskisine oranla daha az yer verilmesine karar verilmiştir. Divan edebiyatı konuları ve ders saati azaltılmıştır. Yücel'in (1994:186-187) ifade ettiğine göre, lise iki ve üçüncü sınıf programındaki, önceden iki senelik zamanın dörtte üçünü kaplayan Divan edebiyatına, haftada bir saat olmak üzere sadece bir senelik zaman ayrılmıştır.

Bu program ile birlikte ders konularının ve ders kitaplarının kapsamlarının yeniden düzenlenmesine karar verilmiştir. 1924 programında edebiyat dersi özellikle tarihi

bilgiye dayanırken; öğrencilerin yazma becerilerinin geliştirilmesi, okudukları eserlerin incelettirilmesi ve Batı klasikleri ile karşılaştırılması ancak 1927 programı ile sağlanabilmiştir. Bu kapsamda 1927 programında Edebiyat Tarihi ile Divan edebiyatı derslerine ayrılan zaman ve işlenen konular azaltılmış, okuma dersinin yanı sıra yazma çalışmalarına da yer verilmeye başlanmıştır.

Yine bu programların düzenlenmesinde özellikle üzerinde durulan noktalardan birisi, başta Batı edebiyatı olmakla birlikte diğer yabancı edebiyatların ünlü eserlerine de yer verilmesidir. Böylece okuma yoluyla öğrenciler farklı kültürlerle karşılaştırılmış, beğeni ve zevklerinin geliştirilmesine katkı sağlanmıştır.

Bu dönemde, ders kitabı olabilecek nitelikte çok fazla eser yoktur. Genellikle edebiyat tarihi özelliği taşıyan eserler mevcuttur. Bakanlık tarafından bu eksikliğin giderilmesi adına çeşitli çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu anlamda Reşat Nuri tarafından çevrilen dört ciltlik '*Fransız Edebiyatı Antolojisi*' ve '*Dünya Edebiyatından Numuneler*' adlı küçük kitaplardan oluşan otuz kadar eser yayımlanmıştır. Böylece öğrencilerin Batı klasikleri ile edebî kültürlerinin genişletilmesi amaçlanmıştır (Kantemir, 1976:8).

1924-1927 yılları arasında ortaokullarda okutulan Türkçe dersi ile liselerde okutulan Edebiyat dersinin öğretimi konusunda çok önemli gelişmeler yaşanmıştır. Fakat her iki öğretim programı da, Türkçe ve edebiyat öğretiminde gerek içerikleri gerekse kaynakları bakımından beklentilere cevap verememiştir. Ayrıca okutulan kitaplardaki yabancı sözcüklerin ve mazmunlarla dolu metinlerin anlatabilmesi için ders saatleri yeterli gelmemiştir. Bu nedenle amaçlanan hedeflere ulaşılamamıştır.

Yeni eğitim sisteminin temellerinin atıldığı dönem olan 1924 ile 1927 programlarında, eğitim sisteminin tam olarak oturtulamaması ile birlikte ders araç gereçlerinin ve kaynak kitapların eksik olması gibi nedenlerle hedeflenen başarıya ulaşılamamıştır. Ayrıca yine bu dönemlerde, Arap harflerinin kullanılmaya devam edilmesi eğitimin niteliğinin, kalitesinin ve eğitim alan kişi sayısının artmasına engel olmuştur. Bu nedenle, istenilen başarının sağlanamadığı bu programların iyileştirilmesi çalışmalarına öncelikle kullanılan alfabenin değiştirilmesi ile başlanmıştır.

1 Kasım 1928 tarihinde, yeni Türk alfabesinin kabul edilmesiyle birlikte, eğitim ve öğretim hayatında çok farklı ve yeni bir dönem başlamıştır. Bu tarihe kadar Arap

harfli metinler üzerinden yapılan eğitime son verilerek, Latin harfleriyle eğitime başlanmıştır. Harf İnkılâbından sonra, eğitim kurumlarında yeni alfabenin öğretilmesi zorunlu hale getirilmiştir. Maarif Vekâleti 18.06.1929/74; 30.07.1929/94; 19.09.1929/112; 14.11.1929/143 tarih ve sayılı kararlar üzerine yeni alfabenin öğretimi konusunda değişik kararlar almıştır.

Dursunoğlu'nun (2006:231) ifade ettiğine göre, alınan ilk karar yalnızca Türkçe derslerinin yeni harflerle yapılması yönündedir. İkinci karar, birinci ve ikinci sınıflarda bütün derslerin yeni harflerle yapılacağı, diğer sınıflar için haftada 12 ders saatinin yeterli olacağı üzerinedir. Üçüncü karar ise, bütün derslerin yeni harflerle yapılacağı konusundadır.

Yapılan bu harf değişikliği, Türkçe ve edebiyat eğitimi için de yeni bir dönüm noktası olmuştur. Harf İnkılâbına kadar Arap alfabesi ile basılmış ders kitaplarıyla yapılan dil ve edebiyat eğitimine son verilmiştir. Bu anlamda Latin alfabesi ile hazırlanan ilk kitap olarak kabul edilen Ali Canip Yöntem'in *Edebiyat* adlı kitabıyla dil ve edebiyat öğretimi yapılmaya başlanmıştır. Diğer ders kitapları da yine öğrencilerin seviyelerine daha uygun bir hale getirilerek, yeni harflerle tekrar basılmaya başlanmıştır. Ayrıca, Dil Heyeti tarafından Türkçedeki kelimelerin yeni Türk harfleriyle nasıl yazılacağını gösteren bir 'İmlâ Sözlüğü' çıkartılmıştır.

Harf İnkılâbından sonra devlet basımevinde basılan ders kitapları, daha önce olmadığı kadar kaliteli ve maliyet olarak da çok uygun bir hale getirilmiştir. Bununla birlikte devlet matbaasının yanı sıra özel matbaaların da ders kitabı basmalarına izin verilmiştir.

1928 yılında gerçekleştirilen Harf İnkılâbı'ndan sonra eğitim ve öğretim çalışmalarının temelini oluşturan, okuma-yazma sayısının arttırılmasında ve ana dilinin öğretilmesinde etkin rol oynayan Türkçe ve edebiyat derslerinin öğretim programlarının yeniden düzenlenmesi gereği ortaya çıkmıştır.

1928 yılında yapılan Harf İnkılabı ile 1929-1930 ders yılı başından itibaren liselerde Arapça ve Farsça dersleri kaldırılmıştır. Yeni Türk harflerinin kabul edilmesi, eski edebiyatın dil itibariyle canlılığını kaybetmeye başlaması ve gün geçtikçe öğrencilerin ilgisini çekmeyecek kadar çağın gerisinde kalması Türkçe ve edebiyat programlarının daha esaslı bir şekilde yeniden incelenmesi gereğini ortaya çıkartmıştır. Bu nedenle 31 Ekim 1929 tarihinde 'Ortaokul ve Lise Türkçe Öğretim

Programı' hazırlanmıştır (Cicioğlu, 1985:199; Kantemir, 1976:8 ve Yücel, 1994:186). Bu kapsamda yapılan değişiklikler ile birlikte oluşturulan yeni program 1929 öğretim yılı başından itibaren uygulamaya konulmuştur.

1929 öğretim programı, Harf İnkılâbı sonrasında yeni alfabe ile hazırlanan ilk program olması nedeniyle oldukça önemlidir. Bu program o güne kadar hazırlanan programlardan çok daha ileri ve modern bir bakış açısıyla hazırlanmış olup, kendisinden sonra hazırlanan diğer programların da temelini oluşturmuş ve onlara örnek olmuştur. Bununla birlikte hem Türkçe hem de edebiyat derslerinin amaçları ve esasları ilk kez 1929 programıyla tespit edilmiştir. Bu esaslar, sonraki yıllarda değiştirilmeden diğer programlarda da kullanılmıştır.

1929 Türkçe ve edebiyat öğretim programlarının hazırlanmasında, dönemin önemli kişilerinin bir araya getirilmesi ile bir komisyon oluşturulmuştur. Bu komisyonda Reşat Nuri Güntekin, Ali Canip Yöntem, İhsan Sungu ve Hasan Ali Yücel yer almaktaydı. Okuma ve yazma etkinliğinin dil bilinci, dil gelişimi ve kişisel kelime dağarcığı üzerindeki etkisini çok iyi bilen bu komisyon üyeleri, bütün Türkçe ve edebiyat öğretim programlarının temel kaynağı olan 1929 öğretim programını hazırlamışlardır. Bu programda Türkçe ve Edebiyat derslerinin nasıl işlenmesi gerektiği konusunda ayrıntılı olarak bilgi vermişlerdir.

Bunların yanı sıra 1929 öğretim programında ortaokul Türkçe ve lise edebiyat programlarının temelde aynı olduğu düşüncesiyle hareket edilmiş ve bu iki ders bir bütün olarak ele alınmıştır. Türkçe ve edebiyat gibi iki ayrı ad yerine Türkçe olarak tek ad altında birleştirilmiştir (Karakuş, 2006:64). Bu anlamda 1924 programının küçük değişikliklerle yeniden düzenlenmiş biçimi olarak görülen 1929 programına göre, ortaokul birinci sınıftaki Türkçe dersi ile lise birinci sınıftaki edebiyat dersi arasında kapsam bakımından çok fark olmadığı düşünülmektedir. Bu nedenle aynı kapsamda olan bu dersin iki farklı isim şeklinde ayrılmasının doğru olmadığı vurgulanmıştır. 1929 programında ana dili eğitiminin ortaokuldan lise öğreniminin sonuna kadar 'Türkçe' adı altında verilmesi kararlaştırılmıştır.

Hasan Ali Yücel (1994:196) bu konu ile ilgili düşüncelerini şöyle ifade etmiştir;

“Hangi sınıf ve hangi şekilde olursa olsun, nihayet seviye derecesini teminden başka bir şey olmayan basitten karmaşığa gidiş dışında, lisenin son sınıfındaki edebiyat dersi ile ortaokulun ilk sınıfındaki Türkçe dersi mahiyet bakımından aynı şeydir. Hepsi ana dilidir ve hepsi güzel Türkçenin güzel eserlerini ve genellikle

güzel eserlerin Türkçesini öğrenciye tanıtmak; böylece onlara edebî ve fikrî bir kültür vermektir.”

Bu düşünce doğrultusunda hareket edilerek, 1929 programı yalnızca ‘Türkçe Öğretim Programı’ olarak yayımlanmıştır.

1929 programının daha önceki programlardan ayrılan en büyük farkı, ilk defa dersin ilke ve esasları ile amaçlarının belirtilmiş olmasıdır. Bu anlamda 1929 öğretim programı, daha önce uygulamaya konulmuş olan programlardan ‘yöntem’ bakımından çok büyük farklılık arz eden bir yapıya sahiptir.

Bazı araştırmacıların (Beyreli, 2010:443 ve Göğüş, 1978:47) ifade ettiklerine göre, Türkçe dersinin amaçları “*Kültürel amaç, yeni ve daha yüksek zevk kaynakları vermek; mesleki amaç, seçeceği meslekte başarı kazanmasına yardım etmek; ulusal, toplumsal ve ahlakî amaçlar olarak ise milli, vatani ve kahramanca duygular telkin etmektir.*” şeklinde belirtilmiştir. Ayrıca öğrencilerin konuşma ve yazma becerilerinin geliştirilmesinin yanı sıra farklı kitaplarla karşılaştırılmaları, okurken düşünme zevkini tatmaları amaçlanmıştır.

1929 programında ders konularının değiştirilmesi, eklenmesi ya da çıkarılması noktasında çok büyük yenilikler yapılmamıştır. Fakat düşünme, konuşma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi ile Türkçenin öğretimi konusunda yapılacak çalışmalar hakkında birtakım bilgiler verilmiştir. Ayrıca yine programda antolojiler, yardımcı kitaplar ve yabancı kelimeler sözlüğüne ihtiyaç duyulduğu da vurgulanmıştır.

İlk defa bu programda öğretim yöntemleri üzerinde durulmuş, yöntem birliği sağlamak amacıyla 1931’de Ankara’da ‘Edebiyat Muallimleri Kongresi’ düzenlenmiştir. 1927 programı gibi 1929 programında da hedeflenen öğrenci tipinin araştıran, tartışan ve senteze varabilen öğrenci tipi olduğu vurgulanmıştır (Beyreli, 2010:443).

Belirtilen öğretim ilkeleri ise, “*Anadil çalışmaları bilgi değil, düşünme alışkanlığı verir. Bilim değil sanat (beceri) olarak öğretilmeli; ana dili uygulama ile öğrenilmeli. Konuşma ve yazma yetenekleri koşut olarak geliştirilmeli. Ana diline bütün derslerde önem verilmeli...*” şeklinde ifade edilmiştir (Göğüş, 1978:47). Bu kapsamda Türkçe dersinin amaç ve ilkelerin belirtilmesi, ana dili eğitimi ve öğretimi açısından oldukça önemli bir gelişmedir.

1929 yılı öğretim programında, liselerden Arapça ve Farsça derslerinin kaldırılması ile yerlerine ikinci bir yabancı dilin konulmasına karar verilmiştir. Fakat yabancı bir dilin öğretilmesinde yaşanan güçlük nedeniyle 1932-1933 ders yılı başından itibaren bu ikinci dil de programdan çıkartılmıştır (Beyreli, 2010:442; Cicioğlu, 1985:199; Işıksalan, 1996:55-56 ve Yücel, 1994:186).

Yine 1929 programında, öğrenciye okuma zevki ve kişisel çalışma alışkanlığının kazandırılması da amaç olarak benimsenmiştir. Bu yönleriyle 1929 programının öğrencide hedeflenen davranış değişikliğinin gerçekleştirilmesine yönelik, geçerli ve işlevsel bir nitelik taşıdığını söylemek mümkündür.

1929 programında, Türkçe adı altında birleştirilen ders ile öğrencilerin hayal ve ruh dünyalarının geliştirilmesi, kendilerini ifade edebilmeleri ve sanatsal yönlerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle güncel ve sanat değeri taşıyan eserlerin okutulması gereği ortaya çıkmıştır.

Bunların yanı sıra 1929 yılı öğretim programında yapılan önemli değişikliklerden biri de yabancı edebiyatlara ait edebî eserlerin öğrenciye tanıtılması ve programlarda daha çok yer verilmesi amacının yer almasıdır. Çelik'in (2011:17) ifade ettiğine göre 1929 programında, hem yabancı edebiyatların hem de Türk edebiyatının nitelikli örneklerine yer veren bir Edebiyat Tarihi ders kitabı ile metinlerde geçen yabancı sözcüklerin açıklanması için geniş kapsamlı bir sözlüğün yazılması uygun görülmüştür.

Bu anlamda artık yeni eserlerin ortaya çıkmadığı, dil yönünden canlılığını yitirmiş ve barındırdığı kelimelerle uzakta kalan bir kültürü yansıtan Divan edebiyatına yeni programda çok daha az yer verilmiştir. Fakat Divan edebiyatının Türk edebiyatı içerisinde çıkarılmayacak kadar önemli bir dönem olduğu da vurgulanmıştır. Düşünce ve duygu bağının kesilmemesi için Divan edebiyatına lise ikinci sınıfta, haftada bir saat zaman ayrılmıştır. Bu kapsamda Divan edebiyatı derslerinde önemli sanatçılara ve onların eserlerine yer verilmesi uygun görülmüştür. Azaltılan Divan edebiyatı dersi yerine Batı edebiyatına yer verilmesi planlanmıştır.

1929 programında, lise üçüncü sınıfın edebiyat tarihi dersinde önemli bir değişiklik yapılarak, XVI. Yüzyıldan Tanzimat'a kadarki dönemi kapsayan konular kaldırılmıştır. Yeni programda edebiyat tarihi dersinin Tanzimat Döneminden başlanmasına karar verilmiştir. Ancak 1929-1930 ders yılında eski program

yürürlükte kalmış, bu yıl geçiş dönemi sayılmıştır (Vicdan, 2010: 38). Ayrıca edebiyat tarihi dersindeki konular arasına incelemek üzere çeşitli metinler de konulmuştur. Öğretmenlerin bu metinler üzerinde neler yapacağı basit bir şekilde açıklanmıştır.

1929 programında okumaya verilen önem arttırılarak, öğrencilerin okumaya özendirilmesi ve okuma alışkanlığı kazanması için çeşitli açıklamalar yapılmıştır. Okunan eserler hakkında yazılar yazılarak, özetler çıkartılması teklif edilmiştir. Fakat okuma becerisi ve kitap desteği olmadığından gerektiği gibi uygulanamamıştır.

Karakuş'un (2006:63) ifade ettiğine göre, 1929 programında, Türkçe ve edebiyat dersi 'Tahrir, Kıraat, Dil Bilgisi, Edebi Tetkikler ve Edebiyat Tarihi' şeklinde düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile birlikte ortaokul birinci sınıfların programından Arapça ve Acemce dil kuralları çıkartılmıştır.

'1929 Yılında Ortaokul ve Lise Türkçe Öğretim Programı' adı altında yayınlanan program şöyledir (Cicioğlu, 1985:173; Karakuş, 2006:65 ve Yücel, 1994:188):

Tablo 4.3. 1929 ortaokul ve lise Türkçe derslerinin haftalık dağılımı.

	Ortaokul I	Ortaokul II	Ortaokul III	Lise I	Lise II	Lise III	
						Fen	Edebiyat
Kıraat	3	2	2	-	-	-	-
Edebî Kıraat	-	-	-	2	1	1	1
Dil Bilgisi	2	2	1	-	-	-	-
Tahrir	2	1	1	1	1	1	1
Edebiyat Tarihi	-	-	-	-	1	1	1
Edebi Tetkikler	-	-	-	-	-	-	2
Toplam	7	5	4	3	3	3	5

Tablo 4.3.'te görüldüğü üzere, 1929 programında ortaokul birinci sınıflarda haftada 7 saat, ikinci sınıflarda 5 saat, üçüncü sınıflarda 4 saat; lise birinci sınıflarda 3 saat, ikinci sınıflarda 3 saat, üçüncü sınıfların fen şubesinde 3 saat, edebiyat şubesinde 5 saat Türkçe dersi konulmuştur. Bu ders saatlerinin 1927 programı ile aynı olduğu, herhangi bir değişikliğin yapılmadığı görülmektedir. Bu öğretim yılında ortaokullarda toplam 16 ders saati ayrılırken, liselerin fen şubesine 9 saat, edebiyat şubesine 11 saat ayrılmıştır.

Türkçe adı altındaki dersler ortaokulda Kıraat (Okuma), Dil Bilgisi ve Tahrir (Yazma); lisede ise Edebi Kıraat (Okuma), Tahrir (Yazma), Edebiyat Tarihi ve Edebi Tetkikler şeklinde belirlenmiştir.

Bu kapsamda 1929 programında, ortaokulda ve lisede en çok zaman Kıraat (Okuma) dersine ayrılmıştır. Kıraat (Okuma) dersi, ortaokul birinci sınıftan lise son sınıfa kadar, her sınıf düzeyinde okutulmuştur. Bu derse fazla zaman ayrılmasının nedenleri arasında kabul edilen yeni harflerin daha hızlı bir şekilde öğretilmesi ile birlikte okuma alışkanlığının kazandırılması yer almaktadır. Bu nedenle Kıraat dersine özellikle ortaokul ve lise birinci sınıflarda diğerlerinden daha fazla zaman ayrılmıştır. Aynı şekilde Tahrir (Yazma) dersine de hem ortaokul hem de lisenin her sınıfında yer verilmiştir. Dil Bilgisi dersine sadece ortaokul birinci, ikinci ve üçüncü sınıflarda; Edebiyat Tarihi dersine ise sadece lise ikinci ve üçüncü sınıflarda; Edebi Tetkikler dersine ise sadece lise üçüncü sınıfın edebiyat şubesinde yer verilmiştir.

Önceki programlara göre daha kapsamlı olan 1929 programındaki temel unsurlar, daha sonra yapılan (1957’de dahil) öğretim programlarında da geçerliliğini korumuştur. Hazırlanan her öğretim programı ve ders kitapları, yeni karşılaşılan edebiyat ürünleri dikkate alınarak düzenlenmiştir.

1931 öğretim programı, önceki öğretim programları bir araya toplamıştır. Lise kısmında herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Fakat 1924 yılından beri uygulanan ve ihtiyaç duyulduğu zaman bölüm bölüm düzeltilen ortaokul öğretim programının yedi yıllık kullanımından sonra, kapsamlı bir değişikliğe ihtiyacı olduğuna karar verilmiştir. Bu anlamda 1931 programında ortaokulların Türkçe öğretim programında çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler arasında özellikle dil bilgisi konuları ve bu konuların sınıflara dağıtılması meselesi yer almaktadır. Dil bilgisi konuları tekrar sınıflandırılarak, şubelere göre dağıtılmıştır.

Bu programda, Tahrir ve Kıraat derslerinin uygulanmasında ve amaçlarında ise sadece birkaç küçük değişiklik yapılmıştır. Bu programda Türkçe ve edebiyat derslerinin amaçları, öğretim yöntemleri ve sınıflara göre dağılımına ait esaslar tespit edilmiştir.

Bu kapsamda Cicioğlu’nun (1985:180-201) ifade ettiğine göre, 1931 yılındaki ortaokulların Türkçe ve liselerin edebiyat derslerinin dağılımı şöyledir:

Tablo 4.4. 1931 ortaokul Türkçe ve lise edebiyat derslerinin haftalık dağılımı.

	Ortaokul 1	Ortaokul 2	Ortaokul 3	Lise 1	Lise 2	Lise 3	
						Fen	Edebiyat
Türkçe	6	5	4	-	-	-	-
Edebiyat	-	-	-	3	3	2	5

Tablo 4.4.'te görüldüğü üzere 1931 Türkçe dersinde ortaokul birinci sınıfta 6 saat, ikinci sınıfta 5 saat, üçüncü sınıfta 4 saat zaman ayrılmıştır. Yine 1931 edebiyat programında lise birinci ve ikinci sınıflarda 3 saat, üçüncü sınıfların fen şubesinde 2 saat, edebiyat şubesinde 5 saat olarak zaman ayrılmıştır. Bu derslere ortaokullarda haftalık 15 saat, liselerin fen şubesinde 8 saat, edebiyat şubesinde 11 saat zaman ayrılmıştır.

Bir önceki program olan 1929 öğretim programı ile kıyaslanırsa eğer, ortaokul birinci sınıfların ders saati 7'den 6'ya düşürülmüş olup, ikinci ve üçüncü sınıflardaki ders saati aynı kalmıştır. Bununla birlikte lise birinci ve ikinci sınıflardaki ders saati aynı kalmıştır. Yine lise üçüncü sınıfın fen şubesinde 3 olan ders saati 2'ye indirilirken, edebiyat şubesindeki ders saati aynı kalmıştır.

1934 öğretim programı, 1929-1930 öğretim yılında uygulanan Türkçe programından çok da farklı değildir. Lise programında önemli bir değişiklik yapılmamakla birlikte, bu program bundan önce parça parça çıkmış olan öğretim programlarını birleştirici yöndedir.

1929 öğretim programında Türkçe adı altında birleştirilen dersin adı 1934 programında tekrar 'Türkçe' ve 'edebiyat' olarak ikiye ayrılmıştır. Bunun yanı sıra dersin amaç ve içeriğinde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır (Beyreli, 2010:443 ve Karakuş, 2006:67-68).

1934 tarihli lise öğretim programında edebiyat eğitiminin nasıl yapılması gerektiğini açıklayan esaslara yer verilmiştir. Ayrıca 1934 öğretim programının amaçlarında, toplumun yanı sıra bireyi geliştirici unsurlara da oldukça geniş yer verilmiştir.

Bu kapsamda Işıksalan'ın (1996:57) ifade ettiğine göre, 1934 programı ile öğrencilerin duygu ve hayal dünyalarının zenginleştirilmesi, hayatı ve kendilerini anlayacak şekilde yetiştirilmeleri, hayranlık uyandıracak güzellikleri takdir yeteneklerinin ve okuma zevklerinin büyük oranda geliştirilmesi, edebî eserleri sadece ifade ettiği olay ve fikir yönüyle değil, güzel bir sanat eseri olarak

inceleyebilmesi, edebî eserde fikrin ne ile ilgili olduğuyula yetinmeyip nasıl ifade edildiğine dikkat etme alışkanlığı kazandırılması hedeflenmiştir.

Belirlenen bu hedeflerden yola çıkılarak, 1934 öğretim programında edebiyat eğitiminin önceki öğretim programlarına göre daha somut olarak ele alındığını, öğrencinin kişisel gelişiminin arttırılmasına daha çok yer verildiğini, Türkçe ve edebiyat derslerinin bir kültür dersi olduğunun düşünüldüğünü ve böylece öğrencinin beğenilerinin artmasına yönelik olduğunu söylemek mümkündür.

1934 öğretim programında lise birinci sınıfta yazın türlerinin öğretimine ve yazma becerisinin geliştirilmesine, ikinci sınıfta okuma, anlama ve yazma becerilerinin geliştirilmesine, üçüncü sınıfta ise ikinci sınıfa ek olarak Türk edebiyatı tarihinin öğretilmesine ağırlık verilmiştir.

Cicioğlu (1985:201) ve Kantemir'in (1976:11) ifade ettiğine göre, ortaokul Türkçe ve lise edebiyat derslerinin 1934 yılı öğretim programı şöyledir;

Tablo 4.5. 1934 yılı ortaokul Türkçe ve lise edebiyat derslerinin haftalık dağılımı.

	Ortaokul 1	Ortaokul 2	Ortaokul 3	Lise 1	Lise 2	Lise 3	
						Fen	Edebiyat
Türkçe	6	5	4	-	-	-	-
Edebiyat Tarihi	-	-	-	-	1	1	1
Edebî Kıraat	-	-	-	2	1	1	1
Tahrir	-	-	-	1	1	1	1
Edebi Tetkikler	-	-	-	-	-	-	2
Toplam	6	5	4	3	3	3	5

Tablo 4.5.'te görüldüğü üzere, 1934 yılında Türkçe dersi ortaokul birinci sınıfta 6 saat, ikinci sınıfta 5 saat, üçüncü sınıfta 4 saattir. Edebiyat dersinin dağılımı ise, lise birinci sınıfta 2 ders Edebî Kıraat, 1 ders Tahrir; ikinci sınıfta 1 ders Edebî Kıraat, 1 ders Tahrir, 1 ders Edebiyat Tarihi; üçüncü sınıfta fen ve edebiyat şubeleri için haftada üç ders ortak olmak üzere 1 ders Edebiyatı Tarihi, 1 ders Edebî Kıraat, 1 ders Tahrir, edebiyat şubesi için ayrıca 2 saat Edebi Tetkikler şeklinde düzenlenmiştir. Ortaokullarda haftada toplam 15 saat, liselerin fen şubesinde 9, edebiyat şubesinde 11 saat yer verilmiştir. Bir önceki program olan 1931 programı ile ders saatleri konusunda herhangi bir farklılık görülmemiştir.

1935 yılında programların yeniden gözden geçirilerek düzenlenmesi ve okutulacak ders kitaplarının belirlenmesi için 09.10.1935 tarih ve 710 sayılı karar ile Milli Eğitim Bakanlığı bir program komisyonu kurmuştur. Bu komisyonda,

programlardaki teorik bilgilerin çok fazla olduğu düşünülerek yeni öğretim kılavuzunun hazırlanmasına karar verilmiştir. Bu kılavuz sınırlı değişiklikler yansıtmakla birlikte, programın muhtevası ve ders kitapları ile ilgili açıklamaları da içermektedir.

Vicdan'ın (2010:41) Celal Demir'den aktardığına göre, 1935-1936 ders yılı itibariyle, mevcut program hazırlanan bu kılavuzların esaslarına göre takip edilmiştir. Bu kılavuzların takip edilmesi yeni tecrübelerin edinilmesini sağlamış ve 1937'de programlar bu tecrübelerin ışığı altında yeniden ele alınmıştır. 1935'te hazırlanıp 1935-1936 ders yılında uygulanmaya konan "Lise Edebiyat Program Kılavuzu" liselerde okutulmakta olan edebiyat ders kitapları esas alınarak hazırlanmıştır.

1935 yılında Millî Eğitim Bakanlığı öğretmenlere, her ders için ayrı ayrı program kılavuzları hazırlatmıştır. Bu kapsamda Türkçe ve edebiyat eğitiminde yer verilmesi gereken konular belirlenerek, bu derslerin kılavuzu Falih Rıfkı Atay, Ali Canip, Süleyman Şevket, Agâh Sırrı, Sadettin Nüzhet ve İsmail Habib'ten oluşan bir komisyon tarafından hazırlanmıştır. Bu kılavuzda, okutulacak ders kitapları ile uygulamadaki programlar hakkında açıklamalar yapılmıştır. Komisyon üyeleri ders kitabı olarak kendi eserlerini önermiş ve program bu eserler esas tutularak hazırlanmıştır.

Bu kapsamda 1935 yılında çıkartılan edebiyat kılavuzunda yer alan ilkeler arasında Türk ve Batı kültür tarihini anlatacak bir edebiyat tarihi kitabı ile yeni edebiyatın Batı edebiyatı kültür çerçevesi içinde daha iyi gelişmesini sağlayacak bir edebiyat kitabının hazırlanması yer almaktadır (Kantemir, 1976:16).

09.10.1935 tarih ve 710 sayılı kararla yayımlanan bu kılavuz, sınırlı değişiklikleri yansıtmakla birlikte, programın muhtevası ve ders kitaplarıyla ilgili çeşitli açıklamalar içermektedir. Programın en dikkat çekici yanı, komisyon üyelerinin okutulan metinlerin tercümelerine yönelik yapmış oldukları eleştirilerdir. Bu eleştirilerde yüksek sanat eserlerinin çevrilerek anlatılmasının basit ve sıradan ifadelerle yapılamayacağı, temel noktalarını belirtecek olan dikkatli ve kuvvetli tercümelerle tanıtılması gerektiği vurgulanmıştır.

Okullarda Arapça ve Farsça dil derslerinin kaldırılmasından sonra, öğrencilere bu diller ile yazılmış olan eserlerin anlatılmasının imkânsız bir hale geldiğinden söz edilmiştir. Divan edebiyatının herhangi bir sanatçısının eseri anlatılırken tercüme

yapılmasının zorunlu olduğu, geçirdiği devrelerin de öğretilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Reşat Nuri Güntekin'in '*Fransız Edebiyatı Antolojisi*' ile Ali Canip Yöntem'in '*Türk Edebiyatı Antolojisi*' okuma kitabı olarak tavsiye edilmiştir (Yücel, 1994:190).

1935 programında mevcut kitaplardaki aruz vezninin tanıtılacağı, ama kalıpların öğretilmeyeceği belirtilmiştir. Teşbih ve İstiareden başka edebi sanatın gösterilmeyeceği ifade edilmiştir. Divan edebiyatının toplu olarak tanıtılması yoluna gidilmiştir. Öğrencinin Arapça ve Farsça dil bilgisi terkiplerinden sorumlu tutulmaması istenmiştir.

1936 programında ise, dikkati çeken önemli bir değişiklik, ortaokul ve liselerden Dil Bilgisi dersinin kaldırılmış olmasıdır. Atatürk'ün emri ile Türkçenin tam olarak incelenip kurallarının belirlenmesine kadar, dil bilgisi öğretimi programdan çıkartılmıştır. Bu karar 1936 yılından itibaren uygulanmıştır (Beyreli, 2010:443).

Karakuş'un (2006:68) ifade ettiğine göre, 1934 ile 1937 yılları arasında değişiklik yapılmadan kullanılan liselerin edebiyat dersinin dağılımı şöyledir;

Tablo 4.6. 1937 yılı ortaokul Türkçe ve lise edebiyat derslerinin haftalık dağılımı.

	Ortaokul 1	Ortaokul 2	Ortaokul 3	Lise 1	Lise 2	Lise 3	
						Fen	Edebiyat
Türkçe	5	4	4				
Edebi Kıraat	-	-	-	2	1	1	1
Tahrir	-	-	-	1	1	1	1
Edebiyat Tarihi	-	-	-	-	1	1	1
Edebî Tetkikler	-	-	-	-	-	-	2
Toplam	5	4	4	3	3	3	5

Tablo 4.6.'da görüldüğü üzere, 1937 programında ortaokul birinci sınıfta 6 olan ders saati 5'e düşürülmüş, 5 olan ikinci sınıf dersi 4'e düşürülmüştür. Üçüncü sınıf dersi ise önceki programdaki ile aynı kalmıştır. Lise birinci sınıfta 2 ders Edebî Kıraat, 1 ders Tahrir; ikinci sınıfta 1 ders Edebî Kıraat, 1 ders Tahrir, 1 ders edebiyat tarihi; üçüncü sınıfta fen ve edebiyat şubeleri için haftada üç ders ortak olmak üzere 1 ders Edebî Kıraat, 1 ders Tahrir, 1 ders Türk edebiyatı tarihi, edebiyat şubesi için ayrıca 2 saat Edebi Tetkikler şeklinde düzenlenmiştir. Ortaokullarda haftada toplam 13 saat, liselerin fen şubesinde 9, edebiyat şubesinde 11 saat yer verilmiştir.

1937 ortaokul öğretim programı, bir yıl denendikten sonra 1938 yılında değiştirilmiştir. Bu programın hazırlanmasının nedenleri arasında, 1937 hükümet

programında yer alan dil ve edebiyat ile ilgili görüşler yer almaktadır. Bu yıldan itibaren 11 yıl boyunca aralıksız uygulanacak olan öğretim programı hazırlanarak, 1949 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. 1938 programı, 1924'ten beri hazırlanan programlar içerisinde en uzun süre uygulanan program olması bakımından önemlidir.

1938 öğretim programında, Türkçe ve edebiyat dersleri ile ilgili bazı konularda önemli yenilikler yapılmıştır. Bunlar arasında, dil bilgisi derslerinin tamamen kaldırılması yer almaktadır. Diğer taraftan programda Tahrir ve Kıraat derslerinin amacı ve işlenişi ile ilgili kısmî değişiklikler yapılmıştır. Bu programda yapılan değişikliklerden birisi de derslerde verilecek ödevlerle ilgili bazı açıklamaların yapılmış olmasıdır. İlk kez 1929'da görülen, ortaokul ve liseler için ayrı ayrı Türkçe ve edebiyat programlarının uygulanmasına 1938 programı ile yeniden başlanmıştır. Vicdan'ın (2010:42) ifade ettiğine göre, hem Türkçe hem edebiyat programının dili, 1936'da son şeklini almış olan kültür dili esas alınarak sadeleştirilmiştir.

Bununla birlikte, ortaokul programında daha geniş ve açıklayıcı bilgiler yer almıştır. 1938 öğretim programında, 'Türkçe Derslerinin Başlıca Gayeleri' başlığı altında, derslerin amaçları açıklanırken uygulanacak yöntemlere de yer verilmiştir. Türkçe dersinin bir ilim olarak değil, bir sanat olarak kabul edilmesi istenmiştir.

Cicioğlu (1985:183) ve Karakuş'un (2006:71) ifade ettiklerine göre, 1938-1949 yılları arasında değiştirilmeden uygulanan ortaokulların Türkçe öğretim programı ile 1938 yılında kullanılan liselerin edebiyat öğretim programı şöyledir;

Tablo 4.7. 1938-1949 yılları arasında ortaokul Türkçe ve 1938 yılı lise edebiyat derslerinin haftalık dağılımı.

	Ortaokul 1	Ortaokul 2	Ortaokul 3	Lise 1	Lise 2	Lise 3	
						Fen	Edebiyat
Türkçe	6	4	4	-	-	-	-
Edebî Okuma	-	-	-	2	1	1	1
Tahrir	2	-	-	1	1	1	1
Edebiyat Tarihi	-	-	-	-	1	1	1
Edebî Tetkikler	-	-	-	-	-	-	2
Toplam	8	4	4	3	3	3	5

Tablo 4.7.'de görüldüğü üzere, 1938'de oluşturulan ve ortaokullarda 1949'a kadar uygulanan bu programa göre, ortaokul birinci sınıfta 6 saat Türkçe ile 2 saat Tahrir dersi, ikinci ve üçüncü sınıflarda ise, 4 saat Türkçe dersi yer almaktadır. 1937 programında 5 olan ortaokul birinci sınıf dersi 8'e çıkarken, diğerleri aynı kalmıştır.

1938 edebiyat programına göre, lise birinci sınıfta 2 saat Edebî Okuma, 1 saat Tahrir; ikinci sınıfta 1 saat Edebî Okuma, 1 saat Tahrir, 1 saat Edebiyat Tarihi; üçüncü sınıfta fen ve edebiyat şubelerinin her ikisinde de 1 saat Edebî Okuma, 1 saat Tahrir, 1 saat Edebiyat Tarihi ile edebiyat şubesi için ayrıca 2 ders Edebî Tetkikler dersi okutulmuştur. Liselerin fen şubesinde 1937’de 2 olan ders saati 3’e çıkmıştır. Bu programda ortaokullarda toplam 16 olan ders saati, liselerin edebiyat şubesinde 11 saat, fen şubesinde 9 saat olarak belirlenmiştir.

1938 programında Türkçe ve edebiyat dersleri çeşitli bölümler altında okutulmuştur. Ortaokullarda Türkçe ve Tahrir dersi olmak üzere iki bölümde, liselerde ise ‘Edebî Okuma, Tahrir, Edebiyat Tarihi ve Edebi Tetkikler’ olmak üzere dört bölüm altında okutulmuştur. Yine bu dersler arasında en fazla zaman Edebi Okuma dersine ayrılmıştır. Edebi Tetkikler dersi ise, sadece lise üçüncü sınıfın edebiyat şubesinde okutulmuştur.

Ayrıca 1939 yılında toplanan Birinci Milli Eğitim Şurası’nda, liselerde derslerin öğleden önceye alınmasına ve öğleden sonra ise öğrencilerin zorunlu olarak, öğretmenlerin yönetiminde serbest ve ortak çalışmalar yapmalarına karar verilmiştir. (Cicioğlu, 1985:203)

1938 programında ilerleyen zamanlarda bazı değişikliklerin yapıldığı görülmektedir. Bu anlamda ilkokullarla birlikte ortaokul, lise ve bu derecedeki meslek okullarında 1936 yılında kaldırılan dil bilgisi dersinin 1940 yılında yeniden okutulmasına karar verilmiştir. Derslerde kullanılması amacıyla Prof. Dr. Tahsin Banguoğlu’na ‘*Ana Hatlarıyla Türk Grameri*’ adlı kitap yazdırılmış ve değerlendirilmek üzere okullara gönderilmiştir. Okullardan gelen değerlendirmeler ise, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Ankara’da toplanan ‘Gramer Kongresi’ tarafından ele alınmıştır (Göğüş, 1978:49 ve Vicdan, 2010: 42).

Binbaşoğlu’nun (1999:137) ifade ettiğine göre, liselerde dil bilgisi öğretimine belli bir ders saati ayrılmamıştır. Ayrıca tekrar programa alınan dil bilgisi dersinin öğretim yöntemlerinde öncekine göre bazı farklılıklar görülmüştür. Bu farklılıklar arasında, dil bilgisinin eskisi gibi birtakım tanım ve kurallar şeklinde öğretilmesi yasaklanmıştır. Ayrı bir kitap şeklinde yazılmış olsalar bile, tanım ve kuralların okuma kitaplarındaki metinlerden çıkarılması, ezberciliğe yer verilmemesi istenmiştir.

Bunların yanı sıra, 1940 yılından sonra Batı'daki klasik eserlerin çevirisinin yapılması, özgür okuma olanaklarını genişletmekle birlikte, gençlere Batı edebiyatı ve felsefesini tanıtmaya olanağını da getirmiştir.

4.1.2. 1942 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı

1942 yılında, yalnızca lise üçüncü sınıfların programında değişiklik yapılmıştır. 'Klâsik Şube, Lise Üç Edebiyat Programı' adıyla Talim ve Terbiye Heyetinin 02.11.1942 tarih ve 336 sayılı kararı ile yeni bir öğretim programı hazırlanmıştır.

1942 öğretim programında yayımlanan bir genelgede, dil bilgisi öğretimiyle ilgili olarak bazı açıklamalar yapılmıştır. Bu açıklamalara göre, dil bilgisinin öğretim amacı öğrenciye birtakım tanımların ve kuralların öğretilmesi değildir. Esas amaç, ana dilinin anlık kullanılışının gözlenerek, iyi düşünmek, iyi anlamak, sözle ve yazı ile istediklerini doğru ve güzel anlatma yeteneklerinin gelişmesine hizmet etmektir. Ana dili öğretimi içindeki Okuma, Yazma, Ezber, İmla ve El Yazısı gibi diğer derslerin amaçlarının da bu olması gerektiği vurgulanmıştır.

Binbaşıoğlu'nun (1999:137-138) ifade ettiğine göre, dil bilgisi derslerinde öğrenciler doğru cümle kuruluşunu anlamalı ve sözcüklerin cümle içindeki görevlerine göre, çeşitlerini ve şekillerini tanıyabilmelidir. Dil bilgisi kitaplarında herhangi bir konunun çeşitli maddeler halinde ayrıntılı olarak verilmesi ve onlara ait çeşitli soruların konulması, öğrenciyi o noktalarda gözlemlere yöneltme amacı taşımaktadır. Bu nedenle öğretmenler dil bilgisi sınavlarında ayrıntılı sorular sormamalıdır.

Yine bu genelgede Türkçe öğretmenlerinin bu derste göstereceği hassasiyeti ve özeni, diğer ders öğretmenlerinin de göstermesinin gerekli olduğuna dikkat çekilmiştir. Dil bilgisi derslerinin öğretiminde, tanım ve kuralların ezberlenmemesine yönelik bir öğretim biçimi benimsenmiştir. Ezberlemenin öğrenciye hiçbir yararının olmayacağı görülmüştür. Okuma metinlerinden hareket edilerek, tanımın ve kuralların buldurulması yöntemi ise, edebiyat eğitimi açısından oldukça önemli bir gelişmedir.

Yine Bakanlık tarafından 1942 yılında ortaokulların birinci sınıflarında okutulmak üzere Necmettin Halil Onan'a bir ders kitabı yazdırılmıştır. Dil bilgisi öğretiminde bundan sonra bu kitabın yöntemi ve terimlerinin esas alınmasına karar verilmiştir. Ayrıca liselerde dil bilgisi öğretimine belli bir saat ayrılmayarak, derslerin herhangi bir zaman diliminde yapılacağı ifade edilmiştir.

1943 yılında toplanan II. Milli Eğitim Şûrasında ana dili öğretimi üzerinde durulmuştur. Her derecedeki okulda okutulan Türkçe ve edebiyat öğretim programlarının uygulanma güçlükleri ifade edilmiştir. Ayrıca edebiyat eğitiminin amacı vurgulanmıştır. Liselerdeki edebiyat eğitiminin amacının, edebiyat tarihi ile ilgili bütün bilgilerin öğrencilere öğretilmesinin olmadığı belirtilmiştir. Öğrencilerin Türk edebiyatı, sanatçıları ve onların eserleri hakkında bilgi sahibi olmalarını, düşünerek okumalarını ve yazmalarını sağlamak, zihni faaliyetlerini geliştirmek olarak belirtilmiştir. Okullarda okutulan ders kitaplarının belirtilen bu amaçları gerçekleştirme konusunda yetersiz kalması nedeniyle, yeni kitapların yazdırılmasına karar verilmiştir.

Bu kapsamda 1945 yılında ortaokullarda okutulmaya başlanan Türkçe kitapları, Türkçe öğretimine farklı bir yön kazandırmıştır. Okuma parçaları duygu ve düşüncenin yanı sıra şekil, kelime ve dil bilgisi bakımlarından da incelenmiştir. Bu etkinlikler neticesinde öğrenciler yazma faaliyetlerine de yönlendirilmiştir (Göğüş, 1978:49; Dursunoğlu, 2006:235 ve Vicdan, 2010: 43).

İkini Maarif Şûrasındaki, Türk Dili ve Edebiyatı öğretimiyle ilgili dilek ve istekleri göz önüne alan Milli Eğitim Bakanlığı, 1944-1945 yılından başlayarak liselerde edebiyat öğretimine yeni bir yön vermiştir. Bu anlamda Türkçe ve edebiyat kavramlarının sadece ilgili öğretim kademelerini belirlediği, gerçekte ana dili ve edebiyat eğitimi olarak aynı amacı taşıdığı ifade edilmiştir. Bu nedenle dersin adı, 1929 yılından sonra tekrar ikinci defa, her iki kademeyi de kapsayacak biçimde Türkçe olarak değiştirilmiştir.

Göğüş'ün (1978:49) ifade ettiğine göre, bu amaçla lise sınıfları için de 'Türkçe' adlı kitaplar hazırlanmıştır. Bu kitaplarda, Türk edebiyatı tarihi zamandizin sırasından çıkartılmış, Batı ve son çağ Türk edebiyatı metinlerine yer verilmiştir. Ortaya çıkan tepkiler neticesinde, bu kitaplar öğretimden kaldırılmıştır. Fakat sonraki lise programlarında ve ders kitaplarında az da olsa varlığını devam ettirmiştir

Süleyman Şevket Tanlı'ya, lise birinci sınıflar için çağdaş edebiyattan seçilmiş '*Güzel Yazılar*', ikinci sınıflar için eski çağlardan seçilmiş yazıları kapsayan '*Tarih Boyunca Güzel Yazılar*' adlı okuma kitapları yazdırılmıştır. Bu kitaplarda eski dönemlere ait eserler ve yazarlar üzerinde, hem metin hem de dönem bakımından çeşitli açıklamalar yapılarak edebiyat tarihi ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Ders kitaplarının basımı 5429 sayılı kanunla birlikte serbest bırakılınca, ders kitaplarında bulunması gereken nitelikler konusunda bir genelge yayımlanması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Genelgenin üçüncü bölümünde “*Kitaplar, öğrencileri kendi kendilerine çalışmaya, araştırmaya, gözlem ve deney yapmaya yöneltici soruları, alıştırmaları, deney ve işleri kapsamalıdır.*” şeklinde bir açıklama yapılmıştır. Edebiyat kitaplarının da bu nitelikleri taşıması gerekiyordu. Ayrıca 1946 yılında, lise okuma kitaplarına girmiş olan inceleme sorunlarına da yer verilmiştir. Üçüncü sınıfların okuma ve edebiyat programları ise, Tanzimat’tan sonraki edebiyat ürünleri üzerinde toplanmıştır. Son sınıfta iki saat Batı edebiyatı okutulmuştur (Göğüş, 1978:50). 1947 yılında bazı liselerde Latince adıyla ayrı bir kol açılmış, kısa bir süre sonra kapatılmıştır.

Cicioğlu’nun (1985:204) ifade ettiğine göre, 1947-1949 yılları arasında ortaokullarda ve liselerde uygulanan edebiyat programı şöyledir:

Tablo 4.8. 1947 ortaokul Türkçe ve lise edebiyat derslerinin haftalık dağılımı.

	Ortaokul 1	Ortaokul 2	Ortaokul 3	Lise 1	Lise 2	Lise 3	
						Fen	Edebiyat
Türkçe	6	4	4	-	-	-	-
Edebiyat	-	-	-	3	3	2	5

Tablo 4.8.’de görüldüğü gibi 1937 ile 1947 programları arasında herhangi bir değişiklik olmamıştır. Önceki programdaki ders saatlerinin aynı kaldığı görülmektedir.

4.1.3. 1949 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı

1949 yılında toplanan Dördüncü Millî Eğitim Şurasında, sunulan ortaokul programı taslağı ve liselerin 4 yıla çıkartılması önerisi kabul edilmiştir. Yeni ortaokul programıyla, Türkçe öğretiminde o güne kadar uygulanan kuramsal bilgidan çok beceriye yönelik yöntem ve tekniklerinin kazandırılması amaçlanmıştır.

26 Eylül 1949 tarihinde ortaokullar ve dört yıla çıkartılan lise edebiyat programında yeni bir düzenleme daha yapılmış, bu dersin öğretimi ile ilgili bazı açıklamalara yer verilmiştir. 26.09.1949 tarih ve 557 sayılı Tebliğler Dergisinde lise birinci sınıflar için yeni bir program yayımlanmıştır. Dil ve edebiyat öğretimiyle ilgili dersin adına ilk defa bu programda “Türk Dili ve Edebiyatı” denilmiştir (Dursunoğlu, 2006:235; Göğüş, 1971:152 ve Vicdan, 2010:43).

Yine ilk defa 1949 programında, lise birinci ve ikinci sınıflar için dil bilgisi dersi konulmuştur. Ancak, bu dersin üçüncü sınıflarda okutulması düşünülmemiştir. Buna göre dil bilgisi dersinin birinci ve ikinci sınıflarda 1'er saat olarak yer almasına karar verilmiştir. Bu dersin amacı ise “öğrencide okuduğunu iyi anlayacak ve düşünüp duyduğunu doğru anlatacak sağlam bir dil mantığının oluşması (Tebliğler Dergisi 26.09.1949 Sayı:557).” şeklinde belirtilmiştir.

1949 programına göre ‘Okuma ve Edebiyat’, ‘Dil Bilgisi’ ve ‘Kompozisyon’ gibi dil ve edebiyat öğretimi dersleri açık şekilde ele alınarak, bu disiplinlerle ilgili çeşitli açıklamalara yer verilmiştir. Türk Dili ve Edebiyatı dersinin haftada 2 saat Okuma ve Edebiyat, 1 saat Dil Bilgisi, 2 saat Kompozisyon şeklinde verileceği açıklanmıştır.

Bu kapsamda 1949 programında Türkçe dersi, ‘Okuma, Söz ve Yazıyla Anlatma, Dil Bilgisi, Yazım, İnşat ve Yazı (El Yazısı)’ gibi bölümlere ayrılmıştır. Sözlü ve yazılı anlatım çalışmalarının alanları ve türleri de sınıflara göre bölünmüştür. Dil bilgisi konuları ise, sınıflara ayrılmadan ayrıntılı olarak belirlenmiştir. Daha önceki programlarda bağımsız bir ders olan yazı çalışmaları, 1949 programında Türkçe dersine dahil edilmiştir.

Yine 1949’a kadar ‘Kıraat, Tahrir, Edebi Okuma, Edebi Tetkikler, Dil Bilgisi’ gibi bölümlere ayrılan edebiyat dersi, 1949’dan sonra Türk Dili ve Edebiyatı adı altında ‘Okuma ve Edebiyat, Dil Bilgisi, Kompozisyon, Batı Edebiyatı’ gibi bölümlere ayrılmıştır. Bu noktada, önceki programlardan farklı bir yönde gelişme kaydedildiği görülmektedir. Dersin özel amaçları metin olarak yazılmazken, okuma-yazma becerilerinin hedefleri ise kısaca özetlenmiştir.

Bu kapsamda Batı edebiyatı, Homeros’tan başlayarak diğer yazarla birlikte programa girmeye başlamıştır. Son sınıf edebiyat şubesinde, 2 saat Batı edebiyatı gösterilmesine karar verilmiştir. Türk Dili ve Edebiyatında eserleri okunacak yazarlar her sınıf için ayrı ayrı belirtilmiş, yeni ders kitapları yazdırılmıştır. Amaç, Türk Dili ve Edebiyatının gelişim seyrini yeteri kadar tanıtmak ve gençleri yeniçağın edebî değerleri içinde yetiştirmektir. Bu anlamda Batı edebiyatının çok daha sistemli ve kapsamlı bir şekilde öğretilmeye başlanması, yine önceki programlardan farklı olan bir gelişmedir.

Cicioğlu'nun (1985:184-205) ifade ettiğine göre, 1949'dan 1970 yılına kadar aralıksız olarak kullanılan ortaokulların Türkçe dersi ile yine sadece 1949 programında kullanılan liselerin Türk Dili ve Edebiyatı ders dağılımı şöyledir;

Tablo 4.9. 1949-1970 yılları arasında ortaokul Türkçe ile 1949 lise edebiyat derslerinin haftalık dağılımı.

	Ortaokul 1	Ortaokul 2	Ortaokul 3	Lise 1	Lise 2	Lise 3	
						Fen	Edebiyat
Türkçe	6	4	4	-	-	-	-
Türk Dili ve Edebiyatı	-	-	-	3	3	2	5

Tablo 4.9.'da görüldüğü üzere, 1949 ile 1970 yılları arasında değiştirilmeden aralıksız olarak kullanılan ortaokulların Türkçe dersi birinci sınıfta 6 saat, ikinci ve üçüncü sınıflarda 4 saat olarak belirlenmiştir. Yine 1949 programında liselerin Türk Dili ve Edebiyatı dersi birinci ve ikinci sınıflarda 3 saat, üçüncü sınıfın fen şubesinde 2 saat, edebiyat şubesinde ise 5 saat olarak belirlenmiştir.

1949 programında ortaokullardaki Türkçe dersi 14 saat, lise fen şubesinde 8 saat, edebiyat şubesinde ise 11 saat zaman ayrılmıştır. Önceki 1947 programıyla kıyaslanırsa eğer, ortaokulların ve liselerin haftalık ders saatlerinin aynı kaldığı belirlenmiştir.

1949 programına lise ikinci sınıflar için 2 Ocak 1950 tarihinde yapılan ve 571 sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan öğretim programı ile devam edilmiştir. Bu sınıfta da dersin haftada 2 saat Okuma, 1 saat Dil Bilgisi, 1 saat Kompozisyon olarak okutulacağı belirtilmiştir. Böylece 1949'da 3 olan ders saati 4 olmuştur.

Daha önceki ortaokul programında bağımsız bir ders olan Tahrir (Yazı) dersi, 1949 programında Türkçe dersinin içerisine alınmıştır. Ayrıca lise ikinci sınıfta başlangıçtan Tanzimat Dönemi'ne kadar olan bütün Türk edebiyatı dönemleri ve bu dönemlerin belli başlı sanatçıları öğretim programına alınmıştır.

10 Nisan 1950 tarih ve 585 sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan lise üçüncü sınıf Türk Dili ve Edebiyatı programı ile 1949 öğretim programı son şeklini almıştır. Üçüncü sınıfın edebiyat tarihi ders konuları Tanzimat edebiyatından başlanarak Servet-i Fünun edebiyatı, Fecr-i Ati edebiyatı, Milli edebiyat ve Cumhuriyet edebiyatı olarak benimsenmiştir (Tebliğler Dergisi, 1950a, S.571, s.1 / Tebliğler Dergisi, 1950b, S.585, s.1).

Önceki programlardan farklı olarak 1950 programında, çağdaş anlayışa uygun yönde hareket edilmiş, dil ve edebiyat eğitiminin okuma yoluyla yapılmasına karar verilmiştir. Türk edebiyatının geçmişten itibaren geçirmiş olduğu evreleri tanıtmak amacıyla, eski eserler ile birlikte çağdaş Türk eserlerinin ve Batı edebiyatında tanınmış isimlerin eserlerinin okutulmasına da önem verilmiştir.

4.1.4. 1952 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı

1952 yılında Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programı yine değiştirilmiştir. Programın başında “*Liselerde Türk Dili ve Edebiyatı dersleri genel olarak Okuma, Kompozisyon ve Dil Bilgisi bölümlerini ihtiva eder.*” şeklinde bir açıklama yapılmıştır. Okuma ve Edebiyat, Kompozisyon ve Dil Bilgisi derslerinin amaçları ve yöntemleri ile ilgili çeşitli açıklamalar yapılmıştır.

1949 yılında Dördüncü Milli Eğitim Şurası’nda uzun tartışmalar sonucunda liselerin dört yıla çıkarılması şeklinde alınan karar, ancak 1952 yılında uygulanmaya konulabilmiştir. 1952-1955 yılları arasında uygulanan dört yıllık lise öğretim programında, şubelerin ayrımı dördüncü sınıfta yapılmaya başlanmıştır.

1952 programında dört yıllık liselere uygun olarak hazırlanan programa göre, son sınıfın edebiyat şubesinde haftada 2 saat Batı edebiyatı metnlerinin gösterilmesine karar verilmiştir. Ayrıca yine bu programda yazma çalışmaları ayrı bir ders olarak yer almıştır. ‘Yazma’ birinci ve üçüncü sınıflarda 2 saat, ikinci sınıfta ise 1 saat olarak belirlenmiştir. Program 1952 yılında (Tebliğler Dergisi 24.03.1952, S.682) yayımlanmıştır. Konuşma ve yazma türleri sınıflara ayrılmadan belirtilmiştir. Genellikle yaşam gereklerini karşılayan etkinlikler üzerinde durulmuştur. Daha önce (Tebliğler Dergisi 26.09.1949 Sayı 557) lise birinci sınıfın yazma dersi programı açıklanırken, belirlenen amaçlara uygulanma niteliğine sahip olan mektup, deneme vb. yazı alıştırmalarıyla ulaşılması gerektiği vurgulanmıştır.

Cicioğlu (1985:206) ve Kantemir’in ifade ettiğine göre, 1952 yılı öğretim programında ortaokulun Türkçe ile lisenin Türk Dili ve Edebiyatı derslerinin haftalık dağılımı şöyledir;

Tablo 4.10. 1952 ortaokulun Türkçe ile lisenin Türk Dili ve Edebiyatı derslerinin haftalık dağılımı.

	Ortaokul 1	Ortaokul 2	Ortaokul 3	Lise 1	Lise 2	Lise 3	Lise 4	
							Fen	Edebiyat
Türkçe	6	4	4	-	-	-	-	-
Okuma	-	-	-	2	2	2	2	2
Dil Bilgisi	-	-	-	1	1	-	-	-
Kompozisyon	-	-	-	2	1	2	-	2
Garp Edebiyatı	-	-	-	-	-	-	-	2
Toplam	6	4	4	5	4	4	2	6

Tablo 4.10.'da görüldüğü üzere, ortaokulların Türkçe programının 1949 yılında da herhangi bir değişiklik yapılmadan kullanıldığı görülmektedir. Ortaokul birinci sınıfta 6 saat, ikinci sınıfta 4 saat, üçüncü sınıfta 4 saat olmak üzere toplam 14 saat zaman ayrılmıştır.

Örenim süresi 4 yıl olan liselerin Türk Dili ve Edebiyatı dersi birinci sınıfta 2 saat Okuma ve Edebiyat, 1 saat Dil Bilgisi, 2 saat Kompozisyon; ikinci sınıflarda 2 saat Okuma ve Edebiyat, 1 saat Dil Bilgisi, 1 saat Kompozisyon; üçüncü sınıflarda 2 saat Okuma ve Edebiyat, 2 saat Kompozisyon; dördüncü sınıfların fen şubesinde 2 saat Okuma ve Edebiyat, edebiyat şubesinde ise 2 saat Okuma ve Edebiyat, 2 saat Kompozisyon ve 2 saat de Garp Edebiyatı dersine ayrılmıştır. Bu anlamda Türk Dili ve Edebiyatı dersi toplamda birinci sınıflarda 5 saat, ikinci ve üçüncü sınıflarda 4 saat, dördüncü sınıflarda ise fen şubesinde 2 saat, edebiyat şubesinde ise 6 saat olarak belirlenmiştir.

Liselerin dört yıla çıkarılması ders saatlerinin arttırılmasına neden olmuştur. Bu anlamda 1949 programında birinci sınıfın 3 olan ders saati 5'e, ikinci sınıfın 3 olan ders saati 4'e çıkartılmıştır. Son sınıfın fen şubesindeki ders saati aynı kalırken, edebiyat şubesindeki 5 olan ders saati 6'ya çıkartılmıştır. Böylelikle 1949 programında haftada toplam 11 olan ders saati 1952 programında 19 saat olmuştur.

1952 öğretim programının 1949 öğretim programından farklı olan yönleri ise, liselerin dört yıla çıkarılması, edebiyat şubesine haftada iki saat Batı edebiyatı dersinin konulması ve bu gelişmelerin bir sonucu olarak haftalık ders saatlerinin artmış olmasıdır.

Bunların yanı sıra Talim ve Terbiye Kurulu'nun 22.10.1953 tarih ve 260 nolu kararı gereğince, Muhtelif Gayeli Ortaokulun (çok amaçlı) açılması uygun görülmüştür. Bu okulun öğretim süresi üç yıl olarak belirlenmiştir. Ayrıca normal ortaokul programını

aynen takip eden bir şubeye de yer verilmiştir. Bütün öğrenciler bu şubenin birinci sınıfını birlikte okumaktaydılar. İkinci sınıfa geçen öğrencilerin ise, uzmanlaşacakları alana en uygun düşen bir programı takip etmek üzere, isterlerse normal ortaokul sınıflarını okumaları, isterlerse mesleğe yöneltici mahiyet taşıyan diğer kollardan birine devam etmeleri sağlanmıştır. İki koldan meydana gelen bu okullar, 1953 yılından itibaren erkekler için ‘Teknik Kol’, kız öğrenciler için ‘Ev Kadınlığı Kolu’ olarak öğretime başlamıştır. Cicioğlu’nun (1985:185-186) ifade ettiğine göre çok amaçlı bu ortaokulların Türkçe öğretim programları şöyledir;

Tablo 4.11. 1953 muhtelif gayeli ortaokulun genel kolu, ev kadınlığı kolu ve teknik kolun haftalık dağılımı.

	Ortaokul 1	Ortaokul 2	Ortaokul 3
Türkçe	6	4	4

Tablo 4.11.’de görüldüğü üzere, 1953 yılında açılan meslekî alana yönelterek eğitim veren ortaokul ile genel eğitim veren ortaokulun Türkçe ders saati aynı olarak belirlenmiştir. Buna göre Türkçe dersi ortaokul birinci sınıfta 6 saat, ikinci ve üçüncü sınıflarda ise 4 saat olarak belirlenmiştir. Haftada toplam 14 saat zaman ayrılmıştır. Bu kapsamda 1953 yılında başlayan çok amaçlı ortaokul uygulaması, önceki programlardan farklı olarak kabul edilen bir durumdur.

4.1.5. 1954 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı

1952 yılında uygulamaya konulan öğretim programı ile dört yıla çıkarılan lise ve dengi okullardan bazıları, 1954 yılında yayımlanan yeni programla tekrar üç yıla indirilmiştir. Bazıları ise, dört yıllık eğitime devam etmiştir. Üç yıla indirilen liselerin öğretim programları ilke ve kapsam yönünden çok fazla değiştirilmemiştir. Fen ve edebiyat şubeleri ise yine eskisi gibi lise üçüncü sınıfta ayrılmaya başlanmıştır. Programa son şekli ise 1957 yılında verilmiştir.

13 Eylül 1954 Tarih ve 816 Sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan lise öğretim programına göre, liselerde uygulanan dört yıllık eğitim süresinin bazı okullar dışında tekrar üç yıla indirilmesi konusunda “1954-1955 ders yılından itibaren liselerde üç yıllık program tatbik edilecek ve dört yıllık programdan üç yıllık programa intikal şu surette yapılacaktır” şeklinde açıklama yapılmıştır. Bu kapsamda programın bir

geçiş programı olduğu ifade edilerek, dört yıllık lise eğitiminden üç yıllık lise eğitimine dönüş yapılmış ve program da yenilenmiştir.

04.11.1954 tarih ve 222 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu kararı ile liseler üç yıla indirildikten sonra, 1949-1950 programı aynen alınıp üç sınıfa bölünerek uygulanmıştır. 1954 yılı Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programının içeriği ile ilgili 22 Kasım 1954 Tarih ve 826 Sayılı Tebliğler Dergisinde geniş açıklamalar yapılmıştır. Öğretim ilke ve yöntemleri konusunda da açıklamalar yapılmıştır.

Dursunoğlu (2006:237) ile Vicdan'ın (2010:44) ifade ettiğine göre, 1954 programına göre üç yıllık eğitime tabi olan liselerin Türk Dili ve Edebiyatı dersinin haftalık dağılımı şöyledir;

Tablo 4.12. 1954 lise Türk Dili ve Edebiyatı dersinin haftalık dağılımı.

	Lise 1	Lise 2	Lise 3	
			Fen	Edebiyat
Okuma	3	3	2	5
Kompozisyon	2	1	1	1
Toplam	5	4	3	6

Tablo 4.12’de görüldüğü üzere 1954 öğretim programına göre Türk Dili ve Edebiyatı dersinin lise birinci sınıfta haftada 3 saat Okuma, 2 saat Kompozisyon; ikinci sınıfta 3 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon; üçüncü sınıf fen kolunda 2 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon; edebiyat kolunda 5 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon olarak belirlenmiştir. Dil bilgisi için ise herhangi bir saat ayrılmamış, okuma ve yazma etkinlikleri içerisinde yer verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca Kompozisyon dersine de ayrı bir not verilmesi kararı alınmıştır. Toplam fen şubesinde 13 saat, edebiyat şubesinde 14 saat zaman ayrılmıştır.

Dört yıllık eğitime tabi lise ve dengi okullarda uygulanacak olan Türk Dili ve Edebiyatı programı ise 19 Eylül 1955 Tarih ve 869 Sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanmıştır. Ayrıca bu öğretim programında ‘öğretimin uygulanmasında 22 Kasım 1954 Tarih ve 826 Sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan açıklamaların esas olacağı’ ifade edilmiştir.

Dursunoğlu’nun (2006:237) ifade ettiğine göre, 1955 programına göre dört yıllık eğitime tabi olanların Türk Dili ve Edebiyatı haftalık ders dağılımı şöyledir;

Tablo 4.13. 1955 lise Türk Dili ve Edebiyatı dersinin haftalık dağılımı.

	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	
				Fen	Edebiyat
Okuma	3	3	3	1	5
Kompozisyon	2	1	1	1	1
Toplam	5	4	4	2	6

Tablo 4.13'te görüldüğü üzere, 1955 programında liselerin birinci sınıfında 3 saat Okuma, 2 saat Kompozisyon; ikinci sınıfta 3 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon; üçüncü sınıfta 3 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon; dördüncü sınıfın fen şubesinde 1 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon; edebiyat şubesinde 5 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon olarak belirlenmiştir.

Bu kapsamda üç yıllık öğretim veren liselerin edebiyat şubesinin haftalık toplam ders saati 13 iken, dört yıllık öğretim veren liselerin 19'dur. Üç yıllık liselerin fen şubesinin 13 olan ders saati, dört yıllık liselerde 15 olmuştur. Öğrenim süresi dört yıllık olan liselerin, ders saatleri ile birlikte konu kapsamı da arttırılmıştır. Bunun yanı sıra hem üç yıllık hem de dört yıllık liselerin almış oldukları dersler Okuma ve Kompozisyon olarak belirlenmiş, Dil Bilgisi ve Batı Edebiyatı derslerine yer verilmediği görülmüştür.

1956 yılında Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programı tekrar değiştirilmiştir. Liselerin öğretim yılının kesin olarak dört yıldan üç yıla indirilmesiyle 1956 yılında yeniden bir program hazırlanmıştır. Böylece fen ve edebiyat şubelerinin ayrımı, tekrar üçüncü sınıfa alınmıştır. Cicioğlu (1985:207) ve Kantemir'in (1976:25) ifade ettiğine göre, 1956 programında üç yıllık eğitime tabi olan liselerin Türk Dili ve Edebiyatı haftalık ders dağılımı şöyledir;

Tablo 4.14. 1956 liselerin Türk Dili ve Edebiyatı dersinin haftalık dağılımı.

	Lise 1	Lise 2	Lise 3	
			Fen	Edebiyat
Okuma	3	3	2	5
Kompozisyon	2	1	1	1
Toplam	5	4	3	6

Tablo 4.14'te görüldüğü üzere, 1956 programında lise birinci sınıfta 3 saat Okuma, 2 saat Kompozisyon; ikinci sınıfta 3 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon; üçüncü sınıfın fen şubesinde 2 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon, edebiyat şubesinde 5 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon dersine yer verilmiştir. Türk Dili ve Edebiyatı dersi haftalık

toplamda lise birinci sınıfta 5 saat, ikinci sınıfta 4 saat, üçüncü sınıfın fen şubesinde 3 saat, edebiyat şubesinde ise 6 saat olarak belirlenmiştir.

Bu kapsamda 1955 programında dört yıl olan liselerin edebiyat şubesinin haftalık ders saati 19 iken, 1956 yılında 15'e düşmüştür. Aynı şekilde fen şubesinin 1955'te 15 olan ders saati 1956'da 12'ye düşmüştür. Böylelikle 1956 programında ders saatinin ve konularının azaltıldığı görülmektedir.

Ayrıca 1954 yılında üç yıllık eğitim veren liselerin üçüncü sınıfının edebiyat şubesinde 4 olan ders saati, 1956'da 6'ya çıkartılmıştır. Diğer sınıfların ders saati ise aynı kalmıştır. Görüldüğü üzere, edebiyat şubesine ayrılan ders saati arttırılmıştır.

4.1.6. 1957 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı

Liselerin kesin olarak tekrar üç yıla indirilmesi nedeniyle 1956 yılında hazırlanan Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programı, Talim ve Terbiye Kurulunun 21.09.1957 tarih ve 215 sayılı kararıyla uygulamadan kaldırılmıştır. 1957'de uygulanmak üzere, 1956 yılındaki öğretim programı bazı ilâvelerle geliştirilmiştir. 1957 yılında Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programı olarak hazırlanmış ve uygulanmaya başlanmıştır.

Esas itibarıyla 1957'de hazırlanan ve 976 Sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanarak uygulamaya konulmuş olan Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programı, daha önce hazırlanmış ve uygulanmış olan bütün programların olgunlaşmış şekli olarak kabul edilmiştir. Bu anlamda bu program, Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programları içerisinde 33 yıl gibi bir süre uygulamada kalarak en uzun ömürlü program olma özelliğine sahiptir.

1957 programının hazırlanmasında göz önünde tutulan esaslar, Türk Dili ve Edebiyatı öğretimin nasıl yapılacağı konusu ile ilgili de bilgi vermektedir. 7 Ekim 1957 yılında 976 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan bu esaslar şöyledir:

“1- Dil ve edebiyat öğretimini metinlere dayanmak suretiyle, öğrenciyi doğrudan doğruya sanatçı ile temasa getirmek. 2- Öğretimi bilhassa, milletimizin zevkini ve dehasını tarih boyunca temsil eden üstün eserler üzerinden yürütmek. 3- Öğrenciyi mühim şahsiyetlerle, her defasında bunların değişik cephelerini vererek, türlü sınıflarda birkaç kere karşılaştırmak. 4- Öğretmenin, programı yer yer serbestçe tamamlamasına imkân bırakmak. 5- Öğrencinin, çağdaş ve çağımıza yakın sanat eserleriyle temasını geniş aralıklarla kesmeksizin, her sınıfta, edebiyatımızın şekil ve muhteva bakımından seviyeye uygun örnekleriyle karşılaşmasını sağlamak. 6- Bilgileri ve itiyatları, öğrenci çalışmalarının ve sanat eserlerinin hazırlayacağı zemin üzerinden sınıftan genişletip derinleştirerek vermek. 7- Kompozisyon

çalışmalarına hayati bir hüviyet kazandırmak. 8- Öğrenciyi Batı şaheserleri ile ilk sınıftan itibaren ilgilendirmek.”

1957 programında, Türk Dili ve Edebiyatı dersinin amaçları öğrencilere okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerilerini kazandırma üzerine kurulmuştur. Türk kültürü içerisinde yer alan önemli sanatçıların eserleri ile Batı klasiklerinin tanıtılması da amaçlar arasında yer almıştır. Çağdaş ve geçerli değer ölçülerine sahip olan 1957 programındaki bu amaçlar, bireyi somut becerilere yönelterek, davranış değişimini gerçekleştirmeyi hedefleyen işlevsel nitelikli olgulara dayanmaktadır. Bu amaçlar, dil ve edebiyat öğretiminin temel kuralı haline gelmiştir. Daha sonra hazırlanan Türkçe ile Türk Dili ve Edebiyatı ders programlarında da değişik ifadelerle tekrarlanmıştır.

Uygulamaya konulan yeni 1957 Türk Dili ve Edebiyatı programı hakkında geniş bir açıklama yapılmıştır. Bu açıklamada, dersler ‘Okuma’ ve ‘Kompozisyon’ olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır. Ayrıca, dil bilgisi için yine farklı bir ders saati ayrılmamış, diğer derslerin içerisinde öğretilmesine karar verilmiştir.

1957 programında önemli bir değişiklik de şube ayrımı konusunda yapılmıştır. Liselerde 1952 yılına kadar üçüncü sınıfta, 1952 ile 1956 yılları arasında dördüncü sınıfta yapılan ‘fen’ ve ‘edebiyat’ şeklindeki şube ayrımı, 1957 yılından itibaren ikinci sınıfta yapılmaya başlanmıştır. Şube ayrımının ikinci sınıfta yapılması, programın içeriğinin şubelere göre tekrar bölünmesi, bazı konuların eklenip bazılarının ise çıkarılması gibi sorunların yaşanmasına neden olmuştur.

Cicioğlu (1985:208) ve Kantemir’in (1976:29) ifade ettiğine göre, 1957 yılından 1976 yılına kadar liselerde uygulanan Türk Dili ve Edebiyatı ders dağılımı şöyledir;

Tablo 4.15. 1957 lise Türk Dili ve Edebiyatı dersi haftalık dağılımı.

	1. Sınıf	2. Sınıf		3. Sınıf	
		Fen	Edebiyat	Fen	Edebiyat
Okuma	3	3	4	2	5
Kompozisyon	2	1	1	1	1
Toplam	5	4	5	3	6

Tablo 4.15’te görüldüğü üzere, 1957 öğretim programına göre, Türk Dili ve Edebiyatı dersi lise birinci sınıfta 3 saat Okuma, 2 saat Kompozisyon olmak üzere haftada 5 saat; ikinci sınıfın fen şubesinde 3 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon olmak üzere haftada 4 saat; edebiyat şubesinde 4 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon olmak üzere haftada 5 saat; üçüncü sınıfın fen şubesinde 2 saat Okuma, 1 saat

Kompozisyon olmak üzere haftada 3 saat; edebiyat şubesinde 5 saat Okuma, 1 saat Kompozisyon olmak üzere haftada 6 saat olarak okutulması kararlaştırılmıştır. Dil bilgisine ayrı bir ders saati verilmemiştir. Toplam edebiyat şubesinde 16, fen şubesinde 12 ders saati ayrılmıştır.

Böylelikle 1956 programında fen şubesinin 12 olan ders saati 1957 programında yine aynı kalırken; edebiyat şubesinin 15 olan ders saati 1957 programında 16'ya çıkartılmıştır. İki program arasındaki haftalık toplam ders saatlerinde çok büyük farklılık olmamıştır. Fakat ilk defa 1957 programında ikinci sınıflarında yapılmaya başlanan şube ayrımı ile fen şubesinin lise öğreniminde almış olduğu Türk Dili ve Edebiyatı ders saati 1956 programında 3 saat iken, 1957 programında 4 saate çıkartılmıştır.

Bununla birlikte 1957 yılı öğretim programında dersler Okuma ve Kompozisyon esas alınarak yapılmıştır. Programın en büyük eksikliği ise, dil bilgisi eğitimine gereken önemin verilmemiş olmasıdır. Ayrıca 1957 öğretim programı da önceki programlar gibi modern program tekniklerinden uzakta kalmıştır.

Bunların yanı sıra yine Talim ve Terbiye Kurulu'nun 20.05.1959 tarih ve 135 nolu kararı ile kurulması öngörülen 'akşam ortaokulu' hayatlarını kazanmak üzere çalışmak zorunda kalıp öğrenimlerine gündüz devam edemeyenlerle, ortaokuldan ayrılmış ve yaşı öğrenim çağını geçmiş olanlara ortaokul öğrenimi sağlanmıştır. Cicioğlu'nun (1985:186) ifade ettiğine göre, dört yıllık eğitim verilen akşam ortaokullarının Türkçe öğretim programı şöyledir;

Tablo 4.16. 1959 akşam ortaokullarındaki Türkçe dersinin haftalık dağılımı.

	Ortaokul 1	Ortaokul 2	Ortaokul 3	Ortaokul 4
Türkçe	3	3	3	3

Tablo 4.16'da görüldüğü üzere, 1959 yılında açılan ve dört yıllık öğrenim süresine sahip olan akşam ortaokullarının Türkçe dersi her sınıfta eşit şekilde, 3 saat olarak belirlenmiştir. Haftalık toplam ders saati ise, 12'dir.

Görüldüğü üzere, Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile birlikte hazırlanmaya başlanan öğretim programlarında, Türkçe ve edebiyat eğitimi çalışmalarına çok fazla önem verilmiştir. Bunun nedeni ise, Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra değişikliğe

uğrayan alfabenin öğretilmesi ile ilgili çalışmalara hız kazandırılma amacı ve eğitimin temeli olarak görülen okuma-yazma oranının arttırılması isteğidir.

Talim ve Terbiye Kurulu'nun 08.08.1940 tarih ve 146 sayılı kararına göre, Akşam Sanat Okullarındaki Türkçe dersinin amaçları arasında 'öğrencilerin çabuk ve anlaşılır okuması, yanlışsız yazması, okuduğunu anlatabilmesi, düzgün konuşabilmesi' yer almaktadır. Bu amaca ulaşmak için Kıraat, İmlâ, Tahrir, Konuşma, Dil Bilgisi dersleri vasıta olarak kullanılmasına karar verilmiştir. Bu kurulda Türkçe derslerinde öğrencilere faydalı olacak iyi seçilmiş örneklerden yararlanılacak, bu örneklerin iş hayatıyla ilgili olmasına dikkat edileceği belirtilmiştir. Ayrıca Dil Bilgisi bilgisinin okunacak parçalar üzerinde uygulamalı olarak öğretilmesi uygun görülmüştür. Akşam okullarının birinci sınıflarında haftada 1 saat Okuma, Konuşma ve Dil Bilgisi dersine, 1 saati ise İmlâ ve Tahrir dersine ayrılmıştır.

Yine bu kurulda Okuma dersinde öğrencilerin düzgün ve anlaşılır okumaları, okuduklarını sözle ve yazı ile aktarmaları amaçlanmıştır. Dil Bilgisi dersinde okunan parçalar üzerinde isim, sıfat, zamir, zarf, fiil, ekler gibi konuların öğretilmesi; Tahrir dersinde öğrencilerin düşündüklerini yazı ile doğru olarak yazabilmeleri öğretilmeli, İmlâ dersi ise Tahrir ve Okuma dersinde verilmeli, yazım kuralları kavratılmalıdır. İkinci sınıflarında ise 1saat okuma, konuşma ve yazma becerilerinin aynı anda geliştirilmesi sağlanmıştır. Buna göre bu derste okuma, okunan parçaların anlatılması, ana fikir ile yardımcı fikirlerin araştırılması tavsiye edilmiştir. Ayrıca okunana parçalarda kelimeler Dil Bilgisi yönüyle ele alınmıştır.

Sürekli değişime uğrayan bu öğretim programları ile birlikte Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminin ilerleme safhaları açıkça görülmektedir. Bu kapsamda 1924 yılında hazırlanan program ile başlayan, pek çok değişiklik ve düzenleme neticesinde meydana getirilmiş olan öğretim programları doğrultusunda yürütülen Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminin son şeklini alana kadar oldukça zor bir süreç geçirdiğini söylemek mümkündür.

Hazırlanan programlarda, hedeflenen başarıya ulaşamaması nedeniyle, sıklıkla değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler arasında derse verilen ad, derse ayrılan zaman, öğrenim süresi ve şubelerin ayrıldığı dönem gibi durumlar yer almaktadır.

Bunlardan Türk Dili ve Edebiyat dersi çeşitli tarihlerde, farklı adlarla nitelendirilmiştir. Bu anlamda 1928'den sonra ilkokullarda Elifba'nın adı Alfabe olarak değiştirilmiş, sonrasında dersin genel adı Türkçe olarak devam ettirilmiştir. Ortaokullardaki dersin adı Türkçe olarak kabul edilmiş, 1949'a kadar zaman zaman 'Kıraat, Tahrir ve Dil Bilgisi' gibi derslere bölünmüştür. 1949 programı ile birlikte Türkçe dersi, 'Okuma, Söz ve Yazıyla Anlatma, Dil Bilgisi, Yazım, İnşat ve Yazı (El Yazısı)' gibi bölümlere ayrılmıştır. Dersin bölümlendirilmesi ve adları konusunda sıklıkla değişiklik yapılmıştır.

Liselerde ise 1924 ile 1929 yılları arasında edebiyat olarak adlandırılan ders, 1929 yılında Türkçe olarak değiştirilmiştir. 1934 yılında ise tekrar değiştirilerek, 1949 yılına kadar edebiyat olarak adlandırılmıştır. Bu ders zaman zaman değişmekle birlikte 'Edebi Kıraat, Tahrir, Edebiyat Tarihi, Edebi Tetkikler' gibi bölümlere ayrılmıştır. 1949'dan sonra ise Türk Dili ve Edebiyatı adını alarak, 'Okuma ve Kompozisyon' olarak bölümlendirilmiştir.

Bununla birlikte liselerin öğrenim süresi de değişikliğe uğramıştır. 1952 yılına kadar üç yıl olarak belirlenen öğrenim süresi, 1952 ile 1955 yılları arasında dört yıl olarak değiştirilmiştir. 1955 yılında ise, bazı liselerin öğrenim süresi üç yıl bazı liselerin ise dört yıl olmuştur. 1956 yılından sonra ise, kesin olarak tekrar üç yıla indirilmiştir. 1924 ile 1960 yılları arasındaki programlarda, ortaokulların Türkçe ders saatlerinde meydana gelen değişimler şöyledir;

Tablo 4.17. 1924-1960 yılları arasında ortaokulların Türkçe ders saatlerinde meydana gelen değişimler.

	1924	1927	1929	1931	1934	1937	1938	1947	1949	1952	1957
1. sınıf	7	7	7	6	6	5	8	6	6	6	6
2. sınıf	5	5	5	5	5	4	4	4	4	4	4
3. sınıf	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Toplam	16	16	16	15	15	13	16	14	14	14	14

Tablo 4.17.'de görüldüğü üzere, ortaokulların Türkçe dersinde 1924-1960 yılları arasında çok büyük değişiklikler meydana gelmemiştir. 1924-1931 yılları arasında birinci sınıflarda 7 saat, ikinci sınıflarda 5 saat, üçüncü sınıflarda 4 saat Türkçe dersi yer almaktadır. 1931-1937 yılları arasında ortaokul birinci sınıfların ders saati 6'ya düşerken, ikinci ve üçüncü sınıfların ders saatleri aynı kalmıştır. 1937 yılında ortaokul birinci sınıfların ders saati 5'e, ikinci sınıfların ders saati ise 4'e düşmüştür.

Üçüncü sınıfların ders saati ise aynı kalmıştır. 1938 yılında ortaokul birinci sınıfların ders saati 8'e çıkmış, 1947 yılında tekrar 6'ya düşmüştür. İkinci ve üçüncü sınıfların ders saatleri ise aynı kalmıştır. 1960 yılına kadar hiç değiştirilmemiştir. Haftalık toplam ders saatleri ise 1924-1931 yılları arasında 16 saat, 1931-1937 yılları arasında 15 saat, 1937 yılında 13 saat, 1938 yılında 16 saat, 1947-1960 yılları arasında 14 saat olarak belirlenmiştir. Son düzenlemenin yapıldığı 1949 programı, 1970 yılına kadar değiştirilmeden kullanılmıştır.

1924 ile 1957 yılları arasındaki programlarda, liselerin Türk Dili ve Edebiyatı ders saatlerinde meydana gelen değişimler tek bir tablo altında incelenirse eğer;

Tablo 4.18. 1924-1960 yılları arasında liselerin edebiyat ders saatlerinde meydana gelen değişimler.

		1924	1927	1931	1937	1938	1947	1949	1952	1954	1955	1956	1957
1. sınıf		3	3	3	3	3	3	3	5	5	5	5	5
2. sınıf	Fen	3	3	3	3	3	3	3	4	4	4	4	4
	Edebiyat												5
3. sınıf	Fen	2	3	2	2	3	2	2	4	3	4	3	3
	Edebiyat	5	5	5	5	5	5	5		4		6	6
4. sınıf	Fen	-	-	-	-	-	-	-	2	-	2	-	-
	Edebiyat								6		6		
Toplam	Fen	8	9	8	8	9	8	8	15	12	15	12	12
	Edebiyat	11	11	11	11	11	11	11	19	13	19	15	16

Tablo 4.18.'de görüldüğü üzere, liselerin edebiyat dersinde 1924-1957 yılları arasında çeşitli değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişiklikler, liselerin dört yıla çıkarıldığı zamanlarda daha da artmıştır.

1924 ile 1952 yılları arasında lise birinci sınıfların 3 olan ders saati, 1952 ile 1957 yılları arasında 5'e çıkartılmıştır. Lise ikinci sınıflarda 1924 ile 1952 yılları arasında 3 olan ders saati, 1952 ile 1957 yılları arasında 4'e çıkartılmıştır. 1957 yılında şube ayrımının ikinci sınıflarda yapılması kararı nedeniyle fen şubesinde 4 saat, edebiyat şubesinde ise 5 saat olarak belirlenmiştir.

Lise üçüncü sınıflarda yapılan şube ayrımı nedeniyle fen şubesinin ders saatleri çok sık değiştirilirken, edebiyat şubesi aynı kalmıştır. Buna göre 1924 ile 1952 yılları arasında fen şubesinin 1927 ve 1938 yıllarında 3 olan ders saati, geri kalan yıllarda 2 olarak belirlenmiştir. Edebiyat şubesinin ise, 1924 ile 1952 yılları arasında hiç değiştirilmeden 5 saat olarak belirlenmiştir. 1952 ve 1955 yıllarında liselerin dört yıla çıkartılması ile birlikte üçüncü sınıflarda yapılan şube ayrımına son verilmiştir. Bu yıllardaki ders saati 4 olarak belirlenmiştir. 1954 yılında bazı liselerin tekrar üç yıl olması ile birlikte, üçüncü sınıflarda tekrar şube ayrımı yapılmıştır. Buna göre fen

şubesinde 3 saat, edebiyat şubesinde ise 4 saat zaman ayrılmıştır. 1956 ile 1957 yıllarında ise şube ayırımına devam edilerek fen şubelerinde 3 saat, edebiyat şubelerinde 6 saat olarak belirlenmiştir.

1952 ve 1955 yıllarında liselerin dört yıl olması nedeniyle şube ayırımı dördüncü sınıfta yapılmıştır. Buna göre bu yıllarda fen şubesinde 2 saat, edebiyat şubesinde 6 saat zaman ayrılmıştır.

Haftalık toplam ders saatleri fen şubelerinde 1927 ve 1938 yıllarında 9 saat, diğer yıllarda 8 saat olarak belirlenmiştir. Edebiyat şubelerinde ise, 1924-1952 yılları arasında hiç değişmeden 11 saat olarak belirlenmiştir. 1952’de 19 saat, 1954’de 13 saat, 1955’te 19 saat, 1956’da 15 saat ve 1957’de 16 saat olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte 1957 yılında hazırlanan lise öğretim programı 33 yıl hiç değiştirilmeden kullanılmıştır.

Bu kapsamda Karakuş’un (2006:72) ifade ettiğine göre, ortaöğretim kurumlarında okutulan Türkçe ile Türk Dili ve Edebiyatı derslerine ayrılan zaman ve gelişme indeksi, yıllar bazında genel olarak şöyle gösterilebilir;

Tablo 4.19. *Ortaöğretim kurumlarında Türkçe ve edebiyat derslerine ayrılan zaman ve gelişim indeksi.*

		1924	1930	1934	1940	1950	1960
Ortaokul + Lise Edebiyat Şubesi	Yüzde	15.5	16.1	14.0	15.5	13.9	15.1
	İndeks	100	103	90	100	100	109
Ortaokul + Lise Fen Şubesi	Yüzde	14.0	14.8	14.0	13.8	12.0	13.5
	İndeks	104	110	103	102	100	113

Tablo 4.19’da görüldüğü üzere, ortaöğretim kurumlarında okuyan bir öğrenciye okulda Türkçe ve edebiyat dersine ayrılan zaman ve gelişme indeksi görülmektedir. Buna göre ortaokul ile lise edebiyat şubesinde 1924, 1940 ve 1960 yıllarındaki derslere ayrılan zaman %15 ile neredeyse birbirine eşittir. 1930 yılında bu zaman %16’ya çıkarken, 1934 yılında %14’e düşmeye başlamış ve 1950 yılında %13.9 ‘a inmiştir. Ortaokul ile lise fen şubesinde ise, 1924, 1930 ve 1934 yıllarında ortalama %14 ile neredeyse birbirine eşittir. 1940 ve 1960 yıllarında ortalama %13’e düşen bu değer, 1950 yılında %12’ye inmiştir.

Ortaöğretim kurumlarındaki okullarda Türkçe ve edebiyat derslerine ayrılan sürelerde meydana gelen bu değişimler çok büyük oranlarda olmamıştır. Bu durum 1924 ile 1960 yılları arasında Türkçe ve edebiyat derslerine verilen önemin aynı oranda devam ettiğini göstermektedir.

Bununla birlikte, ders saatlerinin ve öğrenim sürelerinin sürekli olarak değiştirilmesi, öğretim programlarının içeriğinin de sürekli olarak değiştirilmesine neden olmuştur. Bu konularda belirli bir istikrarın sağlanamaması, programların uygulanmasında hedeflenen başarıya ulaşılmasını engellemiştir.

Bunların yanı sıra Cumhuriyet'in ilk döneminde oluşturulan öğretim programları milli bir nitelik taşıırken, temel hedefi yetişecek nesillere Cumhuriyet rejimini benimsetmek olmuştur. 1930'lu ve 1950'li yıllarda yapılan programlarda ise, çoğunlukla modern ve gelişmiş ülkelerin seviyesine ulaşma eğilimi ağırlık kazanmıştır. Bu nedenle öğrencilere eskiye göre daha fazla bilgi yüklenerek, daha donanımlı bir hale gelmeleri hedeflenmiştir. Bu noktada, sistemsiz ve aniden yapılan düzenlemeler ile her sınıfta öğretilen konuların sürekli değişmesi ve tam olarak öğrenilememesi durumu ile karşılaşmıştır. Bu da istenilen nitelikte öğrencinin yetiştirilmesine engel olmuş, programların başarısını da olumsuz yönde etkilemiştir.

Bunların dışında, bazı araştırmacıların yapmış oldu incelemelere göre, 1940'lardan itibaren Türk Dili ve Edebiyatı dersinde öğrenciye yeterince dil bilincinin kazandırılmadığı, edebiyatın gerektiği ölçüde sevdiremediği ve öğrencilerde okuma-yazma becerilerinin istenen düzeyde geliştirilemediği belirlenmiştir.

4.2. Programlarda Türk Dili ve Edebiyat Eğitiminin Amaçları

Cumhuriyet'in ilan edildiği ilk yıllardaki en büyük hedef, tüm halka okuma-yazma öğretilmesiydi. Okuma-yazmanın yaygınlaştırılmasından sonra ise eğitim sistemi, eğitim kurumları ve eğitim programlarının iyileştirilmesine yönelik çeşitli hedefler belirlenmiştir. Bu hedefler, eğitim politikalarının şekillenmesinde de etkili olmuştur. Fakat 1960'lı yıllara kadar gerek dönemin şartları gerekse eğitimden beklenenlerin değişime uğraması ile birlikte amaçlar da değişikliğe uğramıştır.

Cumhuriyet'in kurulduğu ilk yıllar ile 1960'lı yıllar kıyaslandığı zaman özellikle 'ideal öğrenci' tanımının giderek değiştiği görülmektedir. Bununla birlikte dersler ve derslerde öğretilen konular artmış, çok daha nitelikli öğrencilerin yetiştirilmesi hedeflenmiştir.

Ders programları geleneksel ve sınırlı bir bakış açısıyla oluşturulmuştur. Bunun yanı sıra ulusal, kültürel ve bilimsel bilgiyi 'öğretmen-odaklı' eğitim anlayışıyla veren bir sistem, olabildiğince çok bilgiyi ezberleme yöntemiyle öğrenen, ihtiyaç duyduğu

zaman ezberlediği bilgiyi kullanan bir öğrenci modeli mevcuttu. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin henüz çok fazla gelişmediği bu yıllarda bu tür bir eğitim modeli kullanılmaktaydı.

Toplumun yaşam şekli, ekonomik düzeyi, kültürel değerleri, amaç ve beklentileri de bu yılların şartlarına uygun olarak oldukça sınırlıydı. Bu nedenle, toplumun o dönemlerde ulaşmak istediği hedefler oldukça küçüktü. Okul ile toplum arasındaki var olan sürekli ilişki nedeniyle, eğitimde ulaşılacak istenen amaçlar, yapılan uygulamalar ve gidişat o dönemlerdeki toplumsal bakış açısını yansıtmaları bakımından önemlidir. Bu kapsamda Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonraki eğitim sisteminin geçirmiş olduğu aşamalar ve elde edilen kazanımlar, toplumun bilgi ve gelişmişlik düzeyini yansıtmaları bakımından dikkate değerdir.

Bu kapsamda Çelik'in (2011:27-28) ifade ettiğine göre, Cumhuriyet'in ilk Türk Dil ve Edebiyatı dersi öğretim programlarında öğrencilerin ezberci bir yöntemle değil, araştırmaya ve anlamaya yönlendirildiği, kendisini yazılı ve sözlü olarak doğru ve etkili bir biçimde anlatabilmeyi başarabilen, okur kimliği edinmiş bireyler olarak yetiştirilmesi amaçlanmıştır.

Cumhuriyet döneminin ilk programı olan ve 1924 yılında ortaöğretim için yayımlanan 'Lise Öğretim Programı Esbab-ı Mucibe Layihası'nda 'Türkçe' başlığı altında yer alan Türk Dili ve Edebiyat dersi öğretim programının genel amaçları *"Kıraat vasıtasıyla okumak zevki verilir. Talebenin lisana ait vukufu artar. Şive ihtilafları ortadan kaldırılır. Tabiata ve cemiyet hayatına ait mevzuların iyi, doğru, güzel numuneleri karşısında çocukların iradesi, duyusu, düşüncesi inkişaf eder. Hüsn, hayal ve zekâ melekesinin takviyesi diğer dersler için faydalı olur. (...) Milli tarihi ve sanatı bilen vatandaşların ana lisanı hakkındaki malumatını eksik bırakmak doğru olmaz."* şeklindeki sözlerle ifade edilmiştir.

Buna göre 1924 yılı öğretim programında okuma zevki, düzgün bir Türkçe ile konuşma becerisi, metinlerdeki iyi örnekler ile duygu, düşünce ve hayallerin arttırılması hedeflenmiştir. Bu nedenle Türk Dil ve Edebiyatı eğitimi birey için önemli bir nitelik taşımıştır.

1927 öğretim programlarının genel amacı ise, dönemin çağdaş değerleriyle uyumlu bireyler yetiştirmektir. Bu nedenle edebiyatın, birey için geçmişte kalmış metinler yığını olmaktan çıkarılarak bireyin günlük yaşamı ile ilişkilendirilebilen, duygu ve

düşünce dünyasını her açıdan olumlu yönde etkileyen bir niteliğe sahip olması istenmiştir. Fakat bunun aksine 1927 programında, ortaöğretim öğrencilerine okuma sevgisi kazandıracak, yaşlarına ve seviyelerine uygun nitelikteki metinler yerine, düzeylerinin çok üzerindeki metinlerin okutulduğu görülmektedir.

1929 yılı öğretim programlarında belirlenen amaçların önceki programlara göre daha kapsamlı olduğu görülmüştür. Bu anlamda öğretim programında ‘genel amaçlar’ ve bu amaçlara ulaşmak için bazı ‘alt amaçlar’ belirlenmiştir. Bu anlamda Binbaşoğlu’nun (2009:388) ifade ettiğine göre, 1929 yılında Türkçe öğretiminin genel amaçları üç başlık altında ele alınmıştır;

“a- Ulusal, toplumsal ve ahlakî amaç: Öğrenciye aslî ülküler, ulusal, vatanî, kahramanlık duyguları telkin etmek, onun karakter oluşumuna yardım etmek, onu toplumsal ve ulusal yaşamda daha yararlı ve daha etkin bir birey olarak yetiştirmek. b- Kültürel amaç: Öğrenciye, yeni ve daha yüksek zevk kaynakları sunmak. c- Mesleki amaç: Öğrencinin gireceği herhangi bir meslekte en yüksek başarıyı göstermesini sağlamak.”

‘1929 Orta Mektep ve Liselerin Türkçe Öğretim Programı’nda belirtilen dersin alt amaçları da yine üç başlık altında ele alınmıştır; *“Öğrencilerin kendini yazılı ve sözlü olarak anlatabilmelerini sağlamak. 2- Öğrencilerin dinlediği ve okuduğu metinler üzerinde değerlendirme yapabilmelerini, okuma alışkanlığı edinmelerini sağlamak. 3- Öğrencilerin nitelikli kitaplarla ilişki kurmalarını sağlamak.”* (Çelik, 2011:18).

Görüldüğü üzere 1929 yılı öğretim programının genel ve alt amaçlarının kapsamı toplumsal, kültürel ve mesleki açılardan oluşturulmuştur. Bu anlamda Türk Dili ve Edebiyatı öğretiminin kapsamı 1924 yılı öğretim programına göre çok daha geniş tutulmuştur.

Bunların yanı sıra 1929 yılı öğretim programında, okuma alışkanlığının kazandırılması ve sınırları da belirlenmiştir; *“1- Başlıca yazar ve yapıtları tanımak, değerli olanları giderek daha çok okumak, değerli ve değersiz yapıtları birbirinden ayırabilmek. 2- Geçmişten bugüne sürekli okunan yapıtların okunma nedenlerini sorgulamak. 3- Belli başlı edebiyat yapıtlarının önemli niteliklerini bilmek. 4- Farklı okuma türleri gerçekleştirebilmek.”* Bu noktalardan yola çıkılarak, 1929 yılı öğretim programının amaçlarının konuşma, dinleme, okuma ve yazma olmak üzere dört temel dil becerisinin geliştirilmesine yönelik oluşturulduğu, önceki öğretim programlarından çok daha kapsamlı bir nitelik taşıdığı görülmektedir.

1934 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan öğretim programında: “1- Öğrencilere edebiyat sevgisi aşılayarak yazın yoluyla kendilerini ve dünyayı daha yakından anlamalarını sağlamak. 2- Öğrencilerin sanatçı ve düşünörlere hayranlık duymalarını sağlamak. 3- Öğrencilerin yazınsal metinleri yalnızca düşsel değil sanatsal bağlamda incelemesini sağlamak. 4- Öğrencilerin tartışma yeteneğini artırmak. 5- Öğrencilerin yazınsal metinlerden edindikleri derin duygu ve düşönceleri kişisel yaşantılarına aktarmalarını sağlamak” amaçlanmıştır.

Bu anlamda genel olarak 1924, 1929 ve 1934 öğretim programlarında, başta okuma-yazma oranlarının artırılması ile birlikte, Cumhuriyet döneminde yapılan inkılâpların yeni nesil tarafından benimsenmesi, Batı költürü ile milli költürün bütönlleştirilmesi ve eğitim sisteminin oluşturulması hedeflenmiştir.

1950 yılı öğretim programında ise, edebiyat tarihinin yüzeysel bir şekilde öğretilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Fakat okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerilerinin geliştirilmesine yönelik amaç ve davranışların belirlenmesi yerine, ağırlıklı olarak yine edebiyat tarihi konularını belirleyen amaçlara yer verilmiştir (Tebliğler Dergisi, 1950a, S.571 / Tebliğler Dergisi, 1950b, S.585).

Çağın gereklerine ayak uydurmak, yeni eğitim ve öğretim kuramlarından yararlanmak amacıyla 1957 yılında yeni bir dil ve edebiyat dersi öğretim programı düzenlenmiştir. Bu öğretim programı ve amaçları, Türk eğitim tarihinde en uzun süre kullanılan dil ve edebiyat dersi öğretim programı olması açısından önemlidir.

Bu anlamda 1957 yılında yürürlöğe giren ‘Lise Öğretim Programı’nda Türk Dili ve Edebiyatı’ adıyla düzenlenen dil ve edebiyat dersinin genel amaçları ‘Derslerin Bölünüşü’ başlığı altında iki maddede özetlenmiştir. Buna göre “(...) öğrencilerin dinlediklerini, okuduklarını, incelikleriyle ve derinlikleriyle kavrama; bildiklerini, gördüklerini doğru ve maksada uygun olarak sözle ve yazı ile anlatma yeteneklerini geliştirmek.” amaçlanmıştır (Çelik, 2011:5). Bu anlamda 1957 yılı öğretim programında okuma, dinleme, konuşma ve yazma becerilerinin geliştirilmesinin amaçlandığı anlaşılmaktadır.

1957 Lise Öğretim Programı’na göre, dil ve edebiyat dersleri ‘Türk Dili ve Edebiyatı’ adı altında Okuma ve Kompozisyon olarak bölümlendirilmiştir. Dersin programının hazırlanması şu ilkelere dayandırılmıştır:

“1- Dil ve edebiyat öğretimini metinlere dayamak suretiyle, öğrenciyi doğrudan doğruya sanatçı ile temasa getirmek. 2- Öğretimi bilhassa milletimizin zevkini ve dehasını tarih boyunca temsil eden üstün eserler üzerinde yürütmek. 3- Öğrenciyi mühim şahsiyetlerle, her defasında bunların değişik cephelerini vererek, türlü sınıflarda birkaç kere karşılaştırmak. 4- Öğretmenin programı yer yer serbestçe tamamlamasına imkân bırakmak. 5- Öğrencinin çağdaş ve çağımıza yakın sanat eserleriyle temasını geniş aralıklarla kesmeksizin her sınıfta edebiyatımızın şekil ve muhteva bakımından seviyeye uygun örnekleriyle karşılaşmasını sağlamak. 6- Bilgileri ve itiyatları öğrenci çalışmalarının ve sanat eserlerinin hazırlayacağı zemin üzerinde sınıftan sınıfa genişletip derinleştirerek vermek. 7- Kompozisyon çalışmalarına hayati bir hüviyet kazandırmak. 8- Öğrenciyi Batı şaheserleriyle ilk sınıftan itibaren ilgilendirmek.”

Belirlenen bu temel amaçlardan anlaşıldığı üzere 1957 öğretim programının esas hedefi, edebî eserleri ve bu eserlerin öğrenciler tarafından okunup incelenmesidir. Öğrencilerin önemli sanatçılar ve onların eserleri hakkında daha fazla bilgi edinmeleri, milli nitelik taşıyan eserlere yer verilerek Batı edebiyatının eserleri ile de temas etmeleri sağlanmıştır. Ayrıca öğrencilerin sadece okuma değil yazma becerilerinin de geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Bunların yanı sıra çeşitli konularda davranış ve beceri kazandırmayı amaçlayan 1957 öğretim programı, geleneksel edebiyat tarihine olan eğilimden yine vazgeçememiştir. Dersler edebiyat tarihi ağırlıklı olarak işlenmekle birlikte, arta kalan zamanlarda edebî metinlerin öğretilmesine de zaman ayrılmıştır.

Bu anlamda Cumhuriyet döneminden itibaren hazırlanan Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programları incelendiğinde, gerçekleştirilmeye çalışılan belli başlı bazı hedeflerin olduğu görülmektedir. “1- Kültürel bilgi olarak dil ve edebiyatla ilgili tarihi ve teorik bilgi edindirme, 2- Edebiyatın bir sanat olarak görülmesi ile estetik güzelliğin beğeni konusu yapılarak, bu konuda seçiciliği geliştirme, 3- Dilin ve kurallarının kullanılmasını öğretmek yazma becerisini geliştirme, edebiyat eserlerinde işlenen manevi değerlerin gösterilerek davranış haline getirilmesini sağlamak hedeflenmiştir.

Öğretim programlarında yer alan bu hedefler tam olarak gerçekleştirilemese de birçoğuna ulaşılabilmiştir. Edebiyat dünyasının önemli sanatçıları ve onların eserlerinin okutulması, nitelikli eserleri belirleyebilme becerilerinin geliştirilmesi, değerli eserlerin önem derecelerini bilmelerinin amaçlanması edebiyatın yalnızca sıradan bir ders olarak görülmediğinin aynı zamanda bir sanat olarak da algılandığının ifadesidir. Bu amaçların gerçekleştirilmesiyle, okul dışında okunacak olan eserlerin seçilebilmesi konusuna katkı sağlanmıştır.

4.3. Türk Dili ve Edebiyatı Ders İçerikleri

Türk Dili ve Edebiyatı ile Türkçe dersleri uygulamada kolaylık sağlanması için çeşitli kısımlara ayrılmıştır. Esasında bu dersler bir bütündür. Dersin yapılma amacını ve içeriğini yansıtan bu bölümlerin adları ve kapsamı sıklıkla değişikliğe uğramıştır. Bu anlamda ortaöğretim kurumlarında öğretilen Türkçe ve edebiyat dersleri 1924 yılından itibaren genel olarak ‘Kıraat, Dil Bilgisi, İnşad, Sarf ve Nahiv, İmla, Tahrir/Kitabet, Edebiyat Tarihi, Edebi Tetkikler’ gibi bölümler altında öğretilmiştir. Bu alt derslerin içerikleri şöyledir:

4.3.1. Kıraat (Okuma)

1924 yılı öğretim programında adı geçmeye başlayan Kıraat dersi, okuma anlamına gelmektedir. Bu derste öğrencilerin yazar, şair ve düşünürler hakkında genel bilgiler edinmesi, bazı önemli edebiyat dönemlerinin genel özelliklerini öğrenmesi amaçlanmıştır. Ortaokullardaki Türkçe dersi adı altında ‘Kıraat’, liselerdeki edebiyat dersi altında ise ‘Edebi Kıraat’ olarak yer almaktadır.

Cumhuriyet’in ilan edilmesinden sonra yapılan yeniliklerin halka ulaşabilmesi ve eğitim seviyesinin arttırılabilmesi için okuma çalışmalarına ağırlık verilmiştir. Bu kapsamda Cumhuriyet döneminin ilk dil ve edebiyat dersi öğretim programında, dersin ilk amacı ‘okuma zevki edindirmek’ şeklinde belirtilmiştir. Bunun yanı sıra Çelik’in (2011:15) ifade ettiğine göre, Cumhuriyet döneminin dil politikalarından olan ‘İstanbul Türkçesinin halk diline yerleştirilmesi’ amacı henüz gerçekleştirilmediğinden, ‘konuşmada ağız farklılıklarını ortadan kaldırmak’ dil ve edebiyat öğretiminin temel amaçlarında öncelikli olarak düşünülmüştür. Bu nedenle Kıraat dersinin önemi büyüktür.

Bunun yanı sıra Kıraat dersinin amaçları arasında, öğrencilerin okuma alışkanlığını ve dile olan yakınlıklarını artırmak, okuduklarını doğru ve hızlı anlama ve anlatma becerilerini kazandırmak, yeni kelimeler öğretmek öğrencinin bilgi seviyesini arttırmak, konuşmalardaki ağız farklılıklarını yok etmek, toplumsal ve kültürel konularda öğrencilerin bilgi sahibi olmalarını ve bunları benimsemelerini sağlamak, öğrencileri ders kitabının dışındaki yazınsal ve öğretici metinlere yönlendirerek, öğrencilerin bu metinlerle etkileşim kurabilmeleri ve okuma zevki kazanmaları yer almaktadır.

1952 öğretim programında Okuma adı ile kullanılan bu dersin ilk hedefinin öğrencileri değerli metinlerle karşılaştırmak ve bunlar üzerinde çalıştırmak olduğu vurgulanmıştır. Edebiyat ile ilgili bilgilerin seçilecek uygun metinleri üzerinde yapılacak olan açıklamalar ile verileceği belirtilmiştir. Bu nedenle seçilecek okuma metinlerinin esteki değerinin yanı sıra öğrencilerin gelişimine katkı sağlayacak nitelikte olması da gerekmektedir.

Bu kapsamda Kantemir'in (1976:19) ifade ettiğine göre, 1952 öğretim programında lise birinci sınıfların Okuma dersinde incelenecek metinlerde edebi eserlerin şekillerinden nazım ve nesir konularının özellikleri, hece ve aruz vezni, kafiye, üslup, bazı edebi sanatlar, Halk şiiri, Divan şiiri ve yeni şiirin belli başlı bazı nazım şekilleri ile roman, hikaye, tiyatro, makale gibi türler hakkında bilgi verilmesi amaçlanmıştır.

Lise birinci sınıfların 1957 öğretim programında ise Okuma dersi Tanzimat sonrası Türk edebiyatı, en önemli sanatçıları, eserleri, 20. Yüzyıl edebiyatı ve sanatçıları, eski edebiyat olarak adlandırılan Halk edebiyatı ile Divan edebiyatından seçilmiş metinlere ve Batı edebiyatının en bilinen sanatçılarının metinlerine yer verildiği görülmüştür.

Yine 1952 programda lise ikinci sınıfların Okuma dersinde metinlerin incelenmesi vasıtasıyla metinlere ait teknik bilgiler ve edebiyat tarihi bilgileri öğrencinin seviyesini aşmayacak şekilde verilmesi uygun görülmüştür. Bu sınıfta kaynaklardan Tanzimat'a kadar Türk edebiyatının gelişmesi hakkında toplu fikir veren metinler üzerinden çalışılacaktır. Bunlar arasında eski destanlar, yazılı ilk Türkçe metinler, İslamiyet sonra yazılan Türk edebiyatı eserleri ve özellikleri, Anadolu'nun Türkleşmesi, 13. ve 14. Yüzyıllarda Dini-Tasavvufi sahasında yazılan eserler üzerinde durulacaktır. Bu konuda seçilecek metinlerin öğrencileri, ele alınan dönemlerdeki edebî eserlerden haberdar etme amacı taşıdığı için ölçülü olması gerekmektedir.

1957 programda lise ikinci sınıfların Okuma dersinde İslamiyet'ten önceki Türk edebiyatı, Halk edebiyatı, Divan edebiyatı, Tanzimat sonrası edebiyat, 20. Yüzyıl edebiyatı ile Batı edebiyatı içerisinde yer alan Yunan ve Latin edebiyatları, sanatçıları ve örnek metinlere yer verilmiştir.

Lise üçüncü sınıfların edebiyat şubesinde 1952 öğretim programında Okuma dersinde ise, yine metinlerin incelenmesi yöntemiyle öğrenciye çeşitli edebî

bilgilerin kazandırılması amaçlanmıştır. Bu sınıfta Tanzimat'tan sonraki Türk edebiyatının gelişme safhaları hakkında toplu bir fikir veren metinler üzerinde çalışılacaktır. Tanzimat edebiyatının gelişim aşamaları, Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal'den seçilecek örnekler, edebiyata olan katkıları, Recaizade Mahmut Ekrem, Abdülhak Hâmit Tarhan, Samipaşazade Sezai, Muallim Naci gibi devrin önemli sanatçılarından seçilecek örnekler, bu devirde çağdaş sanat anlayışının gelişmesi, şiir, tiyatro, hikâye, roman, tenkit gibi türlerde yazılan örnek metinler ele alınacak konular arasında yer almaktadır.

Lise üçüncü sınıfların edebiyat şubesinde 1957 öğretim programında Okuma dersinde ise, Divan edebiyatından seçilmiş örnekler, Tanzimat sonrası edebiyat, Cumhuriyet dönemi edebiyatı, en önemli sanatçıları ve metinleri, Atatürk'ün nutuklarından seçilmiş parçalar ile Batı edebiyatından seçilmiş örnek metinlere yer verilmiştir.

Lise dördüncü sınıfların fen ve edebiyat şubelerindeki Okuma dersinde Servet-i Fünun edebiyatının genel özellikleri, yazarlarının dil ve sanat anlayışları, Tevfik Fikret, Halit Ziya Uşaklıgil gibi önemli sanatçılardan seçilen örnek metinler, Milli edebiyat dönemi, Mehmet Emin, Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, Faruk Nafiz, Mehmet Akif, Ahmet Haşim, Yahya Kemal, Reşat Nuri gibi ilgili dönemlerdeki önemli sanatçılardan seçilecek okuma metinlerine yer verilmektedir. Ayrıca öğretim programlarında belirtilen sanatçıların dışında kalanlardan, 30 Ocak 1950 tarih ve 575 sayılı Tebliğler Dergisinde 2703 sıra numarası ile çıkan genelgedeki esaslara uygun olan örneklerin alınmasına karar verilmiştir.

Bu amaçla Kıraat dersinde edebî metinlerin biçimsel ve anlamsal özellikleri değerlendirilerek, nitelikli edebî metinler okutulmuştur. Türk edebiyatının bazı önemli sanatçıları ile onların eserlerine yer verilmiştir. Seçilen bu eserlerin ve sanatçıların bütün okullarda aynı olması gerektiği özellikle belirtilmiştir. 1957 Lise Öğretim Programına göre, öğretmenlerin belirlenen bu sanatçı ve eserlere, farklı kişileri ekleyebilecekleri de vurgulanmıştır. Bu amaçla eğitimde ortak bir programa uyulması ile birlikte, öğretmenlerin kendi bilgi birikimlerinden de yararlanmaları sağlanmıştır. Ayrıca edebî metinlerin seçimi konusunda öğretmenlerin serbest bırakılması ile ders kitabının dışına çıkmaları da desteklenmiştir.

Okuma dersindeki konuların liselerin öğrenim süreleri ve ders saatleri değıştikçe, aynı şekilde değışikliğe uğramıştır. Bu kapsamda Okuma dersinde her sınıfın seviyesine uygun olarak çeşitli niteliklerde metinler okutularak, üzerlerinde incelemeler yapılması sağlanmıştır. Edebiyat ile ilgili bilgilerin ve edebiyat tarihinin bu metin incelemeleri sırasında verilmesi öngörölmüştür. Bu nedenle seçilen metinlerin yalnızca yazınsallığına değil, öğrencileri etkileyecek, düşündürecek ve bilgi edinmelerini sağlayacak nitelikte olmasına özen gösterilmesi istenmiştir.

4.3.2. İnşad (Şiir Okuma)

İnşad dersinde nitelikli ve önemli olarak görölmesi nedeniyle seçilen şiirlerin ahenkli okutulması ve ezberletilmesi amaçlanmıştır. Bu dersin tüm ortaöğretim süreci boyunca verilmesi istenmiştir.

İnşad dersinin hedefleri arasında şiirlerdeki vezin ve kafiye'nin yardımı ile çocukların okuma becerilerinin gelişmesini, güzel ve iyi duyguların oluşmasını, hafızalarının güçlenmesini, iyi ve ahlakî fikirler kazanmalarını sağlamak yer almaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı, 1938:43)

Yine Milli Eğitim Bakanlığının 1953 yılındaki program açıklamalarına göre, sanat değeri taşıyan bu şiirler, öğrencinin ana dili sevgisinin ve sanat heyecanının artmasına da katkı sağlamaktadır. Öğrencinin kendine olan güveninin arttırarak, herhangi bir topluluk karşısında konuşabilme yetisini kazanabilmesine de yardım etmektedir.

4.3.3. İmla

İmla derslerinde, öğrencilerin yazım kurallarını ve noktalama işaretlerini uygulamalı olarak öğrenmeleri amaçlanmıştır. Öğrencilere farklı türlerde yazılar yazdırılarak, öğrencilerin yazım kurallarını doğru bir şekilde öğrenmeleri sağlanmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığının 1953 yılındaki program açıklamalarına göre, İmla dersi ile öğrencilere, Türkçedeki kelimelerin doğru yazılışlarının ve belli başlı imla kurallarının öğretilmesi ile Türk dilinde zamanla söyleyiş birliğinin sağlanması amaçlanmıştır.

4.3.4. Tahrir (Yazma)

Yazma anlamına gelen Tahrir dersi zaman zaman Kitabet ya da Kompozisyon adlarıyla da kullanılmıştır. Bu ders ile öğrencilerin, öğretmenin rehberliği altında, bilgi ve tecrübelerini kendi seviyesine uygun kelimelerle yazabilmesi sağlanacaktır. Bu kapsamda öğrencilere yazı yazma ve söz söylemede esas olan düşünme yolunun kavratılması ve diğer bütün derslerde de bu yolun kullanılması öğretilecektir.

Tahrir dersi ile öğrencilerin doğru, sade, güzel ve açık bir üslupla duygu, düşünce ve isteklerini yazarak ifade etmeleri sağlanmıştır. Öğrencilere gördüklerini, yaşadıklarını, işittiklerini, tasarladıklarını, okuduklarını, duyduklarını ve düşündüklerini söz ve yazı ile imla kurallarına uygun, düzgün cümlelerle etkili bir şekilde anlatabilme yetisinin kazandırılması amaçlanmıştır.

1934 yılı öğretim programında lise birinci ve ikinci sınıflardaki Tahrir dersinin kıraat kitapları, antolojiler ve broşürlerdeki mevcut parçalar ile öğretmenlerin seçeceği eserler üzerinde yapılması uygun görülmüştür.

Tahrir dersinde ele alınan konular genellikle öğrencinin ruh hallerine ve yaş seviyelerine uygun olarak seçilmeye çalışılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığının 1938 yılındaki program açıklamalarına göre, öğrenciler bir başkasına ait fikirlerin yerine, kendi gördükleri, bildikleri, duydukları ve öğrendiklerini yine kendi cümleleri ile yazabilmelilerdir.

1950 yılı öğretim programında ise, Tahrir/Kompozisyon dersinin temel amacı, öğrencilerin bir konu veya olay hakkındaki kişisel görüş ve düşüncelerini sözle ve yazıyla anlatabilmelerini sağlamaktır (Tebliğler Dergisi, 1950b, S.585).

4.3.5. Sarv (Dil Bilgisi) ve Nahv (Cümle Bilgisi)

Dil bilgisi kurallarının uygulamalı öğretimini içeren ‘Sarv ve Nahv’ derslerinin amacı, milli tarihi ve edebiyatı hakkında bilgi sahibi olan öğrencilerin ana dilinin kuralları ve yazımı hakkında da bilgi edinmelerini sağlamaktır. Sarv ve Nahv dersi, sonraki programlarda Gramer ya da Dil Bilgisi adlarıyla da kullanılmıştır.

1924 yılı öğretim programında, Sarf ve Nahv dersinin içeriğinde Arapça ve Farsça dil kurallarından bazılarının öğretilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç dil ile ilgili yenilik çalışmalarının henüz gerçekleştirilememesinin doğal bir sonucu olarak kabul

edilmiştir (Çelik, 2011:15). Dil çalışmalarının hız kazanması ve Harf İnkılâbının gerçekleşmesi ile birlikte, Cumhuriyet'in ilan edildiği ilk yıllarda kullanımına devam edilen yabancı kelimelerin yavaş yavaş çıkartılması, Sarv ve Nahv derslerinin içeriğinde de değişikliklerin yapılması gerekmiştir.

Bir süre sonra Dil Bilgisi olarak kullanılan bu ders ile bir dilin sesleri, sözcük türleri, bunların yapıları, cümle olarak dizilmeleri, cümle içindeki görevleri ve çekimleriyle ilgili kuralları incelenmektedir.

Dil Bilgisi dersinin temel amacı, 1950 yılındaki Tebliğler Dergisinin 585. sayısında, öğrencilere doğru anlama ve anlatma becerisi kazandırmak olarak belirlenmiştir. Öğretim programında, öğrencilerde sağlam bir dil mantığı oluşturmak amaçlanmıştır. Öğrencilerin Türk dilinin ana kurallarını benimsemeleri ve ana dillerini doğru kullanmaları hedeflenmiştir.

Bununla birlikte Dil Bilgisi dersinin amacı kuramsal değil, öğrencilerin Türkçedeki anlama ve anlatma güçlüklerine yardım ederek, uygulama gücü kazandırmak olarak saptanmıştır. Aynı şekilde öğretim yöntemlerinin de bu becerileri kazandırmaya yönelik olması gerekmektedir (Göğüş, 1978:348).

1952 yılında yayımlanan 'Lise Öğretim Programı' kitabında 'Türk Dili ve Edebiyatı' adıyla biçimlendirilmiş olan dil ve edebiyat öğretimi programının genel amaçları arasında, öğrencide okuduğunu iyi anlayacak ve düşünüp duyduğunu doğru ifade edecek sağlam bir dil mantığının oluşturulması, yazılı ve sözlü anlatım becerisinin kazandırılması yer almaktadır.

Bu kapsamda Kantemir'in (1976:19) ifade ettiğine göre, 1952 öğretim programında lise birinci sınıf Dil Bilgisi dersinde dillerin meydana gelişi, ses bilgisi, kullanılan yazılar hakkında genel bilgi, dilin lehçeleri, ağızlar, vurgu, ulama, kelime çeşitleri, noktalama işaretlerinin kullanılışı gibi konuların öğretilmesi uygun görülmüştür.

Bu kapsamda Çelik'in (2011: 18) ifade ettiğine göre, yazılı ve sözlü anlatım becerisinin kazandırılmasının sınırları, çok daha öncesinde 1929 Orta Mektep ve Liselerin Türkçe Öğretim Programında çizilmiştir. Yazılı anlatımda yazım ve noktalamaya uymak, konunun dışına çıkmamak, düzenli bir sunuş yapmak, dikkat çekici olmak; sözlü anlatımda ise sözcükleri doğru söylemek, vurgu ve tonlamaya dikkat etmek, tartışma yaparken başkaları hakkında nezaketsizlikte bulunmamak gibi ölçütlerden söz edilmiştir.

1957 tarihli lise programında dil bilgisi öğretimindeki amaç, dil ile ilgili kuralların iyi kavranması, öğrencinin kendi düşüncelerini, duygularını ve isteklerini doğru anlatma bilincine varması olarak ifade edilmiştir.

4.3.6. Edebiyat Tarihi

Edebiyat eğitiminde öncelikli olarak, bilginin aktarılması ve kazandırılması faaliyetleri gelmektedir. Sonrasında bilginin kullanılması, maddî, fikrî, estetik veya eğitimsel herhangi bir değere dönüştürülmesinin gerçekleşmesi mümkündür.

Bu kapsamda Edebiyat Tarihi, tarih ilminin bir alt dalıdır. Toplumun edebî geçmişinin bilinmesi ve bu geçmişe ait ürünlerin birbirine bağlı bir şekilde günümüze aktarılması, geçmişin birikimini tanınması ve benimsemesi için edebiyat tarihi öğretimi şarttır. Özarslan'ın (2006:249) ifade ettiğine göre edebiyatın tarihî geçmişi, aşamaları, coğrafi olarak yayıldığı yerler, şekil ve muhteva bakımından zenginliği ancak Edebiyat Tarihi dersi aracılığıyla yeni nesillere öğretilenmiştir. Edebiyat Tarihi dersi, toplumun kültürel geçmişini bugüne bağlamanın ve yarına taşımanın yoludur. Milletin kültürel varlığını, canlılığını ve sürekliliğini göstermesi, güzellik anlayışının geçirdiği aşamaları ortaya koyması, öğrencide millî zevk ve estetik değerlerinin oluşması bakımından önemlidir.

1934 yılı öğretim programında lise birinci sınıflarda Türk edebiyatı tarihi dersinin menşinden Tanzimat dönemine kadar Divan edebiyatı ile Halk edebiyatı dikkate alınarak; lise üçüncü sınıflarda ise Tanzimat döneminden içinde bulunulan zamana kadar, Milli edebiyat etrafında öğretilmesi uygun görülmüştür.

1953 öğretim programına göre ise, Edebiyat Tarihi dersi ile öğrencilere Türk dilinin, edebiyatının ve milli kültürün tarih boyunca geçirdiği aşamalar, en önemli sanatçıları ile birlikte tanıtılarak, milli geçmişe karşı alaka ve sevgi uyandırılması sağlanmak istenmiştir.

Verilen bilgilerden de anlaşılacağı üzere Cumhuriyet'in kurulmasından itibaren öğretime yer verilen bu dersler, yapılan inkılâplar ve dönemin şartlarına göre sıklıkla içerik ve kapsam olarak değiştirilmiştir. Bu derslerde yetersiz ve eksik olarak görülen noktaların tamamlanması ve çok daha kapsamlı bir şekilde öğretilmesi için yenileştirme çalışmaları yapılmıştır. Başta Dil Bilgisi dersi olmakla birlikte,

diğer dersler de zaman zaman programlardan çıkartılmış, kapsamı istenilen düzeye ulaştırıldıktan sonra tekrar programa alınmıştır.

Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminin temelini oluşturan bu dersler, Türkçenin kullanımı ile ilgili kuralların, güçlü bir edebiyat ve bilim dili olması için yapılan çalışmaların, geçirmiş olduğu evrelerin öğretilmesi ile birlikte okuma, yazma, konuşma gibi becerilerin geliştirilmesi noktasında da oldukça önemlidir.

4.3.7. Dünya Edebiyatı

Dünya edebiyatı dersi öğretim programlarında ilk olarak Garp edebiyatı adı ile kullanılmıştır. İlerleyen zamanlarda Batı edebiyatı ya da Dünya edebiyatı adı ile de yer aldığı görülmüştür. Bu ders lise son sınıfların edebiyat şubesinde okutulmuştur. Fakat diğer sınıflarda, ayrı bir ders adı altında olmadan, genellikle Okuma dersi içerisinde Dünya edebiyatı sanatçılarına ve örnek metinlerine rastlanmıştır.

Ogur'un (2009:392) ifade ettiğine göre, edebiyat programında 1927'de yapılan değişiklik ile liselerin on birinci sınıflarındaki edebiyat şubelerine iki saat ders eklenmiştir. Böylece haftada beş saate çıkan edebiyat derslerinin bu iki saatinde, Avrupa edebî mektep ve meslekleriyle edebî türlerine dair okumaya dayalı olarak izahatlar verileceği ifade edilmiştir. Öğretmen ve öğrencilere kolaylık olması için Epope, Dram, Pastoral, Roman gibi türler; Klasisizm, Romantizm, Realizm gibi akımlar hakkında bilgiler içeren küçük kitaplar çıkarılmıştır.

1952 yılı öğretim programlarında lise son sınıfların edebiyat şubesinde okutulan ve Garp edebiyatı adı ile anılan derste Yunan edebiyatı, Latin edebiyatı, İtalyan edebiyatı, İspanyol edebiyatı, Fransız edebiyatı, İngiliz edebiyatı, Alman edebiyatı, Rus edebiyatı, İskandinav edebiyatı ve Amerikan edebiyatı ile bunların en bilinen sanatçıları ve eserleri örnek metin olarak alınmıştır.

1956 yılı öğretim programında ise, Batı edebiyatı adı altındaki dersin ağırlıklı olarak lise son sınıfın edebiyat şubesinde okutulması ile birlikte birinci ve ikinci sınıflarda da Okuma dersi içerisinde yer verildiği görülmüştür. Buna göre lise birinci sınıfların Okuma dersinde Homeros, Euripides, Sophokles, Pplautus, Molière, La Fontaine gibi sanatçılardan örnek metinlere yer verilmiştir. Lise ikinci sınıfların Okuma dersinde Yunan ve Latin edebiyatı, özellikleri ile Homeros, Herodotes, Vergilius ve Tacitus gibi sanatçılardan örnek metinler alınmıştır. Yine lise üçüncü sınıflarda da Okuma

dersi altında Yunan ve Latin edebiyatları, en ünlü sanatçıları, eserleri ile birlikte yeni edebiyatlar adı altında yer verilen Dante, Montaigne, Pascal, Balzac, Stendhal, Hugo gibi önemli sanatçılardan örnekler alınmıştır.

4.4. Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitapları

Eğitim ve öğretimin temelini oluşturan unsurlar arasında öğrenci, öğretmen, fiziki mekân, ders araç ve gereçleri yer almaktadır. Ders işlenirken bazı fikirlerin, olayların ya da varlıkların açıklanması ve aydınlatılması amacıyla kullanılan gereçlere ‘ders araçları’ denilmektedir. Ders araçları, eğitimin nitelikli ve kapsamlı olması noktasında oldukça etkilidir. Bu araç ve gereçlerin eğitim sistemine uygun bir şekilde kullanılması, öğretim programlarının daha etkili ve donanımlı olmasını sağlamaktadır. Bu anlamda eğitimdeki araç gereç kavramı, öğretim programının uygulanmasına katkısı olan, canlı ve cansız her türden nesneyi kapsamaktadır.

Aytuna’nın (1963:216) ifade ettiğine göre, öğretmenin bir konuyu işlerken kullandığı bütün araçlar, öğrenme işini sağlamlaştırmak ve öğrencilere kazandırılacak bilgilerin iyi anlaşılmasını sağlamak amacı taşıdığı için bunların hepsine birden ‘didaktik araçlar’ denilmektedir. Bu anlamda ders kitabı, yazı tahtası, harita, levha... gibi öğretmenin eğitim esnasında kullandığı her araç didaktik sayılmaktadır.

Bu kapsamda eğitim araçları içerisinde bilginin aktarılması ve saklanması açısından ayrı bir öneme sahip olan materyallerden biri de kuşkusuz ders kitaplarıdır. Ders kitapları, öğretim programlarının yenilenmesi ile birlikte değişen temel öğretim stratejilerinin uygulanması bakımından, öğretmene yol gösterici bir nitelik taşımaktadır.

Ders kitapları eğitim-öğretim, bilgi ve teknoloji konularındaki gelişmelere rağmen, eğitim sisteminin vazgeçilmez araçları olma özelliğine sahiptirler. Bu anlamda ders kitapları, bir toplumun kendi bireylerinin taşımasını istediği bilgileri, genel kültür özellikleri ile resmen kabul görmüş bilgilerin tamamını içermektedirler.

Ders kitapları, içerdikleri bilgileri planlı, düzenli ve sistemli bir şekilde inceleyip açıkladıkları için bu konular üzerinde istedikleri zaman çalışmak isteyen öğrencilerin daha hızlı ve kısa yoldan amaçlarına ulaşmalarını sağlamaktadır. Bu bakımdan hemen her dönemde etkin bir şekilde kullanılmış olan ders kitapları, eğitim sisteminin temelini oluşturmaktadır.

Bunların yanı sıra Göğüş'ün (1978:109-112) ifade ettiğine göre, ortaokul ile lise düzeyindeki Türkçe ve edebiyat eğitiminde, ders kitaplarının kullanılmasına karşı olan eğitimciler de vardır. Ders kitaplarının öğrenciyi dar bir sınır içerisinde bırakacağını, yeni edebiyat ürünleri ile ilgilenme olanağı vermeyeceğini ve kendilerini daha fazla geliştirmek için araştırma yapma ihtiyaçlarını engelleyeceğini ileri sürmüşlerdir. Ayrıca öğretim programlarında, öğretmenin sadece ders kitabı ile sınırlı kalmaması konusunda çeşitli açıklamalar yapılmıştır. Öğretmenin ders kitaplarındaki metinlerden ve kendisinin seçeceği parçalardan düzenleyeceği bir çeşit küçük antolojilerle, çalışmaların çeşitliliği ve ünitelerin bütünlüğü sağlanmış olacaktır.

Cumhuriyet'in ilan edildiği ilk yıllarda, eğitim alanında yapılan düzenlemeler oldukça sınırlı bir düzeyde kalmıştır. Cumhuriyet'in milli ve laik yapısına uygun eğitim anlayışını içeren dersler ve ders içerikleri ancak, Tevhid-i Tedrisat Kanunu sonrasında belirlenebilmiştir. Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile birlikte eğitimin esasları, kurumları, hedefleri, araçları ve kadrosunun temel özellikleri Cumhuriyet'in hedeflerine ve programına uygun bir biçimde yeniden belirlenmiştir. Ayrıca okulların öğretim programlarında yer alan dersler, ders öğretimleri ve ders kitapları gözden geçirilerek yeniden düzenlenmiştir.

Bu kapsamda Tevhid-i Tedrisat Kanunu'na kadar bu konuda daha önce herhangi bir hazırlık yapılmadığı için öncelikli olarak eski öğretim programlarında yer alan dersler ve ders içerikleri ele alınmıştır. Sonrasında ise, öğretim programları ve ders kitaplarıyla ilgili çeşitli çalışmaların yapıldığı İkinci Heyet-i İlmiye toplantısında, Cumhuriyet'in ilke ve hedeflerine uygun yeni ders kitaplarının yazdırılması kararı alınmıştır.

Bu anlamda Cumhuriyet döneminin ilk programı olan 1924 öğretim programında 'saltanat, Osmanlı hanedanı, hilafet' ile ilgili konular programlardan ve ders kitaplarından çıkartılmıştır. Yerlerine Cumhuriyet yönetiminin ilkelerini ve amaçlarını yansıtan yeni konular eklenerek tekrar düzenlenmiştir. Her tür ve kademedeki öğretim programları ile ders kitaplarının, Cumhuriyet'in temel esas ve ilkeleri doğrultusunda hazırlanması kararı alınarak uygulamaya geçilmiştir.

Eğitim sistemi içerisinde önemli bir yere sahip olan ders kitapları konusunda, özellikle Cumhuriyet'in kurulduğu ilk yıllarda çok büyük sorunlar yaşanmıştır. Eski

harfler ile eğitimin yapılmaya devam edildiği bu dönemde, ders kitapları da eski harfler ile yazılmıştı. Bununla birlikte mevcut ders kitapları istenilen niteliklere sahip değildi. 1928 yılında gerçekleştirilen Harf İnkılâbından sonra, eğitimin kabul edilen yeni alfabeye yapılmasına karar verilmiştir. Bu noktada mevcut kitapların hepsinin eski yazı ile yazılmış olması, ortada ciddi bir ders kitabı açığının oluşmasına neden olmuştur. Bu açığın kapatılması için hızlı ve kapsamlı olacak şekilde yeni ders kitaplarının yazdırılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Bunların yanı sıra Aslan'ın (2010:221) ifade ettiğine göre, Mili Eğitim Bakanlığı okullarda okutulacak ders kitapları için iki genelge yayımlamıştır. 27 Eylül 1924 yılında yayımlanan genelgelerden birinde 'Türkiye Cumhuriyeti Dâhilindeki Liselerde 1924-1925 Seney-i Dersiyesi Esnasında Okutulması Maarif Vekâletince Kabul Edilen Kitaplar' başlığı altında, okullarda okutulmasına izin verilen ders kitapların listesi yayımlanarak, il Milli Eğitim Müdürlükleri aracılığıyla tüm okullara bildirilmiştir. Böylelikle Cumhuriyet'in ilanından sonraki yıllarda, ortaokul ve lise ders kitaplarının sözü edilen anlayış doğrultusunda yeniden düzenlenmesi sağlanmıştır.

Bu anlamda yeni kurulan Cumhuriyet'in sahip olduğu düşünceler ile çelişmeyecek nitelikte çeşitli düzenlemelerden geçirilmeleri şartıyla, eski ders kitaplarının 1930'ların başında yenileri yazılncaya kadar okutulmasına karar verilmiştir. Ancak bu kitapların hazırlanmasına kadar eğitim-öğretim, eski dönemden kalan ve elden geçirilerek düzenlenmiş olan ders kitaplarıyla sürdürülmüştür.

Yine Harf İnkılâbı ile tüm ders kitapları, sözlükler ve resmi yayınlar yeni harflerle tekrar basılarak, içerikleri yeniden düzenlenmiştir. Yeni harflerin yarattığı kolaylık ile birlikte Türkçenin oldukça hızlı bir şekilde okunup yazılması ve halkın okuryazarlık oranının yükselmeye başlaması üzerine, sıra yabancı kelimelerin kullanımı konusunda çeşitli çalışmaların yapılmasına gelmiştir.

Bu anlamda yeni harfler kullanılarak tekrar yazılmaya başlanan ders kitaplarının eğitim sisteminin ve programlarının niteliğine uygun olarak hazırlanmalarına özen gösterilmiştir. Ayrıca 1932'de kurulan Türk Dil Kurumu yaptığı bilimsel çalışmaların yanı sıra ders kitaplarındaki yabancı kelimelerin yerine Türkçe karşılıkların bulunmasını ve yeni kitapların bu karşılıklarla basılmasını sağlamıştır.

Yeni ders kitaplarının yazılmasına yönelik yapılan bu çalışmaların yanı sıra çeşitli tercüme çalışmalarına da yer verilmiştir. Bu kapsamda, Atatürk dönemi eğitim sistemi içerisinde Türkçenin gelişmesine ve öğretilmesine katkı sağlayan birimlerden biri de Milli Eğitim Bakanlığı Merkez Teşkilatı bünyesinde kurulan Telif ve Tercüme Heyeti'dir. Telif ve Tercüme Heyeti, eğitim ve öğretimin en önemli araçlarından biri olan ders kitaplarını hazırlamak veya hazırlanan kitapları incelemek ya da tercüme etmek/ettirmek amacıyla ilk defa 1866 yılında Maarif Nezareti bünyesinde yeni bir düzenleme organı olarak kurulan Telif ve Tercüme Dairesinin görevlerini yerine getirmek üzere oluşturulmuştur.

Bayram Kodaman (1999:19) Tercüme Cemiyeti'nin amacını “... *Tercüme Cemiyetinden maksat devletin ve milletin menfaati icabı olarak, yabancı dillerde yazılmış olan ilmi kitapları tercüme ettirmek suretiyle memleketimize bu yeni ilimleri tanıtmaktır.*” şeklinde ifade etmiştir.

Karakuş'un (2006:111) ifade ettiğine göre Telif ve Tercüme Heyeti, 2 Mayıs 1920'de 3 numaralı kanun ile kurulan Maarif Vekâleti'nin ilk teşkilat yapısı içinde yer alan Program Heyeti'nin yerine kurulmuştur. 1921 yılında kendilerine gönderilecek eserleri inceleme hizmetlerini yürütmek, Maarif Vekâleti tarafından okullarda okutulmak üzere yazılmış ders kitabı, yardımcı ve kaynak kitap nitelikli eserlerin incelenmesini yapmak, yurt dışında yazılmış ve ülkemiz için okunması gerekli eserleri tercüme etmekle görevlendirilmişlerdir.

Bu konuda Atatürk ise bir yandan basılan ve basılması kararlaştırılan kitapların parasız olarak yurda dağıtılmasını, öte yandan halkı okumaya alıştırmak için çaba gösterilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Bunların yanı sıra Talim ve Terbiye Kurulu'nun 18.04.1940 tarih ve 66 sayılı kararında, Neşriyat Müdürlüğü tarafından tespit edilen tercümesi yapılacak bazı eserler ile tercüme edecek kişilerin listesi kabul edilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı adına yapılacak olan bu tercümelerin öncelikle 30 sayfa kadar yapılması, beğenildiği takdirde eserin tamamının tercüme edilmesine karar verilmiştir.

Tercüme çalışmalarının yanı sıra ders kitaplarının yazılmasında ve seçilmesinde bazı hususlar belirlenmiştir. Öncelikle ders kitaplarının sınırlarının ve kapsamının ne olduğu konusuna açıklık getirilmiştir. Belirlenen bu hususlar konusunda Başaran'ın (2008:345) ifade ettiğine göre ders kitapları, öğrencilerin gelişim düzeyine ve dersin

öğretim süresine göre planlanmış bir kılavuz niteliğindedir. Derse kılavuzluk etmek amacıyla hazırlanan bir ders kitabı, konu ile ilgili başka kaynakları da gösterebilmelidir. Fakat ders kitapları, bütün bilgileri kapsayan bir ansiklopedi olarak görülmemelidir. Öğrencilere verilecek en uygun düzeydeki bilgileri ve kavramları sunabilmelidir. Ayrıca öğrenciler, bir yazarın bir alandaki tüm bilgilerini ders konusu olarak okumak zorunda değildirler.

Bu kapsamda 1949 yılında yayımlanan 570 sayılı Tebliğler Dergisi'nde 'Okul Kitaplarında Aranacak Genel Vasıflar' başlığı altında, ders kitaplarında olması gereken ölçüler belirtilmiştir. İlk husus olarak, ders kitaplarının içerik bakımından programın isteklerini karşılaması gerektiğinden söz edilmiştir. Ders kitabında bilimsel verilerden yararlanılarak, günlük yaşamla ilişki kurulması sağlanmalıdır. Ders kitaplarında kullanılan dil, hitap ettiği öğrenci seviyesinin üzerinde olmamalıdır. Anlatılan konular ile ilgili sıklıkla örnek metinlere yer verilmelidir. Konular düzenli bir biçimde genişletilmeli ve birbirinden bağımsız olmamalıdır. Yabancı kelimelerin Türkçe okunuşlarıyla yazılmasına dikkat edilmelidir. Mümkün olduğu kadar, Türkçe kelimeler kullanılmalıdır. Kelimeler, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen kavramlardan seçilmelidir. Ayrıca kitap sayfalarının kaliteli olmasına özen gösterilmelidir. Kitapların öğrenciler için ilgi çekici olması amacıyla çizimlere ve resimlere bolca yer verilmelidir.

Yine aynı şekilde 1950 yılında yayımlanan 575 sayılı Tebliğler Dergisinde lise okuma kitaplarında bulunması gereken nitelikler belirtilmiştir. Bu açıklamada daha öncekilerde bulunmayan farklı niteliklere de yer verilmiştir. Burada sade ve açık bir şekilde ifade edilen düşünceler ile birlikte, sanat ve bilgi değeri taşıyan, zevk belirten yararlı örneklerin seçilmesi; yazıların tür, çağ, akım yönlerinden başarılı olması; yazıların öteden beri bilinen ve beğenilenlerden seçilmesi; yazılarda sözcük anlamıyla açıklanamayan kelimelerin sayfa altında açıklanması; yazarların sanat değerleri üzerinde durulması; çağların sanat özellikleri üzerinde kitabın uygun yerlerinde ayrıca bilgi verilmesi gibi noktalara değinilmiştir.

Yapılan bu değişikliklerin dışında yeni ders kitaplarının bastırılması konusunda da bazı sorunlar ortaya çıkmıştır. Ders kitaplarının hazırlanması ve basılıp dağıtılması konusundaki çalışmalarda büyük gelişmeler yaşanmıştır. Bu anlamda Milli Eğitim Bakanlığı okullarda okutulacak olan ders kitaplarını denetleme hakkını daima elinde tutmuş, yetkili kurul tarafından kabul edilmeyen hiçbir kitabın ders kitabı olarak

okutulmasına izin vermemiştir. Bu kitapların yazılmasında, basılmasında ve dağıtılmasında çeşitli yollar uygulanmıştır.

Bu kapsamda Ogur'un (2009:382) ifade ettiğine göre, Türkiye'de 1926'ya kadar ders kitapları çeşitli yayınevleri tarafından basılarak, öğretmenlerin bunlardan birini seçip okutmaları sağlanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı, kitap basımı ve dağıtımında meydana gelen sorunlar nedeniyle, 1926'da bazı kitapların basımı ve dağıtımını işini üstlenmiştir. Başgöz'ün (1995:111) ifade ettiğine göre ise, bakanlık birkaç okul kitabını yazarlarından satın alarak, devlet matbaasında kendisi bastırınca, hem kitapların kalitesinde ciddi bir düzelme hem de fiyatlarında büyük oranda bir düşme yaşanmıştır.

Cumhuriyet'in ilk on yılında Milli Eğitim Bakanlığı bir komisyon oluşturarak, öğretmen ve öğrenciler tarafından derslerde kullanılacak olan kitapları tespit etmiştir. Ancak okul kitabı olarak seçtiği ve okullarda okutulmasına izin verdiği eserlerin basımını serbest bırakmıştır. Bu kitaplardan birini seçip okutma konusunda öğretmenlere ve okul müdürlüklerine yetki vermiştir.

Bu kapsamda 1933 yılına kadar ders kitaplarının yazılması ve basılması konusunda Millî Eğitim Bakanlığının denetimi söz konusu değildir. Karakuş'un (2006:275) ifade ettiğine göre, bu tarihten sonra, 03.06.1933 tarih ve 2259 sayılı 'Maarif Vekâletine Bağlı Mekteplerde Okutulacak Ders Kitaplarının Basılması ve Dağıtılması ile Bu Maksat İçin Kurulacak Mektep Kitapları Sandığı Hakkında Kanun'un çıkartılmasıyla ders kitapları ile ilgili yapılan çalışmalar disiplin altına alınmıştır.

Bu kanun ile Bakanlığın bastıracağı kitapların okutulması ve bu kitapların basımı, dağıtımı ve satışının Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılması sağlanmıştır. Bu yılda ders kitaplarının seçimi Talim Terbiye Heyeti'nin oluşturduğu bir komisyon tarafından yapılmıştır. Böylece hem kitapların kalitesinde düzelme sağlanmış hem de kitap fiyatlarında önemli ölçüde düşüş gerçekleşmiştir. Ancak bu kanun şiddetle eleştirildiği için ikinci yıldan sonra uygulanmamıştır.

Başgöz'e (1995:111) göre, 1933 yılında devletin görüşlerini yansıtan kitaplardan bir bölümü (tarih ve medeni bilgiler gibi) devlet kitabı haline getirilmiş ve bakanlık bunların basılıp dağıtılma işini kendi tekeline almıştır. Diğer kitapların basımı ve dağıtımını ise serbest bırakılmıştır.

1939 yılında toplanan Maarif Şurası, devlet kitabı ve serbest kitap konusunu uzun uzun tartışmıştır. Bir kısmı kitap basımının serbest olmasını ve çok sayıda kitabın basılmasını savunurken, bir kısım ise devlet tarafından tek kitap basılmasını savunmuştur. Bunun neticesinde, bütün okul kitaplarının devlet kitabı olarak bakanlık eliyle basılması kabul edilmiştir.

Bazı araştırmacıların ifade ettiğine göre, ders kitapları 1930-1940'lı yıllarda çoğunlukla Milli Eğitim Bakanlığı tarafından zaman zaman da yayıncılar tarafından hazırlanmıştır. Sonraki zamanlarda ders kitaplarının hazırlanması, baskı ve dağıtımı Milli Eğitim Bakanlığında oluşturulan ilgili birimler tarafından daha kapsamlı bir iş olarak ele alınmış ve yürütülmüştür. Ayrıca 1945 yılına kadar okul kitapları için her yıl bir yarışma düzenlenmiş, en iyi kitap devletçe satın alınıp basılmış ve okullarda yalnız bu kitap ders kitabı olarak okutulmuştur.

Bu kapsamda genel olarak 1933-1950 yılları arasında tüm okul kitaplarının yazdırılması, basımı ve dağıtımı Milli Eğitim Bakanlığının eline bırakılmıştır. Devletin okul kitapları basım ve dağıtımını eline alması diğer yayınevlerini ders kitapları dışındaki kültür kitaplarını basmaya, bunları dağıtmaya ve okunmasını teşvik etmeye çevirmiştir. Böylece halkın okuyacağı kitap sayısı artmış, yerli ve çeviri eserlerin yayınlanması hızlanmıştır.

Başgöz'ün (1995:113) ifade ettiğine göre, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yazdırılıp bastırılan tek kitap yolu, kitap seçimi ve satımında yaşanan haksızlıkların da son bulmasını sağlamıştır. Fakat tüm bunların yanı sıra tek kitap yönteminin de önemli bir eksikliği de kendini göstermiştir. Bakanlığın hazırladığı yönetmelik, devlet kitaplarının üç yılda bir değişmesini öngördüğü halde mali endişeler, yetkili kurumların önemsememesi ve yeni fikir akımlarını izlemekteki tembellikleri yüzünden bir defa kabul edilen kitap bir daha değiştirilmemiştir.

Ayrıca zamanla tek tip kitap yönteminin yeni bilgi, teknik ve yaklaşımlar ile ilgili gelişmelerin ders kitaplarına yansımaması gibi birtakım sakıncaları görülmeye başlanınca, tek kitap politikasından vazgeçilmiş, çeşitli ders kitaplarının ortaya çıkmasına olanak sağlamak amacıyla yeniden serbest kitap uygulamasına dönülmüştür. Ogur'un (2009:382-383) ifade ettiğine göre, 06.06.1949 tarih ve 5429 sayılı kanunla Bakanlık tek tip kitap uygulamasından ve basım, dağıtım, satış işlerinden resmen çekilmiştir.

Bu tarihten sonra okul kitaplarında yaşanan bu değişim ile birlikte birçok yayınevi bu alana girmiştir. Ders kitabı ile yardımcı kitaplar, özel girişimin geniş faaliyette bulunduğu bir alan haline gelmiştir. Bununla birlikte, ders kitaplarının seçimi ve fiyatlarının saptanması daima Milli Eğitim Bakanlığının denetimi altında olmuştur.

Oluşturulan yeni öğretim programlarına ve eğitim sistemine uygun olarak hazırlanan bu ders kitapları ile eğitimin niteliğinde oldukça ciddi bir gelişme sağlanmıştır. Bu kapsamda, Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra yapılan inkılâpların etkisiyle hazırlanan öğretim programları da yenilenmiştir. Bu öğretim programlarına uygun ders kitapları, çeşitli zamanlarda basılarak okullarda okutulmuştur.

Bu kapsamda Göğüş'ün (1978:109) ifade ettiğine göre, genel özellikleri belirtilen bu ders kitaplarında, Türkçe ve edebiyat dersi yapılmak amacıyla yazarlardan seçilmiş ve bu parçalarla ilgili olarak açıklamalar, bilgiler, alıştırmalar ve ödev konuları eklenmiş kitaplara işlevi ve seviye farklılıkları olsa bile 'edebiyat kitabı' ya da 'dermece' denilmekle birlikte esasında 'okuma kitabı' denilmektedir.

Türk eğitim tarihinde, Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminde kullanmak için hazırlanan ders kitapları, Tanzimat'tan sonra görölmektedir. Tanzimat döneminde yazılan bu kitaplarda, devrin yazarlarının Batı edebiyatını tanımaya başlamalarının ve Batılı öğretim yöntemlerini uygulamaya çalışmalarının etkisi vardır. İçeriğinin çoğunlukla edebiyat ile ilgili bilgilerinin ve söz sanatlarının oluşturduğu Tanzimat dönemindeki ilk ders kitapları, Arap edebiyatının kurallarından hareketle meydana getirilmişlerdir.

İşıksalan'ın (2002:39) ifade ettiğine göre, edebiyat eğitiminden istenilen verimin alınamamasında ders kitaplarının büyük etkisi olduğu öne sürölmüştür. Çünkü kitaplar, şair ve yazarların hayatları ve eserleriyle ilgili bilgi aktarmaya yönelik olup bunlar hakkına verilmiş yargıları ve görüşleri ezberletmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle öğrencileri metinlerle yüz yüze getirerek onları düşündürmeye ve düşüncelerini de sözlü veya yazılı olarak anlatmalarına fırsat vermemektedir.

Bu kapsamda edebiyat eğitiminin temelini oluşturan ders kitaplarının hazırlanması ve basılması çok önemlidir. Cumhuriyet döneminden önce Batılı estetik anlayışlardan, yerli ve Batılı eserlerden hareketle hazırlanmış olan edebiyat ders kitapları, Cumhuriyet döneminde hazırlanan ders kitaplarına da örnek oluşturmıştır. Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile birlikte yeniden düzenlenen edebiyat öğretim programlarına uygun yeni ders kitaplarına ihtiyaç olmuştur.

Ders kitaplarının seçimi ve bastırılması ile ilgili düzenlemelerin dışında, derslerde kullanılacak edebî metinlerin seçimi de oldukça önemli bir yere sahip olmuştur. Bu anlamda edebiyat eğitiminde, üzerinde durulması gereken önemli konuların başında yazarlar ve okutulacak eserler yer almıştır. Ders kitaplarında yer alması gereken yazarlar ve metinlerin hangi ölçütler dikkate alınarak seçileceği konusu üzerinde çeşitli çalışmalar yapılmıştır.

Bu anlamda edebiyat eğitiminde seçilecek metinler öğrencilerin zihinsel ve duygusal düzeylerine uygun olmalıdır. Gerek sınıf içerisinde gerekse ödev olarak verilen edebî metinler tümü ile bireysel olmalıdır. Seçilen metinlerin, öğrencilere okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmasına dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarında yer alacak edebî metinlerin niteliği ve kapsamı oldukça önemli bir konu olarak görülmüştür.

Günday'ın (2012:144) ifade ettiğine göre, ders kitaplarında yer alacak edebî metinlerin seçiminde ağırlıklı olarak güncel yaşamla bütünleşen çocuk ve gençlik edebiyatı metinlerinin yanı sıra edebî tarih ve kültürün öğrenilmesi bağlamında eski dönemlere ait metin örneklerine de yer verilmelidir. Dolayısıyla seçilen metinler öncelikle öğrencilerin ilgisini çekecek türden olmalıdır ki onu irdeleyip yaşamla bağlantı kurabilsin, dil ve anlatım becerilerini geliştirmekte model olarak yararlanabilsinler.

Bu kapsamda ilköğretim yıllarındaki ana dili derslerinde edebî metinlerin incelenmesi meselesi, öğretim programının temelini oluşturmuştur. Ana dili derslerindeki edebî metinler sadece birer araç olarak değil, aynı zamanda birer ürün olarak da ele alınmıştır.

Bununla birlikte Işıksalan'ın (2002:40) ifade ettiğine göre, ortaokullarda olduğu gibi liselerde de edebiyat eğitiminin yalnızca metinler üzerinden yapılması öngörülmüştür. Öğretimde esas olan metinlerdir. Dil öğeleri, edebiyat terimleri ve tarihsel bilgiler, içeriğin özünü ve değerini aydınlatmak amacıyla metni tamamlayıcı unsurlar olarak verilmiştir. Böylelikle öğrenci eski ve yeni metinler aracılığıyla başlangıçtan itibaren Türk edebiyatındaki bütün dönemleri ve gelişmeleri görmüş olacak, sınıf düzeyine göre her yıl yenilenen bilgilerle zenginleşecektir.

Millî Eğitim Bakanlığı, 1934 yılındaki öğretim programında derslerde kullanılacak olan metinlerde aranacak özellikleri belirlemiştir. Buna göre, ders kitaplarında

özellikle öğrencilerin ilgisini çekecek metinlere yer verilmelidir. İlgi çekici metinler yerine, yazınsal değerleri yüksek metinlerin kullanılması, bu metinlerin ders aracı olarak seçilmesine yetmeyecektir. Bununla birlikte seçilen metinlerin düzeyi öğrenci düzeyinin biraz üzerinde olmalıdır. Böylece öğrencilerin beğeni ölçüsünün gelişmesi sağlanacaktır. Seçilen metinler yalnızca yazınsal değerlere sahip olmamalıdır. Aynı zamanda düşünsel değerleri de olmalıdır. Ayrıca her yazın türüne eşit zaman ayrılmalıdır. Yazınsal değeri olmayan, fakat edebiyat tarihinde ilk olma özelliği taşıyan önemli yapıtlar yüksek öğretime bırakılmalıdır.

Bunların yanı sıra seçilen nitelikli sanatçıların eserlerinin anlaşılabilmesi için öğrencilerin bilgi düzeylerinin de artırılması gerekmektedir. Çağdaş dünya edebiyatından çok sayıda örnekler verilmelidir. Öğrencilerin okuma alışkanlığı kazanabilmesi için ders kitapları dışında kalan farklı metinlere yönlendirilmeleri gerekmektedir. Ayrıca öğrenciler bu kitapların dışında, bir edebiyat tarihi kitabına da sahip olmalıdırlar.

Bu kapsamda, derslerde kullanılacak metinlerin seçimi için sıralanan ölçütlerin modern bir niteliğe sahip olması dikkat çekicidir. Ders kitaplarında bulunması gereken bu özelliklerin neredeyse tamamı hala geçerliliğini korumaktadır.

1934 yılı öğretim programına göre, ders kitaplarında yer alacak edebî metinlerin seçiminde uyulacak ilkeler arasında, genel olarak edebî metinlerin öğrencilerde ilgi uyandırması, düşünce ve sanat değerinin olması, iyi ve güzel davranışlara yöneltmesi ile birlikte eserlerin tür ve yazarlar yönünden değişiklik göstermesi de yer almaktadır. Ayrıca derslerde okutulacak edebî metinlerin, öğrencilerin zevk seviyelerinin üzerinde olması gerektiği vurgulanmıştır. Bu yolla seçilen edebî metinleri öğrencinin anlamasında ve zevk alabilmesinde öğretmenin rehberliği büyük rol oynamaktadır.

Ogur'un (2009:394) ifade ettiğine göre, Ali Canip edebiyat eğitiminde seçilecek edebî eserlerin, öncelikle öğrencilerin ilgisini çekmesi ve öğrencilere zevk vermesi gerektiğini düşünmektedir. Edebiyat derslerinde değişik türdeki edebî eserlerin kullanılmasıyla, edebiyat öğretiminde öğrenci zevkinin çeşitliliği ve öğrencide edebiyatın kapsam ve derinliği hakkında bir fikir ortaya çıkması sağlanacaktır. Böylece öğrencinin edebiyat derslerinde edebî zevkinin yükselmesine hizmet etmek, çocuğun zihinsel yönden gelişmesini sağlamak mümkün olacaktır. Bunun için

öğrenciler edebiyat derslerinde kendilerine en yüksek edebî zevki kazandıracak nitelikteki eserlerle karşılaştırılmalıdır.

Ayrıca edebi metinler yalnızca sözcük bilgisi ile dil bilgisi ediniminin aracı olmamalıdır. Edebi metnin esas amacı, okuyucuda estetik bir duyarlık oluşturmaktır. Edebi metin aynı zamanda bir düşünce, bir duyuş, bir duyarlık kazanmanın aracıdır (Uçan, 2006:27-28).

Bununla birlikte Çalışkan'ın (2006:357) ifade ettiğine göre, ders kitaplarında yer almak üzere seçilen edebî metinlerin düzenlenmesi oldukça dikkat gerektiren bir durumdur. Özellikle tarihî metinler ile belirli bir dönemin dil özelliklerini yansıtan eserlerin aslını koruyacak şekilde verilmesi ve metnin bütününde birlik sağlanması gerekmektedir.

Bu niteliklere göre oluşturulmaya çalışılan ders kitapları henüz tam olarak istenilen özelliklere sahip değildir. Bu nedenle 1935 yılında yayımlanan 'Edebiyat Programı Kılavuzu'nda ders kitaplarından çıkarılmak istenen konular belirlenmiştir. İçlerinde öğrencilerin seviyelerine uygun olamayan tamlamaların, abartma ve anlam sanatlarının çok olduğu, kolay okunup anlaşılamayacak derecede Arapça ve Farsça sözcüklerin bulunduğu metinlerin çıkarılmasına karar verilmiştir. Dili yalın olan, güncel ve gerçek yaşamı barındıran, çok daha açık metinlere ağırlık verilmesi istenmiştir.

Bu düşüncelerin yanı sıra edebî metinlerin güncel ve gerçek yaşamı içermesi konusundaki düşüncelere katılmayanlar da bulunmaktadır. Bu konuda İsmet Cemiloğlu (1990:57), içinde bulunulan zamanın yanı sıra geçmişten de faydalanılması gerektiğini belirtmiştir. Bu anlamda Servet-i Fünun romanına öncülük eden Halit Ziya'ya ve onun gibi düşünenlere de kulak verilmesini, onların Türkçe hakkındaki fikirlerinin göz ardı edilmemesi gerektiğini ifade etmiştir. Halit Ziya Uşaklıgil'in "*Ben Divan Edebiyatı'nın gazelleriyle de mest oldum.*" şeklindeki sözleriyle, Türk kültür ürünlerini geçmişten itibaren bir bütün olarak gördüğünü belirtmiştir. Cemiloğlu bu düşüncenin, edebiyat ders kitaplarının hazırlanmasında ve metin seçiminde hangi konulara ağırlık verilmesi gerektiğini ifade eden bir mesaj olduğunu vurgulamıştır.

Genel olarak edebiyat ders kitaplarında yer alması için uygun görülen edebî eserlerin geçmişi, tarihi olayları, yaşanan üzüntü ve sevinçleri yansıtacak nitelikte olmasına

dikkat edilmiştir. Aynı zamanda bu eserlerde iyi, doğru ve ahlakî davranışları yansıtacak bir ana fikrin olmasına da özen gösterilmiştir. Böylelikle öğrencilerin ders kitaplarında yer alan edebî eserler ile tüm bu erdemli davranışları öğrenmeleri ve geçmiş ile olan bağlarının koparılmaması sağlanmış olacaktır.

Ders kitaplarında yer alan şair ve yazarların fikirlerinin yansıtıldığı bu eserler, toplumun geçmişi hakkında bilgi veren ve geleceğini şekillendiren bir etkiye sahiptir. Bu anlamda edebiyat ders kitaplarında yer verilen şairler, yazarlar ve onların eserleri öğrencilerin fikir ve duygu dünyalarının gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda döneme hâkim olan sosyal ve siyasi düşüncenin belirlenmesi konusunda da etkindir.

Bu anlamda liselerin Türk Dili ve Edebiyatı dersinde okutulan ders kitapları arasında Kıraat (okuma), Edebiyat Tarihi, Edebi Bilgiler, Antolojiler ve Dil Bilgisi yer almaktadır. Bunlardan Edebi Bilgiler, Antolojiler ve Dil Bilgisi gibi kitaplar, yardımcı ders kitabı niteliğinde olup, okullarda tavsiye kitabı olarak okutulmuştur. Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle birlikte hazırlanan Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programlarına uygun bir şekilde yazılan ve çeşitli zamanlarda okutulmuş olan bu ders kitapları şunlardır:

4.4.1. Edebî Bilgi Kitapları

Edebi bilgiler konusundaki ders kitapları liselerde edebiyat derslerinin alt yapısını oluşturan temel bilgiler, edebiyatın tanımı, anlatım biçimleri, edebi sanatlar ve edebi türler hakkında bilgilerin yer aldığı kitaplardır.

Bu anlamda Edebiyat ile ilgili bilgilerin yer aldığı kitaplar arasında önemli bir yere sahip olan ders kitaplarının başında Ali Canip Yöntem'in, *Edebiyat* adlı kitabı gelmektedir. Bu kitap 1924 yılında liselerin birinci sınıfları ile öğretmen okullarının beşinci sınıfları için yazılmıştır. Tongul'un (2004:124) ifade ettiğine göre, 11 Ekim'de gazeteler, yeni harflerle basılan ilk ders kitabının, Ali Canip Yöntem'in *Edebiyat* adlı kitabı olduğunu yazmışlardır. Bu anlamda ilk sayılan bu kitap oldukça önemli bir niteliğe sahiptir.

Türkçe-edebiyat öğretim programına uygun olarak yazılan bu kitap, daha sonra meydana gelen program değişiklikleriyle uyumlu hale getirilerek, 14. baskısı yapılmış ve liselerde okutulmuştur. Kaynaklarda baskı sayısı ve basım tarihleri

hakkında farklı bilgiler yer almaktadır. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte liseler için yazılan Ali Canip Yöntem'in *Edebiyat* adlı kitabı, 1950 yılına kadar okutulması ve ilk ders kitabı olması nedeniyle oldukça önemli bir yere sahiptir.

Ali Canip Yöntem *Edebiyat*'ın ilk baskısına yazdığı önsözde, edebiyat eğitiminde uygulanan yöntemler, kitabın yazılış amacı ve içeriğinden söz etmiştir. Ayrıca Ali Canip Yöntem, edebiyat dersleri için hazırlanacak ders kitaplarında gözetilmesi gereken özellikleri ana hatlarıyla tespit ederek, devrin ihtiyaçları ve programların elverdiği ölçüde bu ilkeleri yazdığı ders kitaplarında uygulamıştır.

Edebiyat adlı ders kitabı, lise birinci sınıfların edebiyat dersleri ile ileriki yıllarda görecekleri edebiyat tarihine hazırlanmalarını sağlama amacı taşımaktadır. Bu kapsamda kitabın 'Birkaç Söz' adını taşıyan önsöz bölümünde yazar, öğrencilerin ikinci ve üçüncü sınıfta edebiyat tarihi okuyacakları için birinci sınıfta temel edebiyat bilgilerini öğrenmelerinin gereğine işaret etmiştir. Böylece metinler yoluyla öğrencilerin edebî bilgileri ve metinlerdeki estetik özellikleri fark etmeleri ve bunlar hakkında bilgi sahibi olmaları amaçlanmıştır. Ayrıca inceleme yoluyla edebiyat tarihine ait metinlerdeki manevi dil unsurlarını fark ederek bunlardan yararlanabilecek bir seviyeye ulaşmaları sağlanmıştır.

Temel edebiyat bilgileri ve edebi türler esas alınarak düzenlenen *Edebiyat* adlı bu kitap, daha sonra yazılan edebiyat kitaplarına, metin seçimi ve kapsamı konusunda örnek olmuştur. Bu anlamda Ogur'un (2009:384) ifade ettiğine göre, *Edebiyat* adlı ders kitabı, Cumhuriyet dönemindeki edebiyat öğretiminde, edebî metinden şekil ve kurallara gidilmesi anlayışına uygun olarak yazılan ilk kitaptır.

Bunların yanı sıra 1924 yılındaki Türkçe ve edebiyat öğretim programı içerik açısından çok kapsamlıdır. Bu nedenle *Edebiyat* adlı kitabın ilk baskısı oldukça kalındır. Kitabın ilk baskılarında sayfa sayısı beş yüze yaklaşırken, 1929 ve daha sonraki baskılarda sayfa sayısı giderek azalmıştır. Bunun sebebi, 1929'dan itibaren edebiyat programlarında yer alan edebiyat tarihi ile birlikte Divan edebiyatı nazım şekillerine ve aruz veznine daha az yer verilmesi ile ilgili alınan karardır. Böylelikle alınan bu karar neticesinde, sözü edilen konular kitaptan çıkarılmıştır.

Edebiyat adlı bu ders kitabının 1929'dan sonraki baskılarında, içerikte yapılan değişikliklerle birlikte, öğrencilerin edebiyat aracılığıyla millî kültüre ait değerleri görmeleri ve benimsemeleri sağlanmıştır. Ayrıca Batı medeniyetine ait eserleri ve

onların değerlerini tanımlarına da imkân verilmiştir. Böylece edebiyat programlarında hedeflenen modern ve gelişmiş hayatın öğrencilere tanıtılması, farklı yönlerinin gösterilmesi gerektiği ilkesi uygulanmıştır.

Ogur'un (2009:387) ifade ettiğine göre, Ali Canip Yöntem'in *Edebiyat* adlı kitabının 1936'daki 9. baskısından itibaren görülen önemli yeniliklerden birisi de 'Kıraat Parçaları' adlı bölümdür. Ali Canip Yöntem, sadece Türk edebiyatından değil, Dünya edebiyatının önemli sanatçılarının en seçkin eserlerinden de örnek metinlere yer verilmesi gerektiğini düşünmüştür. Bu kapsamda *Edebiyat*'ın 1936 ve sonraki baskılarında bu düşüncesini uygulamıştır. 'Kıraat Parçaları' başlığı altında, Halit Ziya Uşaklıgil'den başlayarak, sade dille yazan sanatçıların çoğuna yer verilmiştir.

Ali Canip'in *Edebiyat* adlı ders kitabı, yeni ve modern anlayış doğrultusunda alınan metinlerle 1943 yılındaki baskısında daha da zenginleştirilmiştir. Daha önceki baskılarında yer verilmeyen Dünya edebiyatının seçkin örnekleri ile kitabın içeriği genişletilmiştir. Ayrıca yine önceki kitaplarda yer almayan Türk şairlerden Ahmet Haşim, Burhan Cahit, İsmail Habib, Yaşar Nabi, Karacaoğlan ve Köroğlu'ndan da örnekler eklenmiştir (Işıksalan, 2002:35).

1943 yılında genişletilen Ali Canip Yöntem'in *Edebiyat* adlı kitabının, 1943 yılından sonra baskısı yapılmamıştır. Bu kapsamda Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra değiştirilen öğretim programlarına uygun olarak yazılmış olan *Edebiyat* adlı kitaptaki metinler, öğrencilerde okuma zevkini geliştirecek ve yazma kabiliyetlerini ilerletmelerine imkân verecek niteliktedir. Kitapta yer alan farklı türlere ait metinler, öğrencilerde okuma zevkinin geliştirilmesine katkı sağlamakla birlikte, bu metinlerdeki dil ve anlatım özelliklerini kavramaları ve yazma becerilerini geliştirmeleri sağlanmıştır.

Talim ve Terbiye Kurulu'nun 08.08.1945 tarih ve 478 sayılı kararında, liselerin birinci sınıflarında 1944-1945 öğretim yılından başlayarak Türkçe ders kitabı olmak üzere Bakanlık tarafından yazdırılan '*Türkçe Metinler*' kitabının Sabahattin Eyüboğlu, Mustafa Nihat Özön, Cevdet Kudret Solok ve Pertev Naili Boratav tarafından birlikte ikinci sınıflar için yazılan cildinin ders kitabı olarak kabul edilmesine ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bastırılmasına, 1945-1946 öğretim yılında liselerin üçüncü sınıflarında aynen okutulmasına karar verilmiştir.

Talim ve Terbiye Kurulu'nun 03.03.1947 tarih ve 212 sayılı kararında, Süleyman Şevket Tanlı tarafından liselerin son sınıf edebiyat dersleri için hazırlanan '*Tarih Boyunca Güzel Yazılar I*' adlı eserin; 17.10.1947 tarih ve 409 sayılı kararında ise, '*Tarih Boyunca Güzel Yazılar II*' adlı eserin, liselerin ikinci sınıflarında edebiyat ders kitabı olarak kullanılması kabul edilmiştir.

Talim ve Terbiye Kurulu'nun 11.06.1948 tarih ve 178 sayılı kararında, Fevziye Tansel'in hazırladığı '*İyi ve Doğru Yazma Usulleri*' adlı eserin liselerde yardımcı kitap olarak bastırılmasına karar verilmiştir.

Talim ve Terbiye Kurulu'nun 10.04.1953 tarih ve 155 sayılı kararında, Nihad Sami Banarlı tarafından hazırlanan ve liselerin birinci sınıflarında okutulan '*Metinlerle Edebî Bilgiler*' adlı eserin okuma süresinin 1953-1954 ders yılından itibaren üç yıl uzatılması uygun görülmüştür.

Yine derslerde kullanılan kitaplar arasında, Nihat Sami Banarlı'nın *Edebî Bilgiler* (1940) adlı kitabı ile aynı içeriğe sahip İsmail Habib Sevük'ün *Edebiyat Bilgileri* (1942) adlı kitabı yer almaktadır. Bu kitaplarda edebiyat ile ilgili temel bilgiler ele alınmıştır.

4.4.2. Edebiyat Tarihi Kitapları

Cumhuriyet'in ilan edilmesine kadar, liselerde okutulan edebiyat tarihi ile ilgili ders kitapları arasında Köprülüzâde Mehmet Fuad ve Şahabeddin Süleyman'ın birlikte hazırladıkları ders kitapları ile Süleyman Fehmi'nin yazdığı ders kitabı mevcuttur. Bu ders kitapları içerikleri bakımından, yazıldıkları dönem için oldukça büyük bir öneme sahip olmuşlardır. Ayrıca daha sonra Cumhuriyet döneminde yazılan ders kitaplarına da kaynaklık etmişlerdir.

Bu anlamda Köprülüzâde Mehmet Fuad ile Şahabeddin Süleyman'ın liseler için birlikte hazırladıkları *Yeni Osmanlı Tarih-i Edebiyatı* (1904) ile Şahabeddin Süleyman tarafından liselerin altıncı ve yedinci sınıfları için yazılan *Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye* (1912) adlı kitaplar, edebiyat tarihi ile ilgili yaptıkları tespitler ve bunun edebiyat kitaplarına yansması bakımından önemlidir.

Cumhuriyet'ten önce yazılan bu kitaplar, Batı estetik anlayışına göre düzenlenerek, Türk edebiyatını devirlere ayırması ve bu devirlere ait edebi şahsiyetler ile onların eserlerine yer vermesi açısından önemlidir.

Aynı şekilde Köprülüzâde Mehmet Fuad ve Şahabeddin Süleyman'ın birlikte hazırladıkları iki ciltlik *Malumat-ı Edebiye* (1914) adlı ders kitabı da edebiyat öğretiminde oldukça önemli bir yere sahiptir. İlk ciltte edebî eserdeki sanat ve estetik değerlere, nazım şekilleri ve özelliklerine, üsluba ve edebî sanatlara yer verilmiştir. İkinci ciltte, sanat eserinin doğuşu ve gelişmesinin şartları, edebî türlerden nazım ve nesrin yanında edebiyata yeni giren destan, neşide ve temaşa hakkında bilgi verilmiştir (Ogur, 2009:382).

İbrahim Nemci Dilmen'in, Galatasaray Lisesi'ndeki ders notlarından derleyip bastırdığı iki ciltlik *Tarih-i Edebiyat Dersleri* (1922) de yine bu alanda yararlanılan önemli kaynak kitaplardan birisi olmuştur (Işıksalan, 2002:37).

Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra 1924 yılı öğretim programında da edebiyat tarihi dersleri ayrı bir öneme sahip olmuştur. Bu programda edebiyat tarihinin içeriği yeniden düzenlenmiştir. Buna göre ikinci sınıfta İslamiyet'ten önceki dönemden XVI. Yüzyıla kadar, üçüncü sınıfta ise, XVI. Yüzyıldan Milli Edebiyat akımına kadar öğretilmesine karar verilmiştir.

Edebiyat tarihi dersinde hem Divan edebiyatının özelliklerinin hem de Batı edebiyatına ait yazı türlerinin tanıtılması, türlerle ilgili çeşitli edebiyat bilgilerinin verilmesi amaçlanmıştır. Şair ve yazarların edebi kişilikleri ise, kısa açıklamalar halinde okuma parçaları işlenirken belirtilmiştir. Batı edebiyatının önemli eserlerinden ve çeşitli gelişmelerinden geride kalınmaması için öğrencilere 9. sınıfta okutulacak hikâye, tiyatro, destan gibi yazı türlerinin tarihsel gelişimleri özet olarak verilmiştir. 10 ve 11. sınıflarda ise öğrencilere yine edebiyat tarihi ile ilgili bilgiler öğretilmiştir.

Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile birlikte oluşturulan ve yeni programa uygun olarak düzenlenen ders kitapları arasında Fuat Köprülü'nün iki ciltlik *Türk Edebiyatı Tarihi* (1924) adlı eseri, daha sonra yazılan edebiyat tarihi kitaplarına içerik ve yöntem açısından kaynaklık etmiştir. Bu ders kitabı Türk edebiyatının gelişimini, çeşitli lehçeler ile birlikte kaynağından itibaren bir bütün olarak vermeyi amaçlamıştır. Kitap gerçekte üniversite öğrencileri için yazılmıştır. Ancak lise öğrencilerinin yararına sunulmak için dil ve anlatımının yalın tutulduğu belirtilmiştir. Bu şekilde kitap, liselerin ikinci ve üçüncü sınıflarında da kullanılabilmektedir.

Lise ikinci ve üçüncü sınıflarda okutulan edebiyat tarihi dersinin programı, Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra içerik açısından yeniden düzenlenmiştir. Fuat Köprülü'nün *Türk Edebiyatı Tarihi* adlı kitabı, bu program doğrultusunda yazılması ve daha sonraki edebiyat tarihi kitaplarının temelini oluşturması noktasında oldukça önemlidir.

Edebiyat tarihi ile ilgili yazılan ders kitaplarının yanı sıra yardımcı kitaplar da hazırlanmıştır. Bu anlamda Cumhuriyet'in ilan edildiği yıllarda yayımlanan İsmail Habib Sevük'ün *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi* (1924) adlı eseri yardımcı kitaptır. Kitap, Türk edebiyatının Batı etkisindeki dönemlerini Fransız etkisiyle birlikte ele alan ilk bilimsel eser olması açısından önem taşımaktadır. Kitapta Fransız edebiyatının klasik yazar ve şairleri ile ilgili verilen bilgilerden sonra, Çağdaş Fransız Edebiyatı örnekleri tanıtılmıştır. Işıksalan'ın (2002:37) ifade ettiğine göre bu kitabın, tarih ile ilgili ayrıntılı bilgi veren kitaplardan ve diğer edebiyat tarihi ders kitaplarından ayrılan yönü, öğretim yöntemi olarak metni kullanmış olmasıdır. Ayrıca şair ve yazarları, en çok tanındıkları tür ve alandaki eserleri ile birlikte vermesi, metinler üzerinde dil ve edebiyat incelemeleri yaptırmasıdır.

Bunun yanı sıra 1926 yılında Hıfzı Tevfik Gönensay, Hammamizâde İhsan ve Hasan Ali Yücel tarafından hazırlanan *Türk Edebiyatı Numuneleri* adlı kitap üç ciltten oluşmuştur. Bu kitapta, eski edebiyat ile ilgili genel bilgilerin yanı sıra Türk edebiyatının belli başlı eserlerinden örneklerin verilmesi de amaçlanmıştır. Eski edebiyat ile ilgili metinleri bir araya toplayan bu kitap, lise öğretim programları dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Ali Canip Yöntem sanat, edebiyat ve eğitim konuları ile ilgili çalışmalarının yanı sıra tarih konusu üzerinde de çalışmıştır. Ali Canip, tarihin bir bilim haline gelmesi ve tarih anlayışı konusunda değerlendirmelerde bulunmuş ve bu konuya makalelerinde yer vermiştir. Bu anlamda Ali Canip Yöntem 1927 yılında, *Türk Edebiyatından Numuneler: Naima Tarihi* adlı kitabını liselerdeki İzahlı Edebî Kıraat dersinde yardımcı ders kitabı olarak kullanılması amacıyla hazırlamıştır. Hazırladığı bu kitapta tarihçinin sorumluluğu, tarihçiliğin öneminin anlaşılmasının ve edebiyatın bir kolu olmaktan çıkıp bilim haline gelmesinin 19. Yüzyılda gerçekleştiği, tarihçinin tarafsız olması gerektiği gibi konular üzerinde durmuştur.

Ali Canip Yöntem, *Naima Tarihi*'nden seçtiği parçalar ile o döneme ait olayları ve sosyal-kültürel değerleri ifade etmek istemiştir. *Naima Tarihi*, Osmanlı Devleti'nin duraklama ve gerileme dönemlerini kapsamaktadır. Ali Canip Yöntem'in *Naima Tarihi*'nden özetleyerek aldığı bölümlerle oluşturduğu bu kitap tarih türünün bir örneği olmuştur. Ayrıca Türk tarihindeki şahsiyetler ile sosyal ve siyasi olaylar hakkında bilgi vermesi, o dönemin diline ait anlatım özelliklerini göstermesi yönlerinden değer taşımaktadır. Bu anlamda edebiyat derslerinde değişik türlere ait eserlerin ve şahsiyetlerin tanıtılması amaçlandığından, bu eser aranan niteliklere uyması nedeniyle önemlidir.

Bunun yanı sıra Ali Canip edebiyat tarihi ile ilgili önemli niteliklere sahip çeşitli kitaplar hazırlanmasına rağmen, edebiyat tarihinin tek başına bir ders olarak ortaöğretimde okutulmasını doğru bulmamıştır. Lise seviyesi için özet şeklindeki bir edebiyat tarihi kitabının yeterli olacağını düşünmüştür. Lise düzeyindeki öğrencileri kapsamlı bir edebiyat tarihi yerine, farklı metinlerle karşılaştırmanın ve çözümleme yaptırmanın çok daha uygun olacağını belirtmiştir. Okutulacak metinlerin de uzmanlardan oluşan yetkili bir komisyon tarafından özenle seçilmesinin gerektiğini de vurgulamıştır (Işıksalan, 2002:35).

1928 Harf İnkılâbından sonra hazırlanan 1929 programıyla, edebiyat tarihi eğitime içerik ve yöntem açısından yeni bir yaklaşım getirilmiştir. Edebiyat tarihi konuları lise ikinci sınıfta içerik olarak başlangıçtan Tanzimat'a kadar, üçüncü sınıfta ise Tanzimat'tan sonraki kısmı okutulmuştur. Işıksalan'ın (2002:37) ifade ettiğine göre, bu programdan önceki geleneksel uygulamada olduğu gibi dönemle ilgili tarihi ve edebi bilgilerin yanı sıra birkaç metnin de okutulup açıklama yapılması yöntemi bırakılmıştır. Bunun yerine metinler esas alınarak edebiyat tarihi bilgisine ulaşma yöntemi benimsenmiştir. Edebi dönemlerin genel özellikleriyle ilgili kısa bir bilgi verildikten sonra, öğrencilerin seçilen metinlerle yüz yüze getirilmesi istenmiştir.

1930 yılında yayımlanan Mustafa Nihat Özön'ün *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi* de yeni programdaki bu yöntemler doğrultusunda yazılan bir edebiyat tarihi kitabıdır. Yazarın, *Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi* (1941) de bu esere dayandırılarak hazırlanmıştır.

Bunların yanı sıra Ağâh Sırrı Levent'in öğretmenlik yıllarındaki tecrübelerinden ve birikimlerinden yola çıkarak derleyip 1932'de yayımladığı *Edebiyat Tarihi Dersleri*

adlı kitabı da yeni anlayışa uygun olarak hazırlanmıştır. Bu bağlamda kitap, uygulama alanında edebiyat tarihi olmaktan çok edebiyat tarihi ders kitabı olarak kullanılmıştır. Kitap liselerin ikinci ve üçüncü sınıfları için hazırlanmış, 1939-1940 ders yılına kadar başvuru kitabı, bu ders yılından sonra mecburi ders kitabı olarak tavsiye edilmiştir.

Yine Saadettin Nüzhet Ergun'un 1932'de yayımladığı *Edebiyat Tarihi Dersleri* ile Hasan Ali Yücel'in *Türk Edebiyatına Toplu Bir Bakış* (1932) adlı kitabı da liselerde okutulan ders kitapları arasında yer almaktadır.

İsmail Habib Sevük'ün 1932'de yayımladığı *Edebi Yeniliğimiz* adlı iki ciltlik kitabı, 1929 programındaki anlayış değişikliğine göre hazırlanan ve edebiyat tarihi öğretiminde yararlanılan önemli kaynak eserdir. Önemli şair ve yazarların sanatlarının karakteristik özelliklerini vurgulamak amacıyla çok sayıda örneğe yer verilmiştir (Işıksalan, 2002:37).

Orhan Rıza Aktunç'un 1934'te yayımladığı *Türk Edebiyatı Tarihi* (Suhulet Kitabevi, İstanbul, 189 sayfa) adlı eseri de yine önemli kaynaklar arasında yer almaktadır. Mustafa Nihat Özön'ün, *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi*, (Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, 430 sayfa) lise üçüncü sınıflar için hazırlanmıştır. Kitap, Maarif Vekâleti Millî Talim ve Terbiye Dairesinin 13.11.1933 tarih ve 95276 numaralı emriyle ikinci defa basılmıştır. Bu kitap 1934-1935 ders yılından itibaren liselerde ders kitabı olarak okutulmaya başlanmış, 1941'de *Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi* adıyla lise son sınıflar için ders kitabı olarak tekrar basılmıştır.

Talim ve Terbiye Kurulu'nun 08.04.1953 tarih ve 96 sayılı kararında Agah Sırrı Levend tarafından hazırlanmış olan '*Türk Edebiyatı*' adlı eserin, liselerin ikinci sınıflarında 1953-1954 yılından itibaren ders kitabı olarak okutulmasına karar verilmiştir.

Bunun yanı sıra 1935 yılında yayımlanan Edebiyat Program Kılavuzu'nda, mevcut edebî metinlerin işleme yöntem ve teknikleri açıklanırken, edebiyat ve edebiyat tarihi kitaplarından çıkarılması gereken konular da belirlenmiştir. Kılavuzda Agah Sırrı Levent, Saadettin Nüzhet Ergun, Mustafa Nihat Özön ve İsmail Habib Sevük'ün edebiyat tarihi kitapları incelenerek özellikle dili ağır, günün gelişmeleriyle bağdaşmayan, öğrencilere anlayış, duyuş ve zevk bakımından hitap etmeyen eski metinlerin çıkarılmasına karar verilmiştir. Öğrencilerin, edebi değeri olan eski

metinlerdeki Arapça-Farsça sözcük ve tamlamalardan sorumlu tutulmayacağı; Halk edebiyatı, Divan edebiyatı ve Dünya edebiyatı hakkında genel bilgi verilmesinin yeterli olacağı ifade edilmiştir.

Bu kılavuz, edebiyat ders kitabında yer alacak edebî metinlerin niteliklerinin belirlenmesi ve edebiyat eğitiminin kapsamının çizilerek sonraki dönemlerde hazırlanacak olan Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programlarına katkı sağlaması bakımından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca gereksiz ve ayrıntı bilgi yerine, daha sınırlı ama güncel bilginin verilmesi ile öğrenciye özellikle düşünme becerisinin kazandırılması hedeflenmiştir.

Yine bu kılavuzda, Türk ve Batı kültür tarihini lise düzeyinde tanıttak bir edebiyat tarihi kitabı ile Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatı örneklerini tanıtarak yeni edebiyatın gelişmesine yarayacak olan bir edebiyat kitabının hazırlanması gereği vurgulanmıştır.

Işıksalan'ın (2002:39) ifade ettiğine göre var olan edebiyat kitaplarının, edebiyat tarihine ait bütün bilgiyi öğrenciye ezberletmek amacıyla yazılması, metin okuma, sözlü ve yazılı yoklama ile kompozisyon çalışmaları gibi daha önemli ve işlevsel etkinliklerin ikinci plana atılması dersin amaç dışı uygulaması olarak görülmüştür.

Bu konuda Ali Canip Yöntem, lisedeki edebiyat öğretiminin amacının, edebiyat tarihine ait bütün bilgileri öğrencilere ezberletmek olmadığını, Türk edebiyatının çeşitli dönemlerinde verilmiş olan sanat ve kültür değeri taşıyan önemli eserlerin genel olarak tanıtılması yeterli olduğunu ifade etmiştir. Asıl önemli olanın okudukları metinler hakkında öğrencileri düşündürmenin ve düşüncelerini yazdırmanın olduğunu belirtmiştir. Ancak edebi ve tarihi bilgi aktarma biçimindeki geleneksel eğitim anlayışından vazgeçilmediği için edebiyat öğretiminden gereken verim alınamamıştır.

4.4.3. Antolojiler

Edebiyat ve edebiyat tarihi kitapları dışında, derslerde yararlanılmak üzere kullanılan antolojilerden de söz etmek gerekmektedir. 1929 Türkçe programının hazırlanma sebeplerinin belirtildiği raporda, edebiyat öğretiminde antoloji tarzındaki eserlere ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiştir.

Öğrencilere okuma zevk ve alışkanlığı kazandırarak, bilgi ve kültürlerini genişletmeyi amaçlayan antolojiler, manzum ve mensur her türden eseri kapsamaktadır. Ders kitabı olarak kullanılacağı için Türkçenin güzel kullanıldığı metinleri içermektedir. Ele alınan dönemin en seçkin şair veya yazarlarının biyografileri verilerek tanındıkları türlerdeki (şiir, roman veya tiyatrolardan) metinlere yer verilmektedir.

Antolojilerde Batı edebiyatından örnekler alınmamış, bunun yerine metinlerde geçen Batılı şair, yazar ve düşünce adamlarının dipnotlarda tanıtılması yeterli görülmüştür. Bu kapsamda Türk ve Dünya edebiyatları ile birlikte, Batı edebiyatının seçkin örneklerini tanıtmayı amaçlayan Reşat Nuri Güntekin'in oluşturduğu üç ciltlik *Fransız Edebiyatı Antolojisi* (1931) ile Ali Canip Yöntem'in *Türk Edebiyatı Antolojisi* (1931) ders kitabı olarak kullanılmıştır.

Ali Canip Yöntem'e göre, edebiyat derslerinde antolojilerin seçimi çok önemlidir. Bu kitaplar düzenlenirken, yer verilecek olan metinler özenle seçilmelidir. Ders kitabı ve antolojilere seçilecek metinlerin öğrenilmesi kolay, eleştiri içermeyen, sınıf düzeyine ve kapasitesine uygun olmasına dikkat edilmiştir.

Ali Canip Yöntem, edebiyat öğretimi ile ilgili farklı türlerde ders ve yardımcı ders kitapları hazırlamıştır. Bu kitaplardan *Türk Edebiyatı Antolojisi* adlı kitabı, liselerin üçüncü sınıflarında yardımcı ders kitabı olarak kullanılmıştır. Bu kitabın ilk baskısı 1931'de, ikinci baskısı ise Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1934'de yapılmıştır. Her iki baskının içeriği de aynıdır. Lise üçüncü sınıflar için hazırladığı *Türk Edebiyatı Antolojisi*, öğrencilerin estetik zevklerini yükseltmekle birlikte Türk edebiyatının önemli şahsiyetleri ve eserleri hakkında bilgi vermeyi amaçlamıştır. Böylelikle edebiyat derslerinde kullanılacak olan kaynak kitapların artmasına katkıda bulunmuştur.

Bunun yanı sıra Saadettin Nüzhet Ergun'un *Bektaşî Şairleri* (1930) ile *Halk Edebiyatı Antolojisi* (1937), Halk edebiyatı ürünlerini en seçkin örnekleriyle tanıtan ve okullarda bu alandaki boşluğu dolduran önemli yapıtlardandır. Pertev Naili Boratav ile Halil Vedat Fıratlı'nın *İzahlı Halk Şiiri Antolojisi* (1943) de okullarda yararlanılan kaynak kitaplar arsında yer almaktadır.

Talim ve Terbiye Kurulu'nun 17.06.1940 tarih ve 103 sayılı kararında, Necmeddin Halil Onan tarafından yazılan, liselerin onuncu sınıfları ile edebiyat öğretmenlerine

yardımda bulunacak olan *İzahlı Divan Edebiyatı Antolojisi*'nin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bastırılmasına karar verilmiştir.

Talim ve Terbiye Kurulu'nun 15.05.1942 tarih ve 112 sayılı kararında, Şükran Kurgan tarafından liselerin onuncu sınıfı için yazılan *İzahlı Türk Şiiri Antolojisi* adlı eserin Bakanlık tarafından bastırılmasına karar verilmiştir.

Yine Şükrü Kurgan'ın *İzahlı Eski Metinler Antolojisi* (1943), Divan edebiyatının önemli eserlerinden oluşan ve okullara tavsiye edilen antolojilerdir. Vasfi Mahir Kocatürk'ün iki ciltten oluşan *Şaheserler Antolojisi* (1934-1939) de okullarda yararlanılan kaynak eserlerdendir.

4.4.4. Okuma Kitapları

Okuma kitaplarında öğretim programının amaçları, edebi türler, sanatçıları ve edebiyat tarihi ile ilgili bilgilere yer verilmesi bakımından oldukça önemlidir. Okuma kitaplarının öğretmen ve öğrenciye sağladığı yararlar oldukça fazladır. Bu anlamda okuma kitapları edebiyatın seçkin ürünlerine yer vermesi bakımından dikkate değerdir. Bu seçkin eserler ile öğrencilerin edebi yönlerinin ve beğeni ölçüsünün artması sağlanmıştır. Eserlerin seçiminde sınıf düzeyine uygun olarak, okunabilir nitelikte olanlar dikkate alınmıştır. Eserler sınıf düzeyine göre, açıklamalarla ve sorularla işlenmiştir.

Eserler üzerinde yapılan incelemeler ve açıklamalar ile birlikte öğrencilere metin inceleme yöntemlerinin de öğretilmesi sağlanmıştır. Bu derste verilen bilgilerle, öğrencilerin ezbere bir yöntemle derste not tutma zorunlulukları ortadan kaldırılmıştır. Böylece hem öğretmenini hem de arkadaşlarını dinleme ve düşüncelerini ifade edebilme olanağı bulmuşlardır. Okuma kitapları öğrencilere kendi kendilerine öğrenme alışkanlığı da kazandırmıştır. Belirtilen bu yönler nedeniyle okuma kitapları edebiyat eğitiminde ve öğretim programlarında vazgeçilmeyecek kadar önemli bir yere sahip olmuştur.

Bu bakış açısı ile ortaöğretim kurumlarında okumanın önemi üzerinde ayrıntılı olarak durulmuştur. Tanzimat dönemine kadar Osmanlı eğitiminin temeli çoğunlukla dini eğilimli ve ahirete dönük bir anlayışa dayanırken, Cumhuriyet eğitiminin temel ilkeleri ise milliliğe, laikliğe, gerçek yaşama ve çağdaşlığa dayanmaktadır. Bu anlamda Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra yazdırılan edebiyat ve okuma

kitaplarındaki metinler gözlem, inceleme ve gerçek yaşamla ilişkili olarak seçilmiştir.

Bu kapsamda Cumhuriyet'ten sonra hazırlanan edebiyat öğretim programlarında modern ve dönemin anlayışına uygun derslere ve ders içeriklerine yer verilmiştir. Çağdaş ve ileri hedefler içeren edebiyat eğitimi ele alan öğretim programları, öğrencilere yazma çalışmalarının yanı sıra okuma etkinlikleri yaptırmayı da öngörmektedir. Bu yolla öğrencilerin özellikle Batı ve yeni Türk edebiyatının seçkin örneklerini yakından tanımaları amaçlanmıştır. Yeni öğretim programlarında okumanın önemi ve faydaları üzerinde durulması ile birlikte, okuma kitaplarının yazımını gündeme getirmiş, Kıraat dersine ayrılan zaman arttırılmıştır.

Bu anlamda okutulacak yazıların sınıfların düzeyine göre hangi çağlardan, yazarlardan ve türlerden seçileceği belirtilmiştir. Birinci sınıfta Batı anlayışına uygun olarak yazılmış her türden örnekler, Halk edebiyatı ile Divan edebiyatının koşuk türüne ait eserler, tarih, gezi ve düşünce yazıları (denemeler) okutulmuştur. İkinci sınıfta yazılar İslamiyet öncesi edebiyat, Halk edebiyatı, Divan edebiyatı ve Tanzimat sonrası edebiyat ürünlerinden seçilmiştir. Üçüncü sınıfta ise düzeyce daha yüksek edebiyat ürünleri üzerinde durulması istenmiştir.

Bu sınıfların edebiyat kollarında öncelikli olarak Divan edebiyatı örnekleri işlenmiştir. Her üç sınıfta da Batı edebiyatından örneklerle yer verilmesi, Türk edebiyatına ait ürünlerin dörtte bir oranında yer alması istenmiştir. Her sınıfta yazıları okutulacak önemli Türk ve Batı yazarlarının adları belirtilmiştir. Ayrıca öğretmenin gerek belirtilen sanatçılardan gerekse programda adları belirtilmemiş diğer önemli sanatçılardan kendisinin seçeceği metinleri, dersin zamanına göre okutabilmesine izin verilmiştir.

Hıfzı Tevfik-Hammamizâde ile İhsan-Hasan Ali'nin 1926 yılında birlikte hazırladıkları, *Türk Edebiyatı Numuneleri* adlı ders kitabı, 1926-1927 öğretim yılında bir ders yılı okutulmuştur.

Ali Canip Yöntem 1927 yılında yeni edebiyat programına göre *İzahlı Edebî Kıraat* adlı bir ders kitabı hazırlamışlardır. Bu kapsamda hazırlanacak olan okuma kitaplarının Türk edebiyatının eski ve yeni konuları ile birlikte manzum ve mensur eserleri içermesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca Divan edebiyatından sanatçı ve eserinin seçilirken, titiz olunması ve ayrıntıya inilmemesi gerektiği üzerinde önemle

durmuştur. Edebiyat derslerinde Divan edebiyatından örnekler seçilirken, metinlerin hem dil hem de içerik yönünden öğrenci seviyesine uygun olması gerektiğini de belirtmiştir.

Ali Canip Yöntem, *Türk Edebiyatından Numuneler: Naima Tarihi*, Fuzulî'nin *Leyla ve Mecnun* ile *Cihan Edebiyatından Numuneler: Epope ve Edebî Nevilere Dair Malumat* adlı kitapları, 1927 tarihli edebiyat programına uygun olarak İzahlı Kiraat dersindeki ihtiyacı karşılamak amacıyla hazırlamıştır. Bu amaçla liselerin edebiyat derslerinde, öğrencilerin hem Divan edebiyatını çeşitli yönleriyle tanımaları hem de kültürel yönden zenginleşmeleri amaçlanmıştır. Bu kitaplar aynı zamanda, edebiyat öğretiminde öğrencilere okuma kitabı olarak sunulan yardımcı ders kitabı özelliğine de sahiptirler.

Ali Canip Yöntem'in edebiyat dersleri için yardımcı kitap olarak hazırladığı *Leyla ve Mecnun* (1927) adlı kitabı, Fuzulî'nin aynı adlı eserinin bir özeti olup *Leyla ve Mecnun* mesnevisinden seçilmiş şiir parçalarını içermektedir. Ali Canip Yöntem, ilk olarak *Leyla ve Mecnun'un Mevzuu* başlığı altında, bu eser ile ilgili bilgi vermiştir. *Leyla ve Mecnun* mesnevisi, eseri meydana getiren başlıklar da dikkate alınarak, bu başlıklar altındaki bölümlere ait konuyu en güzel ve en iyi ifade eden söyleyişler seçilerek özet halinde ortaya konmuştur.

Bu mesneviden seçilen şiirler dil bakımından oldukça sadedir. Mesneviden alınan şiir parçalarına ölçülü bir şekilde yer vermesi, ifade güzelliklerini yansıtmayı, okuyucuya duyguyu en etkili biçimde hissettirmesi noktasında önemlidir. Bununla birlikte Ali Canip Yöntem'in hikâyenin bölümlerini zaman zaman özetleyerek açıklaması, öğrencilerin eserdeki anlam bütünlüğünü kavramaları açısından son derece faydalı olmuştur.

Bu kapsamda Ali Canip Yöntem'in Türk edebiyatında olmayan bir konuyu Arap edebiyatından alması Türk kültürünün ve edebiyatının özellikleri çerçevesinde işlemesi, bunu yaparken de Türkçenin sadeliğini ve ifade gücünü yansıtan Fuzulî ile onun bu eserini seçmesi oldukça anlamlıdır. Ayrıca Ali Canip Yöntem edebiyat eğitiminde estetik yönden güçlü bu tarz eserlerin öğrencilere tanıtılmasının önemini vurgulamış, her eserin ders kitaplarına sokulmasına ve öğrencilere okutulmasına da karşı çıkmıştır.

1928 yılında gerçekleştirilen Harf İnkılâbı'ndan sonra, yeni harflerle okuma alıştırmaları yapmak üzere Dil Encümeni'nin kararıyla *Seçme Hikâyeler* adlı bir okuma kitabı hazırlanmıştır. Işıksalan'ın (2002:36) ifade ettiğine göre Yakup Kadri, Ruşen Eşref ve Falih Rıfkı'nın kendi yazılarından oluşturdukları bu kitapta milli mücadelenin zorlu yılları, savaşın yıkıntıları ve anıları, Cumhuriyet yönetiminin erdemi, zaferle simgeleşen Ankara, Atatürk ve İsmet Paşa'nın yeni rejimle ilgili görüşleri, Anadolu köylerinin ilköğrenimi ile ilgili metinler yer almaktadır.

Harf İnkılâbı'ndan sonra Türkçe yazılan ders kitapları arasında Halit Fahri Ozansoy'un üç ciltlik *Edebi Kıraat Numuneleri* yer almaktadır. Yeni Türk edebiyatı ile Batı edebiyatını tanıtmayı amaçlayan bu okuma kitabında Yunan istilası ve faciaları, mütareke yılları, Kurtuluş savaşı yılları ve anıları, memleket sevgisi, Türk tarihi ve kahramanlığı, Türk ve Türklük bilinci, vatan sevgisi, Anadolu, doğa betimlemeleri ve mevsimlerle ilgili metinlere yer verilmiştir. Batı edebiyatının tanınmış roman ve hikâyeleri ile şiir çevirileri de bulunmaktadır.

Okuma kitaplarının başında Süleyman Şevket Tanlı'nın 1929 yılında liseler için yazdığı dört ciltlik *Güzel Yazılar* dizisi gelmektedir. Geleneksel yapının tersine, kitap yakın döneme ait örneklerden başlayarak geriye doğru giden bir yöntemle yazılmıştır. İlk üç cildinde öğrencinin içinde bulunduğu döneme yakın, dili kolay anlaşılan ve konuları ilgi çekici olan örneklerle yer verilmiştir. Dördüncü ciltte ise, Tanzimat ve sonraki dönemlere ait eserlerin tanıtılması amaçlanmıştır.

Dört ciltlik bu kitap, bir antoloji niteliğinde olup, 1929-1930 ders yılından 1939-1940 ders yılına kadar liselerde ve öğretmen okullarında zorunlu ders kitabı olarak okutulmuştur. Kitaptaki Batı Edebiyatı metinleri, özellikle Corneille, Hugo, Alfred de Musset, Claude Farrere gibi Fransız yazarlarının klasik ve romantik eserlerinden oluşmaktadır.

İsmail Habib Sevük, *Edebi Yeniliğimiz* (İstanbul Devlet Matbaası, 1934, 322 sayfa), adlı kitap, Maarif Vekâleti Millî Talim ve Terbiye Dairesinin 25.08.1930 tarih ve 3868 numaralı emriyle basılmıştır. Bu kitap da lise üçüncü sınıflar için iki cilt olarak hazırlanmıştır.

Bunların yanı sıra, Falih Rıfkı Atay'ın başkanlığında edebiyat uzmanlarından oluşan bir komisyon, 1935-1936 ders yılında liselerin edebiyat dersi öğretim programlarında ve edebiyat kitaplarında yer verilecek konuları ve eserleri belirlemek üzere çeşitli

kararlar almıştır. 1935 yılında oluşturulan program kılavuzuna göre alınan kararlar arasında lise birinci sınıfta okutulacak ders kitaplarının Ali Canip Yöntem'in *Edebiyat* ve Süleyman Şevket Tanlı'nın *Güzel Yazılar* adlı eserlerinin olması yer almaktadır.

Lise birinci sınıflar için hazırlanan bu kitaplarda yer alan konuların öğretilmesine ilişkin yapılan tespitler arasında ise aruz vezni hakkında kısa ve toplu bilgi verilmesi, vezin şekillerinin öğretilmemesi, mecazlara kadar olan kısımdaki şiirlerden en az terkipli olanların seçilmesi, mecazlar kısmında teşbih ve istiare hakkındaki bilginin tam verilmesi; Divan edebiyatı kısmında ise, yalnızca Divan edebiyatı ve sanatçıları hakkında toplu olarak bilgi verilmesi kararlaştırılmıştır.

Talim ve Terbiye Kurulu'nun 25.10.1943 tarih ve 327 sayılı kararında, ortaokullarda 1944-1945 yılından itibaren her yıl bir kitap sıra ile okutulmak üzere hazırlanacak okuma kitaplarının bağlı şartname ve ilana göre müsabakaya konulması uygun görülmüştür. Buna göre bu kitaplarda metinlerin yanı sıra metne ait çeşitli bilgiler, açıklamalar, sorular, gramer ve yazman alıştırmaları bulunacaktır. Böylece Türkçe dersleri her metin etrafında toplanmış olacaktır.

Işıksalan'ın (2002:40) ifade ettiğine göre, 1944 yılında özel bir komisyona hazırlatılan *Türkçe IV, V, VI* kitaplarının amacı, liselerde edebiyat öğretimini kuramsal olmaktan kurtarıp metin çözümlemesine dayamak ve çağdaş yazın örneklerini ders kitaplarına taşımaktır. Göğüş'ün (1978:51) ifade ettiğine göre, 1957 programında okunacak yazılar arasına Orhun Yazıtları, Oğuz Kağan Destanı, Divan-ı Lügat-it Türk, Fuzuli, Baki, Nedim gibi eserlerin ve yazarların adları alınmıştır.

Talim ve Terbiye Kurulu'nun 31.08.1950 tarih ve 126 sayılı kararında Halit Tanyeli tarafından hazırlanan 'Okuma ve Edebiyat' adlı eserin liselerin birinci sınıflarında ders kitabı olarak kullanılması kabul edilmiştir.

Geniş anlamda kişisel duyguları, bazen de toplumsal duyguları işleyen lirik parçalar, edebiyat programında yadsınamayacak ölçüde yer tutmaktadır. Âşık edebiyatında öğrencinin hayal ve heyecan dünyasını zenginleştirecek pek çok parça vardır. Avrupai Türk edebiyatının önemli isimleri Namık Kemal, Abdülhak Hâmit, Recaizâde Ekrem, Sezai, Halit Ziya, Tevfik Fikret, Cenap Şehabettin, Süleyman Nazif ve yeniler ile son on beş yılın yazarları Yakup Kadri, Ömer Seyfettin, Fazıl Ahmet, Reşat Nuri, Falih Rıfkı öğrencilere tanıtılmalıdır (Işıksalan, 2002:34).

4.4.5. Dünya Edebiyatı Kitapları

Türk edebiyatında henüz nitelikli örnekleri görülemeyen Batılı edebi türleri ve gelişimlerini anlayabilmek için, bu türlerde yazılmış yabancı edebiyat örneklerine yer verilmesi gerekmektedir.

1930'lu yıllardan itibaren hazırlanmaya başlanan Batı edebiyatıyla ilgili yayınların ilki, Yusuf Şerif Kılıçel'in *Avrupa Edebiyatı*'dır (1930). Yazarın, özet biçiminde yazdığı *Muhtasar Avrupa Edebiyatı Tarihi* (1935) adlı kitap öğrencilerin Batı edebiyatı hakkında bilgilendirilmesi amacıyla okullara tavsiye edilen kaynak kitaptır.

1940'ta çıkmaya başlayan kesintisiz olarak on yıl boyunca Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan Tercüme Dergisi de Batı edebiyatını tanıtmaya yönelik önemli çeviri eserlerini içermektedir.

Bu kapsamda Ali Canip Yöntem'e ait *Cihan Edebiyatından Numuneler: Epope ve Edebî Nevilerle Mesleklere Dair Malumat* (1927) adlı eser, sözü edilen nitelikte ülkemizde basılan ilk kitap olması bakımından önem taşımaktadır. Eser, hem liselerin birinci sınıflarındaki öğrenciler için hem de liselerin üçüncü sınıflarındaki okuma dersleri için yardımcı ders kitabı niteliğindedir.

Ali Canip Yöntem'in epope ile ilgili bir kitap yazmasının ilk sebebi, bu meselenin 'Millî edebiyat' mensuplarının ele aldığı en önemli meselelerden biri olmasıdır. Ayrıca daha önce Millî Mecmua'da ve Büyük Mecmua'da Fuad Köprülü ile giriştiği 'epope' hakkındaki tartışmaların bir sonuca ulaştırılamaması da etkilidir. 1917'de başlayan bu tartışmanın devam etmesi nedeniyle, Ali Canip Yöntem 1927 yılında bu konu ile ilgili olarak ilk defa yazılmış olan bu kitabı yayımlamıştır.

Eser 1927, 1930 ve 1963 yılında olmak üzere üç defa basılmıştır. Ali Canip Yöntem, kitabını üç başlık altında oluşturmuştur. İlk bölümde epope ve millî destan konusunu ele almıştır. İkinci bölümde diğer Şiir Nevileri başlığı altında lirik tür, pastoral tür, didaktik tür, dramatik tür hakkında açıklamalarda bulunmuştur. Üçüncü bölümde ise Edebî Meslekler başlığı altında Klasizm, Romantizm, Realizm ve Sembolizme ait bilgiler vermiştir. Ali Canip Yöntem bu kitabı, lise öğrencilerine edebiyat sanatına ait bilgiler kazandırmak, Batı kültür ve edebiyatının temellerini, şaheserlerini tanıtmak amacıyla kaleme almıştır.

Rıza Filizok'un (2001:119) ifade ettiğine göre, Ali Canip'in bu eserde destan (epope) hakkında verdiği bilgilerin liselerdeki edebiyat öğretimi için olan önemini,

“Bu bilgiler, oldukça ciddi kaynaklara dayanılarak yazılmış olmasına rağmen, öğrenciye konunun gerektirdiği temel bilgileri verecek tarzda düzenlenmiştir. Konu bütün boyutlarıyla ele alınmış, teferruat içinde asıl amaç gözden kaçırılmamıştır. Canip, lise öğrencilerine edebiyatın en seçkin örneklerinin tanıtılması gerektiğine inanıyordu. Ayrıca Ziya Gökalp gibi, Batı edebiyatının şaheserlerinin model alınmasına taraftardı. Batı edebiyatının temelinde yer alan Illiade ve Odyssé'yi bundan dolayı seçmişti. Edebiyat eğitimi, öğrenme ve uygulama bütünlüğü içinde düşünüyor. Öğrenciyi sadece öğrenmeye değil, öğrendiklerinden kendi uygulamaları için sonuçlar çıkarmaya sevk ediyordu. Kısaca edebiyat eğitimi, yapısı gereği olarak, hem iyi duyup hissetmeyi sağlayacak hem ifade kabiliyetini geliştirecek bir faaliyet olarak görüyordu. Böyle bir anlayışla yola çıktığından, ilmi görünümlü ve soyutlaştırılmış anlatımlardan uzak kalarak, esaslı meseleleri basit bir anlatımla ele almıştır.”

şeklindeki sözlerle ifade etmiştir.

4.4.6. Dil Bilgisi Kitapları

Cumhuriyet'ini ilanından sonra, dil bilgisi konusundaki kapsamlı çalışmalar hemen yapılmamıştır. Uzun bir süre dil bilgisi kuralları ve içeriği konusu açıklığa kavuşturulamamıştır. Bu anlamda bir süre okullarda dil bilgisi dersleri kaldırılmıştır. Sonrasında kuralların belirlenmesine ve bu konu ile ilgili ders kitaplarının yazılmasına karar verilmiştir. Fakat yine de çok uzun bir süre ayrı bir ders olarak yer verilmemiştir.

Bu anlamda liselerin dil bilgisi öğretimi ile ilgili uzun yıllar eksikliği hissedilen ders kitaplarının gidermek amacıyla Tahsin Banguoğlu'na *Ana Hatlarıyla Türk Grameri* (1940) adlı kitap yazdırılmıştır. Kitap, Türkçe ve edebiyat öğretmenlerinin görüşlerine başvurulması için okullara gönderilmiştir. Henüz taslak halde olan kitap, 1941 yılında Ankara'da toplanan Gramer Kongresi'nde değerlendirilerek son şeklini almıştır. Bu kitap daha sonra hazırlanan dil bilgisi kitapları için örnek bir niteliğe sahip olmuştur. Bu kitap ile birlikte dil bilgisi dersi, lise öğretim programlarına girmiştir.

Ayrıca Talim ve Terbiye Kurulu'nun 07.02.1942 tarih ve 23 sayılı kararına göre ortaokullar için yeni hazırlanan programa uygun olarak Avni Başman, Necmettin Halil Onan, Mitat Sadullah Sander, Tahir Nejat Gencan'ın birlikte yazdıkları *Türkçe Dilbilgisi* adlı kitabın birinci cildinin 2259 sayılı kanun gereğince bastırılması ve

1941-1942 ders yılında ortaokulların her üç sınıfı için de kullanılmasına karar verilmiştir.

Talim ve Terbiye Kurulu'nun 09.04.1953 tarih ve 124 sayılı kararında Haydar Ediskun ve Baha Dürder tarafından liselerin birinci sınıfları için hazırlanarak bastırılan '*Örnek Dilbilgisi Lise I*' adlı ders kitabının okunma süresinin 1953-1954 ders yılından itibaren üç yıl daha uzatılması uygun görülmüştür.

Yine 1941'de Milli Eğitim Bakanlığı'nca küçük parçalar halinde bastırılmaya başlanan ve 13 parçadan oluşan Jean Deny'nin *Türk Dili Grameri* ise daha çok öğretmenlerin yararlandığı kaynak eser niteliğindedir.

Talim ve Terbiye Kurulu'nun 06.05.1953 tarih ve 189 sayılı kanununda, Kemal Demiray tarafından hazırlanıp bastırılan '*Lise İkinci Sınıflar İçin Dilbilgisi*' adlı kitabın 1953-1954 ders yılından itibaren okunma süresinin üç yıl daha uzatılması uygun görülmüştür.

Talim ve Terbiye Kurulunun 12.12.1953 tarih ve 281 sayılı kararında, Mithat Sadullah Sander tarafından hazırlanan '*Türkçe Dilbilgisi Dersleri*' adlı ders kitabının 1953-1954 yılından itibaren üç yıl süreyle lise birinci ve ikinci sınıflarda okutulmasına karar verilmiştir.

Talim ve Terbiye Kurulu'nun 12.01.1954 tarih ve 3 sayılı kararında, Tahir Nejat Gencan tarafından liselerin ikinci sınıflarında okutulmak üzere bastırılan '*Dilbilgisi*' adlı eserin 1954-1955 ders yılından itibaren yeniden üç yıllık bir süre için ders kitabı olarak kullanılmasına karar verilmiştir.

Bunların yanı sıra dil bilgisi derslerinde öğretilecek konuların seçimi, bu dersin en önemli sorunlarından birisidir. Bu anlamda bazı araştırmacılar tarafından dil bilgisi konularının tamamının ortaöğretimde ayrıntılı olarak öğretilmesinin öğrenciye yararının olmadığı düşünülmektedir. İlk ve orta dereceli okulların dil bilgisi programları, bir dilin kültür ağzını konu almakla birlikte ağızlara, lehçelere ya da dilin tarihsel gelişimine yer vermemektedir.

Göğüş'ün (1978:341) ifade ettiğine göre, Türk edebiyatındaki dil bilgisi konuları belirli terimler üzerinde kalarak, sınıflamalar genellikle öğretilmekle yetinilmiştir. Fakat ad, eylem gibi sözcük türlerini tanıtmak yeterli değildir. Oluşturdukları anlatım mekanizmalarını da kavratmak gerekmektedir. 1957 tarihli Lise Programında, kuramsal bilgilerin yanında Türkçe dil bilgisinin ana konuları da seçilmiştir. Dil

bilgisi programlarının dengeli olmasına özen gösterilmiştir. Yalnız sözcük türleri, yalnız yazım kuralları ya da cümle kuruluşu üzerinde kalan bir dil bilgisi programı istenen amacı sağlayamayacağı ifade edilmiş, programın dil olaylarını ve kurallarını da kapsamı gerektiği vurgulanmıştır.

Bu kapsamda Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra dil ve edebiyat öğretimi için hazırlanan ortaöğretim ders kitaplarından bazıları şöyledir;

Tablo 4.20. Liselerde kullanılan Türk Dili ve Edebiyatı ders kitapları.

Yazar	Eser	Yılı	Kullanıldığı Sınıf
Ali Canip Yöntem	<i>Edebiyat</i>	1925	Lise 1
Süleyman Şevket Tanlı	<i>Yeni Güzel Yazılar</i>	1928	Lise 1
Mehmet Fuat Köprülü	<i>Türk Edebiyatı Tarihi</i>	1928	Lise 2-3
Halit Fahri Ozansoy	<i>Edebi Kiraat Numuneleri</i>	1929	Lise 1
R. Nuri Güntekin-Refet Avni	<i>Türk Kiraatı</i>	1930	Lise 1-2-3
İsmail Habip Sevük	<i>Edebi Yeniliğimiz</i>	1932	Lise 3
Agâh Sırrı Levend	<i>Edebiyat Tarihi Dersleri</i>	1932	Lise 2-3
Ali Canip Yöntem	<i>Türk Edebiyatı Antolojisi</i>	1934	Lise 3
Ahmet Cevat Emre	<i>Dil Bilgisi</i>	1934	Lise 1
Mustafa Nihat Özön	<i>Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi</i>	1934	Lise 3
Mustafa Nihat Özön	<i>Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi</i>	1941	Lise 3
Hıfzı Tevfik Gönensay Nihad Sami Banarlı	<i>Başlangıçtan Tanzimat'a Kadar Türk Edebiyatı Tarihi</i>	1943	Lise 2
Halit Tanyeli	<i>Okuma ve Edebiyat</i>	1950	Lise 1
İsmail Habip Sevük	<i>Tanzimat Devri Edebiyatı</i>	1951	Lise 3
Mitat Sadullah Sander	<i>Türkçe Dil Bilgisi Dersleri</i>	1951	Lise 1-2-3
Vasfi Mahir Kocatürk	<i>Metinlerle Türk Edebiyatı</i>	1952	Lise 1-2-3
Nihat Sami Banarlı	<i>Metinlerle Türk Edebiyatı</i>	1952	Lise 4
Mustafa Nihat Özön	<i>Açıklamalı Türk Dili ve Edebiyatı</i>	1952	Lise 4
Abdurrahman Nisari	<i>Metinli Türk Edebiyatı</i>	1953	Lise 4
Abdurrahman Nisari	<i>Metinle Türk Edebiyatı</i>	1955	Lise 3
Abdurrahman Nisari	<i>Metinle Türk Edebiyatı</i>	1956	Lise 2
Abdurrahman Nisari	<i>Metinli Batı Edebiyatı</i>	1952	Lise 4
Mustafa Nihat Özön	<i>Açıklamalı Türk Dili ve Edebiyatı</i>	1952	Lise 4
Mustafa Nihat Özön	<i>Açıklamalı Batı Edebiyatı</i>	1952	Lise 3-4
Mustafa Nihat Özön	<i>Açıklamalı Türk Dili ve Edebiyatı</i>	1954	Lise 3
Suut Kemal Yetkin-Sıdika Arıkan	<i>Türk ve Batı Edebiyatı</i>	1957	Lise 3

Tablo 4.20'de görüldüğü üzere, Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra hazırlanan bu ders kitapları, Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminin ve öğretim programlarının uygulanmasına katkı sağlamışlardır. Bu eserler, basıldıkları dönemlerde uygulanmakta olan öğretim programlarına göre hazırlanmışlardır. Program değişikliği durumunda bazı eserlerde de kısmi değişiklikler yapılmış, yeni programa uygun hale getirilmiş ve tekrar basılmışlardır. Bu eserler, Türk edebiyatının önemli sanatçıları ve eserleri ile birlikte edebiyat tarihi ve geçirmiş olduğu aşamalar konusunda da bilgi vermişlerdir.

Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programlarında, eğitimin öğretmen tarafından sürekli anlatma ya da ezberletme yöntemi ile yapılmasının yerine ‘metne dayalı öğretim’ yönteminin kullanılması hedeflenmiştir. Ele alınana konu ile ilgili açıklama yapılmamış, metin üzerinden yola çıkılarak konunun kavratılması kararlaştırılmıştır. Fakat ders kitaplarının birçoğunda bu hususlara dikkat edilmediği, çeşitli açıklamalara yer verildiği görülmüştür. Bununla birlikte hem eski hem de yeni dönem sanatçıların eserleri örnek metin olarak kullanılmıştır.

4.5. Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarının İncelenmesi

Cumhuriyet’in ilan edilmesinden sonra bir kısmı yeni harflerle tekrar yazılan bir kısmı ise öğretim programlarına uygun olarak hazırlanan ve liselerde Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminde kullanılan ders kitaplarından bazılarına ulaşılabilmiştir. Bu kitaplarda yer verilen konuların, sanatçıların ve eserlerinin yer aldığı tablolar oluşturulmuştur. Tabloların oluşturulmasında, ilgili kitaptaki sırasına ve yazım şekline bağlı kalınarak olduğu gibi aktarılmasına dikkat edilmiştir.

İncelenen ders kitapları, basım tarihine göre sıralamaya tabi tutularak verilmiştir. Böylelikle ders kitaplarında yıllara göre meydana gelen değişmelerin çok daha rahatlıkla görülmesi sağlanmıştır. Bu tablolar, ilgili yıllardaki liselerde okutulan konuların, sanatçıların ve eserlerinin niteliği ve sayısı hakkında bilgi vermesi noktasında oldukça önemlidir. İncelenen bu ders kitapları şöyledir;

Ali Canip Yöntem. (1934). *Lise Kitapları III. Sınıf Türk Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul: Devlet Matbaası.

Ali Canip Yöntem tarafından hazırlanan *Türk Edebiyatı Antolojisi* adlı kitap, 04.02.1931’de ‘Lise Kitapları: III. Sınıf’ başlığı ile yayımlanmış ve ders kitabı olarak kullanılmıştır. İkinci baskısı ise 11.07.1934’de 3000 adet olarak bastırılmıştır.

Bu ders kitabının giriş kısmında “*Tanzimat’tan Bugüne Kadar: Avrupaî zihniyetten ilham alan edebiyata munhasırdır. Bu edebiyatın muvaffakiyetli parçalarına mevki verilmekle beraber, kitap mekteplilere mahsus olduğu için bilhassa sade ve güzel Türkçenin son tekâmülünü göstermek gayesi takip edilmiştir.*” şeklinde bir açıklama yapılmıştır. Bu açıklamaya göre kitapta, Tanzimat’ın ilan edilmesinden sonra Batı edebiyatından etkilenen, özellikle başarılı olarak görülen, sanatçılara ve eserlerine yer verildiği ifade edilmiştir.

Ali Canip Yöntem, 661 sayfadan oluşan antoloji niteliğindeki bu kitabında “Tanzimat’tan Bugüne Kadar” genel başlığı altında, Tanzimat Döneminden kitabın yazıldığı süreye kadar ki Batı edebiyatından etkilenen sanatçılar arasından seçtiği yazar ve şairlerin hayatlarına, sanatlarına ve eserlerine kısaca değinmiş, en çok bilinen ve en fazla öne çıkan eserlerinden örneklerle yer vermiştir. Ayrıca kitabın lise seviyesindeki öğrencilere yönelik hazırlanması nedeniyle, dilinin sade olmasına ve Türkçenin son şeklini yansıtmasına özellikle dikkat edildiğini ifade etmiştir.

Kitabın içeriğinde yer alan sanatçılar ve eserleri şöyledir:

Tablo 4.21. *Ali Canip Yöntem’in Türk Edebiyatı Antolojisi adlı kitabında yer alan sanatçılar ve eserleri.*

1. Bölüm: Tanzimat’tan Bugüne Kadar			
Sanatçı	Eserleri		
Şinasi	<i>Ceridei Askeriye</i>	<i>Şair Evlenmesi</i>	<i>Tenasuh Hikâyesi</i>
	<i>Büyük Reşit Paşa Hakkında</i>	<i>Şinasi’den Parçalar</i>	
Ziya Paşa	<i>Şiir ve İnşa</i>		
Hüseyin Siret	<i>Gece Yarılarında</i>	<i>Bülbül</i>	<i>Ayşecik</i>
	<i>Nüvidi Hicran</i>	<i>Manş’ın Sahilinde</i>	
Hüseyin Suat	<i>Donanma İlanesi İçin</i>	<i>Hilâli Nev</i>	
Ahmet Hikmet	<i>Ayşe Kızla Watteau</i>	<i>Altın Ordu</i>	<i>‘Yarayı Kanatan’ Hikâyesinden</i>
Ali Ekrem	<i>Gül On Para</i>	<i>Vasiyet</i>	<i>Yeni Beyler’den</i>
Faik Âli	<i>Validemin Felsefesi</i>	<i>Enini Tahassür</i>	<i>Üful Etmiş Mehasin Karşısında</i>
Süleyman Nesip	<i>Hakikate Doğru</i>	<i>Yalnız Sen</i>	<i>Adadan Avdette</i>
Ahmet Şuayyıp	<i>Büyük Fransız Romancıları</i>	<i>Para</i>	<i>Ernest Lavisse ve Büyük Frederic</i>
Celâl Sahir	<i>Leyali Sahiriyet’ten</i>	<i>Kafkas Türküsü</i>	<i>Yeis</i>
	<i>Girit</i>		
Mehmet Emin	<i>Yolcu</i>	<i>Sürücü</i>	<i>Bırak Yapma</i>
	<i>Anadolu</i>	<i>Kesildi mi Ellerin</i>	<i>İrkımın Türküsü</i>
	<i>Ahretlik</i>		
Mehmet Akif	<i>Çanakkale Şehitleri İçin</i>	<i>Birlik</i>	<i>Sayı Medit</i>
	<i>Çanakkale Muharebesi</i>		
Ziya Gök Alp	<i>Türk’e Göre Vazife</i>	<i>Din</i>	<i>Hayat Yolunda</i>
	<i>Mefkûrenin Harikaları</i>	<i>Babamın Vasiyeti</i>	<i>Ala Geyik</i>
	<i>Ahlâk</i>	<i>İlme Doğru</i>	
Ömer Seyfeddin	<i>Primo Hikâyesinden</i>	<i>Horoz Hikâyesinden</i>	<i>Çakmak</i>
	<i>Kaç Yerinden?</i>	<i>Nişanlı</i>	<i>Edebî Vaziyetimiz</i>
	<i>Haysiyet</i>		
Fadıl Ahmet	<i>Ahmet Haşim ve Piyalesi</i>	<i>Hacı Molla Resul</i>	<i>Medenî Cihadı Mukaddes</i>
	<i>Parıltı</i>	<i>Cumba Sohbeti</i>	<i>Eski Zaman Vapurlarında</i>
	<i>İki Kafadar</i>	<i>Hürriyete Müteallik</i>	<i>Hamsiköy ve Zığana</i>
	<i>Gene İki Kafadar</i>	<i>Aşiret Beyleri</i>	<i>Eski Anadolu</i>
Ahmet Haşim	<i>Bir Ağaç Karşısında</i>	<i>Dilenci</i>	<i>Merdiven</i>
	<i>Güvercin</i>	<i>Münakkit</i>	<i>Bir Günün Sonunda Arzu</i>
	<i>Süleyman Nazif Hakkında</i>	<i>Leylek</i>	<i>Mukaddeme</i>
	<i>Şehir Harici</i>	<i>Bir Faziletin Kıymeti</i>	<i>Yollar</i>
	<i>Çingene</i>	<i>Hayvanlar Arasında</i>	
Halide Edip Hanım	<i>Himmet Çocuk</i>	<i>Tanıdığım Çocuklardan</i>	<i>“Mev’ut Hüküm”den</i>
	<i>İstanbul’a Mektup</i>	<i>Emine’nin Şehadeti</i>	<i>Zinonun Oğlun’dan</i>
	<i>Duatepe</i>		
Yakup Kadri	<i>Hüküm Gecesi’nden</i>	<i>Ziya Gök Alp</i>	<i>Dünya Gözü ve Ahret Sesleri</i>
	<i>Hars ve Mefkûre Edebiyatı</i>	<i>Nisyan</i>	
Mehmet Ali Tevfik	<i>Yeni Bir Hamlet</i>	<i>Lâyemut Polonya</i>	<i>Bahar</i>
Hamdullah Suphi	<i>Darülfünunu Ziyaret</i>	<i>Gazi’nin Heykeli</i>	<i>Çanakkale Hatıraları: Gördüklerimiz</i>
	<i>Eski Türk Evleri</i>	<i>Annemin Derdi</i>	

Ali Canip	<i>Mukaddes Ateş</i> <i>Edebiyat Meraklısı Bir Gence Mektup</i>	<i>Yaz Görüşleri</i>	<i>Sokak Feneri</i>
Köprülüzade Mehmet Fuat	<i>Ziya Gök Alp</i>	<i>Hayat ve Edebiyat</i>	<i>Akıncı Türküleri</i>
Yahya Kemal	<i>Balkana Seyahat</i> <i>Açık Deniz</i>	<i>Akıncı</i>	<i>Deniz</i>
Aka Gündüz	<i>Dikmen Yıldızı'ndan</i> <i>Almanak Beyin Hikâyesi</i> <i>Ah !..</i>	<i>Yaşayan Ölüler</i> <i>Vistül Kızı</i> <i>Silikzadenin Hikâyesi</i>	<i>İki Süngü Arasında'dan</i> <i>Çapkın Kız'dan</i>
İbrahim Alâeddin	<i>Gurbet Denizi</i> <i>Bilezik</i>	<i>Sevinç</i> <i>Eğimli Musa</i>	<i>Mum</i> <i>Bugünün Çocuklarına</i>
Ruşen Eşref	<i>İnönü</i> <i>Bahar ve Toprak</i>	<i>Tevfik Fikret Müdür</i> <i>Damla Damla'dan</i>	<i>Müzakere Salonunda</i>
Mithat Cemal	<i>Vatan Hisleri</i>	<i>Tesadüfen</i>	
Halil Nihat	<i>Şiir Demek Ahenk Demek</i>	<i>Parmakla Tegazzül</i>	<i>Yeralında</i>
Ercüment Ekrem	<i>İlk Ders</i>	<i>Sarı Çarşafı Kadın</i>	<i>Ramazan</i>
Halit Fahri	<i>Vatan Destanı</i> <i>Denizde Grup</i>	<i>Son Bahar</i> <i>Ufukta Kandiller</i>	<i>Fener'in Karşısında</i>
Yusuf Ziya	<i>Akından Akına</i> <i>Gece Nöbetinde</i> <i>Şairler</i>	<i>Vapur Tarifesi</i> <i>Kolleksiyon Merakı</i> <i>Gramofon Salgını</i>	<i>Gülen At</i> <i>Bir İlkbahar Akşamı</i> <i>İnönü</i>
Orhan Seyfi	<i>Gül ile Bülbül Efsanesi</i> <i>Kanarya</i>	<i>Kış Gecelerinde</i> <i>Harp İçinde Bahar</i>	<i>Çoban, Sürün Dağılmasın</i> <i>Annemle Hasbihal</i>
Reşat Nuri	<i>Mukaddes Hatıra</i> <i>"Mehmetçik"ten Bir Parça</i> <i>Damga'dan</i>	<i>Bir Sahtekârlık Davası</i> <i>Gamsızın Ölümü</i> <i>Rüyayı Sadık</i>	<i>Çalıkuşu'ndan</i> <i>Kızılıcak Dalların'dan</i>
Falih Rıfkı	<i>Bornova'da Son Gece</i> <i>Salihli Harabelerinde</i>	<i>Denizafarı'ndan</i> <i>Mektebim</i>	<i>Gidenler ve Gelenler</i> <i>Medine</i>
Faruk Nafiz	<i>Akın'dan</i> <i>Han Duvarları</i> <i>Denizden Beklediğim</i> <i>Çoban Çeşmesi</i>	<i>Garipler</i> <i>Muztaripler Aç</i> <i>San'at</i>	<i>Gurbet</i> <i>Melek</i> <i>Canavar'dan</i>
Enis Behiç	<i>Turan Kızları</i> <i>Ey Türkeli</i>	<i>Maymunlar</i> <i>Tuna Kıyısında</i>	<i>Çanakkale Şehitliğinde</i>
Hakkı Suha	<i>Kimin, Hangi Ordunun Geçidi?</i>	<i>Sürek Açı</i>	<i>Valide Hanında Bir Muharrem Ayını</i>
Mahmut Yesari	<i>Pervin Abı'dan</i> <i>Ziyaret Günü</i>	<i>Çulluk'tan</i>	<i>Hanife Hanım Mahkemede</i>
Peyami Safa	<i>Canan'dan</i>	<i>Mahşer'den</i>	<i>9'uncu Hariciye Koşuşu'ndan</i>
Vâlâ Nureddin	<i>"Altunkum"un Hatıratı</i>	<i>Ey Münevverler</i>	<i>Edison'un En Kıymetli Hediyesi</i>
Hasan Âli	<i>Koşma</i>	<i>Yeni Hayat</i>	<i>Fikretin Ruhu ve Felsefesi</i>
Sadri Etem	<i>Çıkırıklar Durunca'dan</i>	<i>Düşkünler'den</i>	<i>Bacayı İndir, Bacayı Kaldır</i>
Kemaleddin Kâmi	<i>Gurbet</i> <i>Hicret</i>	<i>Kimsesizlik</i>	<i>İstiklâl Ordusunun Şehitlerine</i>
Hikmet Feridun	<i>Ninniler</i> <i>Kuyu Suyu İç ?..</i>	<i>Nişancı Dükkânı</i>	<i>Soğuk Dalgası</i>
2. Bölüm: Bugünün Genç Şairleri			
Necip Fâzıl	<i>Deniz</i>	<i>İstasyon</i>	<i>Dalgalar</i>
Ömer Bedreddin	<i>Akdenize Doğru</i>	<i>Deniz Garibi</i>	<i>Gurbetten Sılaya Giderken</i>
Sabri Esat	<i>Vagona</i>	<i>Akşam ve Develer</i>	<i>Bağdat Caddesinde Öğle</i>
Yaşar Nabi	<i>Kağı Gıcırıkları</i>	<i>Ateşinin Şarkısı</i>	<i>Serserinin Şarkısı</i>
Cevdet Kudret	<i>Yedikulede Akşam</i>	<i>Toprağa Bağlı</i>	
Vasfi Mahir	<i>Nöbetçi</i>		
Şinasi Gündoğdu	<i>Nal Sesleri</i>		
Hüseyin Nail	<i>Yurdumun Dağlarına</i>	<i>Anama</i>	
Mehmet Faruk	<i>Anadolumuz</i>		

Tablo 4.21.'de görüldüğü üzere, Ali Canip Yöntem tarafından hazırlanan *Türk Edebiyatı Antolojisi* adlı bu kitap iki bölümden oluşmuştur. İlk bölüm, 'Tanzimat'tan Bugüne Kadar' başlığı altında ele alınmıştır. İkinci bölüm ise, 'Bugünün Genç Şairleri' adı altında verilmiştir.

İlk bölümde 44 sanatçıya ve 218 esere yer verilirken; ikinci bölümde 9 sanatçıya ve 19 esere yer verilmiştir. Kitapta yer verilen sanatçıların ve eserlerinin ilk bölümde daha fazla, ikinci bölümde ise daha sınırlı sayıda olmasının nedeni genç şairlerin Türk edebiyatı içerisinde henüz kendilerini kanıtlayamamış olmaları ile ilgilidir. Bu durum kitabın yazıldığı 1930'lu yıllarda, tanınmış yeni şairlerin sayısının oldukça az olduğunu göstermektedir.

İlk bölümde eserlerine en çok yer verilen sanatçılar arasında 14 eseri ile Ahmet Haşim ilk sıradayken, 12 eser ile Fadıl Ahmet ikinci sırada ve 10 eser ile Faruk Nafiz Çamlıbel üçüncü sıradadır. Kitabın yazıldığı yıllarda sanatı ve eserleri önemli sayıldığı için yer verildiği düşünülen bu sanatçılardan Ahmet Haşim ve Faruk Nafiz Türk edebiyatı içerisindeki önemini ve değerini hala korurken, Fadıl Ahmet'in adının kaybolduğu tespit edilmiştir.

Yine Yusuf Ziya Ortaç'ın 9 eserine; Ziya Gökalp, Aka Gündüz ve Reşat Nuri Güntekin'in 8 eserine; Mehmet Emin Yurdakul, Ömer Seyfettin ve Halide Edip Adıvar'ın 7 eserine; İbrahim Alaeddin Gövsa ve Orhan Seyfî Orhon'un 6 eserine; Şinasi, Hüseyin Siret, Ruşen Eşref Üneydin, Halit Fahri Ozansoy, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Hamdullah Suphi Tanrıöven ve Enis Behiç Koryürek'in 5 eserine yer verilmiştir. Çok sayıda eserine yer verilen bu sanatçıların kitabın yazıldığı yıllardaki önemlerini korudukları görülmektedir. Türk edebiyatı içerisindeki önemi göz ardı edilemeyen sanatçılar arasında yer alan Yahya Kemal, Mehmet Akif, Mehmet Fuat Köprülü ve Peyami Safa'nın eserlerine kitapta çok fazla yer verilmemesi dikkat çekicidir.

İkinci bölümdeki sanatçıların, kitabın yazıldığı yıllarda genç şair olarak adlandırılması nedeniyle, az sayıda eserine yer verilmiştir. Bunlar arasında ilk sırada yer verilen Necip Fazıl Kısakürek ile birlikte Ömer Bedreddin, Sabri Esat Siyavuşgılı Yaşar Nabi Nayır, Cevdet Kudret Solok ve Vasfi Mahir Kocatürk'ün Türk edebiyatı içerisindeki öneminin devam ettiği görülmüştür. Diğer sanatçıların ise adlarının kaybolduğu tespit edilmiştir.

Türk Edebiyatı Antolojisi'nde, Tanzimat'tan başlamak üzere Cumhuriyet döneminde eser vermiş olan şair ve yazarlardan örnekler alınmış, hayatlarına kısaca değinilmiştir. Böylelikle eserde Türk edebiyatındaki Avrupalı edebiyatın etkisi ve izleri gösterilmiştir. Ayrıca *Türk Edebiyatı Antolojisi*'ne alınan şahsiyetler ve eserleri

kronolojik sıraya göre verilerek, edebiyat tarihindeki yerleri konusunda bilgi edinme imkânı sunulmuştur.

Bununla birlikte Ali Canip Yöntem kitabı düzenlerken, içindekiler kısmını başa değil, kitabın en sonuna eklemiştir. İçindekiler kısmında eserler ve şahıslar kronolojik olarak değil, alfabetik sıraya göre sınıflandırdığı tespit edilmiştir.

Kitapta metin ile ilgili herhangi bir açıklama yapılmayarak, öğrenciler direk metinle karşı karşıya bırakılmış ve dikkatin metindeki özelliklere yönlendirilmesi amaçlanmıştır. Metinlerde geçen yabancı kavram, yazar, filozof gibi isimlerle ilgili bilgiler dipnot şeklinde verilmiştir. Bunun yanı sıra kitaba çok sayıda eser alınarak ‘metne dayalı öğretim’ yönteminin kullanılmasına olanak tanınmıştır.

Türk Edebiyatı Antolojisi’ndeki metinler, ilk defa 1929 yılında belirlenen Türkçe dersinin amaçlarına uygun olarak düzenlenmiştir. Ayrıca antolojide, lise üçüncü sınıf öğrencilerinin seviyelerine uygun, sade ve güzel bir dille yazılmasıyla birlikte estetik bir değere sahip olan metinlere yer verilmesi dikkat çekmektedir. Kitapta yer verilen eserlerin farklı türlerin örnekleri olması, kitabın oldukça zengin bir kaynak olmasını sağlamıştır.

Ali Canip Yöntem, *Türk Edebiyatı Antolojisi*’ni hazırlarken metinlerin yeni kurulan Cumhuriyet’in düşünce tarzına uygun olarak seçilmesine özen göstermiştir. Bu anlamda modern ve yakın devirlere ait eserleri seçmiştir. Ayrıca Batı edebiyatından yapılan tercümelere yer vererek öğrencilerin ufkunu geliştirmeyi de amaçlamışlardır.

Fevziye Abdullah Tansel’in (1968) Ali Canip Yöntem hakkındaki biyografik çalışmasında, eserin bu özelliklerinin yanı sıra edebiyat öğretimi konusundaki değerini şu sözlerle ortaya koymuştur: “*Ali Canip Yöntem’in Türk Edebiyatı Antolojisi, Tanzimat Devri’nden başlayarak son devri de içine alan, şair ve nâsirlerin kısaca hal tercemesi ve eserleri hakkında bilgi verildikten sonra, seçilmiş en güzel örnekleri ihtiva eden bir eserdir. Bu büyük cildin basıldığından beri kırk yıla yakın zaman geçtiği halde, henüz bir benzeri neşredilmiş değildir.*”

Tüm bu yönleriyle kitap, devrinin edebi zevkini ve anlayışını öğrencilerin dikkatine sunmuştur. Böylece öğrencilerin bu yolla edebi zevklerinin ve beğenilerinin belirli bir seviyeye ulaşması ve şekillenmesi de sağlanmıştır.

Kitapta yer verilen sanatçılar ve eserleri, Ali Canip’in edebî anlayışını yansıtması bakımından önemlidir. Fakat milli edebiyat anlayışını savunan Ali Canip’in tam zıttı

bir anlayışa mensup olan Ahmet Haşim'den bu kadar çok örnek alması üzerinde düşünölmeye değerdir.

Mustafa Nihat Özön. (1934). Lise Kitapları III. Sınıf-Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi. İstanbul: Devlet Matbaası.

Mustafa Nihat Özön tarafından yazılan *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi* adlı kitap, Maarif Vekâleti Milli Talim ve Terbiye Dairesinin 13.11.1933 tarih ve 95216 sayılı kararıyla 2. defa olarak 3000 nüsha bastırılmıştır.

793 sayfadan oluşan bu kitap oldukça kapsamlıdır. Kitapta öğrencilere yönelik herhangi bir açıklama yapılmadan, direk konuların anlatımına başlanmıştır. Konu anlatımı bittikten sonra 'Kitabın İçinde Geçen Adların Alfabe Sırasıyla Cetveli' adında bir bölüm bulunmaktadır. Bu bölümün sonunda ise içindekiler kısmına yer verilmiştir.

Türk edebiyatı tarihine, sanatçılara ve eserlerine yer veren bu kitabın içinde yer alan konular şöyledir;

Tablo 4.22. *Mustafa Nihat Özön'ün Metinlerle Türk Edebiyatı Tarihi adlı kitabında yer alan konular.*

Başlangıç	I. Yenilik Mübeşşirleri	Mütercim Asım	Hoca İshak Efendi
	II. Yeniliğin Başlangıcı	Muhitleri	Kitaplar
1- Nazım	I. İlk Nazım Yenilikleri	Tezahürleri	Mücadeleler
		Gazete ve Mecmualar	
		Etem Pertev Paşa	<i>Bekayı Ruh</i> <i>Tıflı Naim</i>
		Şinasi	<i>Eşek İle Tilki Hikâyesi</i> <i>Karakuş Yavrusu İle Karga Hikâyesi</i>
		Ziya Paşa	<i>Harabat Mukaddemesi</i> <i>Terci Bent</i> <i>Terkibi Bent</i> <i>Zafername</i>
		Namık Kemal	<i>Bir Muhacir Kızın İstimdadı</i> <i>Tahrirî Harabat Mukaddimesinden</i>
		Recaizade Ekrem	<i>Lâhin</i> <i>Ariyet Kitap Arasında Bulunmuş Bir Çiçek</i> <i>Bülbül</i> <i>Tefekkür</i> <i>Kırmızı Merkuplar</i> <i>Mevt... Nijat</i>
		Abdülhak Hâmit	<i>Bir Şarkı</i> <i>Sahra</i> <i>Randevular'dan</i> <i>Garam</i> <i>Kahpe</i> <i>Haclei Muzlim</i> <i>Makber</i> <i>Validem</i> <i>Sinema Şiri</i>

		Muallim Naci	<i>Komşunun Perdesi</i>
			<i>Dicle</i>
			<i>Görün</i>
			<i>Gözler</i>
	II. Diğer Şairler	Sadullah Paşa	<i>On Dokuzuncu Asır</i>
		Nabizade Nazım	<i>Anadoluhisarı 'nda Mezarlık</i>
			<i>Yaprak</i>
	III. Eskiğin Devamı	İsmail Safa	<i>Bir Çocukluk Hatırası</i>
		Leskofçalı Galip	<i>Gazel</i>
		Avni	<i>Gazel</i>
			<i>Rübai</i>
	IV. Edebiyatı Cedide	Cevdet Paşa	<i>Gazel</i>
		1. Tarihi ve Yaptığı	
		2. Tevfik Fikret	<i>Hasta Çocuk</i>
			<i>Balıkçılar</i>
			<i>Lâdâns Serpantin</i>
			<i>Halûk'un Vedâi</i>
			<i>Sabah Olursa</i>
			<i>Halûk'un Bayramı</i>
			<i>Şehitlik 'te</i>
			<i>Siyah Bacı</i>
		3. Cenap Şahabettin	<i>Yakazatı Leyliye</i>
			<i>Temaşayı Leyal</i>
			<i>Temaşayı Hazan</i>
			<i>Elhamı Şîta</i>
			<i>Teranei Sabah</i>
			<i>İhtiyar Çınar</i>
			<i>Senin İçin</i>
	Edebiyatı Cedidenin Diğer Şairleri	Hüseyin Siret	<i>Ayşecik</i>
			<i>Bülbül</i>
			<i>Ocak Başında</i>
		Hüseyin Suat	<i>Âma</i>
			<i>Üvey Ana</i>
		Ali Ekrem	<i>Vasiyet</i>
			<i>Böğürtlen</i>
		Süleyman Nazif	<i>Sariri Hame</i>
			<i>Diyarı Fuzuli</i>
			<i>Daüssıla</i>
	V. Milli Edebiyat Mücadeleleri ve Bugünkü Edebiyat	Faik Âli	<i>Nağmei Teselli</i>
			<i>Dilenci Kız</i>
		Süleyman Nesip	<i>Elhamı İltifat</i>
		Yahya Kemal	<i>Mehlika Sultan</i>
			<i>Şarkılar</i>
			<i>Özleyen</i>
		Celal Sahir	<i>Hayat</i>
		Ali Canip	<i>Sokak Feneri</i>
			<i>Yaz Görüşleri</i>
		Ziya Gök Alp	<i>Lisan</i>
			<i>Din</i>
		Aka Gündüz	<i>Bozgun</i>
			<i>Seher Yıldızı</i>
		Faruk Nafiz	<i>Bağ Bozumu</i>
			<i>Gurbet</i>
			<i>Suda Halkalar</i>
			<i>Talas Bağlarında Batı</i>
			<i>Koşma</i>
		Halit Fahri	<i>Memleket Türküleri</i>
			<i>Gurbette İlk Bayram</i>
			<i>Ölüm ve Kadeh</i>
			<i>Geceleyn Mezarlar</i>
		Orhan Seyfi	<i>İlk Kar</i>
			<i>Kanarya</i>
		Yusuf Ziya	<i>Evim</i>
		Enis Behiç	<i>Çanakkale Şehitliğinde</i>
		Necmettin Halil	<i>Tren Sesleri</i>
			<i>Bir Yolcuya</i>
		Ali Mümtaz	<i>Leylekler</i>
			<i>Damla Damla</i>
			<i>Bingöl Çobanları</i>

		Kemalettin Kâmi	İstiklal Şehitlerine	Ordusunun	
			Kitabe		
			Bir Yolcuya		
			Siperde Akşam		
			Çankaya		
			Akşam		
			Necip Fazıl	Gurbet	
				Köroğlu	
				Otel Odalarında	
				Açıklarda	
		Nazım Hikmet		Yaralı Hayalet	
			Yalnayak		
			Meşin Kaplı Kitap		
		Halide Nusret	Güller		
Şükufe Nihal	Aşık Sazıyle				
Yaşar Nabi	Arabacının Şarkısı				
VI. Diğer Nazım Nevileri	Gedayi	Sümmanî			
	Erzurumlu Emrah	Hazerî			
	Dadaloğlu	Celâli			
	Ruhsatî				

2- Tiyatro	I. Türkçede Tiyatro ve İlk Tiyatro Eserleri	Şinasi	Şair Evlenmesi	
		Âli Bey	Hizmetçi ile Efendisi	
			Misafiri İstiskal	
			Bir Pazarlık	
	II. Tiyatroda İkinci Devir (1873-1883)	Ahmet Vefik Paşa	Dertleşme	
			Filozofla Komşusu	
			Don Cıvanı	
			Tabibi Aşk	
			Nefret	
			Zoraki Hekim	
			Tartüf	
			Pintinin Ziyafet Hazırlığı	
			Dandini’nin Derdi	
			Doktorun Kızgınlığı	
		Namık Kemal	Vatan yahut Silistre	
			Gülnehal	
			Zavallı Çocuk	
			Bir Deniz Savaşı	
		Abdülhak Hâmit	Taçlar Karşısında	
			Tarık	
			Nesteren	
			Nazife	
			Eşber	
			Kıskançlık	
	Şemseddin Sami	Gâvenin İsyanı		
	Manastırlı Rifat	Düşüne Hazırlık		
	Teodor Kasap	İşkilli Memo		
	III. 1908’den Sonra ve Bugünkü Tiyatro	Mehmet Rauf	Muhasibin Derd	
		Halit Ziya Uşaklıgil	Mektep	
			Bir Nasihat	
		Ahmet Nuri İbnürrefik	Avukatla Müşmerisi	
		Aka Gündüz	Bir Terbiye	
		Reşat Nuri	Eski Rüya	
		IV. Manzum Tiyatro	Faruk Nafiz	Yağmur Duası
				Kovalama
	Halide Edip		Kenan Çobanları	

3- Roman	I. Türkçede Roman		
	II. İlk Romancılar	Ahmet Mitat	İyiliğe Kemlik
			Esirlik
		Namık Kemal	Ateş Düştüğü Yeri Yakar
			İntibahın Mukaddimesinden
			Istirap
			Cezmi
			Bir Cirit Oyunu
		Sami Paşazade Sezai	Bir Tanzimat Köşkü
		Nabizade Nazım	Çocukluk Hatıraları
		Şemsettin Sami	Bir Hiddet
	Ana Gözü		

		Recaizade Ekrem	Yarım Asır Evelki Gençlik	
		Mehmet Murat	Eski Zamanda Bir Daire	
	III. Tercümeler			
IV. Edebiyatı Cedide Romanı	Halit Ziya Uşaklıgil	Düğün Hazırlığı		
		Hayal Sukutu		
		Beşir		
		Bir Edebiyatı Cedide Evi		
		Çolak Mesut		
		Mehmet Rauf	Deniz Sevgisi	
			Eylül	
			Bir İç Güveysi	
	Hüseyin Cahit		Küçük Remzi	
		Görücü		
		Netice		
		Ateşçinin Oğlu		
		Rahat Döşegi		
V. Edebiyatı Cedideden Hariç Hikâyeciler	Hüseyin Rahmi	Bir Büyücü		
		Bir Mahalle Dedikodusu		
		Sihre İnanan Biri		
VI. Bugünkü Romancılar	Halide Edip	Aşk Efsaneleri		
		Bir San'atkarın Kendini Tahlili		
		Tanıdığım Çocuklardan Rüstem		
		Aliye Kasabaya Geliyor		
		Ayrılık Felsefesi		
		Haso		
		Yakup Kadri	Bir Tanzimat Yetiştirmesi	
	Başka Biri			
	Bir Konuşma			
	Karadeniz Sahillerinde Kış			
	Bir Tatlısu Frengi			
	Aka Gündüz	Bir Sevkiyat Gecesi		
		Hafız Efendi'nin Meb'usluk Hikâyesi		
	Ömer Seyfettin	Vire		
	Reşat Nuri	Çocuk ve Asker		
		Bir Opera Mevzuu		
		Bir Masal		
		Hazin Bir Rasime		
		Bir İdare Adamı		
	Mahmut Yesari	Çocuk Kavgası		
		Teke Avı		
Kazan Dairesinde				
4- Tarih	I. Vak'anüvisler	Tanzimat Vak'anüvisleri		
		Cevdet Paşa		
		Lütfi ve Abdurrahman Şeref		
	II. Diğer Tarihçiler	Tanzimat Tarihçileri		
		Namık Kemal		
		Ahmet Mitat		
Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti				
5- Coğrafya ve Seyahat	I. Coğrafya			
	II. Seyahat			
6- Edebiyat Tarihi ve Tenkit	I. Edebiyat Tarihi			
	II. Tenkit	a. Şinasi	d. Belagatçiler	
		b. Namık Kemal	e. Edebiyatı Cedide	
		c. Recaizade Ekrem	f. 1908'den Sonra Tenkit	
7- Mektup ve Harita				
8- Felsefe	a. Umumi Felsefe	d. Psikoloji	g. İctimaiyat	
	b. Felsefe Tarihi	e. Ahlak	h. Pedagoji	
	c. İlmi Felsefe	f. Estetik		
9- Hitabet ve Gazetecilik	I. Hitabet			
	II. Gazetecilik	a. Şinasi	d. 1908 Gazeteciliği	
		b. Namık Kemal	e. Kronik ve Esse Yazarlar	
		c. Öteki Gazeteciler		

Tablo 4.22.'de görüldüğü üzere, kitap başlangıç bölümü hariç on kısımdan oluşmuştur. Başlangıç bölümünde, Türk edebiyatında yapılan ilk yenilik hareketlerine ve temsilcilerine değinilmiştir. Birinci bölümde nazım, ikinci bölümde tiyatro, üçüncü bölümde roman, dördüncü bölümde tarih, beşinci bölümde coğrafya ve seyahat, altıncı bölümde edebiyat tarihi ve tenkit, yedinci bölümde mektup ve harita, sekizinci bölümde felsefe, son olarak dokuzuncu bölümde ise hitabet ve gazetecilik hakkında bilgi verilmiş, yapılan yenilik çalışmalarına değinilmiştir. Ayrıca ilgili konularda eser veren, edebiyatın önde gelen sanatçılarına ve onların ünlü eserlerine de yer verilmiştir.

Kitabın büyük bir kısmını oluşturan nazım bölümünde yaklaşık 43 sanatçıya ve ortalama 111 esere yer verilmiştir. Bu sanatçılardan Abdülhak Hamit'in 9 eseri, Tevfik Fikret'in 8 eseri ve Cenap Şahabettin'in 7 eseri örnek metin olarak alınmıştır. Tiyatro bölümünde 12 sanatçıya ve 34 esere yer verilmiştir. Bunlardan Ahmet Vefik Paşa'nın 10 eseri, Abdülhak Hâmit'in ise 8 eseri örnek metin olarak alınmıştır. Yine kitabın büyük bir kısmını oluşturan roman bölümünde 17 sanatçı ve 51 esere yer verilmiştir. Bunlardan Halide Edip Adivar ve Reşat Nuri Güntekin'in 6 eseri, Halit Ziya Uşaklıgil ve Yakup Kadri'nin 5 eseri, Namık Kemal, Mehmet Rauf ve Hüseyin Cahit'in 4 eseri örnek metin olarak alınmıştır. Bunların dışında kalan bölümlerde ise yine ilgili konuda eseri olan önemli sanatçılara ve eserlerine yer verilmiştir.

Kitapta ele alınana konular ile ilgili açıklama yapıldıktan sonra, o konularda eser veren sanatçılar hakkında da çeşitli bilgiler verilmiştir. Bu bilgiler arasında sanatçıların ele alınan konu ile ilgili yapmış olduğu çalışmalar anlatılmış; hayatları ve edebî yönleri dipnot kısmında ele alınmıştır. Sanatçılar hakkında verilen bilgilerden sonra örnek metinlere yer verilmiştir.

Kitapta yer alan örnek metinlerde geçen yabancı kelimeler ise, yine dipnot bölümünde açıklanmıştır. Bu noktada kitabın en sonunda bütün kelimelerin yer aldığı bir sözlük oluşturulmadığı, metinle daha kolay ilişkilendirilmesi adına her eserin hemen altında küçük bir sözlüğe yer verildiği görülmüştür. Ayrıca bu ders kitabında konunun daha iyi kavranması, öğrencilerin düşünme, konuşma ve yazma gibi becerilerinin geliştirilmesine katkı sağlayan çalışma sorularına yer verilmediği tespit edilmiştir. Kitap bu yönleriyle diğer ders kitaplarından ayrılmaktadır.

Oldukça kapsamlı olan bu ders kitabı ele aldığı konular, sanatçılar ve seçtiği eserler noktasında dikkate değerdir. Bu anlamda 1930’lu yıllarda yazılan bu kitapta yer verilen sanatçılar ve eserlerin neredeyse tamamının, Türk edebiyatı içerisindeki önemlerini hala korudukları görülmektedir. Bu bakımdan kitabın yazarının edebiyat bilgisinin ve zevkinin oldukça gelişmiş olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca bu yönüyle, lise öğrencilerindeki edebi bilgi ve estetik zevki aynı anda geliştirme amacı taşıdığı düşünülmektedir.

Metinlerle Türk Edebiyatı Tarihi adlı bu ders kitabında Divan edebiyatı, Halk edebiyatı, yeni edebiyatın seçkin sanatçıları ve eserleri ile birlikte çeşitli tercüme çalışmalarına da yer verilmiştir. Bu yönüyle kitap, edebiyat tarihi ile ilgili bilgi edinilmesine ve çeşitli devrilere ait örnek metinlerin incelenmesine imkân tanımaktadır. Fakat bu ders kitabının çok kapsamlı olması ve konuların ayrıntılı olarak ele alınması nedeniyle, lise öğrencilerinin seviyesinin üstünde olduğu düşünülmektedir. Ayrıca lise üçüncü sınıflarda okutulmak üzere hazırlandığı belirtilen bu kitap, bir ders yılına sığmayacak kadar kapsamlıdır.

Hıfzı Tevfik Gönensay, Nihad Sami Banarlı. (1943). Lise Kitapları II. Sınıf Başlangıçtan Tanzimat’a Kadar Türk Edebiyat Tarihi. (3. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Hıfzı Tevfik Gönensay ve Nihad Sami Banarlı tarafından 1941 yılında yazılan *Başlangıçtan Tanzimat’a Kadar Türk Edebiyat Tarihi*’nin, Milli Eğitim Bakanlığının 27.11.1941 tarih ve 82/10026 sayılı kararı ile liselerin ikinci sınıflarında yardımcı ders kitabı olarak okutulmasına karar verilmiştir.

253 sayfadan oluşan kitabın giriş kısmında, lise öğrencilerine hitaben bir önsöz yazılmıştır. Bu önsözde, Türk edebiyatı tarihi hakkında yazılmış kitapların ve öğretim yöntemlerinin neredeyse daha yeni oluşturulmaya başlandığı ifade edilmiştir. Bu kapsamda edebiyat tarihi ile ilgili ilk kitapların Ziya Gökalp ve Fuat Köprülü tarafından hazırlandığı, sonraki kitapların da bunlardan yararlandığı belirtilmiştir. Fakat Fuat Köprülü’nün hazırlamış olduğu kitabın henüz tamamlanmadığına ve lise öğrencilerinin seviyesine uygun olmadığına değinilmiştir. Lise öğrencileri için hazırlanmış olan diğer ders kitaplarında ise esas önemli kısımlara yer verilmediği ve gereksiz bölümlere çok fazla değinildiği vurgulanmıştır.

Bu kitabın, belirtilen eksikliklerin giderilmesi ve lise öğrencilerine yardımcı olması amacıyla yazıldığı ifade edilmiştir. Ayrıca kitabın öğrencilerin kolaylıkla ve severek okuyup anlayabilecekleri şekilde, sade ve açık bir üslupla yazılmasına özellikle dikkat edildiği belirtilmiştir.

Kitapta İslamiyet'ten önceki Türk edebiyatının, ana çizgileriyle ve en son haline göre verildiği belirtilmiştir. Halk edebiyatı, Tasavvuf edebiyatı ve Divan edebiyatının başlıca şahsiyetlerinin biyografik durumlarından kısaca bahsedilerek, edebî metinlerin incelenmesi yöntemiyle öğrencilere tanıtılması hedeflenmiştir. Ayrıca sözü edilen bu edebiyatlarda yer alan çeşitli zümrelere mensup sanatçılardan devrine damgasını vurmuş olanlara kısaca değinildiği ifade edilmiştir.

Kitapta edebî devrelerin asırlara göre ayrılmasından sonra, her asrın tarihi yapısının temel noktalarıyla öğrencinin gözünde canlandırılması hedeflenmiştir. Bu noktada, amacın sadece edebiyatın başlangıcından itibaren geçirmiş olduğu gelişim evrelerini incelemek olduğu ifade edilmiştir. Bu nedenle kitapta yalnızca gerekli görülen örnek metinlere yer verildiği belirtilmiştir.

Bu konudaki ihtiyacın, Maarif Vekâleti tarafından Necmettin Halil Onan'ın '*Divan Şiiri Antolojisi*' adındaki eserinin bastırılması ile giderildiği ifade edilmiştir. Bu nedenle bu kitabın sadece edebiyat tarihi ile ilgili olduğu, lise öğrencilerinin bu derste yıllardır yaşadığı zorlukların giderilmesi için gereken bütün önlemlerin alınarak hazırlandığı da özellikle vurgulanmıştır.

Başlangıçtan Tanzimat'a Kadar Türk Edebiyat Tarihi adlı kitapta yer alan konular, sanatçılar ve eserleri şöyledir;

Tablo 4.23. *Hıfzı Tevfik Gönensay ve Nihad Sami Banarlı'nın Başlangıçtan Tanzimat'a Kadar Türk Edebiyat Tarihi adlı kitabında yer alan konular.*

1- İslamiyet'ten Önce Türk Edebiyatı	Tarih ve Edebiyat Tarihi	
	Edebiyat Tarihinde Usul	
	Türk Edebiyatı Tarihi	
	Türk Edebiyatının Devirlere Göre Taksimi	İslamiyet'ten Önce Türk Edebiyatı
		İslamiyet Tesirindeki Türk Edebiyatı
		Garp Tesirindeki Türk Edebiyatı
		Millileşme Devri Türk Edebiyatı
	Türk Edebiyatının Lehçelere Göre Taksimi	Çağatay Lehçesi Edebiyatı
		Azeri Lehçesi Edebiyatı
		Anadolu Lehçesi Edebiyatı
	Türk Edebiyatının Zümrelere Göre Taksimi	Yüksek Zümre Edebiyatı
		Türk Halk Edebiyatı
		Tasavvuf Edebiyatı
	Türk Yurtları	
	İlk Türk Devletleri	

	İslamiyet'ten Önce Türk Hayatı	İlk Türklerde Din	
		İlk Türk Törenleri	
		Türklerde Aile	
		Türklerde İçtimai Hayat	
	Şifahi Edebiyat: İlk Şiir Mevzuları ve İlk Edebi Neviler	Koşuklar	
		Sagular	
		Destanlar: Türk Destanları	
	Yazılı Edebiyat	Köktürk Yazıları	
		Orhun Abideleri	
		Uygur Yazısı	
Türklerin İlk Şiirlerinde Vezinler ve Şekiller	Eski Türk Nazım Şekilleri		
2- İslamiyet'ten Sonra Türk Edebiyatı	İslam Medeniyeti		
	Tasavvuf Cereyanı		
	İslami Edebiyatta Vezin ve Nazım Şekilleri		
	XIV. Asra Kadar Türk Edebiyatı		
	XIV. Asra Kadar Yüksek Zümre Edebiyatı	Yusuf Has Hacib	<i>Kutadgu Bilig</i>
		Edib Ahmed	<i>Aybetül-Hâkayık</i>
	İslam Medeniyeti Çağlarında İlk Türkçülük Hareketleri	Kaşgarlı Mahmud	<i>Divan-ı Lügatit Türk</i>
		Fahreddin Mübarekşah	<i>Şecer-i Ensâb</i>
		Zemahşerî	<i>Mukaddimet-ül Edeb</i>
	XIV. Asra Kadar Türk Halk Edebiyatı	Cingizname	
	XIV. Asra Kadar Türk Tasavvuf Edebiyatı	Ahmed Yesevi	<i>Hikmet</i>
		Ali	<i>Yusuf ve Züleyha</i>
		Hakîm Süleyman Ata	
	XIII. Asırda Anadolu'da Türk Edebiyatı	Divan Edebiyatı	Hoca Dehhani
		Halk Edebiyatı	Dede Korkut Hikâyeleri
			<i>Danışmendnâme</i>
		Tasavvuf Edebiyatı	Mevlana
			Ahmed Fakih
			Sultan Veled
	Yunus Emre		
	XIV. Asırda Türk Edebiyatı		
	XIV. Asırda Çağatay Lehçesi Edebiyatı	Rabguzi	<i>Kıyas-ı Enbiya</i>
		Harezmi	<i>Muhabbetname</i>
		Kutub	<i>Hüsrev ü Şirin</i>
		Seyf-i Serayî	
	XIV. Asırda Âzerî Lehçesi Edebiyatı	Kadı Burhaneddin	Seyyid Nesimi
	XIV. Asırda Anadolu Türkçesi Edebiyatı	Gülşehri	Ahmedî
		Âşık Paşa	
	XIV. Asırda Halk Edebiyatı	Said Emre	Kaygusuz Abdal
	XV. Asırda Türk Edebiyatı		
	XV. Asırda Çağatay Lehçesi Edebiyatı	Ali Şîr Nevaî	
	XV. Asırda Âzerî Lehçesi Edebiyatı		
XV. Asırda Anadolu Edebiyatı	Dini Edebiyat	Süleyman Çelebi: <i>Mevlûd</i>	
	Divan Edebiyatı	Şeyhi	
		Nizami: <i>Hüsrev ü Şirin</i>	
		Ahmed Paşa	
	Osmanlı Nesri	Sinan Paşa	
	Marcimek Ahmed		
XVI. Asırda Türk Edebiyatı			
XVI. Asırda Çağatay Edebiyatı	Babürşah		
XVI. Asırda Âzerî Edebiyatı	Hatâyî	Fuzulî	
XVI. Asırda Osmanlı Türkçesi Edebiyatı	Bâkî	Ruhî	
	Taşlıcalı Yahya Bey		
XVI. Asırda Osmanlı Nesri	Gelibolulu Âlî	Latifi	
XVI. Asırda Halk Edebiyatı	Kul Mehmed	Köroğlu	
	Öksüz Ali	Hayalî	

	XVII. Asırda Türk Edebiyatı		
	XVII. Asırda Yüksek Zümre Edebiyatı	Nef'î	Yahya Efendi
		Nâbî	Nâilî
	XVII. Asırda Osmanlı Nesri	Kâtib Çelebi	Naîmâ
		Evliya Çelebi	
	XVII. Asırda Halk Edebiyatı	Gevherî	Kuloğlu
		Âşık Ömer	Karacaoğlu
		Kayıkçı Kul Mustafa	
	XVIII. Asırda Türk Edebiyatı		
	XVIII. Asırda Yüksek Zümre Edebiyatı: Divan Şiiri	Nedim	Şeyh Galib
		Koca Ragıp Paşa	
	XVIII. Asırda Halk Edebiyatı		
	XIX. Asrın Birinci Yarısında Türk Edebiyatı	Divan Şiiri	Vasîf
			İzzet Molla
			Akif Paşa
		Mensur Eserler	Es'ad Efendi
			Mütercim Asım

Tablo 4.23.'te görüldüğü üzere, kitap 'İslamiyet'ten Önce Türk Edebiyatı' ve 'İslamiyet'ten Sonraki Türk Edebiyatı' olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm 11 başlık altında ele alınmıştır. Türk edebiyatı devirlere, lehçelere, zümrelerine göre incelenmiş, Türk yurtlarından, İslamiyet öncesi hayattan, şifahi edebiyattan, ilk edebî eserlerden ve nazım şekillerinden söz edilmiştir. İkinci bölüm 32 başlık altında ele alınmıştır. İslam medeniyetinden, tasavvuf etkisinden, nazım şekillerinden, 14. Yüzyıla kadar olan Türk edebiyatından, ilk Türkçülük hareketlerinden, Türk halk edebiyatı ile 13. Yüzyılda Anadolu'daki Türk edebiyatından, yine 14, 15 ve 16. Yüzyıllardaki Çağatay ve Azeri lehçesi edebiyatları ile Anadolu edebiyatlarından, 16. Yüzyıldaki Osmanlı Türkçesi edebiyatından ve halk edebiyatından, 17 ve 18. Yüzyıllardaki yüksek zümre edebiyatından, Osmanlı nesrinden, halk edebiyatından ve 19. Yüzyılın birinci yarısındaki Türk edebiyatından söz edilmiştir.

Son bölümde yer verilen bibliyografya kısmında ise, kitabın hazırlanmasında yararlanılan eserlere yer verilmiştir. Aynı zamanda edebiyat ile ilgili çeşitli konular hakkında daha fazla bilgi edinmek isteyen öğrencilere yol göstereceği düşünülen diğer kaynaklar da sıralanmıştır. Yine içindekiler kısmı kitabın başında değil en sonunda yer verilmiştir.

Türk edebiyatının gelişim seyrinin ayrıntılı olarak ele alındığı bu kitap, yazıldığı yılların öğretim programına çok da uygun değildir. Öğretim programlarında, edebiyat tarihi derslerinin liselerde çok fazla ve ayrıntıya inilmeden yer verilmesine karar verilmiştir. *Başlangıçtan Tanzimat'a Kadar Türk Edebiyat Tarihi* adlı kitapta bu

karara uyulmadığı tespit edilmiştir. Bu noktada liseler için yazılan bu kitapta ele alınan konuların lise seviyesinin üzerinde olduğu düşünülmektedir.

Halit Tanyeli. (1950). Yeni Lise Kitapları-Okuma ve Edebiyat. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Halit Tanyeli tarafından 1950 yılında hazırlanan *Okuma ve Edebiyat* adlı kitap Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

152 sayfadan oluşan bu kitapta herhangi bir önsöz ya da açıklama kısmına yer verilmemiştir. İlk sayfadan itibaren direk konuların anlatımına başlanmıştır. Kitabın sonunda ‘Bilginizi Kuvvetlendirmek İçin Başvurabileceğiniz Birkaç Kitap’ başlığı altında bibliyografya kısmına yer verilmiştir. Bu kısımda Türk Dili ve Edebiyatı derslerinde kullanılan diğer ders kitaplarının künyeleri verilmiştir.

Bibliyografya kısmından sonra küçük bir sözlük oluşturulmuştur. Bu sözlükte kitap içerisinde geçen yabancı kelimelerin tanımlarına yer verilmiştir. Böylelikle öğrencilerin okuma parçalarında geçen kavramlar hakkında bilgi sahibi olmaları sağlanmıştır. Kitabın en sonunda ise, içindekiler bölümüne yer verilmiştir.

Bu kapsamda *Okuma ve Edebiyat* adlı kitapta yer verilen konular, okuma parçaları ve sanatçıları şöyledir;

Tablo 4.24. Halit Tanyeli’nin Okuma ve Edebiyat adlı kitabında yer alan konular.

1- Edebî Eser Ne Demektir?				
2- Edebî Eserlerin Şekilleri	a- Nesir	Okuma Parçası		Yazarı
		Vatan		Namık Kemal
		Ferhunde Kalfa		Halit Ziya Uşaklıgil
		Allaha Ismarladık		Falih Rıfkı Atay
		Araf'taki Ruh		Yakup K. Karaosmanoğlu
		Leylek		Ahmet Haşim
	b- Nazım	Koşma		Erzurumlu Emrah
		Otuzbeş Yaş Şiiri		Cahit Sıtkı Tarancı
		İtrî		Yahya Kemal Beyatlı
		Bahçe İçinde Ev, Ev İçinde Düşünmek		Fazıl Hüsnü Dağlarca
	c- Hece Vezni	Koşma		Karacaoğlan
		Koşma		Bayburtlu Zihni
		Gençlik Böyledir İşte		Cahit Sıtkı Tarancı
		Nedir?		Fazıl Hüsnü Dağlarca
		Koşma		Karacaoğlan
		Sebil ve Güvercinler		Ziya Osman Saba
	d- Aruz	Merdiven		Ahmet Haşim
		Bir Tepeden		Yahya Kemal Beyatlı
	e- Kafiye	Rindlerin Ölümü		Yahya Kemal Beyatlı
		Ömür		Yahya Kemal Beyatlı
3- Üslup				
4- Edebî Eserlerin İfade Özellikleri	- Mecaz	- İstiare	- Kinaye	
	- Teşbih	- Mecaz-ı Mürsel	- Tariz	
	a- Mani ve Örnekleri			

5- Halk Şiirimizin Belli Başlı Nazım Şekilleri	b- Türkü ve Örneği		
	c- Koşma	<i>Koşma</i>	Karacaoğlu
		<i>Koşma</i>	Seyrânî
	d- Varsağı	<i>Varsağı</i>	Karacaoğlu
	e- Destan	<i>Destan</i>	Kayıkçı Kul Mustafa
	f- Diğer Şekiller ve Halk Şiiri	- İlahi - Nutuk - Nefes - Devriye	
6- Divan Şiirinin Belli Başlı Nazım Şekilleri	a- Kaside	<i>Birinci Sultan Ahmede Kasideden</i> <i>Hürriyet Kasidesi'nden Beyitler</i>	Nef'î Namık Kemal
	b- Gazel	<i>Mahur'dan Gazel</i>	Yahya Kemal Beyatlı
	c- Terkib-i Bend	<i>Terkib-i Bend'den</i>	Bağdatlı Rûhî
	d- Terci-i Bend		
	e- Mesnevi	<i>Akıncı</i>	Yahya Kemal Beyatlı
	f- Murabba		
	g- Terbi		
	h- Şarkı	<i>Şarkı</i>	Yahya Kemal Beyatlı
7- Yeni Edebiyatta Nazım Şekilleri		<i>Bülbül</i>	Ahmet Haşim
		<i>Sayıklama</i>	Necip Fazıl Kısakürek
		<i>Uğurlarken</i>	Cahit Sıtkı Tarancı
		<i>Param Parça</i>	Bedri Rahmi Eyüboğlu
		<i>Anlatamıyorum</i>	Orhan Veli Kanık
8- Belli Başlı Edebî Nevileri	a- Roman ve Hikâye	<i>Sinekli Bakkal</i>	Halide Edip Adivar
		<i>Yaban</i>	Yakup K. Karaosmanoğlu
		<i>Perili Köşk</i>	Ömer Seyfettin
		<i>Hasretten Hasrete</i>	Yakup K. Karaosmanoğlu
		<i>Bir Mülakat</i>	Mark Twain
	b- Tiyatro	<i>Cyrano de Bergerac</i>	Edmond Rostand
		Tiyatro Eserlerinin Çeşitleri: - Dram - Komedi - Lirik Tiyatro	
		Tiyatronun tarihçesi	
	c- Tiyatrodan Evvel Bizde Temaşa	- Meddahlık - Karagöz - Orta Oyunu	
	ç- Fıkra	<i>Güvercin</i>	Ahmet Haşim
		<i>Değiş Tokuş</i>	Orhan Veli Kanık
	d- Tenkid	<i>Münekkid</i>	Ahmet Haşim
		<i>Ziya Gökalp Üzerine</i>	Fuat Köprülü
		<i>Ahmet Haşim Üzerine</i>	Nurullah Ataç
	e- Biyografi	<i>Atatürk</i>	İslam Ansiklopedisinden
	f- Hitabet	<i>Türk Sabrı ve Anadolu Zaferi</i>	H. Suphi Tanrıöver
	g- Sohbet	<i>Haşim'i Yermişim</i>	Nurullah Ataç
	h-Anı (Hatırat)	<i>Babamın Vasiyeti</i>	Ziya Gökalp
		<i>Sansür</i>	Ahmet Rasim
	ı- Mektup	<i>Mektup</i>	Madam de Sévigné
		<i>İki Mektup</i>	Ziya Gökalp
	i- Seyahat	<i>Tulâat Tiyatroları</i>	Reşat Nuri Güntekin
	k- Makale		Ziya Gökalp
		<i>İlme Doğru</i>	
		<i>Nedim</i>	Fuat Köprülü
	l- Konferans	<i>İstanbul'da Karagöz ve Karagöz'de İstanbul</i>	Sabri Esat Siyavuşgil

Tablo 4.24.'te görüldüğü üzere, Halit Tanyeli tarafından yazılan *Okuma ve Edebiyat* adlı kitapta edebî eserin tanımı, niteliği, kapsamı ve özelliği hakkında bilgi verilerek, edebî eserin tanıtımından başlanılmıştır. Edebî eserlerin şekillerinden nazım, nesir, hece ve aruz vezni hakkında açıklamalar yapılmış, konu ile ilgili örnek eserlere yer verilmiştir. Bu eserlerin Divan edebiyatı, Halk edebiyatı ve yeni edebiyat sanatçılarından en tanınmışlarından seçilmesine dikkat edilmiştir.

Yine üslup konusunda bilgi verildikten sonra edebi eserlerin ifade özellikleri adı altında mecaz, teşbih, istiare, mecaz-ı mürsel, kinaye ve tariz gibi edebi sanatlar açıklanmış, örnekler çalışmalar yapılmıştır.

Bunun yanı sıra Halk edebiyatı, Divan edebiyatı ve yeni edebiyatta kullanılan nazım şekilleri ele alınmıştır. Bu anlamda Halk şiirinde kullanılan belli başlı nazım şekillerinden mani, türkü, koşma, varsağı, destan, ilahi, nefes, nutuk ve devriye hakkında bilgi verilmiş, örnek metinler okutulmuştur. Divan şiirinin nazım şekilleri arasında yer alan kaside, gazel, terakib-i bend, terci-i bend, mesnevi, murabba, terbi ve şarkı hakkında açıklama yapıp, örnek metinler verilmiştir. Yeni edebiyatta kullanılan nazım şekillerinden olan sone hakkında açıklama yapılarak, örnek metinlere yer verilmiştir.

Yine edebi türler arasında yer alan roman, hikâye ve tiyatro hakkında açıklama yapılarak, çok sayıda örnek metin incelenmiştir. Bu konuda verilen okuma metinleri ağırlıklı olarak yeni edebiyat sanatçılarından olmakla birlikte, yabancı sanatçılardan tercüme edilen eserlere de yer verilmiştir. Bunların yanı sıra meddahlık, orta oyun, fıkra, tenkit, biyografi, hitabet, sohbet, anı, mektup, seyahat, makale ve konferans gibi türler hakkında açıklama yapıp, örnek okuma metinleri verilmiştir.

Okuma ve Edebiyat adlı bu kitapta hem Divan edebiyatına, hem Halk edebiyatına hem de yeni edebiyata yer verilmesi kitabın önemini arttırmaktadır. Kitapta kapsamlı olarak açıklaması yapılan bu konuların lise öğrencilerinin seviyesine uygun olmasına dikkat edildiği görülmektedir. Ayrıca verilen örnek metinlerle öğrencilerin anlatılan konuları çok daha iyi kavraması sağlanmıştır.

Bu kapsamda örnek olması için verilen okuma metinlerinin sonunda ‘araştırma’ adı altında bir bölüm bulunmaktadır. Bu bölümde, ele alınan konu ve okuma metni ile ilgili birtakım sorulara yer verilmiştir. Bu sorular ile konuların ve metinlerin çok daha iyi kavranabilmesi, öğrencilerin yazılı ve sözlü olarak düşündüklerini ifade edebilme becerisi kazanabilmesi amaçlanmıştır.

Okuma ve Edebiyat adlı ders kitabı, kapsamlı olarak edebiyat konusunda bilgi vermesi ve okuma metinlerini içermesi ile oldukça önemli bir kitaptır. Öğrencilerin bir yandan edebiyat bilgisi kazanması bir yandan da Türk edebiyatının önde gelen isimlerinden seçilen eserlere yer verilerek edebî zevklerinin gelişmesi sağlanmıştır.

Mustafa Nihat Özön. (1952). Yeni Lise Kitapları-Açıklamalı Batı Edebiyatı. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Mustafa Nihat Özön'ün 1952 yılında hazırlamış olduğu *Açıklamalı Batı Edebiyatı* adlı ders kitabı, lise dördüncü sınıf edebiyat şubesinde kullanılmıştır. Kitabın girişinde de 'lise dördüncü sınıf edebiyat şubesinde haftada 2 saat Garp edebiyatının işleneceği' ile ilgili bir açıklamaya yer verilmiştir.

160 sayfadan oluşan bu kitabın başında, içindekiler kısmından sonra bibliyografya kısmına yer verilmiştir. Bibliyografya kısmında Batı edebiyatı derslerinde incelenecek olan yazarlar ve eserleri ile birlikte, edebiyat tarihleri ile ilgili kitapların da listesinin verildiği belirtilmiştir. Öğrencilerin bu listedeki kitapları, öğretmenlerinin kılavuzluğunda, sınıf kitaplıklarında bulunması için alabilecekleri vurgulanmıştır.

Yine kitabın önsöz niteliğindeki giriş kısmında, yazar tarafından öğrencilere kitabı tanıtmak amacıyla bir açıklama yapılmıştır. Bu açıklamada Batı edebiyatı dersinin ilk defa bu öğretim yılında haftada iki saat olarak görüleceği belirtilmiştir. Batı edebiyatı dersinde Homeros'tan başlayarak XIX. Yüzyıl sonuna kadar çeşitli milletler arasından yetişmiş olan büyük yazarların eserlerine yer verileceği ifade edilmiştir. Bu kitapta verilecek yazarlarla onların eserlerinin öğrencilere farklı dünyalar göstereceğinden ve ufuklarını açacağından söz edilmiştir.

Açıklamalı Batı Edebiyatı adlı ders kitabının içinde yer alan konular, sanatçıları ve eserleri şöyledir:

Tablo 4.25. Mustafa Nihat Özön'ün Açıklamalı Batı Edebiyatı adlı kitabında yer alan konular, sanatçılar ve eserleri.

Konu	Sanatçı	Eseri
Yunan Edebiyatı	Homeros	<i>Akhilleus Hektor'un Ölüsünü Babasına Geri Veriyor</i> <i>Hektor'a Ağular</i>
	Aiskhylos	<i>Kayıptan Haber</i>
	Sophokles	<i>Oidipus'un Andı</i>
	Euripides	<i>İphigeneia ile Babası</i>
	Plutarkhos	<i>Sulla</i>
Latin Edebiyatı	Vergilius	<i>Birinci Çoban Türküsü</i> <i>Üçüncü Çoban Türküsü</i> <i>Priamus'un Ölümü</i>
		<i>Claudius'un Ölümü</i>
	Seneca	
İtalyan Edebiyatı	Dante Alighieri	<i>Yolunu Şaşırان Dante Vergilius'a Raslar</i> <i>Ugolino</i>
		<i>Bülbülün İnleyişi</i> <i>Sone</i>
	Petrarca	
İspanyol Edebiyatı	Cervantes	<i>Yeldeğirmenlerine Saldırma</i>
Fransız Edebiyatı	Molière	<i>Yeni Esvap</i>

		<i>Don Juan İle Alacaklı</i>
	La Fontaine	<i>Karga ile Tilki</i>
		<i>Ağustos Böceği ile Karınca</i>
	La Bruyère	<i>Dalgin Adam</i>
		<i>Irene</i>
	Voltaire	<i>Genç Bir Markinin Eğitimi</i>
	J. J. Rousseau	<i>Korku</i>
		<i>Saint Pierre Adası</i>
	Stendal	<i>Waterloo Savaş Meydanı</i>
	Honoré de Balzac	<i>Çörek</i>
	Victor Hugo	<i>Süvarilerin Hücumu</i>
		<i>Notre Dame Çancısı</i>
		<i>Oceana Nox</i>
		<i>Boaz Uykuda</i>
		<i>Ruy Blas</i>
İngiliz Edebiyatı	William Shakespeare	<i>Sonnet</i>
		<i>Hamlet ile Komedyaçıları</i>
		<i>Hamlet ile Ophelia</i>
		<i>Lady Macbeth'in Vicdan Azabı</i>
	Dickens	<i>Peggotty'nin Hikâyesi</i>
Alman Edebiyatı	Thomas Hardy	<i>Victory Geçiyor</i>
	Goethe	<i>Verther ve Tabiat</i>
		<i>Sevgili Yakınlığı</i>
	Heinrich Heine	<i>Lorelei</i>
Rus Edebiyatı		<i>Bir Irmağın Masalı</i>
	Dostoievski	<i>Tefeci Kadının Ölümü</i>
	L. Tolstoy	<i>Çocukluk</i>
İskandinav Edebiyatı	İbsen	<i>Nora'nın Borcu</i>
	Andersen	<i>Eski Sokak Feneri</i>
Amerikan Edebiyatı	Emerson	<i>Gülünç</i>
	Edgar Allan Poe	<i>Ele Veren Kalb</i>
		<i>Kuzgun</i>
		<i>Annabel Lee</i>
	Mark Twain	<i>Çocuk Kavgası</i>

Tablo 4.25.'te görüldüğü üzere, *Açıklamalı Batı Edebiyatı* adlı kitapta Dünya edebiyatı içerisindeki Yunan Edebiyatı, Latin Edebiyatı, İtalyan Edebiyatı, İspanyol Edebiyatı, Fransız Edebiyatı, İngiliz Edebiyatı, Alman Edebiyatı, Rus Edebiyatı, İskandinav Edebiyatı ve Amerikan Edebiyatı olmak üzere on farklı edebiyata, en önemli sanatçılarına ve eserlerine yer verilmiştir.

Kitapta bu farklı edebiyatlar içerisinde yer alan toplam 30 sanatçı ve 50 eser ele alınmıştır. Bunlar arasında 8 sanatçı ve 16 eser ile en çok Fransız edebiyatına yer verildiği görülmektedir. Bu durum, Tanzimat döneminde etkisi başlayan Fransız edebiyatının etkisinin büyüklüğünü göstermesi bakımından dikkate değerdir.

Kitapta öncelikle, ele alınan edebiyatlar ile ilgili kısa bir açıklama yapılmıştır. Sonrasında bu edebiyatların ilgili sanatçılarının kısa hayat hikâyelerine, sanatlarına ve eserlerine yer verilmiştir. Yine bu sanatçıların en önemli eserlerinden bazıları örnek olarak alınmıştır.

Her eserin sonunda üç aşamadan oluşan bir bölüme yer verilmiştir. Bu bölümlerde esere yönelik çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu anlamda ‘Kelimeler’ adı altındaki birinci bölümde, öğrenci tarafından anlaşılamayacağı düşünülen kavramların tanımı yapılarak, eserin anlaşılmasına katkı sağlanmak istenmiştir. ‘Fikirler’ adı altında yer alan ikinci bölümde, eserin öğrenci tarafından anlaşılıp anlaşılmadığının kontrol edilmesini ve önemli noktalarına dikkat çekilmesini sağlayan çeşitli sorulara yer verilmiştir. ‘Notlar’ adı altındaki üçüncü bölümde ise, okutulan eserler hakkında kısa bir açıklama yapılmıştır.

Kitapta öğrencilerin bu bölümlere nasıl çalışacakları ile ilgili kısa bir açıklama yapılmıştır. ‘Fikirler’ bölümünde yer alan soruların, cevaplarının ezberlenecek sorular olmadığı, parçaların kavranması için kılavuzluk edeceğinden söz edilmiştir. Bu nedenle eserin iyice kavranması, ana fikrin ve ikinci derecedeki fikirlerin iyice anlaşılması gerektiği vurgulanmıştır. Bazı sorular arasında ‘Siz bu hususta ne düşünüyorsunuz?’ veya ‘Buna benzer şeyler siz de bulun.’ gibi soruların tek bir karşılığının olmadığı, her öğrencinin kendi anladığı gibi cevaplandırması gerektiği ifade edilmiştir.

Eserin sonunda böyle bir bölüme yer verilmesi, kitapta ‘metne dayalı öğretim’ yöntemine uyulmadığını göstermektedir. Ayrıca Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programlarında, öğrencileri ezberciliğe alıştırdığı ve araştırma yapmalarını engellediği için ders kitaplarında açıklayıcı bilgilere yer verilmemesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu anlamda *Açıklamalı Batı Edebiyatı* adlı kitapta bu noktalara da uyulmadığı tespit edilmiştir.

Bunun yanı sıra kitapta Dünya edebiyatının önde gelen isimlerinin en iyi örneklerinden seçilen eserlere yer verilmesi, kitabın yazarının edebi zevkini ve niteliğini de ortaya koymaktadır. Aynı zamanda öğrencilerin ilk defa karşılaştıkları bu eserleri okuyarak, Dünya edebiyatı konusunda bilgi sahibi olmaları ve edebi zevklerinin gelişmesine katkı sağlamanın amaçlandığını göstermektedir.

Mustafa Nihad Özön. (1952). Yeni Lise Kitapları-Açıklamalı Türk Dili ve Edebiyatı IV. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Mustafa Nihad Özön tarafından 1952 yılında yazılan bu kitap, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından liselerin dördüncü sınıfları için ders kitabı olarak kabul edilmiştir. 196

sayfadan oluşan bu kitapta ilk olarak içindekiler kısmı, daha sonra ise bibliyografya bölümüne yer verilmiştir.

Kitabın giriş kısmında öğrencileri yönlendirmek için yapılan bir açıklama vardır. Bu açıklamada Mustafa Nihat Özön, öncelikle kitapta yer alan konulara dair kısa bir bilgi vermiştir. Bu anlamda üçüncü sınıfta Tanzimat’tan sonraki Türk edebiyatının gelişme safhalarının, dördüncü sınıfta ise Tanzimat devrinden sonraki Türk edebiyatının örnekleri ile birlikte görüleceğini ifade etmiştir. Bu kitapta okunacak olan metinlerin geçen yılın kitabında olduğu gibi açıklama temeli üzerine kurulduğunu belirtmiştir. Metinlerin kavranmasına yardımcı olması için ‘çalışmalar’ başlığı altında dört bölümde işaret edilen inceleme esaslarının yer aldığından söz etmiştir. Ayrıca bir metin açıklanırken nelere dikkat edilmesi gerektiği hakkında da bilgi vermiştir. Verdiği bilgilerin metinler üzerinde uygulanması ile öğrencilerin dil, fikir ve yazma bakımından gelişmelerini sağlayacağına özellikle değinmiştir.

Kitapta yer alan konular, sanatçılar ve eserleri şöyledir:

Tablo 4.26. Mustafa Nihat Özön’ün Açıklamalı Türk Dili ve Edebiyatı IV adlı kitabında yer alan konular.

1- Edebiyatı Cedide	Sanatçı	Eserleri	
	Tevfik Fikret	Hasta Çocuk (1896)	Karilerime (1899)
		Şehitlikte (1899)	Siyah Bacı (1914)
		Balıkçılar (1899)	
	Halit Ziya Uşaklıgil	Bihter'in Hesabı (1939)	Edebiyatı Cedide
		Kar Yağarken (1897)	Toplantısı (1936)
	Cenap Şehabettin	Elhan-i Şita (1897)	Edebiyatı Cedide (1897)
	Ali Ekrem Bolayır	Vasiyet (1897)	
	Hüseyin Siret Özsever	Ayşecik (1897)	Ocak Başında (1918)
	Mehmet Rauf	Küçük Remzi (1897)	
Hüseyin Cahit Yalçın	Görücü (1897)		
2- Edebiyatı Cedide Zamanında Başka Yazarlar	Müftüoğlu Ahmet Hikmet	Üzümcü (1911)	Altın Ordu (1912)
	Ahmet Rasim	Eski Günler (1924)	
	Hüseyin Rahmi Gürpınar	Arabada (1900)	
3- Mili Edebiyat	Mehmet Emin Yurdakul	Cenge Giderken (1898)	Benim Şiirlerim (1914)
	Ziya Gökalp	Ahlak (1941)	Mektuplar (1931)
		İlme Doğru (1922)	
	Ömer Seyfettin	Vere (1917)	
	Fuat Köprülü	Milli Edebiyat (1917)	
	Enis Behiç Koryürek	Gemiciler (1951)	Çanakkale Şehitliğinde (1915)
	Orhan Seyfi Orhun	Gönlüm (1928)	
	Faruk Nafiz Çamlıbel	Han Duvarları (1925)	Talas Bağlarında Batı (1928)
Akın (1932)			
4- Tanzimat'tan Bugüne Kadar: Nazım-Nesir	Mehmet Akif Ersoy	Bayram (1910)	Çanakkale Şehitleri (1924)
	Ahmet Haşim	Mukaddeme (1921)	Dilenci (1928)
		Başım (1928)	Şiir Hakkında Bazı
		Kış (1928)	Mülâhazalar (1928)
	Yahya Kemal Beyatlı	Açık Deniz (1925)	Sessiz Gemi (?)
		Deniz Türküsü (1939)	Şahsi Hatıralar (1924)
Halide Edip Adıvar	Sinekli Bakkal (1936)	Rüstem (1945)	
Yakup Kadri	Naim Efendi (1922)	Kiraz Bahçeleri (1920)	

	Karaosmanoğlu	<i>Türk Neferi (1921)</i>	
	Refik Halit Karay	<i>Bir Kasaba (1919)</i>	<i>Kaz Dövüşü (?)</i>
		<i>Şeftali Bahçeleri (1919)</i>	
	Falih Rıfkı Atay	<i>Mehmet (1918)</i>	<i>Yayla (1933)</i>
	Reşat Nuri Güntekin	<i>Çalıkuşu (1928)</i>	
5- Edebiyat İncelemesinde Kullanılan Terimler İçin Küçük Tenkid Sözlüğü			

Tablo 4.26.'da görüldüğü üzere, bu ders kitabı beş bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde, 'Edebiyatı Cedide' başlığı altında 8 sanatçı ve 17 esere yer verilmiştir. Bu sanatçılar arasında en fazla Tevfik Fikret'in eserleri incelenmek üzere alınmıştır. İkinci bölüm ise 'Edebiyatı Cedide Zamanında Başka Yazarlar' başlıklı iki yazar ve iki eserden oluşan çok kısa bir bölümdür.

Üçüncü bölümde 'Milli Edebiyat' başlığı altında 7 sanatçı ve 13 esere yer verilmiştir. Bunlardan en fazla Ziya Gökalp ile Faruk Nafiz Çamlıbel'in eserleri alınmıştır. Dördüncü bölümde 'Tanzimat'tan Bugüne Kadar' başlığı altında 8 sanatçı ve 22 esere yer verilmiştir. Bunlardan en fazla Mehmet Akif Ersoy'un eserleri alınmıştır. Son olarak beşinci bölümde ise 'Küçük Tenkid Sözlüğü' başlığı ile bilinmeyen kelimelerin açıklaması yapılmıştır.

Bölümler içerisindeki sanatçılara bakıldığı zaman, her dönemde en çok ses getiren sanatçıya ve eserlerine daha fazla yer verildiği görülmektedir. Ayrıca bu sanatçıların sıradan bir eserine değil de ünlü olan eserleri alınmıştır. Bu durum, öğrencilerin edebi zevklerinin gelişmesine ve çok daha iyi bir edebiyat eğitimi almalarına özellikle dikkat edildiğini düşündürmektedir. Bununla birlikte seçilen sanatçılar ve eserleri, aynı zamanda bu kitabın yazarının da edebi zevkini ortaya koyması bakımından dikkat çekicidir.

Kitapta, ele alınan konular hakkında birtakım açıklamalar yapıldıktan sonra, ilgili sanatçıların hayatları ve edebî yönleri açıklanmış, eserlerinden örneklerle yer verilmiştir. Örnek olarak verilen eserlerin sonunda 'çalışma' adında bir bölüm ele alınmıştır. Dört maddeden oluşan bu bölümde, eserin daha anlaşılır olması için bazı açıklamalarda bulunulmuştur.

Bu anlamda ilk olarak 'parçanın bütünü' adı altındaki bölümde, eserin nazım şekli ve türü hakkında bilgi verilmiştir. Devamında eserin alındığı kaynak kitap ve eserin genel özellikleri hakkında kısa bir açıklama yapılmıştır. İkinci bölüm 'kelimeler, deyimler' başlığı altında ele alınmış olup, eserde geçen bilinmeyen kelimelerin tanımları yapılmıştır. 'Fikirler' başlığı altındaki üçüncü bölümde, eserin her yönüyle iyice anlaşılması için çeşitli sorulara yer verilmiştir. Bu sorular ile öğrencilerin

düşünme, yazma ve konuşma becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Dördüncü ve son bölümde ise ‘dil-anlatım’ adı altında eserin dili ve anlatımı hakkında çeşitli açıklamalar yapılmıştır.

Kitabın içerisinde yer verilen bu açıklamalar, öğretim programlarında uygulanmasına karar verilen ‘metne dayalı öğretim’ yöntemine tam olarak uyulmadığını göstermektedir. Ayrıca öğrencilerin araştırma yapmasına engel olması ve ezberciliğe yöneltmesi nedeniyle, ders kitaplarındaki konular ile ilgili herhangi bir açıklamaya yer verilmemesi hususuna dikkat edilmediği görülmüştür.

Bununla birlikte ele alınan konular ve incelenen örnek metinler hakkında verilen kapsamlı bilgiler ile öğrencilerin edebiyat bilgisinin arttırılması ve çok çeşitli eserler okutularak edebî yönlerinin geliştirilmesinin amaçlandığı düşünülmektedir.

Nihat Sami Banarlı. (1952). *Metinlerle Türk Edebiyatı-Lise IV. Sınıf. İstanbul: Remzi Kitabevi.*

Metinlerle Türk Edebiyatı adlı eserin, Milli Eğitim Bakanlığının 14.05.1952 tarihli 8985 sayılı kararıyla, liselerin dördüncü sınıflarında ders kitabı olarak okutulması kabul edilmiştir.

270 sayfadan oluşan kitabın girişinde yer alan önsöz bölümünde, kitabın düzenlenmesi ve içeriği hakkında açıklamalarda bulunulmuştur. Bu açıklamalara göre, kitabın içeriğinde yer verilen edebiyat ve edebiyat tarihi anlayışı diğer sınıflarda okutulan *Edebi Bilgiler* ve *Metinlerle Türk Edebiyatı* adlı ders kitaplarıyla aynı yöntem kullanılarak hazırlanmıştır. Kitapta yer verilen Tevfik Fikret, Cenab Şahâbeddin, Halid Ziya, Mehmet Akif ve Yahya Kemal gibi son dönem sanatçıları, birinci sınıf sanatçı olarak adlandırılmıştır. Kitaba alınan metinlerin, Türk edebiyatı içerisinde en çok tanınan, beğenilen ve iz bırakan eserlerden seçildiği belirtilmiştir.

Bununla birlikte kitapta bazı yazarlardan seçilen metinlerin çok olmasının nedeni, özellikle edebiyat öğretmenlerinin zevklerine, okuma ve tanıtma anlayışlarına uygun bulduklarını seçip okutabilmeleri şeklinde açıklanmıştır. Kitapta eserlerine yer verilen sanatçılar ile birlikte, bu sanatçıların mensup oldukları edebî hareketler ve edebiyat tarihi ile ilgili bilgiler de verilmiştir.

Ayrıca kitapta mümkün olduğu kadar biyografik bilgiye yer verilmesine dikkat edildiği vurgulanmıştır. Bunun nedeni, öğrencilerin edebî problemler üzerinde

düşünmelerini sağlamak, bu bilgileri herhangi bir ansiklopediden veya başka bir kaynaktan araştırıp öğrenmeleri için teşvik etmek şeklinde açıklanmıştır.

Tablo 4.27. Nihat Sami Banarlı'nın *Metinlerle Türk Edebiyatı-Lise IV. Sınıf adlı kitabında yer alan konular.*

Konular	Sanatçılar	Eserleri	
1- Servet-i Fünun Şiiri	Tevfik Fikret	Haluk'un Defteri	Balıkçılar
		Rübâbın Cevabı	Haluk'un Bayramı
		Promete	Küçük Aile
		Sabah Olursa	Mâi Deniz
		Kılıç	Zer-rişte
		Sabah Ezanında	Papatya
	Cenab Şahâbeddin	Münâcât	Pilevne'den Geçerken
		Elhân-ı Şita	Oğluma Mektup
		Terâne-i Mehtâb	Ahmed Midhat ve Âsârı
		Temâşâ-yı Leyâl	Tiryaki Sözleri
	Süleyman Nazif	Dâüssıla	Bir His ki Hakikat ve Tarih Olmuş
		Bir Nutuk	Kaybedilmiş Topraklar İçin
		Anneme	Son Nefesimle Hasbıhal
		Türk İlahisi	
2- Edebiyat Tarihi: Avrupaî Türk Edebiyatında Servet-i Fünun Devri	Tevfik Fikret, Cenab Şahâbeddin ve Süleyman Nazif'in hayatı, sanatı ve eserleri.		
3- Servet-i Fünun'da Nesir-Hikâye-Roman	Hâlid Ziyâ Uşaklıgil	Aşk-ı Memnû	Ali'nin Arabası
		Zevrakla Ebrû	
	Mehmed Rauf	Eylül	
	Hüseyin Câhid	Falci	Kuvvet
		Kayıkcı	Yaprak
4- Edebiyat Tarihi: Servet-i Fünun'da Nesir-Hikâye-Roman San'atçıları	Hâlid Ziyâ Uşaklıgil, Mehmed Rauf ve Hüseyin Câhid'in hayatı, sanatı ve eserleri.		
5- Servet-i Fünun Devrinde Popüler Edebiyat	Hüseyin Rahmi Gürpınar	Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç	
	Ahmed Râsim	Mektep Seyri	
6- Edebiyat Tarihi: Servet-i Fünun Devrinde Popüler Edebiyat'ın Devamı	Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Ahmed Râsim'in hayatı, sanatı ve eserleri.		
7- Servet-i Fünun Devrinde Milliyetçi Yazarlar	Mehmed Emin Yurdakul	Anadolu	Sakin Kesme
	Ahmed Hikmet Müftüoğlu	Yakarış	Üzümcü
		Yeğenim	
8- Edebiyat Tarihi: Servet-i Fünun Yıllarında Türkoloji Çalışmaları ve Milliyetçi Yazarlar	Mehmed Emin Yurdakul ve Ahmed Hikmet Müftüoğlu'nun hayatı, sanatı ve eserleri.		
9- XX. Yüzyıl Türkiye'sinde Milli Edebiyat Cereyanı	Ömer Seyfeddin	Başını Vermeyen Şehit	
	Ziya Gökalp	Tûran	Kızıl Elma
		Vatan	Bedîî Türkçülük
		Çobanla Bülbül	Felsefî Türkçülük
		Osman Gazi Kurultayda	
	Fuad Köprülü	Türk Edebiyatına Umumî Bir Bakış	
	Orhan Seyfi	Saz Şairi	Peri Kızıyla Çoban Hikâyesi
	Enis Behiç Koryürek	Millî Neşide	Gemiciler
10- Edebiyat Tarihi	XX. Yüzyıl Türkiye'sinde Milli Edebiyat Cereyanı	Ömer Seyfeddin, Ziya Gökalp, Fuad Köprülü, Orhan Seyfi, Enis Behiç Koryürek hayatı, sanatı ve eserleri.	
11- XX. Yüzyıl Türk Edebiyatında Müstakil İsimler	Mehmed Akif	Kocakarı ile Ömer	Gece
		Seyfi Baba	Kosova
		Necid Çölleri	Çanakkale Şehitleri
		Boğaziçinde Mevlid	Berlin Hatıraları: Kar
		Hakkın Sesleri	Ressam Haklı
	Ahmed Haşim	O Belde	Piyale
		Ölmek	Bir Günün Sonunda Arzu
		Suvari	Kımıldamayan Işıklar
		Ağaç	Yeni İstanbul
		Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar	

	Yahya Kemal	Siste Söyleniş	Rindlerin Hayatı
		Eylül Sonu	Rindlerin Ölümü
		Vatan	Geçmiş Yaz
		Bir Tepeden	Erenköyü'nde Bahar
		Hayal Şehir	Endülüs'te Raks
		Mohaç Türküsü	Sessiz Gemi
		Gazel	Rubâiler
		İstanbul'u Fetheden Yeniçeriye Gazel	
12- Edebiyat Tarihi	XX. Yüzyıl Türk Edebiyatında Müstakil İsimler	Mehmed Akif, Ahmed Haşim ve Yahya Kemal'in hayatı, sanatı ve eserleri.	
	Halide Edip Adıvar	Sinekli Bakkal	Kubbede Kalan Hoş Seda
	Yakup Kadri Karaosmanoğlu	Erenlerin Bağından	Yaban
	Refik Hâlid Karay	Bir İçim Su'dan: Ayşe Gül	
		Gurbet Hikayeleri: Kaçak	
		Nilgün'ün Sonu'ndan: Ne Güzeldi O Günler	
	Reşat Nuri Güntekin	Yaprak Dökümü	Tulûat Tiyatroları
	Falih Rıfki Atay	Rio'da Gördüklerimiz	
13- Görüşler ve Bilgiler	Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Refik Hâlid Karay, Reşat Nuri Güntekin, Falih Rıfki Atay ve Faruk Nafiz Çamlıbel'in hayatı, sanatı ve eserleri.	San'at	Beşikten Mezara Kadar
		Çoban Çeşmesi	Hadisler

Tablo 4.27'de görüldüğü üzere, bu ders kitabında öncelikle örnek metinlere yer verilmiştir. Sonrasında bu metinleri yazan sanatçıların hayatları, edebî yönleri, eserleri ve mensup oldukları edebî dönem hakkında tarihi bilgi verilmiştir. Kitapta yer alan bu sıralama oldukça önemlidir. Bu yönüyle 'metne dayalı öğretim' yönteminin kullanılmasına özellikle dikkat edildiği düşünülmektedir.

Bu kapsamda kitap 13 bölümden oluşmuştur. Her bölümde devrin en önemli sanatçılarının ünlü eserlerine yer vermeye çalışılmıştır. Buna göre ilk bölümde Servet-i Fünun Şiiri ele alınmıştır. Sırasıyla Tevfik Fikret'in 10, Cenab Şahâbeddin'in 8, Süleyman Nazif'in ise 7 eserine yer verilmiştir.

Kitabın ikinci bölümünde Servet-i Fünun dönemi ile birlikte sırasıyla Tevfik Fikret, Cenab Şahâbeddin ve Süleyman Nazif'in hayatları, edebî yönleri ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde Servet-i Fünun döneminde nesir, hikâye ve roman türlerinde eser veren Halid Ziya Uşaklıgil'in 3 eserine, Mehmet Rauf'un 1 eserine ve Hüseyin Cahid'in 4 eserine yer verilmiştir. Dördüncü bölümde ise Servet-i Fünun devrindeki nesir, hikâye ve roman ile birlikte, eserlerine yer verilen sanatçıların hayatları, edebî yönleri ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir.

Beşinci bölümde Servet-i Fünun devrindeki popüler edebiyat altında yer alan Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Ahmed Rasim'in birer eserlerine yer verilmiştir. Altıncı bölümde ise, bu dönemdeki popüler edebiyat ile eserlerine yer verilen sanatçıların hayatları, edebî yönleri ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Yedinci bölümde Servet-i Fünun devrinde milliyetçi yazarlar olarak adlandırılan Mehmed Emin

Yurdakul'un 2 eserine, Ahmed Hikmet Müftüoğlu'nun ise 3 eserine yer verilmiştir. Sekizinci bölümde ise, bu dönemdeki Türkoloji çalışmaları ile eserlerine yer verilen sanatçıların hayatları, edebî yönleri ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir.

Dokuzuncu bölümde 20. Yüzyıldaki milli edebiyat akımına mensup olan Ömer Seyfeddin'in 1, Ziya Gökalp'in 7, Fuad Köprülü'nün 1, Orhan Seyfi ve Enis Behiç'in 2 eserine yer verilmiştir. Bu sanatçılar azarsından en fazla Ziya Gökalp'in eserlerine yer verilmesi dikkat çekicidir. Onuncu bölümde milli edebiyat akımı ile birlikte eserlerine yer verilen sanatçıların hayatları, edebî yönleri ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. On birinci bölümde ise, 20. Yüzyıl Türk edebiyatındaki müstakil isimler olarak sınıflandırılan Mehmet Akif'in 10 eserine, Ahmed Haşim'in 9 eserine ve Yahya Kemal'in 15 eserine; on ikinci bölümde Halide Edip, Yakup Kadri ve Reşat Nuri'nin 2 eserine, Refik Halit'in 3 eserine, Falih Rıfkı'nın 1 eserine, Faruk Nafiz'in ise 4 eserine yer verilmiş; bu sanatçıların hayatları, edebî yönleri ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir.

Kitabın geneline bakılırsa eğer, yazarın önsözde açıkladığı gibi Türk edebiyatında en çok beğenilen ve iz bırakan sanatçılara öncelik tanınmıştır. Bu sanatçıların eserlerine daha fazla yer verilmiştir. Bu durum, öğrencilerin edebi zevklerinin gelişmesine ve çok daha iyi bir edebiyat eğitimi almalarına özellikle dikkat edildiğini düşündürmektedir. Bununla birlikte seçilen sanatçılar ve eserleri, aynı zamanda bu kitabın yazarının da edebi zevkini ortaya koyması bakımından dikkat çekicidir.

Kitapta yer verilen eserlerden sonra 'Görüşler ve Bilgiler' adı altında bir bölüm bulunmaktadır. Bu bölümde ele alınan eserle sanatçı hakkında, kitabın yazarının yorumlarına yer verilmiştir. Bu noktada yazar tarafından yapılan yorumlar, öğrencilerin okudukları eseri daha iyi anlamasına ve kavramasına yardımcı olması açısından önemlidir.

Bunların yanı sıra kitabın sonunda yer alan 'kelimeler ve isimler' listesinde ise, metinlerde geçen ve öğrencilerin sözlük kullanmalarını gerektirecek nitelikteki kelimelerin açıklaması yapılmıştır. Böylece öğrencilerin kolaylıkla metinde anlamını bilmediği kelimelere ulaşabilmeleri sağlanmıştır.

M. Türker Acaroğlu. (1963). *Ortaokul ve Lise Türkçe-Edebiyat Kitaplarında Adı Geçen Şair ve Yazarlar (Hayatları-Eserleri)*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.

Ortaokul ve Lise Türkçe-Edebiyat Kitaplarında Adı Geçen Şair ve Yazarlar adlı bu kitap, ortaöğretim kurumlarında okutulan Türkçe ve edebiyat ders kitaplarındaki sanatçılar hakkında bilgi vermek amacıyla hazırlanmıştır.

210 sayfadan oluşan bu kitabın başındaki önsöz kısmında “*Ortaokul ve lise okuma, Türkçe ve edebiyat kitaplarında yazıları bulunan ya da adları geçen şair ve yazarları, kısaca edebiyatçıları tanıtan eserler piyasada öteden beri bol miktarda mevcuttur. Ancak, bu çeşit kitaplarda eksik ve yanlışlar bulunduğu da bir gerçektir. Gerçi tam iki yılda harılanabilen bu kitap da eksiksiz ve yanlışsız değildir. Ama elden geldiği ölçüde az kusurlu olmasına çalışılmıştır.*” şeklinde bir açıklama yapılmıştır. İçindekiler kısmına ise kitabın en sonunda yer verilmiştir.

Kitap hazırlanırken ortaokul ve liselerde ders kitabı olarak kullanılan okuma, Türkçe ve edebiyat kitaplarının tarandığı, yer verilen sanatçıların alfabetik sıraya konuldu ifade edilmiştir. Sözü edilen sanatçılardan her birinin hayatı, eserleri ve haklarında çıkan kitapların incelendiği vurgulanmıştır. Ayrıca sanatçılar hakkında hüküm verilmekten özellikle kaçınıldığı belirtilmiştir.

Yine bazı yazarların hayatları hakkında verilen bilgilerin daha kapsamlı olduğu tespit edilmiştir. Bu durumun ele alınan sanatçıların önem durumu ve haklarında bulunan bilgilerin azlığı-çokluğu ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Bu anlamda 1963 yılına kadar Türkçe ve edebiyat ders kitaplarında yer verilen sanatçılar şöyledir;

Tablo 4.28. *M. Türker Acaroğlu’nun Ortaokul ve Lise Türkçe-Edebiyat Kitaplarında Adı Geçen Şair ve Yazarlar adlı kitabında yer alan sanatçılar.*

Sait Faik Abasıyanık	Dadaloğlu	Refik Halid Karay	Recaizade Mahmut Ekrem
A. Afetinan	Fazıl Hüsnü Dağlarca	Kaşgarlı Mahmut	Arthur Rimbaud
Ahmedi	Dante Alighieri	Kâtip Çelebi	J. Jacques Rousseau
Ahmet Cevat Paşa	Alphonse Daudet	Osman Cemal Kaygılı	Bağdatlı Osman Ruhi
Ahmet Haşim	Dede Korkut	Kayıkçı Kul Mustafa	Ziya Osman Saba
Ahmet Mithat	Ömer Zeki Defne	Rudyard Kipling	Peyami Safa
Ahmet Paşa	Daniel Defoe	Samim Kocagöz	Samipaşazade Sezai
Ahmet Rasim	Hoca Dehhani	Reşad Ekrem Koçu	George Sand
Ahmet Vefik Paşa	Demircioğlu	Enis Behiç Koryürek	Ahmed Adnan Saygun
Aiskhylos	Aşık İbrahim Dertli	Mehmet Fuad Köprülü	Friedrich von Schiller
Aka Gündüz	Charles Dickens	Köroğlu	Lucius Annaeus Seneca
Mehmet Şükrü Akkaya	Ahmet Muhip Dranas	Cahit Külebi	Seydi Ali Reis
Mehmet Ali Bey	Georges Duhamel	Jean de La Bruyere	William Shakespeare
Hüseyin Bin Ali	Halide Edib Adivar	Jean de La Fontaine	Yusuf Sinan Paşa
Ali Şir Nevai	Eflatun	Selma Lagerlöf	Sabri Esat Siyavuşgil

Ahmet Refik Altınay	Emrah	Alain René Lesage	Sophokles
Edmondo de Amicis	Mehmet Akif Ersoy	Pierre Loti	Stendhal
Adnan Ardağı	M. Şevket Esendal	Stéphane Mallarme	Mükerrrem Kamil Su
Aşıkpaşazade Derviş Ahmet	Euripides	Guy de Maupassant	Süleyman Çelebi
Nurullah Ataç	Evliya Çelebi	Mehmet Rauf	Süleyman Nazif
Mustafa Kemal Atatürk	Bedri Rahmi Eyüboğlu	Jules Michelet	Sümmani
Falih Rıfki Atay	Gustave Flaubert	Molière	Jonathan Swift
Oğuz Kazım Atok	Anatole France	Montaigne	Haluk Yusuf Şehsuvaroğlu
Francis Bacon	Fuzuli	Alfred de Musset	Şemsettin Sami
Bakî	Şeyh Galip	Mustafa Necati	Şeyhi
Honore de Balzac	André Gide	A. Hikmet Müftüoğlu	İbrahim Şinasi
Tahsin Banguoğlu	Goethe	Yusuf Nabi	Cornelius Tacitus
Cevat Fehmi Başkut	Ziya Gökalp	Muallim Naci	Ercüment Ekrem Talu
Pierre Charles Baudelaire	Orhan Şaik Gökyay	Mustafa Naima	Haldun Taner
Bekir Sıtkı Baykal	Grimm Kardeşler	Namık Kemal	Ahmet Hamdi Tanpınar
Ahmet Fuat Baymur	Eflatun Cem Güney	Behçet Necatigil	H. Suphi Tanrıöver
Nurullah Cemal Berk	Reşat Nuri Güntekin	Ahmet Nedim	Cahit Sıtkı Tarancı
Yahya Kemal Beyatlı	Hüseyin Rahmi Gürpınar	Ömer Nefi	Abdülhak Hamit Tarhan
Beydeba	Herodotos	Necmettin Halil Onan	Ahmet Kutsi Tecer
Hikmet Ahmet Birand	Abdülhak Şinasi Hisar	Orhan Seyfi Orhon	Tevfik Fikret
Georges Buffon	Homeros	Yusuf Ziya Ortaç	Tolstoy
İbrahim Zeki Burdurlu	Victor Hugo	Halit Fahri Ozansoy	Feridun Fazıl Tülbentçi
Ali Fuad Cebesoy	Henrik Johan Ibsen	Ömer Seyfettin	Mark Twain
Cenap Şahabettin	Kemalettin Kamu	Blaise Pascal	Ömer Bedrettin Uşaklı
Miguel de Cervantes	Orhan Veli Kanık	Pir Sultan Abdal	Halit Ziya Uşaklıgil
Marcus Tullius Cicero	Ceyhun Atıf Kansu	Titus Maccius Plautus	Ruşen Eşref Ünaydın
Pierre Corneille	Karacaoğlu	Edgar Allan Poe	Publius Vergilius Maro
Behçet Kemal Çağlar	Safaeddin Karanakaç	Marcel Proust	Paul Verlaine
Faruk Nafiz Çamlıbel	Charles Vildrac	François Voltaire	Oscar Wilde
Y. Kadri Karaosmanoğlu	Ziya Paşa	Suut Kemal Yetkin	Hüseyin Cahit Yalçın
Halide Nusret Zorlutuna	Hasan Ali Yücel	Yunus Emre	Mehmet Emin Yurdakul

Tablo 4.28.'de görüldüğü üzere, Türkçe ve edebiyat ders kitaplarında Divan edebiyatı, Halk edebiyatı, yeni edebiyat ve Dünya edebiyatı sanatçılarına yer verilmiştir. Bunlardan ortalama 85 sanatçının yeni Türk edebiyatı, 15 sanatçının Divan edebiyatı ve 16 sanatçının ise Halk edebiyatına mensup olduğu görülmüştür. Bunların yanı sıra Dünya edebiyatından 59 sanatçıya yer verildiği belirlenmiştir.

Bu genellemeden yola çıkılarak, Türkçe ve edebiyat ders kitaplarında yer verilen sanatçıların büyük bir kısmının yeni edebiyat ile Dünya edebiyatına mensup olanlardan seçildiğini söylemek mümkündür. Bu anlamda ders kitaplarında Türk ve Dünya edebiyatındaki çeşitli sanatçıların eserlerine çok geniş bir yelpazede yer verildiği görülmektedir.

Bununla birlikte pek çok eğitimci ve edebiyatçı tarafından uzun yıllar boyunca tartışılan konuların arasında, Divan edebiyatı ile Halk edebiyatının öğretim programlarındaki durumu yer almaktadır. Bu tartışmalarda sözü edilen edebiyatların çağdaş olmadığı, yeni eserler ortaya çıkarmadığı ve dillerinin ağır olduğu düşünülerek ders kitaplarında daha az yer verilmesine karar verilmiştir. Bu kapsamda Türkçe ve edebiyat ders kitaplarının hazırlanmasında bu karara uyulduğu, Divan edebiyatı ve Halk edebiyatı sanatçılarına daha az yer verildiği tespit edilmiştir.

Ortaokul ve Lise Türkçe-Edebiyat Kitaplarında Adı Geçen Şair ve Yazarlar adlı bu kitap, 1963 yılına kadar hazırlanan Türkçe ve edebiyat ders kitaplarındaki sanatçılar hakkında bilgi vermesi noktasında oldukça önemlidir. Ayrıca ders kitaplarında yer verilen sanatçıların hayatlarını, edebi yönlerini ve eserlerini de ele alması, öğrencilerin bu konular hakkında bilgi edinmelerine katkı sağlaması noktasında dikkate değerdir.

4.6. Türk Dili ve Edebiyatı Dersinde Kullanılan Öğretim Yöntemleri

Yöntem, öğretmeni ve öğrenciyi belirlenen amaca ulaştıran yollardır. Öğretim yöntemlerinin başarısı bir yandan öğrencinin düzeyine, bir yandan öğretmenin şahsına, sınırlarına, bilgisine ve uyguladığı sisteme, diğer yandan da derslerin öğretim planına ve aşamalarına bağlıdır. Bu kapsamda Hıfzırrahman Raşit Öymen ve Nihat Âdil Erkman tarafından 1947 yılında hazırlanmış olan ‘*Genel Öğretim Metotları*’ adlı kitap, ele alınan dönemdeki öğretim metotları hakkında bilgi vermesi noktasında oldukça önemlidir.

Bu anlamda öğretim hususunda göz önünde tutulması gereken noktalar “1- *Öğrenimin konuları ne olmalıdır ve sınırı nereye kadar uzanmalıdır.* 2- *Her öğrenim dalı için hangi kitaplar kullanılmalıdır ve onlara eklenecek başka yararlı vasıtalar nelerdir.* 3- *Öğretim metodu nasıl olmalıdır.* 4- *Hangi öğretmenler seçilmelidir.*” şeklinde belirtilmiştir (Condorcet, 1804/1971:15)

Cumhuriyet’in ilan edilmesinden önceki eğitimde, saltanatın varlığının devam ettirilmesine katkı sağlayacak yönde kişiler yetiştiriliyordu. Bu nedenle her türlü baskı ve itaate alıştırma yöntemi eğitimde doğal karşılanıyordu. Bu yöntem, her ders ve konu için aynı şekilde uygulanarak kabul edilmekteydi. Cumhuriyet döneminde ise, eğitimde uygulanan bu baskı tersi bir yönde gelişme yaşanmıştır. Bu anlamda kendi iradesini kullanabilen, nitelikli ve üretici bireyler yetiştirme ile ilgili görüş ve düşünceler ön plana çıkmıştır.

Ortaöğretim Genel Müdürlüğü’nün (1993:57) ifade ettiğine göre, Cumhuriyet’in ilanından sonra yapılan ilk dönem çalışmaları devlet yapısını Atatürk İnkılapları doğrultusunda şekillendirecek ve işletecek olan kamu görevlilerini yetiştirmeye yönelik çağdaş, bilimsel, laik, milli kalkınma ve birliği içeren bir eğitim sistemi

oluşturmak doğrultusunda yapılmıştır. Bu aşamada ortaokul ve lise programları genel kültür vermek üzere hazırlanmıştır.

Cumhuriyet döneminde ilk defa 1924 yılında hazırlanan Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programlarıyla birlikte, ders içerikleri ve öğretim yöntemleri de yeniden düzenlenmiştir. Bu anlamda Türk Dili ve Edebiyatı öğretiminde, amacı gerçekleştirmek için seçilen muhteva ve uygulanan yöntemler birbirleriyle sıkı bir ilişki içindedirler. Birisinde meydana gelen bir değişme diğerrinin de değişmesini gerektirmektedir.

Edebiyat derslerinin metinden hareketle ve okumaya dayalı olarak yapılması kararlaştırılmıştır. Bu nedenle edebiyat ders kitaplarında okunan metinlerin sayısı artırılmıştır. Aynı şekilde 1927 yılı öğretim programında da derslerin bütün ortaöğretim kurumlarında olduğu gibi metinler üzerinden hareket edilerek yapılması gerektiği ifade edilmiştir.

Dil ve edebiyat derslerinin edebî ve öğretici metinler üzerinden yapılması gerektiği yönündeki anlayışın, Atatürk döneminde benimsenmiş olması, Türk eğitim sisteminde atılan ilk adımlarda bilimsel ve evrensel yöntemlerden destek alındığının belirtisidir.

Karakuş'un (2006:62) ifade ettiğine göre, 2-16 Ağustos 1928 tarihinde Ankara Musiki Muallim Mektebi Konferans Salonunda düzenlenen kongrede Türkçe ve edebiyat öğretim yöntemleri hakkında öğretmenlere bir konferans verilmiş, bu konu ile ilgili çeşitli konular tartışılmıştır.

Maarif Vekâleti tarafından 1929 yılında hazırlanan 'Orta Mektep ve Liselerin Türkçe Öğretim Programı'nda, Türkçe ve edebiyat öğretimi ile ilgili çeşitli niteliklerde dikkat çekici açıklamalara yer verilmiştir. Programdaki 'Umumi mülâhazalar (genel düşünceler)' bölümünde şu ifadeler yer almaktadır: *"Türkçe dersleri umumiyetle malûmat vermekten ziyade talebeyi faaliyete sevk etmek gayesini takip etmelidir. Bu dersler talebeye, birtakım hakikatleri kuru kuruya öğretmekten ziyade onlarda mefkûreler, maharetler ve itiyatlar kazandırmaya bir vasıta olarak kullanılmalıdır. Bu itibarla orta mektepte Türkçe dersleri bir ilim olarak değil, bir san'at olarak tedris edilmeli ve nazarî olmaktan ziyade ameli bir mahiyeti haiz olmalıdır."* Bu anlamda Türkçe dersleri, genellikle bilgi vermekten çok öğrenciyi harekete geçirme

amacı taşınalıdır. Bu ders birtakım gerçekleri kuru kuruya öğretmek yerine öğrenciye idealler, tavırlar ve beceriler kazandırmalıdır.

1934 yılı öğretim programında, dil ve edebiyat eğitimi insanın iç dünyasına yaptığı katkıyla tanımlanmıştır. Bu derslerin bilgi yükünden çıkarılıp bir beceri dersine dönüştürülmesi dolaylı yoldan sezdirilmiştir.

Bunların yanı sıra edebiyat öğretiminde çeşitli yöntemler uygulanmıştır. Atatürk eğitim yöntemlerinde ezbercilikten çok düşünmeyi, planlamayı, bir iş ya da eser ortaya koymayı, yani aktif bir öğretim yönteminin kullanılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu anlamda uygulama ağırlıklı, beceri geliştirmeye yönelik yapılan eğitim anlayışının dil ve edebiyat dersleri öğretim programlarına yansıdığı görülmektedir. Atatürk döneminde sürdürülen uygulama ağırlıklı bu eğitim-öğretim anlayışından 1940'lı yıllarda vazgeçilerek, yerine ezberci yöntem kullanılmıştır. Uygulama ve çözümleme ağırlıklı öğrenmenin yerine Fransız yaklaşımli bilgi ezberlemeye yönelik bir yöntem benimsenmiştir.

Bununla birlikte Göğüş'ün (1978:98-99) ifade ettiğine göre, 1957 tarihli lise programına göre okuma ve yazın eğitiminin amaç ve yöntemi şu şekildedir:

“1- Öğretimi, ulusumuzun zevkini, dehasını gösteren üstün eserler üzerinden yürütmek. 2- Öğrenciye değişik yazarlardan metinler vermek. 3- Öğrencinin yakın çağ ve çağdaş yazarlarla ilgisini kesmemek. 4- Batı yapıtlarıyla ilgilendirmek. 5- Yazarlarla her sınıfta karşılaştırıp değişik yönlerini tanıtmak. 6- Öğrenciyi her sınıfta yazının biçim ve kapsam yönünden düzeye uygun örnekleriyle karşılaştırmak. 7- Dil ve yazın eğitimi metinlere dayayıp, öğrencileri yazarla karşı karşıya getirmek. 8- Bilgileri ve becerileri sanat yapıtlarının hazırlayacağı temel üzerinde vermek. 9- Bilgileri ve becerileri yalnız bir sınıfta toplamayıp her sınıfta öğrencinin yetişme düzeyine göre vermek. 10- Öğretmene, programı yer yer tamamlamakta özgürlük tanımak.”

Bu amaçlardan yola çıkılarak, Okuma dersinde pek çok öğretim yöntemi kullanılmıştır. Çelik'in (2011:23) ifade ettiğine göre, 1957 yılı lise öğretim programında Okuma dersi öğretim programında 'inceleyerek okuma', 'sürekli ve güdümlü okuma' adında iki yeni okuma becerisi tanımlanmıştır. İnceleyerek okuma, derste öğretmenin sunduğu bir metni biçimsel ve içeriksel açıdan değerlendirecek biçimde okumaktır. Belirlenen metin öğretmen ve öğrencilerle birlikte okunacak, farklı yönleriyle incelenip değerlendirilecektir. Sürekli ve güdümlü okuma ise, öğrencinin okurken yapısal ayrıntılara bakmadığı, yalnızca metnin anlamsal derinliğini çözmeye çalıştığı okuma süreçlerini oluşturur. Bu anlamda edebiyat öğretmenin seçkin metinleri öğrencilerine sunması, öğrencilerin

de bu metinleri bir uyarın olarak görüp bu metinlere ilişkin farklı anlamsal derinliklere ulaşmayı öğrenmesi gerekmektedir.

1957 tarihli lise programında dil bilgisi derslerinde kullanılması gereken yöntemler üzerinde de durulmuştur. Bu programda dil bilgisi çalışmalarının öğrencilerin gereksinimlerine göre ayarlanması gerektiğinden söz edilmiştir. Bunun için ilk derslerde yapılacak bilgi yoklamaları ile öğrencilerin neleri bilip neleri bilmedikleri, neleri öğrenmeleri gerektiği, o ders yılında hangi konuların işleneceği belirlenmesi sağlanmıştır. Ayrıca dil bilgisi çalışmalarının yıldan yıla derinleştirilerek, lise öğrenimi boyunca süreceği belirtilmiştir. Yine de bu programlarda konular sınıfların seviyesine göre ayrılmış bulunmaktadır.

Bu kapsamda dil bilgisi eğitiminin bilgi edindirmekten çok beceri kazandırmaya yönelik olması amaçların önemini daha da arttırmaktadır. Dil bilgisi derslerinde konuların öğretilmesi yerine dil becerilerinin geliştirilmesi esas alınmıştır.

Bu anlamda dil bilgisi derslerine ait programlar diğer ders programlarından özellikle de bilgi derslerinden oldukça farklıdır. Dil bilgisi eğitiminde belirlenen program sınıf düzeyi, ilgi, beceri, gereksinim gibi pek çok ayrıntıya göre hem genişletilebilir hem de daraltılabilir. Bu nedenle dil bilgisi dersinde aynı konu sınıfların düzeyine göre farklı kapsamda ve yöntemde işlenebilmektedir.

Dil bilgisinin eğitim yöntemiyle ilgili temel nitelikte bazı ilkeler mevcuttur. 1957 programında da esas olan bu ilkelere göre, dil bilgisi öğretiminde özelden genele doğru giden bir öğretim yöntemi uygulanmalıdır. Dil bilgisi dersinin kullanılan dilin kurallarını açıklama özelliği vardır. Fakat yalnız kurallarının öğretilmesiyle yetinilmemelidir. Bu kuralların öğrencide birer beceri ve alışkanlık haline gelmesi için aynı zamanda alıştırmalar da yapılmalıdır. Öğretimin gidişatı, öğrencinin karşılaştığı dil sorunları olmalıdır. Öğrenci hangi kuralları bilmiyorsa derste o konu işlenmelidir. Böylelikle öğrencilerdeki eksikliklerin giderilmesi sağlanmış olur.

Bunların yanı sıra dil bilgisi konusunda yapılan incelemeler cümleden başlanmalı, daha sonra derece derece sözcük kümelerine doğru geçilmelidir. Dil bilgisi öğretimi konusunda yapılan alıştırmalar, sıradan örnekler üzerinde yapılmamalıdır. İncelenecek örnekler yazarlardan seçilmelidir. Böylelik dil bilgisi çalışmaları ile okuma yazma çalışmalarının birlikte yürütülmesi sağlanmalıdır.

Konular sıra gözetilmeden ele alınsa bile öğrenciler kural, örnek ve alıştırma için bir kitaba başvurma ihtiyacı duyacaklarından, dil bilgisi ile ilgili bir kitabın bulunması gerekmektedir. Ayrıca dil bilgisi sorunlarının bir deftere yazılması yöntemi de kullanılmalıdır. Böylece öğrenciler bu defterlerde örnekleri, çıkarılan kuralları, alıştırmaları bir arada bulabileceklerdir.

Dil bilgisinin yanı sıra biçim ve edebi sanatların öğretilmesi konusunda uygulanacak yöntem ve öğretilecek bilgiler hakkında da bazı ilkeler belirlenmiştir. Buna göre yazar, biçim ve kapsam birbirinden bağımsız olarak düşünülemez. Bu nedenle yazının biçimine, özü ve yazarın psikolojisini aydınlattığı ölçüde yer verilmelidir. Düzyazının ve şiirin özellikleri, bu biçimlerle yazılmış türler, okunan örnek metinlerle tanıtılmalıdır. Çağların ve bu çağlarda yetişmiş olan yazarların özellikleri, incelenen örneklerle belirtilmeli ve ileriki sınıflarda daha da arttırılmalıdır.

Bunların dışında edebiyat tarihi derslerinde kullanılan öğretim yöntemleri, kökeni çok eskilere dayanan Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminin başarıya ulaştırılabilmesinde oldukça önemlidir. Tarihi olayların içinde bulunulan koşullar ile karşılaştırılması, bilinmeyen ve görülmeyen devirler ile ilgili çeşitli bilgilerin öğretilmesi, geçmiş dönemlerde yazılmış eserlerin zevkle okutturulabilmesi için edebiyat tarihi derslerinde kullanılan yöntemlerin iyi seçilmesi gerekmektedir.

Bu anlamda Kantemir'in (1976:41) ifade ettiğine göre edebiyat tarihi dersinde öğrencilere geçmiş dönemler hakkında bilgi verilmeden önce, o devre ait bir yazar ve eseri incelettirilmelidir. Sonrasında ise tarihi devir içerisindeki yeri ve yazıldığı sosyal ortam belirtilmelidir. Bu uygulama aynı devir içerisindeki diğer sanatçılar için de yapılmalı, ele alınan devir hakkında bilgi edinilmesi sağlanmalıdır.

Lise ikinci ve üçüncü sınıflarda okutulan edebiyat tarihi dersinin belli bir aşamasında öğretmen, çağın sosyal ve genel şartına değinmelidir. Öğrenci ele alınan dönem içerisinde yazılmış olan eserleri öncesinde incelediği için verilen tarihi bilgileri çok daha rahatlıkla anlayabilecektir.

Ayrıca öğrencilere edebiyat tarihi dersi ile içinde bulunduğu dönemi daha iyi değerlendirebileceği, hayat ve toplum hakkındaki düşüncelerini geliştirebileceği anlatılmalıdır. Edebiyat tarihi dersinde incelenen sanatçılar ve eserler ile öğrencilerin geçmiş dönemlerde yaşayan toplumlar hakkında bilgi edinmeleri sağlanmalıdır. Türk

Dili ve Edebiyatı dersinde bazı sanatçıların biyografik incelemelerine de yer verilmeli, yaptıkları çalışmalar öğrencilere örnek olarak gösterilmelidir.

Bu kapsamda edebiyat eğitiminde öğretmenin üstleneceği rol oldukça önemlidir. Öğretim programlarında öğretmenlere verilen roller de mutlaka net bir şekilde tanımlanmalıdır. Bu noktada Kavcar'ın (1987b:270) ifade ettiğine göre, iyi bir öğretmende genel kültür, özel alan bilgisi ve meslek bilgisi olmak üzere üç temel özellik aranmaktadır.

Öğretmenin rolü, kitapta yer alan bilgilerin ötesinde öğrenciyi yönlendirip, dersi algılamasını kolaylaştırmaktır. Bu bağlamda öğretmen dersi öğrencilere hedef davranışları kazandıracak şekilde planlamakla yükümlüdür. Öğretmenin rolü, öğrenciye sadece bilgiyi aktarmak değil, öğrenciye bilgiyi edineceği kaynaklar konusunda da yol göstermektedir (Günday, 2012:224).

Bu anlamda öğretimden beklenen amaçların gerçekleşmesinde öğretmenin etkisi çok büyüktür. Belirlenen öğretim yöntemleri, öğretmenlerin ilgi ve çabası oranında faydalı olmaktadır. Ayrıca öğrencinin dikkatini toplayabilmenin ilk şartı öğretmenin dikkatidir. Öğretmenin dikkati dağınık dağılmaz, öğrencinin dikkati de kaybolacaktır.

Bunların yanı sıra öğretmenin konuşma tarzı, telaffuzu, vurgularını doğru olarak kullanması da çok önemlidir. Ayrıca öğretmenin öğreteceği konular hakkında esaslı bir bilgiye sahip olması gerekmektedir. Bu da ancak metodik tarzda bir çalışmayla, mesleki, ilmi dergi ve kitapları takip etmekle mümkün olacaktır (Öymen ve Erkman, 1947:147).

Genç'in (2003:5) ifade ettiğine göre, Türk Dili ve Edebiyatı öğretim yönteminde genellikle 'Soru-Cevap, Takrir, Tartışma, Dramatizasyon, Çözümleme (Tahlil), Terkip, Gözlem, Tüme Varım' yöntemleri gerekli ve uygun şekilde kullanılmalıdır. Metin inceleme yöntemlerinden ise 'Alımlama Estetiği'ne uygun okur (öğrenci) merkezli yöntem tercih edilmelidir.

Bunlar arasında tartışma yöntemi oldukça büyük bir öneme sahiptir. Kantemir'in (1976:53) ifade ettiğine göre, 1956 yılında yapılan bir araştırma, tartışma yöntemi kullanılmadan yapılan bir okumanın, öğrencide davranış değişikliği yaratmadığını göstermiştir. Edebiyat öğretiminde tartışma yönteminin kullanılması ile öğrencilerin çeşitli algılara ve bulgulara yöneltilmesi sağlanmaktadır. Yine 1955 yılında yapılan bir diğer araştırma, öğretmenin bir sıralama ve düzenleme izlediği sürece tartışma

yönteminin daha verimli olduğunu ortaya çıkartmıştır. Öğretmenin önceden plan yapması ve tartışma yolu ile kazandırmak istediği kavramları tespit etmesi gerekmektedir.

Balcı, Coşkun ve Tamer'in (2012:4) ifade ettiğine göre, eğitim ve öğretim sürecinde ders programlarının içeriklerinin düzenlenmesinde somuttan soyuta, basitten karmaşığa, kolaydan zora, yakın çevreden uzak çevreye doğru bir sıralamanın izlenmesi hemen her ders için doğru kabul edilen genel ilkelerdir. Ancak Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programlarının içerik düzenlenmesinde bu başlıkların yanında farklı yaklaşımlara dikkat edilmesi gerektiği de unutulmamalıdır.

Bunların yanı sıra Öymen ve Erkman'ın (1947:47-48) ifade ettiğine göre, ders konularının sınıf düzeyleri dikkate alınarak düzenlenmesinde genel olarak yapılan uygulamalar şöyledir:

“1- Derslerden her biri veya belli bahisler yalnız bir sınıfta ve bir defa okutulmak üzere düzenlenir. Bu şekilde bir defa gösterilen ders konuları gelecek senelerde kısaca da olsa tekrar edilmiyordu. Bu sebeple bir sınıfta okutulacak derslerin sayısı azaltılıyor, derslerdeki bilgi artıyordu. Orta zamanlardaki dersler genellikle böyle taksim edilmişti. Mesela bir sınıfta Dil Bilgisi, diğerinde Tahrir ve Belagat, bir diğerinde de Matematik gibi... Bu şekle göre bir ders hakkında öğretilcekler bitmeden öbürüne geçmemek ve bu ders esaslıca öğrenilmeden yenisine başlamak gerektir. Bu şeklin zararları şöyledir; okulun yüksek sınıflarına çıkmadan ayrılan öğrenci, pek çok ders ve bilgi hakkında hiçbir fikir edinmemiş olacaktır. Sonraki senelerde genişletilmeyen bilgi, ilk senelerde basit ve genel olacağı için değersiz olacaktır. Bu şekil derslerin arasındaki ahenk bozulacaktır. 2- Bir ders her sene okutulur ve gelecek sene o derste verilen bilgi, ilk senelerdeki bilginin etrafında genişler. O ders sonraki senelerde yer yer genişletilerek verildiği için ilk sınıflardan itibaren birçok derslere de yer ayırmak mümkündür. Her sınıf öğrencisine her şeyden bahsedilecektir. Ancak ilk konular kolay olanları verilecek, sonraki sınıflarda ise bunların bilinmeyen tarafları gösterilecektir. Bu şeklin zararı ise, yüksek sınıflardaki öğrenci ağır bir bilgi yükü altında kalacaktır. Ayrıca bazı bilgiler önceki senenin tekrarı olacağı için dersler bıktıracaktır. Faydalı yanı ise, konuların birbirlerini genişleterek ve bazen tekrar yaparak gösterilmesi, o bilginin belleğe kolayca yerleşmesine yarayacaktır. 3- Bu şekil ders senelerin âdetini, haftadaki ders saatlerini, bazı sınıflarda ve bazı ders konularında bir defada bazılarında ise genişletilen ve tekrarlanan şekli tatbik etmekten ibarettir. Oynadığı rol itibarıyla buna ortalayıcı şekil denir. Burada en çok önem verilecek nokta derslerin tabiatı ve hususiyetidir. Mesela dil öğretimi her yıl genişletilme esasına göre programa konulmaya en çok elverişlidir.”

Bunların yanı sıra Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminin amaçlarına ulaşması bakımından edebî eserlerin önemli bir yeri ve etkisi vardır. Ancak edebî eserlerin derslerde doğrudan okutulacağı mı yoksa bunlardan seçilen parçalardan oluşan ders kitaplarından mı yararlanılacağı konusunda belirsizlikler vardır. Her iki yolun da yararları ve yetersiz oldukları noktalar vardır. Eğer yapıtlar bütünü ile okutulursa,

ders yılı içerisinde ancak birkaç kitap incelenebilir. Görülmeyen türler, yazarlar hakkında bilgi edinilemez. Yalnızca okuma kitapları içinde kalan bir okuma ve edebiyat eğitimi de yapıtı tam olarak tanıtmadığı için yazın sanatı, türlerin kuruluşu ve özellikleri üzerinde yeterli derecede kavram oluşturamaz (Göğüş, 1978:109).

Bu kapsamda Mustafa Nihat Özön (1952:6), yeni lise kitabı olarak yazdığı *Açıklamalı Türk Dili ve Edebiyatı IV* adlı kitabının giriş kısmında öğrencilerin kitaptaki metinlere nasıl çalışmaları gerektiği hakkında bilgi verirken, aynı zamanda edebiyat dersi öğretim yöntemlerini de açıklamıştır. Bu açıklamaya göre bir metnin açıklaması yapılırken alındığı eserin bütününe okunması, içinde geçen kelimelerin anlamlarının bilinmesi, anlatmak istenilen fikirlerin ve anlatım yolunun incelenip ortaya çıkartılması gerekmektedir. Bu yöntem kullanılarak yapılan incelemelerle, metinlerin nitelikleri ve özellikleri hakkında bilgi sahibi olunacağı vurgulanmıştır. Ayrıca yazarların birbirinden farklı olan yönlerinin de ayırt edilmesine katkı sağlayacağı belirtilmiştir.

Bununla birlikte, metnin altında verilen iki bölümün oldukça önemli olduğu ifade edilmiştir. Bunlardan ‘kelimeler, deyimler’ adlı kısımda, metinde kullanılan kelimelerin cümle içindeki anlamları açıklanmıştır. ‘Fikirler’ kısmında yer alan sorular ise metnin planı üzerinde fikir veren, konusunun nasıl geliştiğini gösteren, ileri sürülen ana fikirler ile ikinci derecedeki fikirlerin buldurulmasını sağlayan sorulardır. Bu soruların cevaplarının ezberlenmemesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca yine bu bölümde yer alan ‘Siz bu hususta ne düşünüyorsunuz?’ ya da ‘Buna benzer şeyler siz de bulun.’ gibi soruların tek, standart bir karşılığı olmadığı belirtilmiştir. Bu soruların her öğrencinin kendi anlayışına uygun olarak cevaplandırılması gerektiği üzerinde durulmuştur.

Bunların yanı sıra metin açıklama çalışmasının kompozisyon çalışması ile sıkı bir ilişkisi olduğu ifade edilmiştir. Bu anlamda bir metnin anlatım yolunun incelenmesi, onun kompozisyonunun meydana çıkarılması anlamına geldiği belirtilmiştir. İncelenen metinlerin öğrencilerin konuşma, yazma ve düşünme becerilerinin gelişmesine katkı sağlayacağı vurgulanmıştır.

Belirlenen bu öğretim yöntemlerinin yanı sıra edebiyat eğitiminin genellikle metinlerin doğru açıklamalarını öğretmek ve birtakım kalıp bilgileri ezberletmek şeklinde yapıldığı görülmektedir (Kavcar, 1993:31). Bu şekilde yürütülen edebiyat

eğitiminin öğrencilerin düşünme, yazma ve konuşma becerilerinin istenilen düzeye ulaşmasını geciktirdiği düşünülmektedir.

Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminin hangi yöntemlerle yapılacağı önemli bir konu olmakla birlikte, her derse uygulanabilecek tek bir yöntemin varlığı da söz konusu değildir. Bu anlamda Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminde ‘takrir, soru-cevap, metin okuma, tartışma’ gibi öğretim yöntemleri kullanılmaktadır.

Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminde, kullanılan öğretim yöntemlerinin yanı sıra ölçme ve değerlendirme araçları da büyük bir öneme sahiptir. Bu anlamda verilen eğitimin sonunda öğrencilerin başarısının ne oranda gerçekleştiğini ölçmek ve bunu değerlendirmek, öğretim programlarının bir parçasıdır. Dersin amaçları ve değerlendirmesi birbiriyle sıkı bir ilişki içindedir. Çünkü değerlendirme sonucu, amaçların yeniden düzenlenme ihtiyacını belirlemektedir. Buna göre ölçme ve değerlendirme konusunda uygulanan sınav biçimleri arasında genellikle ‘çok sorulu sınav’ sistemi yer almaktadır.

4.7. Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi ve Programları Hakkında Yapılan Eleştiriler

Her toplumun, eğitimle ilgili sürekli tartışılan ve çözüm yolu aranan çeşitli sorunları vardır. Bu sorunlar arasında eğitim sistemi ve yönetimi, eğitimin amaçları ve kapsamı, öğretim yöntemleri, öğrenme teknikleri, eğitimin diğer toplumsal kurumlarla ya da ekonomi, politika ve din ile olan ilişkisi sayılabilir.

Cumhuriyet’in ilanıyla birlikte, toplumsal ve ekonomik alanlar başta olmak üzere, eğitim alanında da köklü değişiklikler yapılmıştır. 1928’de yeni Türk alfabesinin kabulüyle birlikte bütün eğitim alanlarında olduğu gibi Türkçe ve edebiyat eğitiminde de önemli adımlar atılmıştır. Yapılan yenilikler yeterli görülmeyerek daha etkili adımlar atılmıştır. Bunların yanı sıra bazı dönemlerde Türkçe ve edebiyat öğretimi çeşitli sebeplerle ihmal edilmiştir. Bu dönemde öncelikli olarak eğitimin toplumun her kesimine ulaşması için çeşitli çalışmalar yapılmış, programların iyileştirilmesi ise ikinci planda kalmıştır.

Bu kapsamda Cumhuriyet dönemi öğretim programlarının temel amacı, eğitimin toplumun her kesimine yayılması ve okuma yazma oranının artırılmasının yanı sıra yeni yetiştirilecek nesillere Cumhuriyet’in ilkelerinin benimsetilmesi olmuştur. 1930’lu ve 1950’li yıllarda yapılan programlarda, daha çok dünyaya ve gelişmiş

ülkelere açılma eğilimi ağırlık kazanmış, öğrencilere eskiye göre daha fazla bilgi yükleme ve daha donanımlı bireyler yetiştirme düşüncesi ön planda tutulmuştur.

Değişen bu düşünceler ile birlikte edebiyat eğitimi hangi kademede olursa olsun, bazı sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Bulunan her çözüm, yenileştirme veya değiştirme hareketi, başka sorunların ortaya çıkmasına neden olduğu için edebiyat eğitimi ve öğretimi her kademede bu sorunlarla birlikte yürütülmüş.

Özarslan'ın (2006:247) ifade ettiğine göre bu sorunlar bilimsel, eğitimsel, idarî, maddî, siyasî, ideolojik ve uygulama sorunları şeklinde sınıflandırılmıştır. Bu sorunların hepsinin tek başına çözülmesi mümkün değildir. Çünkü hepsi birbirine bağlıdır; bazılarıysa iç içedir. Bu nedenle edebiyat öğretiminin de ülkedeki eksik eğitim ve öğretim düzeninin dışında ele alınması doğru değildir.

Ortaöğretim kurumlarındaki edebiyat eğitimi, öğretim sistemi içinde zaman zaman geri plana itilmiştir. Bu anlamda öğretim programlarında bugün olduğu gibi geçmişte de çok farklı düzenlemeler yapılmıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra Türk Dili ve Edebiyatı dersi öğretim programlarındaki düzenlemeler, dönemin edebiyat çevrelerinde de değerlendirilmiş, gazete ve dergilerde değişik görüş ve önerilerde bulunulmuştur.

Dil ve edebiyatla ilgili tartışmalar ve fikirler şiir, roman, hikâye gibi edebi türler vasıtasıyla dolaylı olarak ifade edilmiştir. Ayrıca Son Havadis, Tercüman, Varlık, Hayat, Hisar, Yeni Ufuklar gibi dönemin gazete ve dergi sayfalarına da yansımıştır.

1933'ten itibaren çıkmaya başlayan Nurullah Ataç, Orhan Veli, Cahit Sıtkı, Sait Faik gibi dönemin önde gelen edebiyatçılarına sayfalarında yer veren Varlık dergisi de Türk Dili ve Edebiyatı öğretiminin içerik ve işleyişine yönelik değerlendirmeleri yansıtan önemli kaynaklardan biri olmuştur.

Bu kapsamda 1933-1959 yılları arasında, Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programları ile ilgili Varlık dergisinde çıkan yazılar içerisinde, en fazla edebiyat eğitimi ile ilgili yazılar yer almaktadır. En çok tartışılan konular arasında ise, edebiyat eğitiminde Divan edebiyatı ile Halk edebiyatlarından hangisinin ne oranda yer alacağı meselesidir. Bununla birlikte dergide, gençlerin daha iyi edebiyat eğitimi almalarına yönelik topluma ve edebiyatçılara düşen görevlerin ne olduğu konusuna da yer verilmiştir.

Demiral'ın (2005:24) ifade ettiğine göre, Türk Dili ve Edebiyatı dersi öğretim programlarıyla ilgili Varlık dergisinde çıkan eleştiriler üç başlık altında toplanabilir: Harf İnkılâbı'ndan sonra Türkçenin sadeleştirilmesi çalışmaları konusunda okullarda ve aydınlar arasında nasıl bir tutum izlenmesi gerektiği tartışılan konulardan biridir. Edebiyat derslerinde eski ve yeni edebiyat konularının hangi oranda verilmesi gerektiği tartışılan diğer bir konudur. Ayrıca, yeni kültürün gelişmesi için Dünya edebiyatındaki örneklerin dilimize çevrilmesi konusunda da yazılar yer almaktadır.

Bu dönemlerde dil ile ilgili hususlara da değinilmiştir. Akay'ın (1956:6) ifade ettiğine göre, dil konusunda yapılan eleştiriler arasında Batı ülkelerinde 400 yıllık eserlerin bile hâlâ kolay bir şekilde anlaşılabilmesine, bunun yanı sıra Türkçenin sadeleştirilmesi sorununun hala çözülemediği, bu yüzden elli yıl önce yazılan eserlerin bile anlaşılmasının zor olduğu ifade edilmiştir. Bu anlamda çocuklara anladıkları dil üzerinden edebiyat zevki aşılabilmesi için 'saz şairleri, çağdaşlar ve batılı yazarlardan alınan başarılı eserler' olmak üzere üç kaynak gösterilmiştir. Bununla birlikte öz Türkçenin yaygınlaştırılmasını savunanların yanında dili doğal akışına bırakmak gerektiğini, dile yapılan müdahalelerin kültürün doğasına aykırı olduğunu benimseyenler de olmuştur.

Dil ile ilgili yapılan eleştirilerin yanı sıra dil bilgisi konusunda da çeşitli yorumlar yapılmıştır. Bu kapsamda Nurullah Ataç, dil bilgisinin çocuğun sadece doğru konuşup yazabilmesi için öğretilmeyeceğini, aynı zamanda dili üzerinde düşünmeye alışması için de öğretilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Dil bilgisi dersine bu amaçla bakan Ataç, bu dersin diğer derslerden çok daha gerekli ve önemli olduğunu düşünmüştür.

Sınar'ın (1996:217) ifade ettiğine göre, Nurullah Ataç 1938 yılında Haber'de çıkan bir yazısında, öğrenciye dil şuurunu verebilecek ve ana dilinin farkına vardırabilecek dil bilgisi kitaplarının olmamasından şikâyet etmiştir. Son zamanlarda düzenlenen dil bilgisi kitaplarındaki kelimelerin dilimizin özellikleri düşünülerek değil, başka dillerin özelliklerine göre ayrıldığı için yanlış bulmuştur. Bu nedenle Ataç, bu ihtiyacı karşılamak üzere bir heyet kurulmasını ve vakit kaybetmeden yeni dil bilgisi kitaplarının yazılmasını teklif etmiştir. Hala kullanımına devam edilen eski kelimeler nedeniyle, okullardaki dil bilgisi derslerinin çocuğun dil şuru kazanmasına yardımcı olmadığını da belirtmiştir.

Dil konusunda yapılan bu eleştirilerin yanı sıra Behçet Necatigil, edebiyat eğitiminin çok fazla ansiklopedik bilgi içerdiğini düşünmektedir. Edebiyatın geliştirilebilmesi için öncelikli olarak edebiyat öğretmenine gereken serbestliğin ve yetkinin verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Böylece öğretmenlerin öğrencilere edebiyat konusunda daha iyi rehberlik edeceklerini belirtmiştir (Varlık Dergisi, 1951:6).

Yaşar Nabi Nayır'a göre toplumun en büyük sorunu, okumaya ve edebî eserlere karşı ilgisiz olmalarıdır (Varlık Dergisi, 1937:225). Aynı şekilde Sunullah Arısoy da edebiyatın gelişmesi konusunda topluma düşen görevler üzerinde durarak, ilköğretimden başlamak üzere bütün öğrencilere kitap okuma sevgisinin aşılması gerektiğini belirtmiştir (Varlık Dergisi, 1952:13). Hasan Ali Yücel ise Cumhuriyet dönemine kadar ülkede kültür birliği olmadığı için Türk gençlerinin şark ve garp eğitimi arasında bocaladığını, ülkede 15-20 binlik bir okuyucu kitlesi oluşturulmadıkça dünya çapında edebiyatçıların yetiştirilmesinin oldukça zor olduğunu vurgulamıştır (1936:63).

Sunullah Arısoy ise, okullardaki Türkçe ve edebiyat dersi programlarının en kısa zamanda değiştirilip sıkıcı ve bezdirici havasından kurtarılması, ortaöğretim programında yeni edebiyata geniş ölçüde yer verilmesi gerektiğine inanmaktadır (1952:13).

Aynı şekilde pek çok eğitimci ve edebiyatçı da basmakalıp ifadelerle yazdırılan kompozisyonlardan rahatsız olmaktadır. Öğrencilerin gerçekten gördüklerini, duyduklarını ve düşündüklerini yazmaları, ifadelerinde ise samimi olmaları istenmektedir. Bu anlamda edebiyat eğitimindeki amacın, düzgün yazı yazmak ve dil bilgisi öğrenmek olmadığını, öğrencileri büyük eserlerle karşılaştırarak onlardaki yazma hevesini canlandırmak olduğu düşünülmektedir.

Bunların dışında yine, öğrencilere şiir ezberletilmemesi de eleştirilmektedir. Pek çok edebiyatçı tarafından, ezberlenmeyen şiirin tam olarak öğrenilmeyeceği ve benimsetilemeyeceği düşünülmektedir. Liselerde Divan edebiyatı şiirlerinin sadece açıklamasının yapılması, öğrencilerde ezberleme hevesinin uyandırılmaması eleştirilen noktalar arasında yer almaktadır.

Sınar Çılgın'ın (2006:201) ifade ettiğine göre, öğretmenlerin şiirleri nesre çevirerek açıklamalarını Nurullah Ataç doğru bulmamaktadır. Bu yöntemin öğrencilerde şiir sevgisini yok ettiğini, şiirden zevk almalarını engellediğini ifade etmektedir. Bu

anlamda en güzel şiirlerin, anlamı iyice açıklanamayan, müphem olan şiirler olduğunu düşünmektedir. Okuma kitaplarında anlamı derin nitelikteki şiirlere yer verilmediğini, öğretmen üzerinde kolayca konuşabileceği ve uzun uzun açıklayabileceği şiirler seçildiğini ifade etmiştir.

Kazım Nami Duru (2004:8) ise, eğitim konusundaki düşüncelerini, kendi öğretim yöntemlerinden de yola çıkarak, şöyle ifade etmiştir. *“Hocalar, takrir usulüyle ders veriyorlardı. Sualler buldurucu değil, ezberletici idi. En büyük hizmet tekrardan bekleniyordu. Disiplin çok aşırı, cezalar ağır idi. Ben talebeye huşunet göstermiyordum. Benden korkmalarını değil, beni sevmelerini istiyordum. Onları dersime alakalandırmaya çalışıyordum. Bundan dolayı öteki arkadaşlarıma nispetle daha muvaffak oluyordum.”* şeklinde ifade etmiştir.

Bu kapsamda henüz tek bir öğretim yönteminin var olmadığı bu yıllarda, kimileri ezberciliğin eğitimde kullanılması gereken bir yöntem olduğunu düşünürken, kimileri de ezberlemenin düşünme yetisini körelttiğini düşünmektedir. Zaman zaman farklı düşüncelerin yer alması ile bazı girişimlerde bulunulsa da ezberci yöntemden tamamen vazgeçilmemiştir.

Yahya Akyüz (1994:273) ezberci öğretim yöntemi hakkındaki düşüncelerini,

“Bizde ezbercilik asırlarca medreselerde ve sıbyan mekteplerinde benimsenen bir yöntem olmuştur. Tanzimat’tan sonra medrese dışında açılan okullarımızda ezbercilik yine önem verilen bir öğretim yöntemi olarak karşımıza çıkar. Bu durum Cumhuriyet yıllarına kadar devam eder. Bizde özellikle Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde bu yöntem sakıncaları fark edilerek kaldırılmaya çalışılmıştır. Ancak bu konunun öğretmen yetiştirilmesi, öğretmenlerin eğitim anlayışı ve kişilik özellikleri, ders programları ve kitapları, geçmişteki eğitim düşüncesinin etkileri, toplumumuzun geçirmekte olduğu sosyal ve kültürel değişme..... gibi bir çok yönleri bulunduğu için, ezberciliğin kaldırılmasında henüz kesin bir sonuç alınamamıştır.”

şeklinde ifade etmiştir.

Tüm bunlardan yola çıkarak Ümran Nazif, Türk edebiyatının gelişmesi için yapılacak ilk işin edebiyat dersinin öğretim yöntemlerinin yeniden düzenlenmesi olduğunu belirtmiştir. Edebiyat dersinin yalnızca okunup ezberlenerek sınıf geçmekten ibaret bir ders olmaktan kurtarıldığı zaman, edebiyatın istenilen düzeye geleceğine inanmaktadır (Varlık Dergisi, 1952:6).

Çelik’in (2011:8-9) ifade ettiğine göre, 1952’ye kadar sıklıkla değişen öğretim programları, bu tarihten sonra yavaş yavaş bir sisteme oturtulmaya başlanmıştır. 1952’de kullanılan dil ve edebiyat öğretim programları ile ilgili olarak çeşitli

eleştiriler yapılmıştır. Bunlar arasında bu öğretim programlarında ezberci bir yöntemin kullanıldığı, ağırlıklı olarak edebiyat tarihinin öğretildiği, dil ve edebiyat dersinin aynı zamanda bir sanat eğitimi süreci olduğu gerçeğinin göz ardı edildiği, çağdaş sanatçıların yapıtlarına yeterince yer verilmeyerek öğrencilere okuma sevgisinin aşılanamadığı gibi konularda eleştiriler yapılmıştır.

Bununla birlikte 1957 lise programında verilen yönergede, öğretim yönteminin eserden yola çıkılarak yapılması gerektiğinden söz edilmiştir. Bu anlamda yazarların başarıları, düşünceleri ve edebî yönleri eserden yola çıkılarak belirlenmelidir. Dönemlerin sanatsal özellikleri de yine incelenen edebî eserlere dayandırılarak belirlenmelidir. Ders kitabında bu konuların belirlenmesine yönelik herhangi bir açıklama yapılmaması, öğretmenin de düşünceleri ile öğrenciyi etkilememesi gerektiği vurgulanmıştır.

Bu kapsamda bir yazarın edebî yönü belirtilirken, yalnızca eserde var olanlarla yetinilmelidir, yazının dışına çıkılmaması gerekmektedir. Bu tür basmakalıp ve ezberci öğretim yöntemlerinden uzak durulmalıdır. Bu amaçla 1957 lise öğretim programında, önemli yazarlar ve onların değişik yönleri öğrenciye gösterilerek, çeşitli sınıflarda birkaç kez karşılaşmaları esas tutulmuştur. Öğretilen bilgilerin edebî eserlerden yola çıkılarak verilmesi, sınıftan sınıfa genişletilip derinleştirilerek artırılması ilkesi benimsenmiştir.

Öğretim yöntemlerinin yanı sıra derslerde öğretilecek konuların kapsamı ve niteliği üzerinde de çeşitli eleştiriler yapılmıştır. Bu anlamda Divan edebiyatının görevini tamamladığı, dolayısıyla anlatılmasının artık gereksiz olduğu, öğrencilerin yeni kültürü içeren eserlerle tanıştırılması gerektiği vurgulanmıştır. Böyle düşünenlerin aksine Divan edebiyatının da Türk kültürünün bir parçası olduğunu, edebiyata bir bütün olarak bakmak gerektiğini savunan edebiyatçılar da vardır.

Göğüş'ün (1978:102) ifade ettiğine göre, 1929 tarihli ortaokul ve lise programında bu konu ile ilgili “*Ölmüş bir kültürün ürünü, özellikle dil yönünden canlılığını yitirmiş, ilgi çekmeyecek kadar taşlaşmış olan Divan edebiyatına yeni programda daha az yer verilmiştir. Fakat geçmişle düşünce ve duygu ilgimizi kesmemek için, eski edebiyatımız lise ikinci sınıfta, haftada bir saate indirilmiştir...*” şeklinde bir açıklama yapılmıştır.

Bu kapsamda içerdiği yabancı kelimeler nedeniyle anlaşılması daha da zorlaşan Divan edebiyatı ürünlerine, derslerde daha az yer verilmesine karar verilmiştir. Ayrıca eski dönemlere ait edebiyat ürünleri öğretilirken, edebiyat eğitiminin belirlenen amaçlarından uzaklaşıldığı düşünülmektedir.

Bazı edebiyatçılar ise, Divan edebiyatının devrini tamamladığını kabul etmekle birlikte, toplum tarafından inkâr edilmesinin yanlış bir tutum olduğunu düşünmektedirler. Lise öğrencileri için hazırlanan edebiyat ders kitaplarında yer alan bilgiler ile Divan edebiyatını öğretmenin yetersiz olacağına inanmaktadırlar. Millî ve orijinal unsurları içermediği söylenen Divan edebiyatının anlatıldığı derli toplu bir kaynağın olmamasını eleştirmektedirler.

Böyle düşünen edebiyatçılar, edebî eserler üzerinden yapılan edebiyat eğitiminin, bir toplumun eski ve yeni bütün eserlerini içermesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu nedenle edebiyat eğitiminde eski edebiyatın örneklerine de yer verilmesini istemişlerdir.

Divan edebiyatının programlarda daha ayrıntılı işlenmesini isteyenlerin yanı sıra, programlardan çıkartılması gerektiğini savunanlar da vardır. Bu kapsamda Ali Canip Yöntem, edebiyat eğitiminde uzak dönemlerdense yakın dönemlere ve yakın çağlara daha fazla yer verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Yakın dönemlere ait eserlerin, çağın değerlerinin kavranmasına katkı sağlayacağını düşünmektedir.

Benzer şekilde Zihni Küçümen de ortaöğretime başlayan öğrencilere ilk önce eski edebiyat metinlerinin okutulmasını yanlış bulmaktadır. Bu uygulamanın öğrencileri edebiyattan uzaklaştırdığına inanmaktadır. Eski edebiyatı ve tarihi dönemleri incelemenin üniversitelerin ilgili bölümlerinin işi olduğunu düşünmektedir. Edebiyatı gençlere sevdirmek için, onları yeni edebiyat eserleriyle tanıştırmak gerektiğini vurgulamıştır.

Yine Cemil Sena, Nurullah Ataç, Kazım Nami gibi yazarlar da Divan edebiyatının edebiyat derslerinden çıkarılması gerektiğini savunanlar arasında yer almaktadırlar. Çeşitli nedenlerle eleştirilen Divan edebiyatının artık geçmişte kaldığını, canlı bir edebiyat olmadığı ve yeni eserler üretmediği için onu incelemenin edebiyat fakültelerinin işi olduğunu vurgulamışlardır. Bu anlamda edebiyat eğitiminde halk edebiyatının daha yararlı olacağını düşünmüşlerdir.

Sınar'ın (1996:221) ifade ettiğine göre, Nurullah Ataç önceleri Divan edebiyatının liselerde öğretilmesi gerektiğini düşünürken, zamanla Divan edebiyatının okullarda okutulmasına karşı çıkmaya başlamıştır. Çünkü ona göre Divan edebiyatı, gençlerde kelimeleri yerinde kullanma kaygısını, doğru ve açık cümleler kurma isteğini ortadan kaldırmaya başlamıştır.

Eski edebiyatın liselerde öğretilmesine karşı çıkanlar, Divan edebiyatının artık çağın dünya görüşü ile ilgisiz olduğunu düşünmektedirler. Divan edebiyatındaki düz yazı örneklerinin düşünce ve üslup (biçem) bakımından zayıf, konu yönünden verimsiz olması ile birlikte çok fazla yabancı sözcük içermesi nedeniyle dilinin anlaşılması güçleşmiştir. Ayrıca çağdaş türleri kapsamaması nedeniyle eğitici değerinin de zayıf olduğu düşünülmektedir.

Bu kapsamda edebiyat eğitiminde eski edebiyata ait eserlere yer verilmemesi gerektiğini savunanlar, bu konuda çeşitli açıklamalarda bulunmuşlardır. Göğüş'ün (1978:101-102) ifade ettiğine göre bu açıklama şöyledir:

“Gençler ruhsal gelişim evreleri bakımından yaşadıkları çağ ve onun sorunlarıyla ilgilenirler. Onlarda geçmiş ilgisi ve sanatın gelişim evrelerine henüz yeterince merak doğmamıştır. Dolayısıyla kendi zamanlarının sorunlarını konu alan yapıtları okumayı tercih ederler. Eski olayları, değişmiş yaşam biçimlerini, gücünü yitirmiş ülküleri anlatan yapıtlar, bu çağın sorunlarını çözümleyemeyeceği için gençlerin ilgisini de çekmez. Ayrıca edebiyat ürünlerinin zaman sırasına göre okutulması gençlerin ilgisini çekmemektedir. Eğitimciler, eski yapıtların zaman sırası gözetmeden, ilgi çekici olanlarını, değeri eskimeyenleri okutmaktan yandırırlar. Bu nedenle öncelikle çağdaş yapıtları okutarak edebiyata ilgi yaratmalı, daha sonra eskiye gidilmelidir.”

Bu yönde düşünen edebiyatçılar, yeni kuşaklar için artık bitmiş bir edebiyatı zorla yaşatmaya çalışmanın fayda sağlamayacağını savunmaktadırlar. Bu nedenle edebiyat derslerinde Divan edebiyatı eserlerine daha az yer verilmesi gerektiğine inanmaktadırlar (Akay, 1956:6).

Sınar'ın (1996:221) ifade ettiğine göre, eski edebiyatın yanı sıra Halk edebiyatının öğretilmesine karşı çıkanlar da mevcuttur. Böyle düşünenlerden olan Nurullah Ataç, 1940'lı yıllarda tam anlamıyla ne Divan edebiyatına ne de Halk edebiyatına karşıydı. Bu nedenle çocukların saz şairlerini öğrenmelerinde bir olumsuzluk görmemekteydi. Fakat yine de Halk edebiyatının yüzyıllar boyunca değişmeden devam eden dar bir saha olduğunu, üstelik okumamış insanlar tarafından yaratıldığını da belirtmiştir. Öğrencilerin eski şiire ve onun ifade gücüne hayran olmaları için Avrupa edebiyatlarının birinden geçmesi gerektiğini düşünmektedir. Nurullah Ataç, eski

edebiyata hâkim olmak ve çok sevmekle birlikte, edebiyatı medeniyet açısından gördüğü ve dil meselesi ile birlikte ele aldığı için bir süre sonra eski edebiyatın öğretilmesine tamamen karşı çıkmıştır.

Yapılan bu eleştiriler ve tartışmalar kapsamında, edebiyat öğretiminin yeniden planlanması gerektiğinden ve ortaöğretimde kronolojik bir sınıflamayla yapılan öğretimin öğrencileri edebiyattan uzaklaştırdığından söz edilmiştir. Bu eleştirilerde, Divan edebiyatının reddedilmediği, ancak okullarda bu edebiyatın yoğun bir şekilde öğrencilere aktarılmaya çalışılmasının gereksiz olduğu sonucuna varılmıştır. Türk edebiyatına ilgi duyan ve yeni ürünler ortaya koyan nesillerin yetiştirilmesi için, ortaöğretim öğrencilerinin ilgi ve seviyelerine uygun eserlerle karşılaştırılması gerektiği vurgulanmıştır.

Bu kapsamda 1957 tarihli lise programında, birinci sınıfta Tanzimat dönemi sınır olarak alınmış ve metinlerde herhangi bir sıra gözetilmemesi istenmiştir. İkinci ve üçüncü sınıflarda ise metinlerin zaman sırasına göre verilmesini, öğretimin dağınık ve sistemsiz olması yerine planlı olması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca İslamiyet'ten önceki edebiyat, Divan edebiyatı ve Halk edebiyatından da örnek metinlerin incelenmesi istenmiştir.

Bu eleştiriler ile birlikte sınıflarda edebiyat tarihi dersinin yoğun olarak verilmesi, yine pek çok kişi tarafından eleştirilmiştir. Bu kapsamda Çelik'in (2011:28) Selahattin Dilidüzgün'den aktardığına göre, *“Edebiyat tarihi, araştırmacılar için hiç kuşkusuz gerekli bir alan. Ancak Türk eğitim sistemi içinde edebiyat öğretimi denince tek akla gelen şeyin yalnızca edebiyat tarihi olması biraz düşündürücü. Çünkü edebiyat bilimi yalnızca edebiyat tarihinden oluşmaz. Türler ve öğretimi, edebiyat öğretimi, edebiyat eleştirisi, edebiyat tarihi, edebiyat bilimi yöntemleri, edebiyat kuramı gibi çoğu alan bu üst başlık altında toplanır. Bütün bunları yok sayarak veya görmezden gelerek edebiyat tarihiyle sınırlandırılmış bir edebiyat öğretimi yararlı olmaktan çok zararlı olacaktır. Çünkü geçmiş ile günümüz arasında ilişki kuramayan öğrenciler için böyle bir ders ezber ve bilgi yığmacasına dönüşecek, öğretici olmak yerine belletici olacaktır.”*

Göğüş'ün (1978:103) bildirdiğine göre Cumhuriyet gazetelerinde yer alan bir yazıda Rauf Mutluay'ın bu konu üzerine görüşlerini aktarırken programın *“Ölmüş Osmanlıcanın Arapça, Farsça kurallarla, sözcüklerle dolu metinlerinden*

uzaklaşılmalı. Zayıf eserlerle, eskimiş beğeniyle, ölü dille boşuna uğraşmamalı. Bırakalım asıl yazın insanımızı eğitsin. Ancak o zaman okulla hayat birleşir ve yazın, özlenen dil ve beğeni düzeyini sağlar.”

Fuad Köprülü Hayat dergisinde ‘*Orta Tedrisatta Edebiyat Programı Mes’elesi*’ adlı yazısında (C.II, S.37, 11 Ağustos 1927, s.203.) bu münakaşaya katılmış ve liselerde sistematik bir edebiyat tarihi okutmanın daha yararlı olduğunu savunmuş; Fransız liselerinde ‘kompozisyon’ ve ‘metin şerhi’ ile birlikte ‘tarih-i edebiyat’ kitaplarının da okutulduğunu ifade etmiştir (Filizok, 2001:7).

Ali Canip, Hayat dergisinin bir sonraki sayısında (C.II, S.38, 18 Ağustos 1927, s.3-5.) ‘*Edebiyat Tedrisatı Meselesi: Bugünkü Programın Akâmet ve Sakâmeti*’ adlı makalesinde Fuad Köprülü’ye cevap vermiştir. Ali Canip, güncel edebiyat programında sınıflandırılmış bir edebiyat tarihinin bulunmasının yanlış olduğunu savunmuştur. Bu fikrini kanıtlamak adına, yazısına liselerin onuncu ve on birinci sınıflarında okutulan yüklü edebiyat tarihi öğretimini koymuştur. Bu programı Fuad Köprülü’den başka okutabilecek bir öğretmeninin olmadığını, hatta Fuad Köprülü’nün kendi edebiyat tarihi kitabında bu dönemlerin birçoğunun henüz araştırılmaya muhtaç olduğunu bizzat ifade ettiğini belirtmiştir (Filizok, 2001:8).

Ali Canip Yöntem, Hayat dergisinde çıkan ‘*Bugünün Hayatı Meselelerinden: Orta Tedrisatımızda Edebiyat*’ (C.II, S.33, 14 Temmuz 1927, s.3-4)’ adlı makalesinde, edebiyat öğretimini Cumhuriyet’in çağdaş insan yetiştirme düşüncesinden yola çıkarak değerlendirmiştir. Bu değerlendirmeyi, Batı’daki Fransız edebiyatı ile Türk edebiyatı eğitimi kıyaslayarak yapmıştır. Ortaöğretim kurumlarındaki öğrencilere hangi dönem eserlerinin okutulması gerektiği konusunda düşüncelerini ifade etmiştir. Bu anlamda ortaöğretim kurumlarında ayrıntılı olarak anlatılan edebiyat tarihi ile Türk öğrencilerinin çağın ve özellikle de Frenk öğrencilerin gerisinde kaldığını söylemiştir.

Bununla birlikte Ali Canip Yöntem, Tanzimat döneminden sonraki edebiyatın Divan edebiyatının eksikliğini kapatamayacağını düşünmektedir. Divan edebiyatı gibi Tanzimat dönemindeki sanatçılardan da öğrencilere verilecek bilgiler olduğunu, fakat çağın edebiyatlarına kıyasla pek çok açıdan eksikliği nedeniyle yeterli gelmediğini ifade etmiştir. Ayrıca dil bakımından da bu sanatçıların tamamen çağın gerisinde kaldığını belirtmiştir. Bu nedenle ortaöğretim öğrencilerinin modern

unsurlarla yetişebilmesi için Batı edebiyatlarından büyük ölçüde yararlanmaları gerektiğini vurgulamıştır. Öğretim programlarının bu tespitlere göre yeniden düzenlenmesini, öğrencilerin sırf tarihi önemi olan eserlerle meşgul edilmeleri yerine, çağın gerektirdiği bilgi ve becerilerle donatılmalarına yardım edecek bir eğitim almaları gerektiğini ifade etmiştir.

Bunların yanı sıra Ali Canip Yöntem, Güneş dergisinde yayımlanan “*Bugünün En Hayatî Meselelerinden: Liselerde Edebiyat Tedrisatı* (S.14, 1 Eylül 1927, s. 2-3)” adlı makalesinde, aynı konuyu tekrar ele almıştır. Bu yazısında edebiyat tarihindeki zor konuların lise öğrencilerinin programına dâhil edilmemesi gerektiğini savunmuştur. Liselerin onuncu ve on birinci sınıflarının programlarını tamamen edebiyat tarihinin kapladığını, bu durumun öğrencilerin edebî zevkinin gelişmesine engel olduğunu söylemiştir. Bu nedenle ortaöğretimdeki öğrenciler için kısaltılmış bir edebiyat tarihinin yeterli olduğu fikrini ileri sürmüştür.

Bu tartışmalardan sonra, liselerin onuncu ve on birinci sınıflarına ait programlar değiştirilmiştir. Ali Canip bu değişikliğin esaslarını ise, Hayat dergisindeki ‘*Lise Edebiyat Programının Tadili Münasebetiyle: Muaddel Program Karşısında Tedrisatımız ve Muallimlerimiz*’ başlıklı yazısında (C.II, S.40, 1 Eylül 1927, ss.4-6.) özetlemiştir.

Ayrıca konu ile ilgili yapılan eleştirilerde edebiyat tarihinin, yanlış yöntemlerle öğretilmesi nedeniyle programlardan çıkartılması gerektiğine de değinilmiştir. Edebiyat tarihi derslerinde edebî olaylar ve eserler incelenmeden, sadece sanatçıların hayatı ya da dönemin özellikleri ezberletildiği belirtilmiştir.

Bu anlamda edebiyat tarihi sanat, toplum ve çevre etkisi altında, kişisel bir yaratma eylemi olduğu için yazarlardan ayrı olarak incelenmemiştir. Bu nedenle programlarda bu yazarların yaşam öykülerine de yer verilmiştir. Ortaokul programında başlıca büyük yazarlar ile birlikte yer verilen eserlerin yazarlarının tanıtılması esastır. Lise programında ise, yaşam öykülerinin de eseri açıklamaya yardımcı olduğu, fakat yaşam öykülerinin hiçbir amaca yaramayacak şekilde ezberletilmesinin de doğru olmadığı vurgulanmıştır.

Bununla birlikte yazarın eserini yazdığı zaman hakkında bilgi verilmekle birlikte, hangi etkiler ve koşullar altında yazdığı belirtilmemiştir. Eserin ortaya çıkmasını sağlayan koşul ve etkenler ile yazarın yaşamı arasındaki küçük olaylar arasında

bağlantılar kurulamamıştır. Geçmiş değerler üzerinde fazlasıyla durulması nedeniyle, içinde bulunulan dönemin incelemesine yeterli zaman ayrılamamıştır. Edebiyat tarihi derslerinde somut bir yaklaşım yerine kişisel düşüncelere göre değerlendirmeler yapılmıştır.

Bu kapsamda Çelik'in (2011:28-29) ifade ettiğine göre, edebiyat tarihçiliğinin yerine edebi ve öğretici metinlerin temel alındığı dil ve edebiyat dersleri yoluyla edebiyatın ve dilin asıl işlevleri yerine getirilebilecektir. Dilin ve edebiyatın işlevlerini etkin bir biçimde yerine getirebileceği çağdaş bir dil ve edebiyat programı düzenlenmeden çağın gereklerine uygun, evrensel değerleri benimsemiş araştırmacı, eleştirel okur düzeyine erişmiş duygu ve düşüncelerini etkin biçimde aktarabilen, insanlara ve çevresinde olup bitenlere duyarlı bireyler yetiştirmek olanaksızdır.

Yapılan bu eleştiriler neticesinde 1957 lise programında yer alan edebiyat tarihi ile ilgili bir yönerge oluşturulmuştur. Bu yönergeye göre;

“1- Edebiyat tarihi ayrı bir ders olarak, ezberlenmek üzere verilmeyecektir. Fakat ünitenin başında, verilecek örneklerin edebiyat tarihindeki yerlerini, başka yapıtlarla ve birbirleriyle olan ilgilerini belirtmeye yarayacak, özellikle öğrencilerde konuya karşı ilgi uyandıracak zorunlu ve aydınlatıcı bilgiler topluca verilmelidir. 2- İnceleme sırasında gözlemler yaptırılarak, metin ile yazarın çağı, çevresi, yaşamı ve mizacı arasındaki ilgiler kurulmalıdır. 3- Bir metinden diğerine geçilirken, aradaki bilgilere dayanarak, ünitenin başlıca gelişim evreleri incelenmelidir. 4- Bir üniteden diğerine geçilirken, üniteler arasındaki bağlar ve ayrımlar açıklanmalıdır. 5- Batı edebiyatından alınacak örneklerle kendi edebiyatımızın örnekleri arasında, Türk ve Batı edebiyatının özelliklerini, Tanzimat'tan sonraki edebiyatımızın Batı edebiyatına adım adım nasıl yaklaştığını göstermek için yararlı karşılaştırmalar yapılmalıdır. Bunlardan bazıları öğrencilere buldurulmalıdır.” (Göğüş, 1978:106-107).

Bu kapsamda 1924, 1927 ve 1929 programları edebiyat tarihine çok fazla ağırlık verilmesi ve teorik bir yönteminin olmaması nedeniyle eleştirilmiştir. Ayrıca yine bu programlarda Batı edebiyatı örneklerine yer verilmemesi doğru bulunmamıştır.

Ali Canip Yöntem, Hayat dergisinde ‘*Bugünün Hayatî Meselelerinden: Orta Tedrisatta Edebiyat Programına Dair*’ adlı makalesinde Batıdan tercümeler yapılmasının öneminde de değinmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan broşürlerin ders kitabı olmadığını, ancak öğrenci kütüphanelerinde yer alabilecek nitelikte yardımcı eserler olduğunu, benzer eserlerin Batı’da da bulunduğunu ifade etmiştir. Yeni programa göre, günün demokratik ihtiyaçları da göz önünde bulundurularak, öğrencilere güzel ve eğitimsel yönü olan metinlerin seçilmesine ve Türk edebiyatının zayıf türlerinin tercümelerle desteklenmesine karar verilmiştir.

Ayrıca serbest ya da sınırlandırılmış konular üzerinde özetler yazdırılması tavsiye edilmiştir.

Bu kapsamda 1957 programı, uygulama süresinin uzun olması nedeniyle en çok eleştirilen programlardan biri olmuştur. Program hakkında yapılan eleştirilerin başında genellikle son dönem yani 1950 ve sonrası Türk edebiyatına yer vermemesi, uzun süre uygulamada kaldığı için güncelliğini kaybetmesi ve çağın ihtiyaçlarına cevap vermekten uzak kalması gibi konular üzerinde yoğunlaşmıştır. Ayrıca bu programda dil bilgisi konularına yeteri kadar önem verilmediği için eksik olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca 1957 yılı öğretim programına, öğretmenlere ders içerikleri ve yöntemleri konusunda çeşitli esneklikler tanınmış, ancak öğretmenlerin kullanabilecekleri yöntem ve teknikler hakkında bilgi verilmemiştir.

Türk edebiyatının gelişmesi ve edebiyat eğitiminin istenilen yönde ilerletilebilmesi için yapılan eleştiri ve önerilerin büyük bir kısmına Varlık dergisi başta olmak üzere diğer dergilerde de yer verilmiştir. Edebiyat derslerinin öğretim yöntemlerinin iyileştirilmesi, ilköğretimden başlayarak öğrencilere kitap okuma sevgisinin aşılması, okullardaki Türkçe ve edebiyat ders programlarının en kısa zamanda değiştirilerek sıkıcı bulunan içeriğinin yenilenmesi, ortaöğretim programında yeni edebiyata daha fazla yer verilmesi bu önerilerden bazılarıdır.

Genel olarak bakılırsa eğer Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi ile öğretim programları hakkında yapılan eleştirilerin başında dil bilgisi eğitime gereken önemin verilmemesi, yeterli düzeyde ders kitabının hazırlanmaması gelmektedir. Sonrasında ise öğrencilere okuma sevgisinin tam olarak kazandırılmaması ve yazma becerilerini geliştirmelerinde serbest bırakılamamaları yer almaktadır. Bunların yanı sıra ezberci bir yöntemle eğitimin yürütülmesi, yazarların hayatlarına çok fazla yer verilmemesi gibi konular da eleştirilmiştir.

Ayrıca öğretim programlarında edebiyat tarihi ve Divan edebiyatı gibi konulara çok fazla zaman ayrılması, Türk Dili ve Edebiyatı dersinde kullanılacak belirli bir öğretim yönteminin olmamasına da sıklıkla eleştirilmiştir. Bu eleştiriler ve tartışmalar neticesinde Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi, öğretim yöntemleri, derslerin içerikleri ve kapsamı konusunda çeşitli çalışmaların yapıldığı görülmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Eğitim, bireye yeni davranışlar kazandırma işinin başarılı bir şekilde yürütülmesi ile ilgili bütün bilgi, beceri ve uygulamaları kapsayan bir anlayışa sahiptir. Aynı zamanda bireyin toplum içerisindeki yerini, davranış biçimini, güzellik anlayışını, yaşam tarzını ve bakış açısını etkileyen bir süreçtir. Bu kapsamda, esas itibarıyla eğitim, insanlar üzerinde yapılmak istenen her türlü değişimin sağlanabilmesi için ihtiyaç duyulan temel araçlardan birisidir. İçinde bulunulan çağa ve sosyal çevreye uyum sağlanabilmesi konusunda yine en büyük rol eğitime düşmektedir.

Eğitim konusunda yapılan çalışmalar, toplumların şekillenmesinde ve çağdaşlaşmasında önemli bir yere sahiptir. Neredeyse bütün toplumların tarihinde, eğitim konusunda yapılan çalışmaların kapsamlı ve sistemli bir hale getirilmesi, eğitimin temel insan haklarından birisi olarak görülmesi ve millileştirilmesi yakın zamanlara rastlamaktadır.

Bu anlamda Türkiye'nin eğitim tarihine bakıldığında, uzun süre milli bir eğitimden söz etmek mümkün değildir. Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile başlayan yenileşme döneminde, eğitim sisteminin geliştirilmesi konusunda Batılı ülkelerden yararlanılmaya başlandığı görülmüştür. Bu yararlanma neticesinde eğitim sistemi ve eğitim kurumları zaman içerisinde çeşitli değişikliklere uğramıştır. Sözü edilen bu yenilikler ve değişiklikler, Türk Eğitim Sisteminin sınırlarının oluşturulmasına katkı sağlamıştır.

Bu noktada yapılan yeniliklerin toplum tarafından kabul edilmesinde ve uygulanmasında, eğitim bir araç olarak görülmüştür. Çağın gereklerine ayak uydurabilen, toplumsal kültürü ve bilgi birikimini algılayabilen, başarılı ve sağlıklı bireylerin yetiştirilmesinde eğitim etkin bir rol oynamıştır. Bu nedenle Cumhuriyet dönemi yenileşme çalışmaları içerisinde, eğitim konusuna özellikle yer verilerek, çok daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile birlikte hız kazanan eğitim çalışmalarının temelini millî, çağdaş ve lâik bir eğitim sistemi kurmak, yaymak ve toplumun her kesimine

ulaşmasını sağlamak oluşturmaktadır. Bu kapsamda Atatürk'ün önderliğinde milli, modern ve çağın gereklerine uygun bir eğitim sistemi ve anlayışı oluşturulmaya başlanmıştır. Atatürk'ün eğitim konusunda yapmış olduğu tespitler ve ileri sürdüğü düşünceler, eğitimde büyük gelişmelerin ve başarıların elde edilmesine katkı sağlamıştır.

Ancak dönemin mevcut eğitim sistemi ile birlikte okullarının, öğretim programlarının, ders kitaplarının ve öğretmenlerin bu amaçları gerçekleştirecek sayı ve nitelikte olmadığı belirlenmiştir. Öncelikle bu koşulların düzeltilmesine ve eğitimin çok daha nitelikli bir hale getirilmesini sağlayacak çalışmalara yer verildiği görölmüştür.

Bunların yanı sıra Cumhuriyet'in kurulduğu ilk yıllarda, ölkedeki okur-yazar oranının özellikle kadınlarda ve köylerde neredeyse yok denecek kadar az olduğu tespit edilmiştir. Bu noktada genel nüfus içerisindeki okuma-yazma bilenlerin oranı %5 olarak belirlenmiştir. Yine nüfusun %85'ini oluşturan köylere eğitim hizmetlerinin götürülememiş, götüröldüğü yerlerde ise sadece alfabenin öğretilmesiyle sınırlı kalınmıştır. 6 yaşın üstündeki nüfusun % 78'inin, yaklaşık 40.000 civarında olan köylerin ise % 90'ının okuma-yazma bilmediği ifade edilmiştir.

Bu anlamda eğitim konusunda yapılacak olan çalışmaların başında okuma-yazma oranının arttırılması gelmiştir. Cumhuriyet'in kurulduğu ilk yıllardaki okuma-yazma oranlarının tespit edilmesi konusunda çeşitli çalışmalar yapılmış, raporlar düzenlenmiştir. Bu çalışmalardan biri olan ve 1960 yılında Türkiye Eğitim Milli Komisyonu tarafından hazırlanan rapora göre, Cumhuriyet dönemindeki en önemli konuların başında gelen ve toplumdaki okuma-yazma oranının arttırılması için yapılan çalışmalar neticesinde, 1927 yılında okuma yazma bilenlerin oranı genel nüfusun % 10'u iken, 1955 yılında % 40'a yükseldiği görölmüştür. 28 yıl gibi kısa bir süre içerisinde, toplumun hemen her kesiminde okuma-yazma oranında meydana gelen bu artış, eğitim konusunda yapılan çalışmaların etkinliğini ve başarısını göstermesi açısından dikkate değerdir.

Bununla birlikte eğitime yön vermek, var olan sorunları çözmek ve daha modern bir hale getirmek için çeşitli toplantılar yapılmaya başlanmıştır. Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile yaygınlaşan Heyeti İlmiye ve şûra adlı bu toplantılarda ele alınan

konular arasında Osmanlı Devleti'nin geleneksel eğitim sistemindeki olumsuz görülen noktalar ve kurulacak yeni devletin eğitim politikaları hakkındaki tespitler yer almaktadır. Eğitim konusundaki mevcut sorunların ortaya çıkartılması, ortaöğretim kademelerinin belirlenmesi, eğitim süreleri ve eğitim kurumlarının yeniden düzenlenmesi için çeşitli çalışmalar yapılmıştır.

Ayrıca yine bu toplantılarda alınan kararlardan olan Tevhidi Tedrisat Kanunu ile eğitimin tek çatı altında toplanmasına karar verilmiş, Harf İnkılâbı ile okuma-yazmanın yaygınlaştırılması sağlanmıştır. Ortaöğretim kurumlarındaki sınav ve disiplin yönetmelikleri ile öğretim programları yeniden düzenlenmiştir. Ders kitaplarında olması gereken özellikler belirtilmiş, lise kitaplarının yeniden yazılmasına ve dil bilgisi kitaplarının önemine değinilmiştir. Bütün öğretim kademelerini ilgilendiren 'özel öğretim metotları' üzerinde ilk defa durulmuştur.

Eğitim ve öğretim ile ilgili meselelerin baştan sona incelendiği ve çözüm üretildiği bu toplantıların, yeni Türk devletinin eğitim ve kültür politikalarının belirlenmesinde ve eğitime milli bir yön verilmesinde etkin bir rol oynadığı tespit edilmiştir. Belirli aralıklarla düzenlenen bu toplantılar ile eğitim konusunda yapılacak olan çalışmaların sistemli ve bilimsel bir zemine oturtulduğu görülmüştür. Bu noktada yapılan bu toplantıların, Türk eğitim sisteminin ve eğitim programlarının şekillenmesinde büyük bir etkiye sahip olduğu düşünülmektedir.

Eğitim konusunda yapılan çalışmalar toplumların şekillenmesinde ve çağdaşlaşmasında önemli bir yere sahiptir. Cumhuriyet ilkelerinin ve Türk inkılâplarının toplum tarafından benimsenmesi ve milli bir devletin oluşturulması konusunda, eğitim bir vasıta kullanılmıştır. Bu konuda yapılan çalışmalara öncülük eden Mustafa Kemal Atatürk, modernleşmenin en etkili aracı olarak gördüğü eğitimi, yapılacak her yenileşme hareketinin dayanak noktası olarak kabul etmiştir.

Cumhuriyet döneminde eğitim alanında yapılan yeniliklerin yanı sıra eğitim kurumları konusunda da çeşitli düzenlemelerin yapıldığı görülmüştür. Eğitim kurumları arasında yer alan ortaöğretimin kapsamı, niteliği, eğitim süresi ve öğretim programları sıklıkla değiştirilmiştir. Dönemin şartları, alınan kararların uygulanmasındaki yetersizlikler ve başarısızlıklar, materyal ve öğretmen eksiklikleri bu değişikliklerin yapılmasını zorunlu kılmıştır.

Ayrıca ortaöğretim kurumlarında yaşanan çeşitli sorunlar arasında okul, öğrenci ve öğretmen sayısındaki düzensiz dağılım ile birlikte, sınıfların gereğinden fazla kalabalık olmasının yer aldığı tespit edilmiştir. Bu konudaki sayısal verilere göre; 1923 yılında 23 olan okul sayısı, 1958 yılında 120'ye; 573 olan öğretmen sayısı 1824'e; 1241 olan öğrenci sayısı ise 44.643'e yükselmiştir. Her üç kısımda da önemli oranda artışın meydana gelmesi ile birlikte, öğrenci sayısının çok daha fazla arttığı görülmüştür. Bu durum, toplumdaki eğitim oranının yükseltilmesi ile ilgili yapılan çalışmaların başarıya ulaştığını göstermesi noktasında dikkat çekicidir.

Bu verilerden anlaşıldığı üzere var olan öğretmen ihtiyacı tam olarak giderilememiştir. Bu eksiklik öğretmen yetiştirme politikasının önem kazanmasına neden olmuştur. Yetiştirilecek öğretmenlerin yalnızca toplumun eğitim ihtiyaçlarını karşılamakla kalmamaları, diğer alanlardaki ihtiyaçları da karşılayabilecek niteliklere sahip olmaları istenilerek Köy Enstitüleri uygulamasına geçilmiştir. Bu anlamda 1940-1954 yılları arasında faaliyet gösteren Köy Enstitülerinin eğitime olan katkılarının oldukça büyük olduğu görülmüştür.

Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra eğitim konusunda yapılan bu çalışmalarda, toplumla birlikte ülkenin de ilerlemesi ve gelişmesi için çeşitli amaçlar belirlenmiştir. Bu amaçların belirlenmesinde öğrencilerin milli ahlakı benimsemeleri, pozitif bilim anlayışını kazanmaları, çalışkan bir birey olarak yetişmeleri, öğretim programlarında belirtilen bilgi ve kültür seviyesine ulaşmaları, edindikleri bilgileri kullanmaları, iyi alışkanlıklar kazanmaları, ruhen ve bedenen sağlam olmaları gibi noktalara dikkat edilmiştir.

Bunların yanı sıra Türk eğitim sisteminde hedeflenen bu amaçlara ulaşmak, eğitim sistemini yürütmek ve eğitim seviyesini arttırabilmek için milli kimliğin şekillendirilmesine katkı sağlayan, kültürün tek ve taşıyıcı unsuru olan dilin öğretilmesi konusunda da çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu kapsamda Cumhuriyet dönemi ile birlikte eğitimin aracı olarak kabul edilen dil ve onun malzemesi olan edebiyatın öğretilmesi konusu, kuşkusuz üzerinde en çok durulan konuların başında yer almıştır.

Yeni kurulan Cumhuriyet ile birlikte meydana gelen değişikliklerin ve yapılan yeniliklerin toplumun her kesimine ulaşmasında eğitimin etkisi büyüktür. Eğitimin alt bölümünde yer alan edebiyat eğitimi ise, toplumdaki okuma-yazma oranının

arttırılması, eğitimi seviyesinin yükseltilmesi ve eğitim sisteminin istenilen şekilde uygulanmasında etkin bir rol oynamaktadır. Bu nedenle kurulmaya çalışılan yeni devletin ve kültürün oluşturulmasında en önemli görev dil ve edebiyata düşmektedir.

Cumhuriyet'in kurulduğu ilk yıllarda sosyal ve ekonomik alanlarda olduğu kadar, sanat ve edebiyat alanlarında da dikkat çekici gelişmeler meydana gelmiştir. İlk dikkati çeken durum, bu devirde asırlardan beri Batı etkisinin sanat ve edebiyat eserlerine de aksetmiş olmasıdır (Kaplan vd., 1992:XXV).

Edebiyat eğitim ile bir yandan geçmişte yazılan eserlerin öğrencilere tanıtılması sağlanırken, bir yandan da bu örnekler üzerinden onlara bir tür edebiyat bilgisi ve edebiyat sevgisi kazandırmak amaçlanmıştır. Edebiyat eğitiminde belirlenen bu amaçlara ulaşılmasında araç olarak kullanılan ve edebiyatın malzemesi olan dilin, bu noktada oldukça önemli olduğu görülmüştür. Düzgün ve kapsamlı bir dil eğitimi ile diğer derslerde de başarı kazanılacağı tespit edilmiştir. Bu anlamda Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile birlikte eğitimde belirlenen hedeflere ulaştırıcı olmada şüphesiz ki en önemli rol Türk Dili ve Edebiyatı eğitimine düşmüştür. Diğer bütün alanlarda başarılı olmanın temeli, nitelikli bir dil ve edebiyat eğitime bağlı olduğu belirtilmiştir.

Bu kapsamda eğitim konusunda yapılan çalışmaların yanı sıra edebiyat eğitimi ve öğretim programları konusuna da yer verilmiştir. Henüz belirli bir sisteme ve planlı bir çalışmaya sahip olmayan öğretim programlarında, dönemin şartları ve amaçları da dikkate alınarak çeşitli nitelikte düzenleme çalışmaları yapılmıştır.

Sıklıkla değiştirilen bu öğretim programlarında dil ve edebiyat eğitiminin ders süresi, kapsamı, içeriği ve ders kitapları gibi konulara yer verilmiştir. Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra başlayan ve 1960'lı yıllara kadarki süre içerisinde 1924, 1927, 1929, 1934, 1938, 1942, 1949, 1952, 1954 ve 1957 yıllarında olmak üzere, on kadar öğretim programının hazırlandığı görülmüştür. Bu öğretim programlarının büyük bir bölümünde önemli kararlar alınarak çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Ayrıca bu programların dışında kalan yıllarda da küçük de olsa birtakım değişikliklerin meydana geldiği tespit edilmiştir.

Bu programlarda en sık değiştirilen konuların başında ders saati gelmiştir. Bununla birlikte 1924 programında Türkçe ve Edebiyat dersi 'Kıraat, Sarf ve Nahv, İnşad, İmla ve Edebiyat Tarihi' şeklinde beş bölüme ayrılırken; 1929 programında Türkçe

ve Edebiyat dersi ‘Tahrir, Kıraat, Dil Bilgisi, Edebi Tetkikler ve Edebiyat Tarihi’ şeklinde beş bölüme ayrılmıştır. Sonraki yıllarda da bu bölümlere, bazı değişikliklerle birlikte yer verilmeye devam edilmiştir.

Yine 1929 programında ilk defa öğretim yöntemleri hakkında bilgi verilmiştir. 1936 programında kaldırılan dil bilgisi dersinin 1940 programında yeniden okutulmasına karar verilmiştir.

1949 yılında liselerin öğrenim süresinin dört yıla çıkartılmasına karar verilmiştir. 1952 yılında uygulanmasına başlanan bu karar ile programların sınıflara göre dağıtılması konusunda çeşitli düzenlemeler yapılmış, bazı konular çıkartılırken bazıları eklenmiştir. Liselerin öğrenim süresi 1954 yılında tekrar üç yıla indirilmiştir. Bu değişme esnasında edebiyat programında da çeşitli yenilikler yapılmıştır.

Yine bu programlarda dil ve edebiyat derslerine verilen adların sıklıkla değiştirildiği görülmüştür. Buna göre ilkokullarda Elifba adlı bu ders 1928’den sonra Alfabe olarak değiştirilmiş, dersin genel adı ise Türkçe olmuştur. Ortaöğretim kurumlarında 1924 ile 1929 yılları arasında ortaokullarda ‘Türkçe’, liselerde ise ‘Edebiyat’ olarak kullanılmıştır. Her iki dersin tek bir isim altında birleştirilmesi uygun görülerek, 1929 ile 1931 yılları arasında hem ortaokullar hem de liseler için ‘Türkçe’ adı altında kullanılmıştır. 1931 yılında tekrar iki isme ayrılarak 1949 yılına kadar Türkçe ve edebiyat olarak yer almıştır. 1949’da son kez değiştirilerek, ortaokullarda Türkçe, liselerde ise Türk Dili ve Edebiyatı adını almıştır.

Hazırlanan bu öğretim programlarında bazı konular üzerine tartışılmıştır. Bazı derslere ayrılan süre ile ele alınan konunun kapsamı tartışmanın temelini oluşturmuştur. Bazı edebiyatçılar tarafından, Divan edebiyatının görevini tamamlaması nedeniyle öğrencilere anlatılması gereksiz olduğu belirtilmiştir. Bunun yerine yeni kültürü içeren eserlere yer verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bununla birlikte bazı araştırmacılar ise, Divan edebiyatının Türk kültürünün bir parçası olduğunu, edebiyata bir bütün olarak bakmak gerektiğini, bu nedenle de derslerde yer verilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bununla birlikte Halk edebiyatındaki eserleri üretenlerin okuma-yazma bilmediklerini, bu nedenle dil yönünden niteliksiz olduğunu düşünenler de vardır.

Bu kapsamda Divan edebiyatını incelemenin, üniversitelerin ilgili bölümlerinin işi olduğunu düşünülmüş ve edebiyatın gençlere sevdirmesi için yeni edebiyat

eserlerinin kullanılması gerektiği vurgulanmıştır. Bu eleştirilerde, Divan edebiyatının reddedilmediği, ancak liselerde bu edebiyatın yoğun bir şekilde öğrencilere öğretilmesinin gereksiz olduğu belirtilmiştir. Türk edebiyatına ilgi duyan ve yeni ürünler ortaya koyan kuşaklar yetiştirmek için ortaöğretim öğrencilerini ilgi ve ihtiyaçlarına hitap eden eserlerle tanıştırmamanın gerekliliği vurgulanmıştır. Bu farklı düşünceler nedeniyle, bu derslere programlarda hangi oranda yer verileceği belirlenememiş, sürekli değişiklikler yapılmıştır. Bu tutumun öğrencileri edebiyattan uzaklaştırdığına inanılmıştır.

Benzer değişiklikler, edebiyat tarihi dersi ile ilgili olarak da yapılmıştır. Edebiyat tarihi derslerine ayrılan sürenin çok fazla, ele alınan konuyu ise çok derin olduğuna değinilmiştir. Ortaöğretime başlayan öğrencilerin -kronolojik sıraya göre- ilk önce eski edebiyat metinleriyle karşılaşmaları yanlış bulunmuştur. Bu nedenle edebiyat tarihi derslerine ayrılan sürenin azaltılması, ders konularının ise hafifletilmesi istenmiştir. Bu düşünceler ile liseler için hazırlanan edebiyat dersi öğretim programları çok sık eleştirilmiştir.

1950'li yıllara kadar edebiyat çevrelerinde sürekli olarak tartışılan bu konular, Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programlarının yeniden planlanması gerekliliğini ortaya çıkartmıştır. Ayrıca dil bilgisi konusundaki yetersizlikler, üzerinde durulan ve eleştirilen bir diğer konu olmuştur. Bu eleştirilerde dil bilgisine öğrencinin sadece doğru konuşup yazabilmesi noktasında ihtiyaç duyulmadığı, aynı zamanda dili üzerinde düşünmeye alışması için de öğretilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu nedenle bu dersin diğer derslerden çok daha ayrıntılı olarak ele alınması ifade edilmiştir.

Bununla birlikte Türk Dili ve Edebiyatı dersinde basmakalıp ifadelerle yazdırılan kompozisyonlar da eleştirilmiştir. Öğrencilerin gerçekten gördüğünü ve duyduğunu yazması, ifadelerinde samimi olması istenmiştir. Edebiyat öğretimindeki amacın, düzgün yazı yazmak olmadığını, öğrencilerin büyük eserlerle karşılaştırılarak onlardaki yazma hevesinin canlandırılması gerektiği de vurgulanmıştır. Öğrencilere okuma sevgisinin ve alışkanlığının yeteri kadar kazandırılmadığı belirtilmiştir.

Bunların dışında okullarda öğrencilere şiir ezberletilmemesi meselesi de eleştirilen konular arasında yer almıştır. Ezberlenmeyen şiirin iyice öğrenilmeyeceği, insanın dışında kalacağı, hayatına karışamayacağı düşünülmüştür. Liselerdeki özellikle

Divan şiirlerinin sadece açıklandığından, gençlerde ezberleme hevesinin uyandırılmadığından söz edilmiştir. Bu nedenle öğretmenlerin şiirleri nesre çevirip açıklamaları doğru bulunmamıştır. Bu yöntemin öğrencilerdeki şiir sevgisini öldürdüğü, şiirden tat almalarını engellediği ifade edilmiştir.

1952'den sonra yürürlüğe giren öğretim programlarında dil ve edebiyat eğitiminde kullanılan yöntemler ile ilgili olarak çeşitli eleştiriler yapılmıştır. Bunlar arasında bu öğretim programlarında ezberci bir yaklaşımın etkili olduğu, yalnızca edebiyat tarihinin öğretildiği, dil ve edebiyat dersinin bir sanat eğitimi süreci olduğu gerçeğinin göz ardı edildiği, çağdaş sanatçıların yapıtlarına yeterince yer verilmeyerek öğrencilere okuma sevgisinin aşılanamadığı gibi eleştiriler yer almaktadır. Bunların yanı sıra derslerde kullanılan kitapların sayısının az olması, istenilen niteliklerde hazırlanmaması gibi noktalar da sıklıkla eleştirilmiştir.

Bu eleştirilerin yanı sıra incelenen ders kitaplarındaki metinlerin yeni kurulan Cumhuriyet'in düşünce tarzına uygun olarak seçilmesine özen gösterilmiştir. Modern ve yakın devirlere ait Türk edebiyatı eserlerinin yanı sıra eski dönemlere ait eserlere de yer verilmiştir. Tercüme eserlerin de okuma metni olarak alındığı görülmüştür. Ders kitaplarında her türlü edebi esere yer verilmesi ile öğrencilerin ufkunun geliştirilmesinin amaçlandığı düşünülmektedir. Aynı zamanda bu ders kitaplarında yer verilen metinler ile öğrencilerin edebi zevklerinin ve beğenilerinin belirli bir seviyeye ulaşması ve şekillenmesi de sağlanmıştır.

Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programlarında, öğrencileri ezberciliğe alıştırdığı ve araştırma yapmalarını engellediği için ders kitaplarında açıklayıcı bilgilere yer verilmemesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu anlamda incelenen ders kitaplarında bu noktalara uyulmadığı tespit edilmiştir. Yine öğretim programlarında metne dayalı öğretim yönteminin kullanılması ile ilgili çeşitli bilgiler verilmiştir. İncelenen kitaplarda her ne kadar örnek metne büyük oranda yer verilse de bu yöntemin gereklerine çok fazla uyulmadığı görülmüştür.

İncelenen kitapların bir kısmında Dünya edebiyatının önde gelen isimlerinin en iyi örneklerinden seçilen eserlere yer verildiği görülmüştür. Öğrencilere bu eserler okutularak, Türk edebiyatının yanı sıra diğer edebiyatlar hakkında da bilgi sahibi olmalarının ve edebi zevklerinin gelişmesine katkı sağlamanın amaçlandığı düşünülmektedir.

Bununla birlikte Türk edebiyatının gelişim seyrinin ayrıntılı olarak ele alındığı ders kitaplarının, öğretim programına uygun olmadığı görülmüştür. Öğretim programlarında, edebiyat tarihi derslerinin liselerde çok fazla ve ayrıntıya inilmeden yer verilmesine karar verilmiştir. Bu karara uyulmadığı tespit edilen kitapların lise seviyesinin üzerinde olduğu düşünülmektedir. Ayrıca bu kitapların, bir ders yılına sığmayacak kadar kapsamlı olduğu tespit edilmiştir.

Belirtilen tüm bu yönleriyle 1924 öğretim programıyla başlayan ve pek çok değişikliklerle meydana getirilmiş olan Türk Dil ve Edebiyatı eğitiminin zorlu bir süreç yaşadığını söylemek mümkündür. 1923 ve 1940 yılları arasında temelleri oluşturulan öğretim programlarının çok sık değiştirilmesi, programlarda alınan kararların uygulanmasında çeşitli güçlüklerin yaşanmasına neden olmuştur. Öğretim programlarında yapılan bu değişiklikler, mevcut programın gereği yerine getirilemeden yeni kabul edilen programın uygulanmasını zorunlu kılmıştır. Bu nedenle öğrenciler nitelikli ve belirlenen hedeflere uygun olmayan bir eğitim almışlardır. Bu durum Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminde istenilen başarıya ulaşılmasını engellemiştir.

Bu kapsamda sürekli değişikliğe uğrayan Türk Dili ve Edebiyatı dersi öğretim programlarının, belirli bir süre kullanılıp analiz edilerek ve yeterince dönüt alınarak hazırlandığını söylemek zordur. Bu nedenle öğretim programları tam anlamıyla uygulanamamıştır (Işıksalan, 2011:3). Yine de Cumhuriyet'in ilân edilmesinden günümüze kadar bazı dönemlerde gerektiği kadar önem verilmemiş, çeşitli yanlışlıklar ve eksiklikler yapılmış olsa da Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminde çok önemli gelişmeler meydana gelmiştir.

Bununla birlikte öğretim programlarında istenilen başarının elde edilememesi, öğretim programları ve öğretim yöntemleri arasındaki uyumun sağlanamamış olmasıyla ilişkilendirilmiştir. Programlarda sıklıkla yapılan değişikliklerin istikrarlı ve düzenli bir eğitimin yürütülmesini de engellediği vurgulanmıştır.

Tüm bunlardan yola çıkılarak Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminde istenilen başarıya ulaşılması ve bu konuda nitelikli öğrencilerin yetiştirilebilmesi için yapılacak ilk işin, edebiyat derslerinde kullanılan yöntemlerin, ders içeriklerinin, öğretim programlarının ve ders kitaplarının yeniden düzenlenmesi olduğu ifade edilmiştir.

Ayrıca, bu dersin yalnızca okunup ezberlenerek sınıf geçmekten ibaret bir ders olmaktan kurtarıldığı zaman istenilen düzeye ulaşılacağına inanılmıştır.

Görüldüğü üzere Cumhuriyet'in ilan edildiği yıllardan itibaren çeşitli düzenlemelerin yapıldığı Türk Dili ve Edebiyatı dersinin öğretiminde pek çok sorunlarla karşılaşmıştır. Yapılan her yenileştirme veya değiştirme hareketi, başka sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu nedenle edebiyat eğitimi, her kademedede bu sorunlarla birlikte yürütülmüş ve her zaman tartışılmıştır. Var olan bu sorunların hepsinin tek başına çözülmesi mümkün değildir. Bu nedenle edebiyat eğitimindeki sorunların, ülkedeki eksik eğitim ve öğretim düzeninin dışında ele alınması doğru değildir.

5.2. Tartışma

1. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte eğitim, eğitim kurumları, öğretim programları ve ders içerikleri konusunda çeşitli yeniliklerin yapıldığı görülmüştür.

2. Ortaöğretim kurumlarının kapsamı ve niteliği konusunda çeşitli değişiklikler yapılmıştır. İncelenen zaman dilimi içerisindeki ortaokul düzeyi, ortaöğretim kurumlarına dahil edilirken; günümüzde ilköğretim kurumlarına alınmıştır.

3. Lise ve ortaokul düzeylerine verilen adlarını sürekli değişikliğe uğradığı görülmüştür. Önceleri I. Devre ve II. Devre şeklinde ifade edilen bu dönemler, daha sonra Lise ve Ortaokul olarak değiştirilmiştir.

4. Türk Dili ve Edebiyatı dersinin, eğitim sisteminin yürütülmesi ve öğretim programlarının uygulanması ile birlikte yapılan yeniliklerin toplum tarafından benimsenmesi konusunda da önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmıştır.

5. Öğretim programlarında dil bilgisi eğitimine uzun bir süre yer verilmemiştir. Kuralları ve yöntemi belirlenip, sistemli bir dil bilgisi kitabı ve ders planı oluşturulana kadar bu dersin öğretimine ara verilmiştir. 1954 öğretim programında, ayrı bir ders saati ayrılmadan, diğer derslerin içerisinde öğretilmesine karar verilmiştir. Bu yönü ile günümüzde 'Dil ve Anlatım' adı altında ayrı bir ders saati ayrılarak öğretilen dil bilgisi dersi ile farklı olduğu tespit edilmiştir.

6. Türk Dili ve Edebiyatı dersinde işlenecek konular, yapılan çeşitli çalışmalar sonucunda sıralamaya konulmuştur. Önceki programlarda ayrıntılı olarak yer verilen edebiyat tarihi ile Divan edebiyatı konuları ve bu konulara ayrılan süreler azaltılmıştır. Yeni Türk edebiyatı konularına, çağdaş sanatçılara ve eserlerine daha fazla yer verilmesine karar verilmiştir. Günümüz ders kitaplarında da alınan bu kararın devam ettirildiği görülmüştür.

7. Edebiyat eğitiminin amaçları arasında, yazar ve şairlerin hayatlarından çok eserlerinin öğretilmesi yer almaktadır. Bu anlamda incelenen dönemler içerisinde yer alan ders kitaplarında, sanatçıların hayat hikâyelerine çok az yer verildiği görülmüştür.

8. İncelenen dönemler içerisindeki genel kanı, ders kitaplarında sanatçılardan, eserlerinden ve yönlendirici metin sorularından başka bir bilgiye yer verilmemesi yönündeydi. Metinlerin altında verilen açıklayıcı bilgilerin, öğrencileri hazırcılığa ve ezberciliğe yönelttiği, araştırma yapmalarını engellediği düşünülerek, herhangi bir açıklama verilmemesine karar verilmiştir. Bu anlamda incelenen ders kitaplarında alınan bu karar uyulmadığı tespit edilmiştir.

9. İncelenen ders kitaplarındaki metinlerin çoğunlukla modern ve yakın devirlere ait olduğu, eski dönem eserleri ile tercüme eserlere de yer verildiği görülmüştür.

10. Öğrencilere bu eserler okutularak, Türk edebiyatının yanı sıra diğer edebiyatlar hakkında da bilgi sahibi olmalarının ve edebi zevklerinin gelişmesine katkı sağlamanın amaçlandığı tespit edilmiştir.

11. Yine öğretim programlarında metne dayalı öğretim yönteminin kullanılması ile ilgili çeşitli bilgiler verilmiştir. İncelenen kitaplarda her ne kadar örnek metne büyük oranda yer verilse de bu yöntemin gereklerine çok fazla uyulmadığı görülmüştür.

12. Öğretim programlarında, edebiyat tarihi derslerinin liselerde çok fazla ve ayrıntıya inilmeden yer verilmesine karar verilmiştir. Bu karara uyulmadığı tespit edilen kitapların lise seviyesinin üzerinde olduğu düşünülmektedir. Ayrıca bu kitapların, bir ders yılına sığmayacak kadar kapsamlı olduğu tespit edilmiştir.

13. Bu yönleriyle ele alınan dönemlerde liselerde kullanılan ders kitaplarının Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programlarına uygun olmadığı görülmüştür.

14. Ele alınan dönemlerde kullanılan ders kitaplarında çeşitli eksikliklerin yer aldığı, bazı kitapların ise öğrenci seviyesinin çok üstünde olduğu belirlenmiştir.

5.3. Öneriler

Bu çalışmada, 1940-1960 yılları arasındaki eğitim ile Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi konusunda var olan bulgulara yer verilmiştir. Konu ile ilgili olduğu tespit edilen kaynaklar incelenmiştir. Sözü edilen yıllar arasındaki eğitim ile ilgili gelişmelerin yanı sıra Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi, öğretim programları ve ders kitapları konusunda yapılan çeşitli değişikliklere, problemlere ve eksikliklere yer verilmiştir.

Bu kapsamda araştırmadan elde edilen bulgular ışığında aşağıdaki öneriler getirilmiştir:

1. Ortaöğretim kurumlarındaki Türk Dili ve Edebiyatı ile Türkçe derslerinin öğretim programlarına yönelik verilen bilgilerin yüzeysel olduğu, çok daha ayrıntılı bir şekilde, tek başına bir çalışma konusu olarak incelenmesi gerektiği düşünülmektedir.

2. 1940-1960 yılları arasındaki Türk Dili ve Edebiyatı öğretim yöntemleri ile ilgili ayrıntılı bir çalışmanın yapılmadığı görülmüştür. Bu konuda kapsamlı bir çalışmanın yapılması önerilmektedir.

3. 1940-1960 yılları arasındaki Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminde kullanılan ölçme ve değerlendirme ile ilgili herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu konuda kapsamlı bir çalışmanın yapılması önerilmektedir.

4. 1940-1960 yılları arasındaki Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminde kullanılan ders kitapları, içerikleri ve konuların yer alma şekli ile ilgili ayrıntılı bir çalışmanın yapılmadığı görülmüştür. Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminde kullanılan bu kitapların, ilk olma özellikleri nedeniyle, ayrıntılı olarak incelenmeleri ve günümüz ders kitapları ile aralarındaki farkların tespit edilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Acaroğlu, M. T. (1963). *Ortaokul ve lise Türkçe-edebiyat kitaplarında adı geçen şair ve yazarlar (hayatları-eserleri)*. İstanbul: İnkılap ve Aka.
- Akay, İ. (1956). *Edebiyat öğretimi*, Varlık Dergisi, Sayı:439, s.6-8.
- Akyüz, Y. (1987). *Atatürk'ün Türk eğitim tarihindeki yeri*. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı:10, s.71-90. <http://atam.gov.tr/ataturkun-turk-egitim-tarihindeki-yeri/> 20 Ekim 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Akyüz, Y. (1994). *Türk eğitim tarihinde öğretimde ezbercilik ve kaynakları*. XI. Türk Tarih Kongresi. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Akyüz, Y. (2000). *Anadolu öğretmen liseleri için Türk eğitim tarihi*. Ankara: Milli Eğitim.
- Akyüz, Y. (2008). *Türk eğitim tarihi (M.Ö. 1000-M.S. 2008)*. (13. baskı). Ankara: Pegem.
- Arat, R. R. (1975). *Dil meseleleri ve Türk dili*. Milli Eğitim Dergisi, Sayı:27-28, s.8-13.
- Arslan, H. (2007). Eğitim Bilimine Giriş. C. Celep (Editör). *Eğitimin tarihsel temelleri* (s.25-44). Ankara: Anı.
- Aslan, E. (2010). *Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk ders kitapları*. Eğitim ve Bilim Dergisi, Cilt:35, Sayı:158, s. 215-231. <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/663/232> 29 Ekim 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Aytaç, K. (1984). *Eğitim politikası üzerine konuşmalar*. Ankara: Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü.
- Aytuna, H. A. (1963). *Orta dereceli okullarda öğretmenlik ve problemleri*. (2. Baskı). Ankara: Milli Eğitim.
- Balcı, A. Coşkun, E. ve Tamer, M. (2012). *Cumhuriyet dönemi Türkçe dersi öğretim programlarının genel amaçları bakımından değerlendirilmesi*. Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi, Cilt:1, Sayı:1, s.1-13. [http://jlesite.org/sayilar/1\(1\)/1%20Ahmet%20Balc%20C4%B1%20Eyyup%20Co%20C5%9Fkun%20ve%20Mehmet%20Tamer.pdf](http://jlesite.org/sayilar/1(1)/1%20Ahmet%20Balc%20C4%B1%20Eyyup%20Co%20C5%9Fkun%20ve%20Mehmet%20Tamer.pdf) 30 Eylül 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Balcı, A. (2007). Eğitim Bilimine Giriş. C. Celep (Editör). *Türkiye'de öğretmen yetiştirme politikaları* (s.97-128). Ankara: Anı.
- Banarlı, N. S. (1952). *Metinlerle Türk Edebiyatı-Lise IV. Sınıf*. İstanbul: Remzi.

- Baran, A. T. (2010). *Atatürk'ün eğitim düşüncesi*. M. A. Parlak (Editör). Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyum (07-09 Aralık 2005) Kitabı (s.19-33). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.
- Başaran, İ. E. (2008). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi*. Ankara: Ekinoks.
- Başgöz, İ. (1995). *Türkiye'nin eğitim çıkmazı ve Atatürk*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Başgöz, İ. (2010). *Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye'de eğitimin genel görünümü*. M. A. Parlak (Editör). Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyum (07-09 Aralık 2005) Kitabı (s.7-17). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi,
- Beyreli, L. (2010). *Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi*. M. A. Parlak (Editör). Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyum (07-09 Aralık 2005) Kitabı (s.437-448). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi,
- Binbaşıoğlu, C. (1998). *Türkiye'de eğitim bilimleri tarihi araştırmaları: tarihsel boyutuyla okullarda öğretim programları ve eğitim-öğretim yöntemleri*. Milli Eğitim Dergisi, Sayı: 139, s.77-80.
- Binbaşıoğlu, C. (1999). *Cumhuriyet dönemi eğitim bilimleri tarihi*. Ankara: Öğretmen Hüseyin Hüsnü Tekişik Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi.
- Binbaşıoğlu, C. (2009). *Başlangıçtan günümüze Türk eğitim tarihi*. Ankara: Anı.
- Bingöl, V. (2004). *Atatürk'ün milli eğitimimizle ilgili düşünce ve istekleri*. (2. Basım). İstanbul: Cem.
- Bossing, N. L. ve Sarı, N. (1955). *Orta dereceli okullarda öğretim u*. İstanbul: Maarif.
- Bozdemir, S. (1998). *Atatürk döneminde eğitimdeki gelişmeler*. Erdem Dergisi Cumhuriyet Özel Sayısı-II, Cilt:11, Sayı:32, s.1-27. http://turkoloji.cu.edu.tr/ATATURK/arastirmalar/suleyman_bozdemir_ataturk_donemi_egitim_gelismeler.pdf 30 Eylül 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Börekçi, M. (2009). *Türk Dili Edebiyatı ve Türkçe öğretmenlerinin yetiştirilmesi sürecinde dilbilim ve Türkçe öğretimi*. Turkish Studies Dergisi, Cilt: 4, Sayı:3, s. 419-429. http://www.turkishstudies.net/Makaleler/137270872_b%c3%b6rek%c3%a7i_muhsine1277.pdf 29 Ekim 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Büyükkantarcıoğlu, N. (2006). *Bilgi toplumu oluşturma bağlamında Türk edebiyatı dersleri üzerine düşünceler*. Milli Eğitim Dergisi, Yıl: 34. Sayı 169. s. 119-133, MEB.
- Cemiloğlu, İ. (1990). *Ortaöğretimdeki Türkçe-edebiyat dersleri ve düşündürdükleri*. Milli Eğitim Dergisi, Sayı:104, s. 56-58.

- Çalışkan, N. (2006). *Türkiye’deki ortaöğretim edebiyat ders kitapları üzerine edebiyat eğitimi açısından bir değerlendirme*. Milli Eğitim Dergisi, Yıl: 34, Sayı: 169, s.355-365.
- Çakmak, F. (2007). *Kuruluşundan kapatılışına kadar Türkiye büyük millet meclisi içerisinde köy enstitülerine yönelik muhalefet*. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi. Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları. Cilt:VI, Sayı:15, s.221-250. http://web.deu.edu.tr/atmer/atmer/uploaded_files/file/14-Fevzi_Cakmak_221-250.pdf 29 Ekim 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Çelik, T. (2011). *Dil ve edebiyat öğretimi*. Ankara: Anı.
- Çetışli, İ. (2006). *Edebiyat eğitiminde edebî metnin yeri ve anlamı*. Milli Eğitim Dergisi, Yıl: 34, Sayı: 169, s.75-84.
- Çınar, İ. (2002). Eğitim Üzerine. E. Toprakçı (Editör). *Eğitimin tarihsel temelleri* (s. 45-90). İstanbul: Ütopya.
- Cicioğlu, H. (1985). *Türkiye Cumhuriyet’inde ilk ve ortaöğretim (tarihi gelişimi)*. (2. Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Cicioğlu, H. (2010). *Türkiye Cumhuriyet’inde ortaöğretimin gelişimi*. M. A. Parlak (Editör). Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyum (07-09 Aralık 2005) Kitabı (s.137-172). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.
- Çiftcioğlu, İ. (2007). *Atatürk’ün Türk eğitimi hakkındaki görüş ve uygulamaları*. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, Sayı: 13. <http://www.akademikbakis.org/13/uygulama.htm> 05 Eylül 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Condorcet, M. (1971). *Milli eğitim üzerine incelemeler*. (Çev. Osman Horasanlı). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. (Eserin orijinali 1804’de yayımlanmıştır.)
- Cordan, B. (1999). *Atatürk ve eğitim*. Milli Eğitim Dergisi, Sayı:142, s.5.
- Çotuksöken, Y. (Eylül 2012). *Dil devrimi gerekli miydi? İşlevini tamamladı mı?*. Varlık Dergisi, Sayı: 1260. s. 38-40.
- Demir, C. (2006). *Türkçe-edebiyat eğitimi ve kişisel kelime serveti*. Milli Eğitim Dergisi, Yıl: 34, Sayı: 169, s.207-226.
- Demiral, H. (2005). *Varlık dergisinin İlk 500 sayısında Türk Dili ve Edebiyatı eğitimine yönelik eleştiriler*. Varlık Dergisi, Sayı: Eylül. s.23-26.
- Demiral, H. (2006). *Türk Dili ve Edebiyatı eğitim programlarına yönelik varlık dergisinde çıkan yazılar (1933-1960)*. Milli Eğitim Dergisi, Yıl: 34, Sayı: 169, s.297-308.

- Demirtaş, B. (2008). *Atatürk döneminde eğitim alanında yaşanan gelişmeler*. Gazi Akademik Bakış Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, s. 155-176. http://turkoloji.cu.edu.tr/ATATURK/arastirmalar/bahattin_demirtas_ataturk_donemi_egitim_alani_gelismeler.pdf 27 Temmuz 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Dewey, J. (1952). *Türkiye Maarifi hakkında rapor*. (2. baskı). İstanbul: Milli Eğitim.
- Dinç, S. (2008). *Cumhuriyet dönemi eğitim tarihimizde II. milli eğitim şûrası (15-21 Şubat 1943) ve uygulamaları*. Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi. http://turkoloji.cu.edu.tr/ATATURK/arastirmalar/ataturk_aras..php 30 Ekim 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Doğan, H. (1970). *Ortaöğretim programları üzerine bir inceleme*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt:3, Sayı:1, s. 65-90. 02 Eylül 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Dönmez, C. (2005). *Atatürk ve Cumhuriyet döneminde ortaöğretim*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:14, s. 255-268. http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/Cengiz%20D%C3%96NMEZ/255-268.pdf 03 Eylül 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Duman, T. (1991). *Türkiye’de ortaöğretime öğretmen yetiştirme*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Duman, T. (1998). *Cumhuriyetimizin 75 yılında öğretmen yetiştirme sistemimiz ve sorunları*. Milli Eğitim Dergisi, Sayı:139. s.36-43.
- Dursunoğlu, H. (2006). *Cumhuriyet’in ilânından günümüze Türkçe ve edebiyat öğretiminin ortaöğretimdeki tarihî gelişimi*. Millî Eğitim Dergisi, S. 169, s. 227-246.
- Duru, K. N. (2004). *Türkçeyi nasıl öğretmeli?*. (Çev. Murat Özbay). Ankara: Kül Sanat. (Eserin orijinali 1925’te yayımlanmıştır.)
- Erdem, M. (2009). *Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri*. (2. Baskı). A. Balcı (Editör). *Türk eğitim sistemi*. (s. 1-28). Ankara: Pegem Akademi.
- Erdoğan, İ. (2002). *Yeni bir bin yıla doğru türk eğitim sistemi sorunlar ve çözümler*. İstanbul: Sistem.
- Ergin, O. (1977). *Türkiye Maarif Tarihi*. Cilt 5. İstanbul: Eser.
- Ergün, M. (2010). *Türk eğitim devrimi: temel ilkeler ve gelişim süreci*. M. A. Parlak (Editör). Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyum (07-09 Aralık 2005) Kitabı (s.35-52). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.

- Eskicumalı, A. (2003). *Eğitim ve toplumsal değişme: Türkiye'nin değişim sürecinde eğitimin rolü, 1923-1946*. Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi, Cilt 19, Sayı: 2, s. 15-29.
- Eyüp, B. Uzuner Yurt, S. ve Stebler, M. Z. (2012). *Türk Dili ve Edebiyatı öğretimine yönelik yapılan akademik çalışmalar üzerine bir inceleme*. Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/1 Winter 2012. http://turkishstudies.net/Makaleler/337282930_58_ey%C3%BCpbircan_uzuneryurtserap_steblermiriamzeliha_t.pdf 09 Ağustos 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Fer, S. (2010). *1923 yılından günümüze Cumhuriyet dönemi ilköğretim programları üzerine bir inceleme*. M. A. Parlak (Editör). Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyum (07-09 Aralık 2005) Kitabı (s.97-136). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.
- Fırat, M. (2008). *Emperyalizmin kısılcasında Türk eğitim sistemi*. İstanbul: IQ Kültür Sanat.
- Filizok, R. (2001). *Ali Canip'in edebiyat eğitimi ile ilgili fikirleri*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. <http://www.ege-edebiyat.org/wp/?cat=7> 30 Temmuz 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Genç, İ. (15-17 Mayıs 2003). *Alımlama estetiği ve edebiyat öğretimi*, I.Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi, Buca Eğitim Fakültesi, Milli Eğitim Bakanlığı, İzmir. <http://web.deu.edu.tr/ilyas/genc/dosyalar/alımlama.pdf> 16 Eylül 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Göğüş, B. (1971). *Ana dili olarak Türkçenin öğretimine tarihsel bir bakış*. İstanbul: Talim ve Terbiye Dairesi.
- Göğüş, B. (1978). *Orta dereceli okullarımızda Türkçe ve yazın eğitimi*. Ankara: Gül.
- Gönensay, H. T. ve Banarlı, N. S. (1943). *Başlangıçtan Tanzimat'a kadar Türk edebiyat tarihi*. (3. baskı). İstanbul: Remzi.
- Güler, A. (1998). *Atatürk rönesansı ve 75 yılda uygulanan eğitim politikaları*. Milli Eğitim Dergisi, Sayı:139, s. 16-17.
- Güler, A. ve Akgül, S. (1999). *Atatürk ve eğitim*. Ankara: Kara Harp Okulu.
- Günday, R. (2012). *Edebî metinlerin incelenmesi ve öğretimi*. 2. Baskı. Ankara: Elhan.
- Güzel, A. (2006). *Edebiyat eğitiminde amaçlar ve bu amaçlara yönelik yöntem teknik ve örnek uygulamalar*. Millî Eğitim Dergisi, Yıl: 34, Sayı: 169. s.85-105.

- Işıksalan, N. (1996). *Cumhuriyet dönemi lise öğretim programlarında Türk Dili ve Edebiyatı dersinin amaçları*. Milli Eğitim Dergisi, Sayı:131, s.55-59.
- Işıksalan, N. (2002). *Türk edebiyatı kitaplarının içerik değerlendirmesi-I (1923-1950)*. Eğitim ve Bilim Dergisi, Cilt:27, Sayı:124, s.31-41. http://turkoloji.cu.edu.tr/makale_sistem/tum_list.php?t=tum&psearch=Nilay%20I%FE%FDksalan 31 Ekim 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Işıksalan, N. (2011). *2005 Türk edebiyatı dersi öğretim programının değerlendirilmesi: Eskişehir örneği*. Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 12, Sayı 1, s.15-40. http://kefad.ahievran.edu.tr/archieve/pdfler/Cilt12Sayi1/JKEF_12_1_2011_15-40.pdf 10 Ağustos 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Kantemir, E. (1976). *Türkiye’de liselerde Türk Dili ve Edebiyatı öğretimi*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Kaplan, M. Enginün, İ. Kerman, Z. Birinci, N. ve Uçman, A. (1992). *Atatürk devri Türk edebiyatı I*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Karakuş, İ. (2006). *Atatürk dönemi eğitim sisteminde Türkçe öğretimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Kartal, S. (Haziran 2008). *Toplum kalkınmasında farklı bir eğitim kurumu: köy enstitüleri*. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 94, Sayı 1, s. 23-36.
- Kavcar, C. (1974). *II. Meşrutiyet devrinde edebiyat ve eğitim 1908-1923*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Kavcar, C. (1987a). *Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenlerinin yetiştirilmesi*, Türk Eğitim Derneği: Ortaöğretim Kurumlarında Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi ve Sorunları. Ankara. s. 33-57. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/520/6508.pdf> 10 Ağustos 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Kavcar, C. (1987b). *Türk Dili ve Edebiyatı öğretimi*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt:20, Sayı:1, s.261-273. http://dergiler.ankara.edu.tr/detail.php?id=40&sayi_id=518 03 Eylül 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Kavcar, C. (1993). *Yeni Türk edebiyatı öğretimi*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt:26, Sayı:1, s.29-38. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/498/5918.pdf> 03 Eylül 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Kavcar, C. (2002). *Cumhuriyet döneminde dal öğretmeni yetiştirme*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt:35, Sayı: 1-2. acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/696/1026.pdf 29 Temmuz 2013 tarihinde edinilmiştir.

- Kocatürk, V. M. (1933). *Türk edebiyatı nasıl tasnif edilmeli*. Varlık Dergisi, S.2.
- Kıvanç, C. (1987). *Öğretmenlik mesleği ve öğretmen yetiştirme politikası*. Milli Eğitim Dergisi, Sayı:72. s. 3-7.
- Koçak, K. (2011). *Talim ve Terbiyenin Türk eğitim ve kültür politikalarındaki tarihî yeri*. <http://dkyazilari.wordpress.com/2011/09/07/talim/> 30 Ekim 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Koçyiğit, S. (1993). *1923'ten 1993'e kadar milli eğitimimiz*. Milli Eğitim Dergisi, Sayı: 125, s. 38-45.
- Kodaman, B. (1999). *Abdülhamit devri eğitim sistemi*. (3. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Kodamanoğlu, M. N. (1964). *Türkiye'de eğitim (1923-1960)*. (2. baskı). Ankara: Milli Eğitim.
- Kolaç, E. (2008). *Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi-öğretimi çerçevesinde milli eğitim şûralarının değerlendirilmesi*. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi (The Journal of International Social Research), Cilt:1 Sayı:5, s. 416-440.
- Korkmaz, Z. (1972). *Dilde doğal gelişme ve devrim açısından Türk dil devrimi*, Türkoloji Dergisi, Cilt: 4, Sayı:1, s. 97-114. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/12/839/10625.pdf> 30 Eylül 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Kuş, E. (2009). *Nicel-nitel araştırma teknikleri*. (3. baskı). Ankara: Anı.
- Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. (1996). *milli eğitim politikaları ve şûralar*. Ankara: Şûra Genel Sekreterliği-Milli Eğitim.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1953). *Öğretmen okulları ve köy enstitüleri programı*. Ankara: Milli Eğitim.
- Nayır, Y. N. (1937). *Edebiyatımızın bugünkü meseleleri*. Varlık Dergisi, Sayı:87, s.225-229.
- Oktar, İ. ve Bulduk, S. (1999). *Ortaöğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin davranışlarının değerlendirilmesi*. MEB Dergisi, Sayı:142. s.66-69. http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/medergi/19.htm 27 Eylül 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Ogur, E. (2009). *Ali Canip Yöntem'in Cumhuriyet döneminde edebiyat öğretimi için hazırladığı ders kitapları*. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt. XXII, Sayı: 2, Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü. s. 379-395. <http://asosindex.com/journal-article-abstract?id=3331#.UjcW-X-Wmvc> 16 Eylül 2013 tarihinde edinilmiştir.

- Oğuzkan, T. (1986). *Türkiye’de Ortaöğretim ve Sorunları*. (2. Baskı). İstanbul: Hisar Eğitim Vakfı.
- Ortaöğretim Genel Müdürlüğü. (1993). *Ortaöğretimin dünü bugünü*. Milli Eğitim Dergisi, Sayı:125, s. 56-58.
- Öğretmen Yetiştirme ve Eğitim Genel Müdürlüğü. (1993). *Cumhuriyet döneminde öğretmen yetiştirme*. Milli Eğitim Dergisi, Sayı:125, s. 69-71.
- Önsal, N. Ekinci, Y. (2010). *Türkiye Cumhuriyeti’nin 60 hükümeti ve programları*. Ankara: Türkiye Kamu-Sen Ar-ge.
- Önsoy, R. (1998). *Üniversitelerimiz ve öğretmen yetiştirme*. Milli Eğitim Dergisi, Sayı:139, s.18-20.
- Öymen, H. R. Erkman, N. A. (1947). *Genel öğretim metotları*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Özarslan, E. (2006). *Edebiyat öğretimi üzerine tasvirî bir deneme*. Milli Eğitim Dergisi, Yıl: 34, Sayı: 169, s.247-260.
- Özdemir, Ç. ve Güçlü, M. (2012/2). *Eğitim Hareketleri dergisinde yayınlanan ortaöğretim ile ilgili makalelerin değerlendirilmesi*. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 33, s. 59-173. http://sbe.erciyes.edu.tr/dergi/sayi_33/8.pdf 29 Ekim 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Özön, M. N. (1934). *Lise kitapları III. sınıf: metinlerle muasır Türk edebiyatı tarihi*. İstanbul: Devlet.
- Özön, M. N. (1952). *Yeni lise kitapları: açıklamalı batı edebiyatı*. İstanbul: İnkılâp.
- Özön, M. N. (1952). *Yeni lise kitapları: açıklamalı Türk Dili ve Edebiyatı IV*. İstanbul: İnkılâp.
- Öztürk, S. (2002). Eğitim Üzerine. E. Toprakçı (Editör). *Öğretmenliğin mesleki temelleri* (s. 13-44). İstanbul: Ütopya.
- Öztürk, C. (1996). *Atatürk devri öğretmen yetiştirme politikası*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Öztürk, K. (1968). *Türkiye Cumhuriyeti hükümetleri ve programları*. İstanbul: Ak.
- Sınar Çılgın, A. (2006). *Nurullah Ataç’ın dil-edebiyat eğitimi ve öğretmenlik mesleğine eleştirel bakışı*. Milli Eğitim Dergisi, Yıl: 34, Sayı: 169, s.191-206.
- Sınar, A. (1996). *Nurullah Ataç’a göre dil ve edebiyat eğitimi*. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, Sayı:8, s.217-226.
- Tan, H. (1998). *Cumhuriyet eğitimimizin 75. yılı ve kesintisiz 8 yıllık temel eğitimin getirileri*. Milli Eğitim Dergisi, Sayı:139, s.24-26.

- Tanilli, S. (1994). *Nasıl bir eğitim istiyoruz?*. İstanbul: Cem.
- Tanyeli, H. (1950). *Yeni lise kitapları: okuma ve edebiyat*. İstanbul: İnkılâp.
- Taşdelen, V. (2006). *Edebiyat eğitimi: hermeneutik bir yaklaşım*. Milli Eğitim Dergisi, Yıl: 34, Sayı: 169. s.42-56.
- Taşdemirci, E. (1998). 100. Doğum Yıldönümünde Hasan-Âli Yücel. S. Boybeyi (Editör). *Hasan-Âli Yücel'in Türk milli eğitimine hizmetleri* (s. 27-113). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Tezcan, M. (2011). *Atatürk ve eğitim bilimleri*. (3. Baskı). Ankara: Anı.
- Tongul, N. (2004). *Türk harf inkılâbı*. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Cilt:9, Sayı:33, s. 103-130. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/793/10166.pdf> 30 Eylül 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Türk, E. ve Katırcı, M. (2010). *Cumhuriyet döneminde Türk millî eğitim sistemindeki gelişmeler (1920-2010)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- Türk Dil Kurumları. (2005). *Türkçe Sözlük*. (10.Baskı). Ankara: TDK.
- Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı. (1938). *Köy mektepleri öğretim programı*. İstanbul: Devlet.
- Türkiye Eğitim Millî Komisyonu Raporu. (1960). İstanbul: Milli Eğitim.
- Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı. (1970). *Ortaokul programı*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Türkoğlu, P. (2010). *Cumhuriyet'in özgün bir öğretmen yetiştirme modeli: köy enstitüleri*. M. A. Parlak (Editör). Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyum (07-09 Aralık 2005) Kitabı (s. 317-333). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.
- Şimşek, U. Küçük, B. ve Topkaya, Y. (2012). *Cumhuriyet dönemi eğitim politikalarının ideolojik temelleri*. Turkish Studies Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 4, s. 2809-2823. <http://www.pdfindir.com/cumhuriyet-d%C3%B6nemi-e%C4%9Fitim-politikalar%C4%B1-pdf-1.html> 30 Ekim 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Şimşir, B. N. (1992). *Türk yazı devrimi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Uçan, A. (2010). Başöğretmen Atatürk ve Cumhuriyet öğretmeni. Ankara: Anı.
- Uçan, H. (2006). *Edebiyat eğitimi, estetik bir hazzın edinimi, okumanın alışkanlığa dönüştürülmesi ve yazınsal kuramlar*. Millî Eğitim Dergisi, Yıl: 34, Sayı: 169, s. 25-41.

Ülkütaşır, M. Ş. (1981). *Atatürk ve harf devrimi*. (2. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Varlık Dergisi. (1951). *Behçet Necatigil ile Bir Konuşma*. Sayı: 373, s.6.

Varlık Dergisi. (1952). *M. Sunullah Arısoy ile Bir Konuşma*. Sayı: 398, s.13.

Varlık Dergisi. (1952). *Ümran Nazif ile Bir Konuşma*, Sayı: 382, s. 6.

Vicdan, M. (2010). *Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programlarında dilbilim ve göstergebilim kuramlarının etkileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

Yöntem, A. C. (1934). *Lise kitapları III. sınıf: Türk edebiyatı antolojisi*, İstanbul: Devlet.

Yücel, C. (2007). Eğitim bilimine giriş. C. Celep (Editör), *Eğitimle ilgili temel kavramlar* (s. 1-24). Ankara: Anı Yayıncılık.

Yücel, H. A. (1936). *Mektepten memlekete*. Varlık Dergisi, Sayı:63, s. 63-67.

Yücel, H. A. (1994). *Türkiye’de orta öğretim*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

18.04.1940 tarih ve 66 sayılı Talim ve Terbiye Kurul kararı.

17.06.1940 tarih ve 103 sayılı Talim ve Terbiye Kurul kararı.

08.08.1940 tarih ve 146 sayılı Talim ve Terbiye Kurul kararı.

07.02.1942 tarih ve 23 sayılı Talim ve Terbiye Kurul kararı.

25.10.1943 tarih ve 327 sayılı Talim ve Terbiye Kurul kararı.

08.08.1945 tarih ve 478 sayılı Talim ve Terbiye Kurul kararı.

03.03.1947 tarih ve 212 sayılı Talim ve Terbiye Kurul kararı.

17.10.1947 tarih ve 409 sayılı Talim ve Terbiye Kurul kararı.

11.06.1948 tarih ve 178 sayılı Talim ve Terbiye Kurul kararı.

31.08.1950 tarih ve 126 sayılı Talim ve Terbiye Kurul kararı.

08.04.1953 tarih ve 96 sayılı Talim ve Terbiye Kurul kararı.

09.04.1953 tarih ve 124 sayılı Talim ve Terbiye Kurul kararı.

10.04.1953 tarih ve 155 sayılı Talim ve Terbiye Kurul kararı.

06.05.1953 tarih ve 189 sayılı Talim ve Terbiye Kurul kararı.

12.12.1953 tarih ve 281 sayılı Talim ve Terbiye Kurul kararı.

12.01.1954 tarih ve 3 sayılı Talim ve Terbiye Kurul kararı.

06.05.1954 tarih ve 89 sayılı Talim ve Terbiye Kurul kararı.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Zerrin GÜNEY

Lisans Öğrenimi: Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi: Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı

Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri

Uluslararası hakemli dergilerde yayımlanan makaleler:

- Güney, Zerrin, “*Üslup Özellikleri Açısından Berci Kristin Çöp Masalları*”, Folklor/Edebiyat Dergisi, Yıl:2013/1, Sayı:73, Cilt:19, s.23-48.
- Güney, Zerrin, “*Eğitimsel İşlevleri Açısından Oğuz Tansel’in Hotlu (Urlu) Kız Adlı Masalı*”, Turnalar-Uluslararası Türk Dili Edebiyat ve Çeviri Dergisi, Yıl:15, Sayı:52, s. 25-36, Ekim-Aralık 2013.

Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitabında basılan bildiriler:

- Güney, Zerrin, “*Oğuz Tansel’in Şiirlerinde Akdeniz*”, KIBATEK Vakfı XIX. Uluslararası Edebiyat Sempozyumu, s.139-148, 7-11 Nisan 2010, Alanya/TÜRKİYE.
- Güney, Zerrin, “*Parkta Bir Sonbahar Günüydü Adlı Eserde Sonbahar Metaforu*”, KIBATEK Vakfı XXI. Uluslararası Edebiyat Sempozyumu, s.191-201, 16-20 Kasım 2011, Alanya/TÜRKİYE.
- Güney, Zerrin, “*Kültürel Değişmeler Açısından Bahar ve Kelebekler*”, KIBATEK Vakfı XXIV Uluslararası Edebiyat Sempozyumu, s. 215-228, 20-24 Mart 2013, Lefkoşa/KKTC.

İş Deneyimi: Araştırma Görevlisi

Çalıştığı Kurumlar: Akdeniz Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü

E-Posta Adresi: zerringuney@akdeniz.edu.tr

Tarih: 06.01.2014

[Folders](#) [Settings](#) [Account Info](#) [Manage Users](#)Welcome Çağatay Gezer | [Logout](#) [Help](#)

Uploaded 1 document successfully

 [Search](#)[Trash](#)

My Folders

My Folders

[My Documents](#)[Trash](#)

My Documents

[Documents](#)[Sharing](#)[Settings](#)

page 1 of 1

☐	Title	Report	Author	Processed	Actions
☐	Zerrin Güney	15%		Wed Jan 15, 2014 02:13pm EET	

page 1 of 1

Submit a document

69,535 Pages remaining

[Upload a File](#)[Zip File Upload](#)[Multiple File Upload](#)[Cut & Paste](#)View: [Recent Uploads](#)

New folder

[New Folder](#)[New Folder Group](#)

Folder Info

Name: My Documents

Shared with: [nobody](#)[Usage Policy](#) [Privacy Policy](#) [Contact Us](#)Copyright © 1998-2014 [iParadigms, LLC](#). All rights reserved.

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Akdeniz Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum.

Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

14.01.2014

Zerrin GÜNEY